

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (YENİÇAĞ TARİHİ) ANABİLİM DALI

MEVLANA İSA VE *CÂMİ'Ü'L-MEKNÛNÂT* ADLI ESERİ
(TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRME)

Yüksek Lisans Tezi

Çağrı ERDOĞAN

Ankara-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (YENİÇAĞ TARİHİ) ANABİLİM DALI

MEVLANA İSA VE *CÂMİ'Ü'L-MEKNÛNÂT* ADLI ESERİ
(TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRME)

Yüksek Lisans Tezi

Çağrı ERDOĞAN

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Hülya TAŞ

Ankara-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (YENİÇAĞ TARİHİ) ANABİLİM DALI

Çağrı ERDOĞAN

**MEVLANA İSA VE *CÂMİ'Ü'L-MEKNÛNÂT* ADLI ESERİ (TRANSKRİPSİYON
VE DEĞERLENDİRME)**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hülya TAŞ

Tez Jürisi Üyeleri

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>İmzası</u>
.....	
.....	
.....	

Tez Sınavı Tarihi:

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../...../2019)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	III
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MEVLANA İSA VE *CÂMÎ'Ü'L-MEKNÛNÂT* ADLI ESERİ

1.1. <i>CÂMÎ'Ü'L-MEKNÛNÂT</i> HAKKINDAKİ LİTERATÜR VE LİTERATÜRE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ.....	6
1.2. YAZMA NÜSHALARIN TANITILMASI VE NÜSHA ŞECERESİ.....	15
1.3. <i>CÂMÎ'Ü'L-MEKNÛNÂT</i> 'İN UMÛMÎ EDEBÎ ÖZELLİKLERİ.....	19
1.4. ESERİN MUHTEVASI VE ÖNEMİ.....	23
1.5. MEVLANA İSA	
1.5.1. MEVLANA İSA'NIN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE DÜNYA GÖRÜŞÜ.....	24
1.5.2. YENİÇAĞ'DA OSMANLI TARİH YAZICILIĞI VE MEVLANA İSA'NIN TARİHÇİLİĞİ.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

ESERİN TAHLİLİ

2.1. BÖLÜMLENDİRME USULÜ.....	37
2.2. ESERİN BÖLÜMLERİNİN İNCELENMESİ.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERİN TAM METNİ

3.1. METİN KURULUMUNDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM.....	64
3.2. TENKİTLİ METİN.....	67
SONUÇ	480
KAYNAKÇA.....	482
ÖZET.....	486
ABSTRACT	487

ÖNSÖZ

Câmi 'ü'l-meknûnât, Osmanlı siyasetname yazarlarının birçoğunun “altın çağ” olarak tanımladığı Kanuni Sultan Süleyman devrinde kaleme alınan manzum bir tarih metnidir. Çağdaşlarının çoğu gibi günümüz tarihçilik standartlarından uzak bir üslupla yazılan eserde klasik İslam tarihçiliği geleneğine uygun olarak, bir müddet peygamberler tarihi anlatıldıktan sonra, Ertuğrul Gazi’den itibaren Osmanlı tarihi işlenmeye başlanır; Osmanlı tarihini konu alan kısımlarda da en çok kitabın yazım tarihine yakın zamanlarda (yani Kanuni Sultan Süleyman döneminde) gerçekleşen olaylara yer verilir.

Câmi 'ü'l-meknûnât’ın yazarı Mevlana İsa, ilmiye sınıfından yetişmiştir. Eserinin üst düzeydeki bir devlet görevlisinin siparişi üzerine yazılmış olmaması ve kendisinin resmî devlet tarihçisi kimliğinin bulunmaması bize, onun tarihe ilgi duyan, yazmaya meraklı bir kişiliğe sahip olduğunu düşündürür. Mevlana İsa’nın kitabı yazmaktaki asıl maksadı kronik yazarları gibi olayları tamamen düzenli bir şekilde aktarmak değildir; o, daha çok yarı-destan niteliğinde bir eser ortaya koymak, Osmanlıların gazalarını heyecanlı bir şekilde anlatmak istemiştir. Nitekim İsa, hem kitabın bazı yerlerinde maksadının açıkça “*Osmanlı gazalarını anlatmak*” olduğunu belirtmiş, hem de okuyucuya hitaben konuşurcasına coşkulu ifadeler kullanarak bir “gaza tahkiyecisi” kimliğine bürünmekten çekinmemiştir. Fakat bununla beraber yazar, tarih yazımı disiplininin tamamen uzak bir üslup da kullanmamıştır. Eserinin bu mahiyette yazılması; kendisinin bir destan yazarı ya da kurgucu olduğunu göstermez, ancak nadir ve belirsiz de olsa kendinden önceki tarih yazarlarına atıf yapması, belli bir seviyeye kadar tarihçilik bilgisi olduğuna işaret eder.

Hem manzum olmasından, hem de üslubundan dolayı edebî bir değer de taşıyan eser, aruz vezninde yazılmıştır; dili akıcı ve canlıdır; Rodos seferi, Mohaç savaşı, Fil Vakası gibi olayların anlatımında görüleceği gibi, sık sık detaylı tasvirler içerir.

Kanuni Sultan Süleyman dönemine özel bir yer ayırdığı görülen Mevlana İsa, Padişah’a “*Mehdî*” yakıştırmaları yapacak kadar önem atfetmiştir. Kitabın bir bölümü, Süleyman’ın *Mehdî*liği iddiası etrafında şekillenmiştir ve kıyametin yaklaştığına dair imalarla doludur. Bu da, müellifin mistik eserlere vukûfunu ve mistik yönünü göstermektedir.

Bu çalışmanın ana amacı, şimdiye kadar tarihçiler arasında fazla şöhret bulmamış olan Mevlana İsa ve eseri *Câmi’ü’l-meknûnât*’ın tanıtımı ve eserin metninin tenkitli neşri olmakla beraber, hem eserin hem de yazarının “zamanın ruhunu yansıtmaya” olgusu açısından yerlerini tayin edebilmektir. Bu bağlamda, *Câmi’ü’l-meknûnât* ile alakalı çalışmalar incelenmiş, Osmanlı tarih yazıcılığına ve Sultan Süleyman dönemine kısaca değinilmiş, eserin bölümleri tahlil edilmiş ve tam metni, bilinen üç nüshası karşılaştırılmak suretiyle verilmiştir. Eserin tam metni verildiğinden ve varak numaralarında karışıklıklar bulunduğundan dolayı, esere yapılan atıflar, *Tenkitli Metin* bölümündeki beyit numaralarının dipnotta gösterilmesi şeklinde olmuştur.

Çalışmamı hazırlarken bana yardımcı olan kişileri burada kısaca anmak isterim. Bu eserden beni haberdar eden Şükrü ILICAK ve Erdem ÇİPA’nın yanı sıra, eserin müellifi Mevlana İsa gibi “aruz okumadığının” farkında olan birisine bu konuda yardımcı olmaktan çekinmeyen Mehmet Yunus YAZICI’ya, tezimi büyük bir sabırla ve dikkatle inceleyen hocam Prof. Dr. Hülya TAŞ’a, eserin İstanbul Üniversitesi’nde bulunan nüshasına ulaşmam konusunda yardımcı olan Furkan ÇOBAN ve Fatih DİNÇ’e, ayrıca desteklerini hep hissettiğim aileme teşekkür ederim. Dağınık ve meşakkatli çalışmalarına hep tahammül eden, ne zaman bir zorlukla karşılaşsam güler

yüzünü ve sıcaklığını benden esirgemeyen, her türlü yardımıyla yanımda olan sevgili eşim Emine ÇABUK ERDOĞAN'a ise ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Çağrı ERDOĞAN

KISALTMALAR

H.	: Hicrî tarih
İÜ	: <i>Câmi 'ü'l-meknûnât</i> 'ın İstanbul Üniversitesi yazma nüshası
L	: <i>Câmi 'ü'l-meknûnât</i> 'ın Leiden Üniversitesi yazma nüshası
M.	: Miladî tarih
syf.	: Sayfa numarası
TTK	: <i>Câmi 'ü'l-meknûnât</i> 'ın Türk Tarih Kurumu yazma nüshası

GİRİŞ

Klasik Çağ Osmanlı tarihi ele alınırken genellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminin parlaklığı öne çıkmaktadır. Osmanlı ordusunun Avrupa içlerine kadar ulaştığı, devletin sınırlarını oldukça hızlı ve devasa ölçekte genişlettiği bu dönemin böyle önemszenmesi günümüzde de doğal görülebilmekle beraber, bu durum elbette tartışmaya açıktır. Fakat şu bir gerçektir ki, yüzyıllar sonra bile Kanuni döneminin ihtişamı fark edilmekte ve unutulmamaktadır. Söz konusu dönemin kıymetinin sonradan bilinmesi gibi bir durum da söz konusu değildir. Nitekim, Osmanlı layiha yazarları tarafından “altın çağ” olarak betimlenen ve IV. Murat gibi Kanuni’den çok sonraları hüküm süren padişahlar için bir örnek olması istenen¹ Kanuni Sultan Süleyman döneminin ihtişamı, adı geçen padişahın saltanatında da fark edilmiştir². Bu çalışmanın konusu olan *Câmi ‘ü’l-meknûnât* adlı eser, buna örnek teşkil eder.

Bu eser, Kanuni’nin yanı sıra onun babası Yavuz Sultan Selim, dedesi II. Bayezid ve büyük dedesi Fatih Sultan Mehmet dönemlerinde yaşamış bir kâdı olan Mevlana İsa tarafından kaleme alınmıştır³. Şimdiye kadar başka bir eseri ile karşılaşmadığımız Mevlana İsa, eserini manzum olarak kaleme almış ve kimseye sunmamış ya da ithaf etmemiştir. Bu çalışma; akademik camiada sadece birkaç kişi tarafından fark edilen ve sınırlı kısımları incelenen bu eserin bütüncül bir incelemesini

¹ Layiha literatürü ve layiha yazarları için bkz. Mehmet Öz, *Kanun-ı Kadim’in Peşinde Osmanlı’da “Çözülme” ve Gelenekçi Yorumcuları*, Dergah Yayınları, İstanbul 2013. Bu konuda Cornell Fleischer özetle şunu öne sürer: Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki toprak genişlemesi ve devletin kurumsallaşmadaki başarısı, sonraki padişahlar döneminde devam ettirilememiş, bu yüzden Kanuni’nin hüküm sürdüğü yıllara bir özlem duyulmuştur; bu durum, Osmanlı aydınları üzerinde gözle görülür etkiler bırakmıştır. (Bkz. Fleischer, *Tarihçi Mustafa Âli: Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, İstanbul 1997, syf. 252)

² Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki olayların -Hicrî 1000. yıl da giderek yaklaştığı için- kıyamet alametleri, sultanın da Mehdi olarak değerlendirildiğine dair bkz. Cornell Fleischer, “Mehdi ve Binyıl: Osmanlı Emperyal İdeolojisinin Gelişimi”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 199, syf. 149-161.

³ Yazar eserinde 71 yaşında olduğunu belirttiğinden ve eserin yazım tarihi Hicrî 950/Miladi 1543-1544 olduğundan dolayı, doğum tarihi H. 879/M. 1474-1475 yılları olmalıdır. Müellifin yaşı için bkz. *Tenkitli Metin* bölümünde 4318. beyit. Adı geçen Osmanlı padişahlarının tahta geçiş tarihleri hakkında bilgi için bkz. İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. I, syf. 522-528 ve Aynı Müellif, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. II, syf. 531-534.

yapmayı ve müellifinin şahsiyetine dair çıkarımlarda bulunmayı hedeflemektedir. Bu amaçla, eserin şu ana kadar bulunabilen üç nüshası karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışmamızın *Mevlana İsa ve Câmi'ü'l-Meknûnât Adlı Eseri* başlıklı Birinci Bölüm'ünde evvela (1.1. *Câmi'ü'l-Meknûnât Hakkındaki Literatür ve Literatüre Eleştirel Bir Bakış* başlığı altında) eserle alakalı çalışmalar irdelenmiş, bunların eleştirisi yapılmıştır. Aşağıda da belirtileceği üzere, bu konuda en büyük pay Barbara Flemming'e aittir. Flemming, eserin Leiden Üniversitesi nüshasından yola çıkarak birtakım çıkarımlarda bulunmuştur; kendisi diğer nüshalardan da faydalanmış fakat karşılaştırmalı, tam bir inceleme yapmamıştır.

Onun bu eserden yola çıkarak ortaya koyduğu yapıtlardan birisi, *Câmi'ü'l-meknûnât*'ın kısa bir tanıtımı niteliğindedir⁴. Flemming; ayrıca eserle alakalı diğer üç çalışmasından birinde *Câmi'ü'l-meknûnât*'tan yararlanarak “Osmanlı Macaristanı” ile alakalı çıkarımlar yapmış⁵, bir diğerinde Kanuni Sultan Süleyman'a yakıştırılan “*sâhib-kırân*” ve “*Mehdî*” kimlikleri üzerinden eseri incelemiş⁶; başka bir çalışmasında da Sultan Süleyman döneminde “kamuoyu”nu tartışmış ve eserin bazı kısımlarını bu bağlamda irdelemiştir.⁷

⁴ Barbara Flemming, “Der Gâmi ül-meknûnât. Eine Quelle ‘Ālīs aus der Zeit Sultan Süleymāns”, *Studien zur Geschichte und Kultur des Vorderen Orients. Festschrift für Bertold Spuler zum siebzigsten Geburtstag* (ed. H. R. Römer, A. Noth), Leiden 1981, syf. 79-92. Bu çalışma, Flemming'in 2018'de çıkan *Essays on Turkish Literature and History* kitabında İngilizceye çevrilmiş şekilde yer almaktadır. Söz konusu kitapta bu makale gibi İngilizceye çevrilen iki makale daha vardır ki (bkz. dipnot: 6 ve dipnot: 7'de bahsedilen makaleler) çalışmamızda onlardan da faydalanılmıştır.

⁵ Flemming, “Mevlana İsa's View of Ottoman Hungary”, *Ciêpo Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Araştırmaları Uluslararası Komitesi VII. Sempozyum Bildirileri*, TTK, Ankara 1994, syf. 65-72.

⁶ Flemming, “Sâhib-Kirân und Mahdî: Türkische Endzeiterwartungen im ersten Jahrzehnt der Regierung Süleymāns”, *Between the Danube and the Caucasus* (ed. Gy. Kara), Budapeşte 1987, syf. 43-62. Bu çalışma da Flemming'in *Essays on Turkish Literature and History* başlıklı kitabında İngilizceye çevrilmiştir.

⁷ Flemming, “Public Opinion under Sultan Süleyman”, *Süleyman the Second and his Time* (ed. Halil İnalcık, Cemal Kafadar), İstanbul 1994, syf. 49-57. Bizim faydalandığımız versiyonu, Flemming'in *Essays on Turkish Literature and History*'sinde yer alan halidir.

Flemming'in yanı sıra, Cornell Fleischer da, *Mehdîcilik ve binyılcılık* olgularını tartıştığı makalesinde *Câmi'ü'l-meknûnât*'tan bahsetmiştir.⁸ Jan Schmidt, *Câmi'ü'l-meknûnât* üzerine detaylı bir çalışma yapmamış, fakat eserin Leiden nüshasının katalog verilerini hazırlamıştır.⁹ Eseri ayrıca Ahmet Yaşar Ocak da bazı yapıtlarında zikretmiştir.¹⁰ *Câmi'ü'l-meknûnât* üzerine doğrudan yapılan ya da bu eserin bir kaynak olarak kullanıldığı çalışmalar, görüldüğü üzere, oldukça sınırlıdır.

Çalışmamızda, Birinci Bölüm'ün ikinci alt bölümünde (1.2. *Yazma Nüshaların Tanıtılması ve Nüsha Şeceresi* başlığı altında) *Câmi'ü'l-meknûnât*'ın yazma nüshalarının tanıtımı yapılmış, akabinde (1. 3. *Câmi'ü'l-Meknûnât'ın Umûmî Edebî Özellikleri* başlığı altında) eserin genel edebî özellikleri incelenmiştir. Çalışmanın konusu edebiyattan ziyade tarih olduğu için, eserin edebî özellikleri çok detaylı bir şekilde tahlil edilmemiş, fakat tamamen konu dışı da bırakılmamıştır.

Eserin içeriğinin ve bilim dünyası için öneminin kısaca anlatıldığı alt bölümde (1.4. *Eserin Muhtevası ve Önemi* başlığı altında), *Câmi'ü'l-meknûnât*'ın içerdiği konulara kısaca değinilmiştir. Eserin önemi; hem dünya tarihinin anlatımı, hem Osmanlı tarih yazımı, hem de dönemin ruhunu yansıtması açısından tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yazar Mevlana İsa ile alakalı olan alt bölümlerde (1.5. *Mevlana İsa* başlığının 1.5.1. *Mevlana İsa'nın Hayatı, Şahsiyeti ve Dünya Görüşü* ile 1.5.2. *Yeniçağ'da Osmanlı Tarih Yazıcılığı ve Mevlana İsa'nın Tarihçiliği* adlı alt başlıklarında) İsa'nın şahsiyeti, dünya görüşü ve tarihçiliği konu edilmiştir. Bunlarla alakalı en büyük kaynağımız şimdilik onun eseri *Câmi'ü'l-meknûnât*'tır. Fakat Mevlana İsa ve eseriyle

⁸ Söz konusu makale için bkz. Fleischer, "Mehdi ve Binyıl..."

⁹ Bkz. *Catalogue of Turkish Manuscripts in The Library of Leiden University and Other Collections in the Netherlands, Volume Two: Comprising the Acquisitions of Turkish Manuscripts in Leiden University Library Between 1800 and 1970*, vol. 2 (der. Jan Schmidt), Leiden 2002, syf. 83-85.

¹⁰ Bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, syf. 67; Bkz. Aynı Yazar, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, TTK, Ankara 1992, syf. 108.

alakalı başka ipuçları bulmak da mümkün olmuştur. Örneğin, Gelibolulu Mustafa Âli gibi mühim bir tarihçi, kaynakları arasında İsa'yı saydığı için -her ne kadar kendisi hakkındaki değerlendirmesi çok kısa olsa da- sadece bu eserden yararlanması bile, İsa'nın Osmanlı ilim-edebiyat çevrelerinde muteber bir yeri olduğunu gösterir.¹¹ İsa kâdı olduğu için, *kâdiasker ruznamçelerinden* kendisiyle alakalı bilgi toplamanın mümkün olduğu düşünülebilir. Fakat ne yazık ki, söz konusu kaynaklara dair yaptığımız taramalarda Mevlana İsa'ya dair bir ize rastlanmamıştır. Bunda, İsa'nın yaşadığı döneme dair *kâdiasker ruznamçelerinin* çok az veri barındırması ya da hiç veri barındırmaması en büyük sebep olmuştur.¹²

Mevlana İsa'nın eserinde kendi şahsiyetine, ideallerine, dünya görüşüne ve tarihçiliğine dair verdiği ipuçları detaylıca incelenmiştir. Bilhassa idealize ettiğini söyleyebileceğimiz iki kâdı (Ahmed Çelebi ve Kâdı Muhyiddin) hakkında söyledikleri, onun mesleğine dair “*erdemli insan tipi*”ni göstermesi bakımından paha biçilmez değere sahiptir. İsa bu şahıslardan başka, büyük saygı beslediği insanlara eserinde özel yer ayırmıştır. Örneğin, *Alaybeyi Murad* ve *Bayram Beğ* isimli şahıslarla alakalı övgüleri, onlardan bir çıkar beklemekten çok, şahsiyetlerini takdir etme minvalindedir.¹³

Eserin Tahlili başlıklı İkinci Bölüm’de eserin teferruatlı analizi yapılmıştır. Öncelikle (2.1. *Bölümlendirme Usulü* başlığı altında) bizim yaptığımız bölümlendirme usulü anlatılmıştır. Daha sonra, müellifin eserini nasıl bölümlendirdiğinden bahsedilmiş, bu bölümlendirmeye uygun olarak tahlil yapılmıştır. Burada amaç; eserin, yazıldığı

¹¹ Cornell Fleischer, *Tarihçi Mustafa Ali...*, syf. 256.

¹² Kâdiasker Ruznamçelerindeki bilgiler, Rumeli Kâdiaskerliği için en erken H. 952/M. 1545-1546; Anadolu Kâdiaskerliği için H. 1076/M. 1665-1666 tarihine kadar gitmektedir (ayrıntılı bilgi için bkz. Câhid Baltacı, “Kâdî-asker Rûz-namçeleri’nin Tarihî ve Kültürel Ehemmiyeti”, *İslam Medeniyeti Mecmuası*, Temmuz 1979, c. IV, syf. 55-100). Otuz beş sene niyâbet/kadılık yaptığını söyleyen Mevlana İsa, eserini yazdığı sırada bu görevinde bulunmuyor olmalıdır; zira o, uzun müddet süren bu görevinden geçmiş zaman kipiyle bahseder (bkz. 2074 numaralı beyit).

¹³ Müellifin Alaybeyi Murad ile alakalı övgüleri, 3250. beyitle başlar; bu şahıs, İsa'nın kıyamet kehanetleriyle alakalı fikir alışverişinde bulunduğu birisidir (3270. beyitle başlayan bölüme bkz.). İsa, Bayram Beğ hakkında da 2402. beyitten itibaren bilgi vermiştir.

dönemde kabul gören bölümlendirme usulüyle günümüzdeki bölümlendirme usulünün kabaca bir karşılaştırmasını yapmaktır. *Câmi'ü'l-meknûnât*'ın kendi kurgusuna göre incelendiği yerlerde (2.2. *Eserin Bölümlerinin İncelenmesi* başlığı altında) eserin bölümleri tahlil edilmiş ve buralardan çıkarımlar yapılmıştır.

Eserin Tam Metni başlıklı Üçüncü Bölüm'de eser metni aynen verilmiştir. İlk alt bölümde (3.1. *Metin Kurulumunda Takip Edilen Yöntem* başlığı altında) *Tenkitli Metin*'in nasıl kurulduğuyla alakalı bilgiler verildikten sonra, 3.2. *Tenkitli Metin* başlıklı alt bölüme geçilmiştir. Metin kurulurken, transkripsiyon işaretleri kullanılmamıştır. Bunda en büyük maksat, metnin akıcılığını bozmamaktır. Bunun yanı sıra, çalışmamız bir dil incelemesi olmadığından dolayı, transkripsiyon işaretlerine ihtiyaç duyulmamıştır; zaten eserin dil özellikleri bu işaretler olmadan rahatça okunmasını ve anlaşılmasını mümkün kılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEVLANA İSA VE *CÂMÎ'Ü'L-MEKNÛNÂT* ADLI ESERİ

1.1. *Câmi'ü'l-Meknûnât* Hakkındaki Literatür ve Literatüre Eleştirel Bir Bakış

Tezin Giriş kısmında da bahsedildiği üzere, *Câmi'ü'l-meknûnât* hakkında yapılan çalışmalar oldukça sınırlı olmakla beraber, bunlar arasında en çok öne çıkanlar, Barbara Flemming'e ait çalışmalardır. Flemming, *Câmi'ü'l-meknûnât*'ı yazarıyla ve nüshalarıyla doğru bir şekilde tanıtmıştır. O; eseri daha çok, Kanuni Sultan Süleyman döneminin olaylarını ve ruhunu incelediği çalışmalarında kullanmış, eser üzerinde bütüncül bir tahlile girişmemiştir. Flemming'in yanı sıra, Cornell Fleischer da *Câmi'ü'l-meknûnât*'ı çalışmalarına konu etmiştir. Osmanlı emperyal ideolojisinin oluşumunu işlediği bir makalesinde *Câmi'ü'l-meknûnât*'ı Kanuni Sultan Süleyman döneminde geçerli olan “kıyametin yaklaştığı ve Mehdî'nin beklendiği” fikri çerçevesinde inceleyen Fleischer¹⁴, *Tarihçi Mustafa Âli: Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati* isimli kitabında da eseri zikretmiştir.¹⁵ *Câmi'ü'l-meknûnât*'ın Leiden nüshasının katalog verilerini hazırlayarak eserle alakalı çalışmalara mühim bir katkı yapan Jan Schmidt'in bu konudaki bir diğer katkısı da, Mustafa Âli'nin *Künhü'l-ahbâr*'ının Leiden nüshasında yer alan, *Dördüncü Rûkn*'ün mukaddimesinin neşrini yapmakla olmuştur¹⁶. Şöyle ki; bu mukaddimedede Mustafa Âli bizzat, kaynakları arasında *Câmi'ü'l-meknûnât*'ı sayarak Mevlana İsa'nın ismini de zikretmektedir ki, kendi eseri dışında

¹⁴ Fleischer, “Mehdi ve Binyıl...”

¹⁵ Fleischer, *Tarihçi Mustafa Âli...*, syf. 256.

¹⁶ Bkz. Schmidt, *Mustafa 'Âli's Künhü'l-Ahbâr and its preface according to the Leiden manuscript*, Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te Istanbul, İstanbul 1987.

İsa'nın ismine rastladığımız tek yer -şimdilik- budur; hatta İsa'nın *Câmi'ü'l-meknûnât*'ta anılmayan "*Mevlana*" unvanını da sadece burada görürüz.¹⁷

Barbara Flemming'e dönmek gerekirse, onun *Câmi'ü'l-meknûnât* hakkındaki ilk çalışması "Der Gāmi ül-meknûnāt. Eine quelle 'Ālīs aus der Zeit Sultan Süleymāns" başlığıyla 1981'de yayımlanan ve John O'Kane tarafından Flemming'in 2018'de çıkan *Essays On Turkish Literature and History* kitabı için İngilizceye çevrilen makalesidir. Bu çalışmasında Flemming evvela Osmanlı tarihçileri için bilhassa 15-16. yüzyıllara ait yazma eserlerin taşıdıkları önemden bahseder ve neşredilmiş veya neşre ihtiyaç duyan birkaç tarih eserini zikreder. Daha sonra *Câmi'ü'l-meknûnât*'ı tanıtan yazar, eseri "*dünyanın sonunun yaklaştığını ve Tanrı'nın Mehdi'yi göndererek yapacağı müdahaleyi*" konu edinmesi bakımından da önemser. Flemming, Mustafa Âli'nin *Künhü'l-ahbâr*'da kaynakları arasında saydığı *Câmi'ü'l-meknûnât*'ın tek başına da önem taşıyan bir eser olduğunu ve incelenmesi gerektiğini belirtir. O, Osmanlı tarih yazarları arasında, Mustafa Âli'den başka Solakzade'nin de *Câmi'ü'l-meknûnât*'ı kaynak olarak kullandığını ilave etmekle beraber, eserin Kâtib Çelebi'nin gözünden kaçtığını da söyler.¹⁸ Flemming'in bu çalışmasında, modern araştırmacıların *Câmi'ü'l-meknûnât* hakkındaki bilgilerini incelediği kısım ise şöyle özetlenebilir: Joseph von Hammer; -Solakzâde'yi esas alarak- *Câmi'ü'l-meknûnât*'tan bahseden ilk Avrupalı bilgidir, fakat onun eser hakkında bilgisi yoktur. Hammer'in eserden bahsetmesinden yaklaşık on yıl sonra Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'ne eserin bir nüshası ulaşmıştır. 1865'te P. de Jong ve M. J. De Goeje, Hammer'e atıf yapmadan eseri tanıtmıştır. *Câmi'ü'l-meknûnât*; Bursalı Mehmed Tahir, Necib Âsım Yazıksız ve Franz Babinger tarafından da zikredilmiştir, fakat üçü de -yanlış olarak- eserin Hamzavî isimli bir müellife ait olduğunu söylemişlerdir. Eserin Türk Tarih Kurumu nüshası, Osman Ferit

¹⁷ Schmidt, *Mustafa 'Ālī's Künhü'l-Ahbâr...*, syf. 35 ve 83.

¹⁸ Flemming, *Essays on Turkish Literature and History*, Brill, Leiden 2018, syf. 172.

Sağlam'ın kütüphanesinde bulunmuştur. 1954'te Adnan Sadık Erzi, eserin İstanbul Üniversitesi nüshasını bir araştırmasına konu etmiştir. 1976'da da Victor L. Ménage, Adnan Erzi'ye atfen, Âli'nin kaynaklarını tartıştığı eserinde *Câmi'ü'l-meknûnât*'ı da anmıştır. Flemming ayrıca, Leiden nüshasının Türkiye'deki araştırmacılar tarafından bilinmemesine de değinmiştir.¹⁹ Bu makalesinde esas olarak eserin Leiden nüshasından bahseden Flemming'in Mevlana İsa hakkındaki tespitleri de bu nüshaya dayanmaktadır. Oysa ki, aşağıda da bahsedileceği üzere, İsa hakkında, eserinin İstanbul Üniversitesi nüshasında daha ayrıntılı bölümler mevcuttur ve yazar bu makalede bu bölümlerden bahsetmez.

Söz konusu makalede Flemming'in, Mevlana İsa'nın kendi eseriyle alakalı ifadelerini incelediği kısımda bir hatası olmuştur. Bu hata, Flemming'in, İsa'nın "aruz eğitimi gördüğünü" söylediğini iddia etmesidir ki, o, eserde geçen "*Arûz okımadum şâ'ir değülem*" ifadelerini, "*Arûz okıdum...*" şeklinde aktarmıştır.²⁰ Eserin TTK nüshasında bu mısra yoktur, fakat İÜ ve Leiden nüshalarında burası "*Arûz okımadum...*" olarak geçmektedir.²¹ Müellifin, "*Arapça ya da Farsçadan çeviri yapmadığını, bunun kolay olduğunu, asıl zor olanın yazılmamış olanı yazmak olduğunu*" söylediği kısımlar, Flemming tarafından müellifin eseri için orijinallik iddiasında olduğuna bir delil olarak sayılır. O ayrıca, eserdeki *iy paşa*, *iy yâr*, *iy fetâ*, *iy hâce* gibi hitapların eserin topluluklarda okunmak için yazılmış olabileceğini gösterdiğini öne sürer.²²

¹⁹ Flemming, *Essays...*, syf. 172-174. Bizim çalışmamızda, eserin mahiyeti ve yazarıyla alakalı doğru tespitlerde bulunmayan çalışmalardan değil de, eserle alakalı daha isabetli bulgulara ulaşan çalışmalardan bahsetme yoluna gidildiğinden dolayı, yukarıda sayılan bazı isimler ve eserleri konu dışı bırakılmıştır.

²⁰ Flemming, *Essays...*, syf. 174. Flemming'in bu hatası, aşağıda incelediğimiz diğer iki çalışmasında da (bkz. *Essays...*, syf. 215 ve 277) tekrarlanmıştır.

²¹ Bkz. 4372. beyit.

²² Flemming, *Essays...*, syf. 174.

Flemming *Câmi'ü'l-meknûnât*'ı bu çalışmasında dört kısma ayırır: Hz. Muhammed'in doğumu ve ataları hakkında bilgi verilen *mevlid* bölümü, 1529'a kadar Osmanlı tarihi bölümü, eski tarihler (*tevârih-i kadîm*) hakkında bir bölüm ve hâtime, yani sonuç bölümü.²³ Bizim çalışmamızda kullandığımız bölümlendirme, aşağıda geçeceği üzere, biraz daha farklıdır. Biz, kitabın sonuç bölümünü bölümlendirmeye dahil etmedik, Flemming'in *mevlid* hikayesi (Hz. Muhammed'in doğumu) olarak aldığı bölümleri *peygamberler tarihi* içinde değerlendirdik, Osmanlı tarihi kısmını da Kanuni'den öncesi ve Kanuni dönemi diye ayırdık; zira müellifin asıl önem verdiği kısım Kanuni Sultan Süleyman dönemi olmuştur ve bunun ayrı bir bölüm olarak değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

1986'da düzenlenen *Yedinci CIEPO Sempozyumu*'nda Barbara Flemming, "Mevlana İsa's View of Ottoman Hungary" (Mevlana İsa'nın Osmanlı Macaristanı'na Bakışı) isimli bir bildiri sunmuştur. Söz konusu bildiride Flemming, *Câmi'ü'l-meknûnât*'ın ortaya çıkışının, Joseph von Hammer'in bir notu ve P. de Jong ile M. J. de Goeje'nin Leiden yazmalarıyla alakalı tanıtımları vesilesiyle olduğunu ifade etmektedir. Flemming'in, eserin bilinen üç nüshasıyla alakalı daha önceden de bilgisi olduğu, yukarıda incelediğimiz makaledeki ifadelerinden anlaşılmaktadır²⁴, fakat o, bu nüshaların tanıtımını ilk kez bu bildirisinde yapmıştır. Flemming burada, eserin en az iki kez düzenlemeden geçtiğini söyler ve ilk versiyonunun daha uzun olup, otobiyografik bölümler barındırdığını belirtir ki bununla eserin İstanbul Üniversitesi nüshasını kastetmektedir.²⁵

Barbara Flemming'in yukarıdaki çalışmadan bir sene sonra, 1987'de "Sâhib-Kirân und Mahdî. Türkische Endzeiterwartungen im ersten Jahrzehnt der Regierung

²³ Flemming, *Essays...*, syf. 175.

²⁴ Flemming, *Essays...*, syf. 174, dipnot: 32.

²⁵ Flemming, "Mevlana İsa's View of Ottoman Hungary", syf. 66.

Süleymāns” başlığıyla yazdığı ve yine John O’Kane tarafından yukarıda anılan kitabında İngilizceye çevrilen bir makalesi daha yayımlanmıştır. Bu makalenin konusu doğrudan *Câmi’ü’l-meknûnât* ya da eserin müellifi Mevlana İsa değildir; fakat Flemming, eseri makalede anlatmak istediklerine bir örnek olarak kullanmıştır. Bu çalışmasında evvela 16. yüzyılda Anadolu’nun genel durumuna dair bir panorama çizen Flemming, aralıksız süren savaşıardan dolayı vergi yükünü çeken halkın arasında huzursuzluğun arttığını ve isyanların baş gösterdiğini belirtir ve şunu ilave eder: Bu isyanların bastırılışında kullanılan şiddetin sebep olduğu korkutucu ortam, insanlar arasında, yakın zamanda daha kötü bir fitnenin çıkacağı, dünyanın sonunun geleceğı fakat beklenen sondan önce dünyada oldukça huzurlu günler geçirileceğı yönünde beklentiler doğurmuştur. Bunun gibi fikirlerin apokaliptik Danyal geleneğinden geldiğini belirten yazar, Hristiyanlık dünyasında da İslam dünyasında olduğu gibi, dünyanın sonuna doğru kendi dinlerinin galip geleceğı etrafında şekillenen bir kıyamet inancının bulunduğunu söyler ve İslam toplumlarındaki kıyamet alametleri inancını kısaca özetler. Flemming’in burada verdiği mühim bir bilgi şudur: Dünyanın sonunun geleceğıne dair Batı’da hayat bulan görüşler Katolikler ve Lutherçiler arasındaki tartışmalara konu edilmiş ve propaganda malzemesi yapılmıştır; Türkler, onlar için bir kıyamet alametidir. Doğal olarak, bu bağlamda, Türklerin dünyanın geleceğıne/sonuna dair görüşleri zikredilmemiştir. Flemming tam bu noktada, *Câmi’ü’l-meknûnât*’ı konuya dahil eder; onun buradaki amacı, Hristiyanların kıyamet alameti olarak gördükleri Türklerin kıyametle/dünyanın sonuyla alakalı kehanetlerinden bahseden bir eseri tanıtmaktır.²⁶

Câmi’ü’l-meknûnât’ın nüshalarındaki içerik ve diziliş farkına değinen Flemming²⁷, bu makalesinde genel olarak Leiden Üniversitesi nüshasından

²⁶ Flemming, *Essays...*, syf. 204-212.

²⁷ Flemming, *Essays...*, syf. 213.

faaydalanmıştır. O, bu makalesinde eseri, “*neredeysse tüm dünyayı fetheden Osmanlıları Kutsal Savaş’ın kahramanları olarak sunan, askerî seferlerin betimsel bir derlemesi*” şeklinde niteler. Eskatolojik (kıyametbilimsel) fikirlerini kitabında yaygın bir şekilde işleyen Mevlana İsa’nın kendisini bu konuda bilgili bir arkadaşı olan Alaybeyi Murad Beğ’e dayandırdığını söyleyen Flemming, eserin *gazavatnâme* türüne olduğu kadar *melâhim* türüne de ait olduğunu söyleyerek şunu öne sürer: bu tür bir eserden tarihi gerçeklik beklemek doğru olmayacaktır; fakat bu eser, Osmanlıların içinde bulunduğu ortamda gerçekleşen olaylarla ilişkisine dair bize kıymetli bilgiler verebilir.²⁸

Yazar bu makalesinde ayrıca, Mevlana İsa’nın eserinin detaylı bir tahlilini yapmak yerine, Sultan Süleyman’ın ilk dört askerî seferi hakkındaki görüşlerini incelemeyi tercih etmiştir: Bunlar 1521 Macaristan seferi, Rodos’un fethi, ikinci Macaristan seferi ve Alaman seferidir.²⁹

Barbara Flemming’in 1987 yılında Princeton Üniversitesi’nde gerçekleştirilen *Muhteşem Süleyman Çağı Konferansı*’nda (*Conference on the Age of Süleyman the Magnificent*) sunduğu bildiri, 1994’te gözden geçirilip genişletilerek “Public Opinion Under Sultan Süleyman” ismiyle yayımlanmıştır. Flemming bu çalışmasında Kanuni Sultan Süleyman döneminde kamuoyunun varlığını ve etkisini tartışmıştır. Kanuni’nin başarılarından dolayı onun döneminin bir “altın çağ” olarak görülmesinin cazip olduğunu söyleyen Flemming, sultanın popülaritesinin 1540’larda düştüğünü ilave etmiş ve onun, devrinin genel kabullerine göre değerlendirilebilmesi için, anlatı kaynaklarına ihtiyaç duyduğumuzu ifade etmiştir. Çalışmasını bu çerçevede kuran Flemming, kişisel fikirlerin açıkça benimsenip beyan edilebilmesi açısından, Sultan Süleyman döneminde “kamuoyu” olgusunu konu edinmiş ve *Câmi’ü’l-meknûnât*’ı bu bağlamda incelemiştir. Ona göre, görünürde bir *gazavatnâme* olan eserin ana maksadı,

²⁸ Flemming, *Essays...*, syf. 214.

²⁹ Flemming, *Essays...*, syf. 216.

dünyanın sonunun geldiğini ve bunun için hazırlanmak gerektiğini ilan etmektir.³⁰ Flemming, eserin yarı ezoterik niteliğinin Mustafa Âli'yi cezbetmiş olabileceğini söyler ve *Câmi'ü'l-meknûnât*'ın Âli vasıtasıyla, III. Murad ve III. Mehmed dönemlerinde dahi kamuoyuyla bağının sürdüğünü iddia eder.³¹

Câmi'ü'l-meknûnât'ı çalışmalarına konu edinen bir diğer kişi olan Cornell Fleischer, yukarıda da bahsedilen bir çalışmasında, Kanuni'nin çok parlak geçen döneminin bazı çevreler üzerinde “dünya hakimiyeti” beklentisi doğurduğunu ve Hicrî 1000. yıl da yaklaşımaya başladığından dolayı, *Mehdîcilik* ideolojisini palazlandırıldığını anlatır. Ona göre Kanuni de bizzat bu fikirlere meyletmıştır; fakat zaman ilerledikçe, bu fikirlerini bir tarafa bırakmış ve enerjisini, devlet yapısında kurumsallığı güçlendirmeye harcamaya çalışmıştır. Bu bağlamda yazar şunu ifade eder: Devlet tarafından kurumsallaştırılmış bir tarih yazıcılığının olmadığı bu dönemde, tarihçiler arasında apokaliptik fikirler taşıyan eserler bir müddet itibar görmüştür -*Câmi'ü'l-meknûnât* da bunlardan biridir- fakat sonradan tarih yazımına Kanuni tarafından müdahale edilmiş ve söz konusu fikirlere sahip eserlerin etkinliği azaltılmaya çalışılmıştır. Kanuni artık bir “dünya fatihi” olarak anılmak yerine, “dünyanın sığındığı kişi”, “mükemmel düzenin yaratıcısı” gibi sıfatlarla bilinmek istemektedir. Yazar, *Câmi'ü'l-meknûnât*'ı işte bu olayların merkezinde bulunan eserlerden birisi olarak ele alır.³²

Câmi'ü'l-meknûnât'tan kısaca zikreden bir diğer isim ise Ahmet Yaşar Ocak'tır. O, 16. yüzyılda Osmanlı toplum yapısına değindiği bir eserinde, toplumun bozukluğuna dair *Câmi'ü'l-meknûnât*'ta geçtiğini söylediği ifadelere atıf yapar. Fakat verdiği varak

³⁰ Flemming, *Essays...*, syf. 276-278.

³¹ Flemming, *Essays...*, syf. 284.

³² Fleischer, “Mehdi ve Binyıl”, syf. 149-161.

numaralarının bazılarında bahsettiği konuya dair bilgi bulunmamaktadır.³³ Aslında *Câmi 'ü'l-meknûnât*'ta, Ocak'ın iddia ettiği gibi, toplumun halihazırdaki bozukluğundan değil de, kıyamet alametlerinden olarak, gelecekte meydana gelmesi beklenen bozukluklardan bahsedilmektedir.³⁴

Görüldüğü üzere, *Câmi 'ü'l-meknûnât* ile alakalı literatür değerlendirildiğinde, ortaya şu sonuç çıkar: Eser hakkında mevcut nüshaların hepsi de karşılaştırılmak suretiyle, ayrıntılı bir inceleme yapılmamış olmakla beraber, eseri konu edinenler, onu daha çok, Kanuni Sultan Süleyman döneminin ihtişamının tarih yazımı ve edebiyat üzerindeki etkisi çerçevesinde incelemişlerdir. Burada özellikle Fleischer'in tespiti mühimdir; ihtişamlı Kanuni döneminde, sultanın Mehdî olduğuna dair fikri eserlerine yediren yazarlar göze çarpmaktadır ve İsa da bunlardan biridir.³⁵ Fakat bize göre, onun böyle bir kalıba sığdırılması doğru olmayacaktır. Öyle görünmektedir ki, İsa, mensubu olduğu devletin dünya çapında fetihler yaptığını, diğer din mensuplarına kıyametin geldiğini düşündürtecek başarılarla sahip olduğunu gördükçe cebzeyle kapılmaktan kendini alamamıştır. Bunu eserinde görmek oldukça kolaydır ve İsa bu konularla alakalı anlatımını, “karşı taraf”ın ağzından da konuşarak daha ilginç hale getirmektedir: “*Küffâr emirlerinin bir araya gelip Türk fîtnesine karşı çare aradıklarının*” anlatıldığı bölümde, İsa onların Türkleri bir kıyamet alameti olarak gördüğünü açıkça söyler.³⁶

³³ Ocak'ın bahsettiği 23b-24a numaralı sayfalarda, Fil Vakası (ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Fayda, “Fil Vak'ası”, *TDV İA*, C. 13, syf. 70-71) anlatılmaktadır. Burada topluma dair eleştiri niteliğindeki tek ifade, “Sana n'oldı iy Muhammed ümmeti / Ağlamazsın işidüb bu hikmeti” mısraları olabilir. Ocak'ın incelediği nüsha, kayıp varaklar içerdiğinden ve yanlış dizildiğinden dolayı (bkz. *Yazma Nüshaların Tanıtılması ve Nüsha Şeceresi* bölümü) bir karışıklık meydana gelmiş olabilir. Onun atıf yaptığı diğer sayfalarda, yani 56b-58b arasında, Mehdi'nin vasıflarından bahsedilmektedir ki burada Mehdi ile alakalı ifadeler genelde gelecek zaman kipiyle kurulmuştur.

³⁴ İsa, bu konuyla alakalı kehanetlerini 3269. beyitten itibaren sıralar, kendisinden saygıyla bahsettiği Alaybeyi Murad'ın ağzından, “kıyametin göz erimi yere geldiğini” iddia eder. İşte bu kısımda, yakında gerçekleşmesi beklenen birtakım bozukluklardan bahsedilmektedir. Söz konusu kişiyle alakalı aşağıda (*Ta'rîf ve Ahvâl-i Kıyâmet* başlıklarının analiz edildiği yerde) ayrıntılı bilgi verilecektir.

³⁵ Fleischer, “Mehdî ve Binyıl”, syf. 153-157.

³⁶ “Yakın irişdi didiler kıyâmet / Delîl oldu ana hod bu ‘alâmet” 2973. beyitle başlayan *Cem 'iyyet kerdin ümerâ'-i küffâr* başlıklı bölüme bkz.

Bu durum, acaba kendi devletinin gücünün farkında olan bir yazarda nasıl duygular doğurmuştu? Uzun müddet devlet görevlisi olarak hizmet veren İsa'nın³⁷ eline kalemi alıp bir tarih eseri ortaya koymak istemesinin en büyük sebeplerinden birisinin Osmanlı Devleti'nin etkileyici ilerleyişi olduğu aşıkardır. Elbette, bu dönemde bu özellikte bir kitap yazan birisinin, Kanuni gibi güçlü bir hükümdardan hediye koparmak peşinde olduğu da iddia edilebilir. Fakat İsa'nın açıkça, eserini para için yazmadığını belirtmesinin yanı sıra³⁸, onu kimseye ithaf etmemesi de bu şüpheleri ortadan kaldırabilir. Övgüye mazhar bulunduğu kişiler hakkında bile lafı uzatmaması, belki de bu övgülerin bir himaye beklentisi gibi algılanmaması içindir, ki bu övgüleri yaptığı kişiler zaten çok yüksek mevkilerde değillerdir³⁹. Şunu iddia etmek zor olmamalıdır ki, kitabının sonunda, bu anlattıklarının gelecek nesiller tarafından da duyulmasını istediğini belirtmekten çekinmeyen⁴⁰ Mevlana İsa, samimi duygularla, dinleyenini ortak duygularla heyecanlandırmak isteyerek bir eser meydana getirmiştir.

Bir önceki paragrafın başındaki soruya ilaveten, Mevlana İsa'nın ne tarz bir aidiyet fikrine sahip olduğunu da düşünmek gerekir. *Câmi'ü'l-meknûnât* ile alakalı çalışmalarda bu konuya değinilmemiştir.⁴¹ İsa, eserinde birçok yerde, Osmanlılardan bahsederken açıkça Türk kelimesini kullanmaktan çekinmeyerek evvela zihinlere şüphe

³⁷ Kâdı nâipliğinde 35 yıl çalıştığına dair ifadeleri yukarıda zikredilmiştir. Bkz. dipnot: 12.

³⁸ Bkz. 4387. beyit.

³⁹ İsa'nın övgüyle bahsettiği kişilerle alakalı 2052. beyitle ve 2438. beyitle başlayan bölümlerin yanı sıra, 2401-2437 ve 3251-3268 arasındaki beyitlere bkz. Bu şahısların ikisi ilmiye sınıfındandır ve kâdılarıdır, seyfiye sınıfına mensup olanlardan birisi beg unvanı taşıyan, diğeri de zeamet tasarruf eden bir “mîr-i alay”, yani alaybeyidir. Bu insanlar İsa'yı sevip saymış ve himaye etmiş olsa bile, onlarla İsa arasında bir dalkavukluk, nedimlik ya da patronaj ilişkisi bulunduğunu iddia etmek mümkün görünmemektedir. İsa'nın, bir kitabını beyaza çektiği Muhyiddin Efendi'ye karşı bu hizmeti bile gönüllü olarak yaptığı, ifadelerinden anlaşılır (bkz. 2452-2459 arasındaki beyitler).

⁴⁰ Bkz. 4395. beyit.

⁴¹ Sadece Barbara Flemming, eserde Osmanlı Devleti'nin hükmü altındaki halkın “*kendinin farkında olunmadan Türk olarak anıldığını*” söyler (Flemming, *Essays...*, syf. 179) ki o, bu iddiasına hiçbir delil getirmemiştir. Halbuki aşağıda da bahsedileceği üzere, eser, İsa'nın millet mensubiyetinin farkında olduğuna dair ipuçları taşır. Esere sinen “kıyametin yaklaştığına” dair fikirler bağlamında, Hristiyan dünyasında Türklerin kıyamet alameti olarak görüldüğünün farkında olan İsa'nın, bu durumdan şikayetçi görünmemesi, hatta bunu benimsemesi, kimliğiyle alakalı en azından bir nebze bilince sahip olduğuna işaretir.

düşürür; günümüzdeki anlayışa yakın bir milliyetçilik fikrinin olmadığı kabul edildiği bir zamanda Türk kelimesini hep olumlu manada kullanıp şaşırtıcı bir tavır sergiler.⁴²

1.2. Yazma Nüshaların Tanıtılması ve Nüsha Şeceresi

Câmi'ü'l-meknûnât'ın şimdiye kadar tespit edilen üç nüshası mevcuttur. Bunlardan birisi İstanbul Üniversitesi İbnülemin Mahmud Kemal Koleksiyonu'nda "*Camiül-meknunat (Hz. Ademden Süleyman 1'e kadar)*" başlığıyla ve 10692 numarada kayıtlı olan nüshadır⁴³. Eser sağlam durumda olsa da cildinde eskimeler mevcuttur. Yazmanın boyutları 198x144 mm.'dir. Üç nüsha arasında içerik bakımından en büyük metne sahip olan bu nüshada toplam varak sayısı 146 olmakla beraber⁴⁴, eserin bazı sayfaları kayıptır ve diziliminde de birtakım hatalar vardır. Bu hataları şu şekilde sıralayabiliriz:

Evvela, sayfalar üzerine sonradan konan numaralar 22'ye kadar hatasız gelmesine rağmen, 22'den sonra 23'e değil, 27'ye geçilmiştir; fakat bu geçişte metin bütünlüğü açısından bir kopukluk yoktur, buradaki hata sadece sayfa numarasındadır. Buradan itibaren eserde 43 rakamlarıyla numaralandırılan (ve gerçekte 39 olması gereken) varağa gelindiğinde ise iş daha karmaşık bir hal almaktadır. Bu sayfadan sonra geçilmesi gereken bölüme geçilmemiş, muhtemelen ciltleme hatası, dizgide karışıklığa sebep olmuştur. 44 rakamıyla numaralanan varak, çok daha ilerideki bir kısma aittir ve

⁴² Oldukça tartışmalı olan bu konuyla alakalı genel kanıyı şu şekilde özetlemek uygun olacaktır: Günümüzdeki anlayışa uygun ya da yakın bir milliyetçilik fikri, 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarında şekillenmekle, Türkiye'de ancak Osmanlı Devleti'nin dağılışı ve *Millî Mücadele* dönemlerinde kökleşmiştir. Bunda, üst kademelerinde birçok devşirme bulunan Osmanlı devlet zihniyetinin Türk düşmanı tavrı da büyük rol oynamıştır (Milliyetçilik olgusuna dair *TDV İslam Ansiklopedisi*'nin ilgili maddesinde yeterli bilgi veren bir derleme mevcuttur; bkz. Azmi Özcan, "Milliyetçilik", *TDV İA*, C. 30, syf. 84-87. Osmanlı tarih yazıcılığında Türk imajıyla alakalı bkz. Tufan Gündüz, "Osmanlı Tarih Yazıcılığında Türk ve Türkmen İmajı", *Osmanlı Ansiklopedisi* C. 7, syf. 92-97). İsa'nın eseri, bu kanıya ters bir görüntü sergilemekle, oldukça şaşırtıcı bilgiler içermektedir.

⁴³ Bundan sonra İÜ olarak anılacaktır.

⁴⁴ Eser metnini içeren 145 varak vardır fakat kitabın tamamı, boş ve müsvedde sayfalarıyla beraber 154 varaktan ibarettir.

bu varak, asıl yerine konduğunda da sorun çözülmemektedir zira onu takip eden sekiz varak da kayıptır.⁴⁵ Neyse ki bu kayıp varaklardaki beyitler, diğer nüshalardan yararlanılarak çalışmaya alınabilmiştir. Bu nüshanın böyle hataları barındırması, bizi bu nüsha için kendi sayfa sıramızı oluşturmaya sevk etmiştir.

İÜ nüshasındaki sayfalar 15'er beyitten oluşmaktadır. Metnin içinde nadiren bulunan derkenarlar *Tenkitli Metin* kısmında dipnotla gösterilmiştir. Metne dahil olmayan karalamalar; konuyla alakaları olmadığı için göz önünde bulundurulmamış ve *Tenkitli Metin* kısmına alınmamışlardır, ki bu durum üç nüsha için de geçerlidir. Ferağ kaydı⁴⁶ olarak kitabın sonunda şu ifadeler yazmaktadır: “*Kad vaka‘a‘l-ferâgu min tesvîdi hâzâ‘l-kitâbi bi-yedi [?] ‘abdi‘z-za‘îf İsmâ‘îl el-kâtib fî gurreti şehri Muharremi‘l-Harâmi min şühûri sene sitte [aşer ve elf?]* (H. 1 Muharrem 1016?/M. 28 Nisan 1607?).”⁴⁷ Bu nüshadaki toplam beyit sayısı, kayıp varaklar hariç 4167, onlar da dahil edildiğinde 4404’tür. Diğer nüshalarda bulunup da burada bulunmayan sadece sekiz beyit tespit edilmiştir.

Diğer iki nüshadan birisi Ankara’da Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi’nde Y/0240-3 yer numarasıyla kayıtlıdır.⁴⁸ Müstakil bir cilt oluşturmayan bu nüsha, içinde bulunduğu yazma eserin 45b-151a numaralı varakları arasında yer almaktadır ve toplamda 107 varaktır⁴⁹, fakat bu nüshada da bir varak kayıptır.⁵⁰ Her sayfada 15'er beyit vardır, toplam beyit sayısı, kayıp beyitler hariç 3029, onlarla beraber 3057’dir. Bu

⁴⁵ Bu kayıp varakların 237 beyit içerdiği hesaplanmıştır; söz konusu beyitlere *Tenkitli Metin* kısmında işaret edilmiştir.

⁴⁶ Ferağ kaydı, yazma eserlerin sonunda bulunan ve “istinsah kaydı” olarak da bilinen nottur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Orhan Bilgin, “Ferağ Kaydı”, *TDV İA*, C. 12, 354-356.

⁴⁷ Ferağ kaydında “...sene sitte” ifadelerinden sonrası yer almamaktadır (sayfanın sonundaki bu kısım kesilmiştir). Burada bu tarihin tercih edilme sebebi, İÜ nüshasının son edisyon olduğunun düşünülmesidir (Söz konusu nüsha en geniş içeriğe sahiptir; içinde diğer nüshalarda anlatılan tarihi olaylardan daha sonra meydana gelen olayların yanı sıra, müellifin arkadaşları ve kıyamet kehanetleri hakkındaki bölümler yer almaktadır; bu sebeple bu nüshanın son düzenleme olduğu düşünülmüştür.).

⁴⁸ Bundan sonra TTK olarak anılacaktır.

⁴⁹ Boş olan ve bazı notları içeren sayfalarla beraber bu nüsha 112 varaktan ibarettir.

⁵⁰ Toplamda 28 beyit içerdiği hesaplanan bu kayıp varakın içeriği, diğer nüshalardan bulunmuştur.

nüşhada müstakil ve sürhle⁵¹ ayrılmış bir hâtıme bölümü bulunmaz; eser, diğer iki nüshanın hâtıme bölümünde geçen iki beyitle biter.

Bu nüshanın baş tarafında, eserin eski sahibi Osman Ferit Sağlam'a⁵² ait olması kuvvetle muhtemel, rik'a yazısıyla yazılmış notta şu ifadeler yazılıdır:

“Burusalı Mehmed Tâhir Bey merhûm Osmanlı Müellifleri'nin ikinci cildinin 74'üncü sahîfesinde şöyle yazıyor:

‘...Hamzevî mahlas bir zâtın Câmi'ü'l-meknûnât isminde kısmen manzûm bir Osmanlı tarihi de vardır ki bir nüshası asrımız erbâb-ı dânişinden İbnülemin Mahmûd Kemâl Beyefendi'de mevcûddur.

Otuz sene evveline gelinceye kadar Burusa mahalle kahvelerinin bazılarında dahı okunmakta idi. Bu eserin bir kısmı Burusa'da Akbıyık türbesinde mevcûd idi.’ (Osmanlı Müellifleri, cild 2, sahîfe 74, Matbaa-i Âmire, 1333 Hicriye)

İsmail Hami Danişmend'in 1939'da çıkarmağa başladığı Türklük mecmuasının üçüncü nüshasında Osman Gazi'nin Neseb ve Hüviyeti başlıklı bir yazı vardır. Bunda (sahife 208, satır 22) ilk müverrihleri yazarken:

‘...ve Câmi'ü'l-meknûnât müellifi İsa gibi eserlerini hep İstanbul'un fethinden sonra yazan ilk müverrihlerle...’ denilmektedir.

İbnülemin Mahmûd Kemâl'deki nüshayı gören Adnân⁵³ bizdeki nüshanın aynı olduğunu bana söyledi. Bizdeki nüsha tamâmıyla manzûm olmasına ve Adnân Bey'in İbnülemin Mahmûd Kemâl'deki nüshanın aynı bulunduğunu söylemesine göre çok defa yaptığı gibi Burusalı Mehmed Tâhir Bey'in bu eseri görmeden veyâ üzerinde tedkîk yapmadan bu fıkrayı yazmış olmasına

⁵¹ Sürh için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü*, C. III, İstanbul 1993, syf. 299. Resmî belgelerde kırmızıyla yazılan eklemeler/notlar için de sürh tabiri kullanılsa da, burada yazma eserlerdeki kullanım kastedilmektedir.

⁵² Kitabın başında bulunan “*Osman Ferit Sağlam'ın Türk Tarih Kurumu'na armağanıdır*” ibareleri bu durumu göstermekle beraber, Sağlam, IV. Tarih Kongresi'nde yaptığı bildiride de eserin kendi kütüphanesinde bulunduğunu söyler. Bkz. Sağlam, “Şimdiye kadar yayınlanmamış bazı kitabelerle meskûkâtın millî tarihe hizmetleri”, *IV. Türk Tarih Kongresi Ankara 10-14 Kasım 1948 Kongreye Sunulan Tebliğler (Tıpkıbasım)*, Ankara 2010, syf. 174

⁵³ Bahsedilen kişi Adnan Erzi olmalıdır.

hükmedilebilir. Câmi'ü'l-meknûnât müellifinin Hamzevî mahlaslı biri olduğuna ne ile hükmeyletiği de anlaşılamamaktadır. 'Bu eserin otuz sene evveline gelinceye kadar (Osmanlı Müellifleri'nin tab' tarihine göre Hicrî 1303) Burusa mahalle kahvelerinin bazılarında dahi okunmakta idi' cümlesine gelince, okunan kitabın elimizdeki nüsha olmaması - mündericâtına göre- pek tabii görülür.

İsmail Hami Danişmend'in bahsettiği İsa isminde birinin eseri Câmi'ü'l-meknûnât'a gelince, bunun ne olduğunu yazılan iki-üç kelime ile anlamağa bittabi imkan yoktur."⁵⁴

Bu notlar, Osman Ferit Sağlam olması kuvvetle muhtemel olan bu kişinin, yani kitabın sahibinin eserle alakalı bir araştırma yaptığını ortaya koyması bakımından mühimdir. Fakat bu çalışmada da gösterildiği üzere, bu bilgiler oldukça eski kalmış, eser üzerine o zamandan bu yana sınırlı da olsa bazı çalışmalar yapılmış, en azından yazarı ve mahiyeti iyice belirlenmiştir.

TTK nüshasının ferağ kaydı şu ifadelerle düşülmüştür: "*Kad vaka'a'l-ferâğu min hâzihi'n-nüşhati's-şerîfeti min şehri Recebi'l-mücerrebi li-seneti isnâ 'aşeratin ve elf (H. Recep 1012/M. Aralık 1603-Ocak 1604) Ketebehû'l-fakîr Mehmed el-hakîrû'l-kâtib*"

Eserin diğer nüshası ise Hollanda'da Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde Cod. Or. 1448 numarası ile kayıtlıdır.⁵⁵ Bu nüshanın içinde bulunduğu kitabın 1b-134a varakları arasında *Câmi'ü'l-meknûnât* varken, 135b-145b varakları arasında başka bir eser mevcuttur.⁵⁶ Her birinde 13'er beyit bulunan sayfaların tamamı harekeli yazılmıştır. Bu nüshada eser toplamda 134 varak tutmaktadır ve numaralama baştan yanlış

⁵⁴ Bu ifadeler, TTK nüshasındaki metin başlamadan önce, metnin varakları arasına konulan birkaç sayfa kağıt üzerine yazılmıştır.

⁵⁵ Bundan sonra L olarak anılacaktır.

⁵⁶ Jan Schmidt, bu nüshada eserin varak numaraları olarak 2b-135a arasını verir (*Catalogue of Turkish Manuscripts...*, syf. 83) fakat numaralandırma, eserin ilk sayfası ikinci sayfa olarak görülüp yapıldığından dolayı yanlıştır. Biz bu çalışmada, olması gereken numaraları esas aldık.

başlamıştır.⁵⁷ Leiden nüshası, hiç varak kaybı olmayan ve şeklen en düzenli görünen nüsha olarak öne çıkar; fakat ondaki sorun da, anlatılan olaylardan bazılarının kronolojiye uygun olmayacak yerlerde bulunmalarıdır⁵⁸. Toplam beyit sayısı bu nüshada 3324'tür. Leiden nüshasında bulunan ferağ kaydı ise şu şekildedir: “*Kad temme'l-kitâbü fî evâsiti şehri Ramazâni'l-Mübârek min şühûri sene selâse 'aşera ve elf (H. 11-20 Ramazan 1013/M. 31 Ocak-9 Şubat 1605)*”

Üç nüshanın içerikleri farklılık göstermekle beraber, metin büyük ölçüde aynıdır. Nüshalar arasında sık sık bazı kelimelerin ve sürhlerin yazılışında farklılıklar olmuştur; bunlar, *Tenkitli Metin* kısmında belirtilmiştir. Nüshalarda böyle farkların ve hataların bulunması, bir nüshanın esas nüsha olarak belirlenip diğerlerinin ona göre incelenmesi yerine, üçünün birbirleriyle karşılaştırılarak ortak bir metin inşa etme yoluna gidilmesine sebep olmuştur.

1. 3. *Câmi'ü'l-Meknûnât*'ın Umûmî Edebî Özellikleri

Çalışmamızın konusu eserin edebî yönü olmadığı için, bu konuda detaylı inceleme yapılmamıştır, fakat kısaca bilgi vermek gerekirse; *mesnevi*⁵⁹ biçiminde yazılan *Câmi'ü'l-meknûnât*, yukarıda zikredildiği üzere, hem *gazavatnâme*⁶⁰, hem de *melâhim*⁶¹ türlerine ait özellikler taşır. Müellifin; eserinde ara sıra ifade ettiği gibi⁶², eserin Osmanlıların gazalarını anlatma maksadı taşıması, *gazavatnâme* türüne aidiyetini

⁵⁷ Eserin ikinci sayfası yerine geçen sayfada 2 rakamı yerine 3 yazılarak başlanmış ve son sayfalarda bir karışıklık daha olmuştur: 132'den 134'e atlanmış, 135 numarasından sonra yeniden (muhtemelen hata fark edildiğinden dolayı) 135 numarası verilmiştir ki bunlar da yanlış numaralandırmaya dahildir. Burada, 134 rakamıyla numaralandırılan varağın gerçek numarası 132, ilk 135 rakamlı varağın 133, ikinci 135 rakamlı varağın ise 134'tür.

⁵⁸ Roma'nın yağmalanması olayı, Kanuni'nin Viyana Seferi'nden önce meydana gelmiş olmasına rağmen, bu nüshada, daha sonra meydana gelmiş gibi anlatılır.

⁵⁹ Mesnevi türü için bkz. İsmail Ünver, “Mesnevi (Türk Edebiyatı)” *TDV İA*, C. 29, syf. 322-324.

⁶⁰ Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Erkan, “Gazavatnâme”, *TDV İA* C. 13, syf. 439-440.

⁶¹ Detaylı bilgi için bkz. İlyas Çelebi, “Fiten ve Melâhim”, *TDV İA* C. 13, syf. 149-153.

⁶² 930, 1637, 1642, 1669, 2472 ve daha birçok beyitte buna örnek vardır.

gösterirken, kıyametle ve Mehdî'yle alakalı temaları işlemesi de *melâhim* türüne aidiyetine kanıttır.

Eserinde açıkça aruz okumadığını, şairlik iddiası gütmeyi söyleyen Mevlana İsa, *remel* ve *hezec* bahirlerini kullanarak⁶³ kurduğu bu manzum kitapta süsten oldukça uzak bir dil kullanır. Bu dil açıkça Eski Anadolu Türkçesi dönemine aittir⁶⁴, Arapça ve Farsça ifadeleri barındırmasına rağmen bu ifadeler, şatafatlı değil, sadedir. Üç nüshadan sadece birinde dört adet Farsça beyit vardır⁶⁵, eserin kalanı, arada geçen ayetler, hadisler, veciz sözler vs. hariç tamamen Türkçedir. Tasvirilere önem verdiği belli olan müellif, bilhassa savaşları oldukça ayrıntılı ve heyecanlı bir şekilde anlatır. Mohaç savaşını betimlerken kullandığı şu ifadeler, savaşın heyecanını yansıtmaya bakımından iyi bir örnek oluşturur:

Bu demde korkmayana er didiler

Yirin bekleyene server didiler

Ölümden korkmayanlardır bahâdur

Ecelden korkana bir pul bahâdur

Mübârizler ider meydânda cevân

Kesüb başlar virür bir pula bin cân

Muhannesler kaçub ağığa girdi

Bıragub hânümân târâca viridi

⁶³ *Bahir*, aruz sistemine ait bir terimdir; esas itibarıyla, aruzun en küçük parçası olan *tef'ile*lerden meydana gelen kalıptır (ayrıntılı bilgi için bkz. Nihad M. Çetin, “Bahir”, *TDV İA*, C. 4, syf. 484-486). Eserin orijinal metninde, *bahir*ler değişikçe okuyucuya “bahr-i diğer” ya da “bâz-bahr-i evvel âmed” gibi ifadelerle haber verilmiştir. Çalışmanın *Tenkitli Metin* kısmında da vezinler belirtilmiştir.

⁶⁴ Eser 16. yüzyılda kaleme alınmış olsa da, dil özellikleri açısından *Klasik Dönem*’den ziyade *Başlangıç Dönemi*’ne (yani Eski Anadolu Türkçesi dönemine) aittir. Türkçenin dönemleri için bkz. Mustafa Özkan, “Osmanlı Türkçesi”, *TDV İA*, C. 33, syf. 483-485.

⁶⁵ TTK. nüshası vr. 91b (2731-2734 numaralı beyitler arası).

İrer Rûm üstine gürbüz alayı

Öninden ayrılan savdı kazâyı

İki şakk oldu leşker geçdi anlar

Kamu leşkerleri önince banlar

Sürerler atların sultâna doğru

Sanasın bahr idi 'ummâna doğru

Seherden içüben Türk'ün dolusun

Şaşırmışlar kamu 'akl ü bilüsin⁶⁶

İsa'nın Fil Vakası'nı anlatırken kullandığı şu ifadeler, günümüzdeki okuyucuyu da rahatça etkileyebilecek, neredeyse sinematik denmeye layık tasvirler içerir:

Ebrehe'ye yügürüb vardı bir er

Ebrehe görüb anı sorar haber

Didi varub yıkdunuz mı Ka'be'yi

N'eyledünüz yakdunuz mı Mekke'yi

Aldunuz mı Mekkeyîlerden öcüm

Kim benüm anlar kurutmuşdur gücüm

Ağlayub didi ol er iy şâh-ı Çin

Belki anlar aldı 'askerden öcin

Bir 'azâb indi çeriye iy ulu

Kalmadı bir kişi kırıldı kamu

Bu sözi söyler iken bir kuş urur

Ebrehe öninde anı öldürür

⁶⁶ Bkz. 2900-2907 arasındaki beyitler.

Ebrehe çün gördi bu 'ibretleri

*Kaçdı ardınca düşüben leşkeri*⁶⁷

Mevlana İsa'nın, eserini yazarken tarihçilik, ediplik, müneccimlik veya herhangi bir meslek kolunda (kendisi kâdı olsa bile) açık açık ortaya koyduğu hiçbir iddiası yoktur. Tarih yazıcılığına dair kurumsal bir kimliğin oluşmadığı zamanlarda eserini yazan müellifin, tarih bilimiyle alakalı bir disiplin ciddiyeti de bulunmamaktadır. Buna en büyük delil, onun nadiren kaynak zikretmesi olmakla beraber (bir kez *İskendernâme* yazarı Ahmedî'ye⁶⁸, bir kez de Şeyh Muhammed isimli birinin *Hicr-i Kasas* isimli kitabına⁶⁹ atıf yapar, ara sıra da kaynak olarak “eskiler/tarih ehli böyle dedi” gibi belirsiz ifadeler kullanır⁷⁰), belli başlı olaylar için verdiği tarihleri teyit etmekle uğraşmaması da bunu gösterir.

Müellifin üslubunda dikkat çeken bir yön, “iy hâce”, “iy fetâ”, “iy dede” gibi hitapları ve “*dönelim şimdi söz evveline*” gibi ifadeleri sık kullanmasıdır⁷¹; ki bu, eseri okuyan insana kendisine bir hikaye anlatılmak suretiyle hitap edildiğini hissettirmekle beraber, onun topluluklarda okunabileceğine dair bir şüphe de doğurur.⁷² Zaten İsa, eserinin son kısmında, onun gelecek nesiller tarafından okunup, dinleyenlerin “cûşa gelmesini” istediğini de açıkça belirtir.⁷³ Bu yönüyle eserin *gazavatnâme* kimliğinin daha da öne çıkması muhtemeldir.

⁶⁷ 747-753 arasındaki beyitler.

⁶⁸ 925. beyit.

⁶⁹ 48. beyit.

⁷⁰ 3788, 4021, 4169. beyitlerde “*görelüm ne dimiş ehl-i tevârih*”, “*bu resme nakl ider ehl-i tevârih*”, “*sahîh nakl eylemiş ehl-i tevârih*” gibi ifadeler geçer.

⁷¹ 574, 986, 1515, 1528, 1811. beyitler bu duruma örnektir.

⁷² Nitekim Barbara Flemming buna temas etmiştir; bkz. Flemming, *Essays...*, syf. 174.

⁷³ Bkz. 4395-4396. beyitler.

1.4. Eserin Muhtevası ve Önemi

Yukarıda da bahsedildiği üzere, *gazavatnâme* ve *melâhim* türüne ait özellikler taşıyan *Câmi'ü'l-meknûnât*'ın içeriği de bu doğrultuda şekillenmiştir; eserin “gizli şeylerin toplayıcısı” anlamına gelen ismi de, bu konuda bir ipucu verebilir. Osmanlı Devleti'nin gazalarını anlatmada hevesli ve heyecanlı görünen müellif, aynı zamanda kıyamet kehanetlerini işlediği bölümlerle de eserine zenginlik katmıştır.⁷⁴

Kitabın bir tarih eseri olması, onun içeriğinin farklı simalar, olaylar ve mekanlarla dolu olmasını mümkün kılmaktadır. Evrenin yaratılışından başlayıp, peygamberler tarihine, oradan Osmanlılara uzanan anlatı gayet geniş bir mekân kapsamaktadır: Peygamberlerin çoğunun yaşadığı Arabistan yarımadası ve çevresi, Anadolu, Balkanlar ve Hristiyan âleminin asıl merkezi olan Avrupa, Mevlana İsa'nın tasvirlerine konu olmuştur.

İsa kapsamlı bir dünya ya da Osmanlı tarihi yazmamış olsa da, eserini meydana getirdiği zaman ve mekan, onun “klasik Çağ” Osmanlı müelliflerinden birisi olarak görülmesi için sebep teşkil eder. Kanuni döneminin müelliflerinden olarak o, içinde bulunduğu kültürel ortamların mahiyetini ve ruhunu eseri vasıtasıyla yansıtmaktadır. Ayrıca İsa, eserde naklettiklerinin bir kısmına şahit olmuş, zaman zaman kendi duygu dünyasına dair bilgi vermekten çekinmemiş, böylece bir dereceye kadar otobiyografik bir anlatım da kullanmıştır. *Câmi'ü'l-meknûnât*, bunlar göz önünde bulundurulduğunda, rivayetçiliğe ve tarih yazımına olduğu kadar birinci ağızdan anlatıma da bir örnek olmuştur. Böylece tarih ve edebiyat başta olmak üzere, birden fazla bilimin konusu olabilecek özellikler ortaya koymaktadır.

⁷⁴ “Gizli şeylerin toplayıcısı” ismi ile müellifin batnî ilimlere atf yaptığı düşünülebilir ki “batnî” nitelik taşıyan bilgilerin, esere sinen hava göz önünde bulundurulursa, kıyamete dair tahminler ve Mehdî ile alakalı olması gerektiği akla gelir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Süleyman Uludağ, “Bâtın İlmi”, *TDV İA*, C. 5, syf. 188-189; Çelebi, “Fiten ve Melâhim”, syf. 149-153.

1.5. Mevlana İsa

1.5.1. Mevlana İsa'nın Hayatı, Şahsiyeti ve Dünya Görüşü

Kâdı olduğunu önceden de belirttiğimiz Mevlana İsa'nın şahsiyetine ve hayatına dair eseri *Câmi'ü'l-meknûnât*'ta önemli izler sürmek mümkündür. O, Osmanlı gazalarını anlatırken yeri geldikçe, yani anlattığı olaylar kendisiyle alakalı oldukça araya girerek şahsıyla alakalı bilgiler verir. Bu minvalde, evvela Mevlana İsa'nın yaşadığı zamanı tespit etmek mümkün olmuştur; onun, verdiği bilgiler ışığında; Fatih Sultan Mehmet döneminde doğduğunu, II. Bayezid, I. Selim ve nihayet I. Süleyman dönemlerini gördüğünü söylemek mümkündür. Kendisinden yaklaşık yirmi yaş genç olan Sultan Süleyman'dan daha uzun mu, daha kısa mı yaşadığı ise meçhuldür. Fatih Sultan Mehmet döneminde henüz çocuk olan İsa, memleketi olan Debre civarında, sultanın sefere gidişine şahit olduklarını belirtir.⁷⁵ Mevlana İsa'nın memleketiyle alakalı daha önceden Cornell Fleischer bir tespit yapmıştır. O, Mustafa Âli'nin *Künhü'l-Ahbâr*'ının bir kısmını nakleden Jan Schmidt'in çalışmasına atıf yaparak, söz konusu eserde Mevlana İsa için geçen "*Hamîdî-i hamîde-kirdâr*" ifadelerinden hareketle, İsa'nın memleketinin Hamîdili (bugünkü Isparta çevresi) olduğunu iddia etmiştir.⁷⁶ Bu iki bilgi bir araya geldiğinde, İsa'nın ailesinin, Anadolu'dan göçürölüp Rumeli'de iskan ettirilen Türklerden oldukları ihtimali akla gelmektedir.⁷⁷

Önceden belirtildiği üzere, ilmiye sınıfından yetişip kâdılık mesleğine girmiş olan Mevlana İsa, eğitimine dair bir ipucu vermese de, uzun süre (35 sene) niyâbet hizmetinde bulunduğunu, yani kâdılık ve/veya kâdı nâipliği yaptığını açıkça söyler.

⁷⁵ Mevlana İsa, 1569-1573 arasındaki beyitlerde, "şimdi adı Debrî olan İvan ili"nden bahseder ve "*babasının orada mekan tuttuğunu*" söyler. "Mekan tutmak" tabiriyle, oraya sonradan göçmüş olduklarını ima ediyor olması kuvvetle muhtemeldir.

⁷⁶ Fleischer, *Tarihçi Mustafa Âli...*, syf. 256. "Hamîdî-i hamîde-kirdâr" ifadeleri için bkz. Schmidt, *Mustafa 'Âli's Künhü'l-Ahbâr...*, syf. 83

⁷⁷ Osmanlı Devleti'nin "iskan politikası" için bkz. Yunus Koç, "İskan (Osmanlılar)", *TDV İA*, c. EK-1, syf. 659-662

Onun Mustafa Âli gibi hırslı, mevki peşinde koşan ve sonradan yorulup ya da darılıp bir köşeye çekilen birisi olup olmadığına dair elimizde kesin bir bilgi yoktur. Fakat kendi ifadelerinden çıkarıldığı kadarıyla o, kanaatkar olmaya çalışan, rüşvetten kaçınmak isteyen⁷⁸, tasavvufî-mistik bir yönü bulunan ve bununla iftihar ettiği anlaşılan⁷⁹ bir şahsiyete sahiptir.

Mevlana İsa'nın, kendilerinden övgüyle bahsettiği dört kişi vardır, ki bu kişilerle alakalı sözleri, onun kimlerle arkadaşlık ettiğine, dünya görüşü ve şahsiyetine dair bize fikir verir. Onun, eserinde övdüğü kişilerden ikisinin kâdı olduğunu görmek şaşırtıcı olmamalıdır. Zira kendisi de bir kâdıdır. İsa'nın *Câmi'ü'l-meknûnât*'ta yer ayırdığı ilk kâdı, Ahmed Çelebi isimli bir şahıstır. *Âmeden-i kâdî-i 'âdil Ahmed Çelebi* başlığı altında, idealize ettiğini söyleyebileceğimiz bir kâdı tiplemesini konu edinen İsa; bu şahsın, Yavuz döneminde “*adâlet eden kuzât*”tan olduğunu belirtir. Müellif, “*İştib-zâde*” olarak da andığı bu kişi için uzun uzun övgülerde bulunmaktan çekinmez; onu özellikle rüşvet almamasından dolayı takdir eder, bu özelliğinden dolayı onun “*beyden paşadan korkmadığını*” da söyleyip o dönemki ahvale dair bize eşsiz bir ipucu verir. İsa bu dostunun hiçbir hediye kabul etmediğinden dolayı “*acından öldüğüne*” hayıflanır görünse de, aslında bu tavrı, Ahmed Çelebi'yi onun gözünde ideal bir kâdı haline dönüştürmüştür. Bu bölümde kendi şahsiyetiyle alakalı muhasebesini de yapan müellif, “*gerçi hediye almaktan çekinmez ise de*” bunun küçük boyutta kaldığına, büyük hediyelere el uzatmadığına dikkat çeker ve ilave eder:

⁷⁸ Bkz. 2061-2066. ve 2071-2074. beyitler. Gelibolulu Mustafa Âli'nin şahsiyeti ve bilhassa mevki hırısı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bekir Kütükoğlu, “Âli Mustafa Efendi”, *TDV İA*, C. 2, syf. 414-416.

⁷⁹ Bkz. 4333. beyit.

Ger olsa irtişâya meyl ü hâlüm

*Benüm dahı olurdı bunca mâlüm*⁸⁰

(Eğer rüşvete meyletseydim benim de çok malım olurdu)

Bu rüşvet meselesi çok mühim olmalıdır. Günümüzde de gündemden düşmeyen bu meseleye dair İsa'nın aktardıkları, onun zamanında da insanların arasında görevini kötüye kullanmaktan çekinmeyenlerin olduğunu açıkça gözler önüne serer. İsa, bu konuyla alakalı sadece yaşadığı döneme dair tespit yapmakla kalmaz, naklettiği başka bir olayda da -açıkça söylemese de- bu meseleye bir gönderme vardır. İsa; Yıldırım Bayezid'in, Edirne'de "*fesat ettiğini duyduğu*" kâdılarını yakmak suretiyle cezalandırmaya niyet ettiğini, onları bir Arap nedimin vasıtasıyla Ali Paşa'nın kurtardığını nakleder ki buradaki anlatım da çok akıcı ve ilginçtir: Bu Arap nedim, sultandan o zaman kafirlerin elinde olan İstanbul'a gitmek için izin ister, sultan bunun sebebini sorduğunda nedim, kâdılarının yakıldığından dolayı, İstanbul'dan ruhban alıp getirerek onları kâdı yapma niyetinde olduğunu söyler. Sultan, "*kullarının bu işe layık*" olup olmadığını sorar; nedim, sultanın kullarının cahil olduklarını ("*okumak bilmediklerini*") söyler; sultanın, kâdılarının okumuş güruhtan olup olmadığını sorması üzerine nedim "*Allah senin ömrünü uzun etsin, hiç okumayan kâdı olur mu?*" minvalinde bir cevap verir ve sultan, okuma bilen bu kâdılarının, neden ilimleriyle amel etmediklerini, yani helali haramı gözetmediklerini sorar. Bu konuşmalarla yumuşadığı belli olan padişah, Süleyman Paşa'nın konuyla alakalı fikrini alır. Paşa, kâdılarına birer *cihet* yani gelir kapısı verilmesi tavsiyesinde bulunur. Böylece kâdılarının; hüccet, sicil, nikah tescili vs. işler için ücret almaları uygulaması başlar. İsa bu olayı eserinin başka bir yerinde⁸¹ zikretmiş olsa da, Ahmed Çelebi'yi anlattığı mısralardaki ifadeleri; bu

⁸⁰ 2073. beyit.

⁸¹ Bkz. 1168-1188 arasındaki beyitler.

olaya dair anlatımıyla beraber düşünülünce, onun, kâdılarının rüşvete meyletmesinin -her ne kadar yanlış olsa da- geçim sıkıntısından ileri geldiğini düşündüğü söylenebilir.

İsa'nın diğer kâdı arkadaşının övgüsüne geçmeden önce, Bayram Beğ isimli bir şahsı anlattığı görülmektedir. Onun, “*Ferhad Paşa'nın makbulü*”⁸² olarak bahsettiği bu kişi; İsa için, fakirlere ve düşkünlere yardım eden, durmadan cömertlikte bulunan ve bu özelliklerinin yanı sıra, mürüvvet ve şecaat sahibi olan bir insandır.⁸³

Daha sonra Kâdı Muhyiddin'e övgüler düzen İsa, Ahmed Çelebi örneğinde, şahsiyetinin temizliğine hayran bir insandan bahsetmişken, Kâdı Muhyiddin'in şahsında da, “maarif menbar” yani “bilim/bilgi kaynağı” bir insan tipini konu edinir. İsa, lakabının “*Kebecioğlu*” olduğunu söylediği Gelibolulu Kâdı Muhyiddin'in “bilmediği ilim olmadığını” iddia eder; ona göre bu şahıs fıkıh, tasavvuf, cifr, aruz, nücûm, hendese, kelam, mantık, maâni gibi farklı ilimlerle meşguldür. İsa, bu kâdı efendi tarafından sevilmektedir ve kendisi ona hizmet etmiştir: O, Kâdı Muhyiddin'in *Minhâc* ismini verdiği eserini kendisinin beyaza çekip kitap haline getirdiğini anlatır. Bu da İsa'nın katip olarak da yetenekli birisi olduğunu göstermesi bakımından mühimdir. Kâdı Muhyiddin'in kâdılık mesleğinden bir dönem el çektiğine üzülen İsa, onun boğulmak suretiyle öldüğü bilgisini de verir.⁸⁴

Mevlana İsa'nın övgüyle bahsettiği ve kendisiyle yakın ilişki kurduğu anlaşılan dördüncü kişi, Alaybeyi Murad'dır. Aşağıda da bahsedileceği üzere⁸⁵, kıyametin

⁸² Zikredilen Ferhad Paşa, Kanuni Sultan Süleyman'ın son yıllarına doğru itibarı artan, III. Mehmed'in veziriazamlığını yapan Ferhad Paşa olmalıdır (Bkz. Mehmet İpşirli, “Ferhad Paşa”, *TDV İA*, c. 12, syf. 383-384).

⁸³ Bkz. 2402-2437 arasındaki beyitler.

⁸⁴ 2438-2467 arası beyitler.

⁸⁵ Bkz. syf. 53.

yaklaşmasıyla alakalı fikirlerini anlattığı yerlerde zikrettiği bu şahsı İsa, “sancağa layık”, yani sancakbeyilik yapabilecek birisi olarak nitelemiştir.⁸⁶

Görüldüğü üzere, Mevlana İsa’nın ilişki kurduğu insanlar, Osmanlı toplumundan iki farklı sınıfa (*ilmiye* ve *seyfiye*) dahildir. Bu durum, İsa’nın içinde bulunduğu sosyal ağ ile alakalı bize çok ayrıntılı olmamakla beraber, bazı bilgiler sunmaktadır. Söz konusu insanlar, İsa tarafından dalkavukluk denebilecek mertebede olmasa da, belli bir dereyece kadar övülmüşlerdir. Bu şahıslardan kâdı olanlar (Ahmed Çelebi ve Muhyiddin Efendi), İsa’nın kendi meslek grubundandır ve müellifin onlara gösterdiği saygı, mesleğiyle alakalı idealize ettiği kişilerin olduğunu gösterir; ayrıca onun, üstat saydığı meslektaşlarıyla da yakın ilişkide bulunduğunu ortaya koyar. Öte yandan, Bayram Beğ ve Alaybeyi Murad gibi *seyfiye* sınıfından olan diğer iki şahısla olan ilişkisi, 16. yüzyılda devlet görevlilerinin birbirleriyle etkileşimini göstermesi bakımından önemlidir. İsa, üst tabakadan olduğu belli olan bu kişilerin yardımını açıkça istemese de, en azından onların dostluğundan zevk aldığı ve/veya bu dostluğun kendisine güven duygusu verdiği ifadelerinden sezilmektedir. Onun bu insanlara dair söyledikleri, 16. yüzyılda, bir devlet görevlisi olan *kâdının*, içinde bulunduğu sınıfın yanı sıra yönetici sınıftan da arkadaşlarının bulunduğunu ortaya koyar. *Câmi ‘ü’l-meknûnât*’ta bu ilişkilerin çıkar sağlama maksadıyla kurulup kurulmadığını açıkça tespit edebilecek şekilde iz sürülemez de, söz konusu ilişkilerin varlığı bile, tarafların birbirlerinden nasıl fayda sağladıkları üzerine düşünmek için yeterlidir.

Burada, Osmanlı Klasik Çağı’nda bir *kâdının* diğer devlet görevlileriyle kurduğu ilişkinin, geçim sağlama açısından ona nasıl bir yardımı dokunduğu sorusu akla gelir: Acaba, Kâdı Muhyiddin’in bir kitabını temize çektiğini söyleyen İsa, aktif görevde

⁸⁶ Ordu sefere çıkarken, tımarlı sipahilerin askerlerini bir bayrak altında toplayan ve zeamet (bkz. Erhan Afyoncu, “Zeamet”, TDV İA, c. 44, syf. 162-164) tasarruf eden askerî sınıf görevlisi olan alaybeyleri (bkz. Mehmed Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, syf. 45), terfi ile sancak beyi de olabiliyorlardı (bkz. Ziya Kazıcı, “Alay”, TDV İA, c. 2, syf. 347).

olmadığı zamanlarda kâtiplik gibi işlerle de meşgul oluyor muydu ve bu kâtiplik, mahkeme kâtipliğini de kapsıyor muydu? Acaba, cömertliğinden bahsettiği kişinin (yani Bayram Beğ'in) -kendisinden açıkça yardım istemese de- ona maddî yardım dokunmuş muydu? Acaba İsa'nın, ehil olduğuna inandığı kişilerin daha büyük görevlere gelmesi gerektiğini düşünmesi (Alaybeyi Murad'ın sancakbeyiliğe layık olduğunu söylemesi gibi), kendisinin de daha yüksek mevkilere gelmesi gerektiğini düşünmesiyle paralel miydi? Rüşvetten uzak duran bir kişi olarak tasvir ettiği Ahmed Çelebi'nin şahsında İsa, rüşvete meyletmemek için devlet tarafından kendi meslektaşlarına daha geniş maddî imkanlar sunulmasının şart olduğunu mu ima ediyordu? Tüm bu soruların cevabını bulmak için, İsa'nın ifadelerinin yanı sıra, onun çağdaşı ve meslektaşı olan diğer şahısların da hayatlarının incelenmesi gerekmektedir.

Müellifin eserinde yer yer didaktik ifadeler kullanması⁸⁷, eseri yazdığı sırada 71 yaşında olmasıyla bir araya gelince, okuyucuya babacan bir tavır sunar gibi görünür. Sık sık okuyucuya nasihat veren İsa'nın kimse için aşırılık derecesinde kötü sözler sarf etmemesi de mühimdir. Hatta onun her ne kadar, heterodoks Şiîlere karşı savaşlarda dönemin ruhuna uygun olarak Sünnî tavrı takındığı görülse de, aşırı bir Şiî düşmanlığı göstermemesi de dikkate şayandır. Bunu Şah İsmail'in ölümünü anlatırken kullandığı dilde görmek mümkündür.⁸⁸ Buradan, onun mutaassıp bir Müslüman olmadığı sonucunu çıkarmak mümkün olsa da, bu konuda aceleci davranmamak gerekir.

İsa ayrıca tasavvufla, batınî ilimlerle de meşgul olmalıdır. Sadece kıyamet kehanetleri ve Mehdî inancı bile tek başına bunu gösterir. Elbette, kıyametle, Mehdî ile alakalı fikirleri hadislere, geleneğe dayanmaktadır⁸⁹; fakat bunların batınî inançlara

⁸⁷ İsa okuyucuya seslenip “iy” hitabını kullanmasının yanı sıra, doğrudan nasihatler de verir, hatta eserinde bir bölümü “cinaslar ve nasihatler”e ayırır (4314-4369 arası beyitler).

⁸⁸ 2741. beyitle başlayan kısma bkz.

⁸⁹ Nitekim İsa, eserde yeri geldikçe, konuyla alakalı ayet-hadis göndermelerini yapmıştır. Örnek için bkz. *Tenkitli Metin* kısmında 59-60., 61-62., 915-916., 3404-3405. beyitler arasındaki ayet ve hadisler, ayrıca bkz. 3271. beyit.

meyleden çevrelerde daha çok rağbet gördüğü de ortadadır. İsa'nın Flemming'in iddia ettiği üzere Halvetîlere intisap edip etmediği henüz kesin olmamakla beraber, *aktâbdan*⁹⁰ bahsetmesi, bazı evliyalara özel hürmet göstermesi, bir tarikate ya da tarikatlere en azından muhabbet duyduğuna işaret eder. Bu *aktâb* zümresinin içinde zikrettiği Ahî Merem isimli şahıs için “rehberimdir” demiştir, fakat bu kişi hakkında hiçbir bilgiye ulaşılammıştır.

Avrupa'da yaşanan olaylardan haberdar olan ve oradaki hükümdarları/devletleri konu dışı bırakmayan İsa'nın, oradaki olayları takip etmesi ya da en azından uzaktan duymuş olması gerekir. Türklerden nasıl kurtulacaklarına dair Hristiyan hükümdarların toplanıp fikir alışverişinde bulunduğunu anlatması⁹¹, İsa'nın, Avrupa'nın yaşadığı Türk korkusunun bilincinde olduğuna bir delildir. İsa bundan hiç rahatsız görünmemekte, bilakis bu kimliği benimser bir manzara sunmaktadır.

Eserde birçok yerde Türk kelimesi geçer⁹² ve bunların hiçbiri olumsuz manada değildir. Aslında İsa'nın Türklerden bahsettiği yerler genelde savaşıla, yani kahramanlıkla alakalıdır⁹³ ve bu bağlamda Türk kelimesi edebiyatta genel olarak olumlu olarak kullanılmıştır, fakat o, Türkmenlerden bahsederken de bazen Türk kelimesini zikreder⁹⁴ ve bu Türkmenlerin isyan ettiğini anlattığında bile onlara etnik kimlikleri üzerinden hakaret etmez.⁹⁵ İşte bütün bunları bir araya getirdiğimizde, ayrıca, eserinin Arapça ya da Farsça gibi yabancı dillerden tercüme değil de, Türkçe dilinde, bir nevi

⁹⁰ Aktâb, yani “Kutub”lar için bkz. Süleyman Ateş, “Kutub”, *TDV İA*, C. 26, syf. 498-99. Bu şahısların tarih boyunca gelen yüce mertebeli veliler olduklarına inanılır.

⁹¹ 2973. beyit ile başlayan kısma bkz.

⁹² 2724, 2725, 2813, 2825 ve birçok beyitte bu duruma örnek vardır.

⁹³ Bu açıdan, Türk kelimesinin Tatar/Tat kelimesiyle beraber kullanıldığı da olmuştur; bkz. 2265 ve 2844. beyitler.

⁹⁴ Bkz. 2994. beyit.

⁹⁵ 2993, 3014 ve 3019. beyitler ile başlayan bölümlere bkz.

“yaratma” faaliyeti olduğunu söylediği de göz önünde bulundurulunca⁹⁶, Mevlana İsa’nın Türklüğüyle alakalı bilinçli bir övücünün söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Bozoklu/İbn-i Alâüddeve isyanını⁹⁷ anlatırken, Türk ve Müslüman olgularını eşanlamlı bir şekilde kullanması da, modern nasyonalizmin aksine, etnisiteyle dinin birbirine kenetlenmiş bir şekilde algılandığı bir milliyetçiliğe sahip olduğunu gösterir.⁹⁸

1.5.2. Yeniçağ’da Osmanlı Tarih Yazıcılığı ve Mevlana İsa’nın Tarihçiliği

Mevlana İsa’nın tarihçiliğini incelemeden önce, onun yaşadığı dönemde tarihçiliğin genel durumuna bir göz atmak gerekir. Yeniçağ’daki Osmanlı tarih yazıcılığının durumunu şöyle özetlemek mümkündür: Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarını takip eden dönemde, II. Bayezid’e gelene kadar, çoğunlukla, *menâkıbnâmeler*den ve efsanevî anlatılardan beslenen bir tarihçilik anlayışı hüküm sürmekteydi. Bu çerçevede, tarih yazarlarının kendisinden faydalandığı en eski kaynak Yahşi Fakih’in *Menâkıb-ı Âl-i Osmân* adıyla anılan ve günümüze ulaşmamış olan eseri idi. Bu eserin yanı sıra, Mevlana İsa’nın da eserini meydana getirirken faydalandığını bildiğimiz⁹⁹ *İskendernâme* de Osmanlı tarih eserlerinin ilk temsilcilerinin kaynaklarındandı. Osmanlı tarih yazıcılığında meydana getirilen ilk eserler genellikle manzumdu; bu, söz konusu eserlerin tarih yazıcılığı yönleri kadar, edebî yönlerinin de öne çıkmasına yol açmaktaydı. Bir müddet manzum ve/veya destansı eserler meydana

⁹⁶ 4373-4377. beyitlere bkz.

⁹⁷ Celâlî İsyanları olarak bilinen isyanlar, Bozoklu Şeyh Celâl’e nispetle bu isimle anılmaktadır. Mevlana İsa, *Celâlî* tabirini eserinde hiç kullanmasa da 3014. beyitle başlayan *Hurûc-ı Celâl* bölümünde bir isyan hareketinden bahseder. O, Bozoklu kabilesinin isyanına, genel kanının aksine dinî/mezhepsel nitelik atfetmekten ziyade, iskan siyasetini sebep olarak gösterir (Konu hakkında bkz. Mücteba İlgürel, “Celâlî İsyanları”, *TDV İA*, c. 7, syf. 252-257). İsa, Bektaşoğlu Kalender isyanını anlatırken ise, dinî âmillerin rol oynadığını söylemekten çekinmez (bkz. 3019. beyit ile başlayan *Maktel-i Kalender Şâh ibn-i Bektaş* bölümü).

⁹⁸ Yukarıda da kısaca değinilen bu konuyla ilgili bkz. dipnot: 42. Burada şunu da ilave etmek gerekir: İsa’nın, İbrahim Paşa gibi devşirmeler ya da Evrenosoğulları gibi mühtediler hakkında en ufak bir olumsuz sözünün olmaması, etnisiteye dayanan bir milliyetçilik anlayışına sahip olmadığına bir ipucu olabilir. Elbette, bu şahısların devletin üst kademelerinde görevli olmasının da, İsa’nın onlar hakkında olumsuz ifadeler kullanmasına engel olması kuvvetle muhtemeldir.

⁹⁹ Bkz. dipnot: 68.

getirerek varlığını sürdüren Osmanlı tarihçiliğinin gelişimi, II. Bayezid döneminde ivme kazandı.¹⁰⁰ Bu padişah, Osmanlı hanedanının tarihini Farsça yazma görevini İdris-i Bitlisi'ye, Türkçe yazma görevini ise İbn-i Kemâl'e (Kemalpaşazâde) vermiş¹⁰¹, ayrıca tarihçileri maddî açıdan da desteklemiş, onları tarih eserleri meydana getirmeleri konusunda teşvik etmişti. Kanuni Sultan Süleyman dönemine gelindiğinde ise sarayda *şehnâmecilik* makamı oluşmuştu.¹⁰² Osmanlı sarayında istihdam edilen ilk resmi tarihçi sayılan Naîmâ'ya gelene kadar, sistematik bir resmî tarihçilik yoktu.¹⁰³

Devletin kuruluşundan, Naîmâ'nın dönemine kadar faaliyet gösteren tarihçiler arasında -eseri elimizde olmasa da- Yahşi Fakih, Ahmedî, Şükrullah, Enverî, Âşıkpaşazâde, Neşrî, İdris-i Bitlisi, Kemalpaşazâde, Hoca Sadeddin, Tursun Beğ, Oruç bin Âdil, Ruhî Çelebi, Lutfî Paşa, Celâlîzâde Mustafa Çelebi, Matrakçı Nasuh, Seyyid Lokman, tarihçiden çok biyografi yazarı olarak görünen Taşköprizâde Ahmed Efendi, Selanikî Mustafa, Peçevî, Katip Çelebi ve Gelibolulu Mustafa Âli gibi isimlerin öne çıktığı görülmektedir.¹⁰⁴

Câmi'ü'l-meknûnât, her ne kadar Osmanlı tarih yazıcılığının en erken örneklerinden olmasa da, onların özelliklerini taşımaktaydı ve onlarla aynı çizgiden gitmekteydi: Eser hem manzum olmasıyla ve edebî yönünün belirginliğiyle, hem de

¹⁰⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Halil İncalcık, "Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu", çev. Fahri Unan, *Söğüt'ten İstanbul'a* (der. Oktay Özel, Mehmet Öz), Ankara 2005, ikinci baskı, syf. 93-117; Mehmet İpşirli, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", *Osmanlı*, C. 8, syf. 247-255; Feridun Emecen, "Osmanlı Tarihçiliğinin Başlangıcı: İlk Manzum Tarihler", *Türk Tarihçiliğinin Asırlık Çımarı Halil İncalcık'a Armağan* (ed. Mehmet Öz, Serhat Küçük), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2017, syf. 105-117.

¹⁰¹ Bkz. Abdülkadir Özcan, "II. Bayezid Devri Tarihçiliği ve İlk Standart Osmanlı Tarihleri", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı 2, 2013 Güz, syf. 147-149; Ali Anooshahr, "İdris-i Bitlisi'nin Heşt Bihişt'inde Osmanlı'ya Dair Efsanenin Yaratılması ve Tarih Yazımı", *Osmanlı Araştırmaları*, L, 2017, syf. 1-28; Necdet Öztürk, "Osmanlılar'da Tarih Yazıcılığı Üzerine", *Osmanlı*, C. 8, syf. 257-261

¹⁰² Şehnâmecilik, vak'anüvislikten önce Osmanlı sarayında istihdam edilen tarihçilerin makamının adıydı. Bu iki görev arasında doğrudan haleflik-seleflik bağı olmasa da, hem şehnameci, hem vak'anüvis, sultanın bizzat görevlendirdiği kişilerdi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bekir Kütükoğlu, "Vak'anüvis", *TDV İA*, C. 42, syf. 457-461; Christine Woodhead, "Şehnâmecî", *TDV İA*, C. 38, syf. 456-458.

¹⁰³ Naîmâ hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet İpşirli, "Naîmâ", *TDV İA*, C. 32, syf. 316-318.

¹⁰⁴ Bkz. İpşirli, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", syf. 247-251; Özcan, "II. Bayezid Devri Tarihçiliği...", syf. 142-151.

destansı anlatımıyla tam olarak “tarih metni” tanımına dahil sayılmaz; fakat bu durum, onun tarih yazımı açısından büyük önem taşıdığı gerçeğini değiştirmez. Zira *Câmi’ü’l-meknûnât* metodolojisi zayıf olsa da, gazalar üzerinden tarih anlatımını amaçlayan bir eserdi ve belli bir dereceye kadar -kendinden sonraki tarihçilere kaynak olacak kadar- tarih yazımına katkıda bulunmuştu: İsa, meşhur tarihçi Mustafa Âli’nin saygı gösterdiği bir kişiydi ve Âli onu kaynakları arasında saymaktan çekinmemiştir.¹⁰⁵

İsa’nın eserini meydana getirdiği yıllarda, sarayda henüz vakanüvislik makamı oluşmamıştı; fakat daha önceden devlet eliyle Osmanlıların tarihini yazdırma girişimleri olmuştu.¹⁰⁶ Bu zamanlarda, önceden beri etkisini sürdüren bir *Tevârih-i Âl-i Osman* yazma geleneği¹⁰⁷ vardı ki, bu tür, tarihçilikten çok efsane anlatıcılığına yakındı. Bu efsane anlatıcılığının, devletin kutsallaştırılması açısından büyük etkisi olmuştur; fakat gerçeklerden uzak bir tarih anlatısı, doğal olarak, herkesi memnun etmiyordu. Özellikle, devletin kurumsallaşmasının zirveye çıktığı Kanuni Sultan Süleyman döneminde; her ne kadar müellifler bu tarz eserler yazmayı yavaş yavaş bırakmış olsa da bunlar bir müddet daha okuyucu kitlesi üzerindeki etkisini sürdürecekti. Yukarıda da bahsedildiği üzere¹⁰⁸, Kanuni’nin olağanüstü başarılarının onun Mehdî olabileceğine dair beklentiler doğurması; doğal olarak, edebiyatla iç içe girmiş tarih yazımına da etki etti ve sultan bunu saltanatının ilk evrelerinde bir propaganda aracı olarak kullanmaktan çekinmedi.

¹⁰⁵ Fakat Âli, ne İsa’yı ne de saygıyla andığı ve eserlerinden faydalandığı diğer tarihçileri liyakatli yazarlar olarak görmektedir. Bunu Cornell Fleischer nakletmiştir (bkz. Fleischer, *Tarihçi Mustafa Âli...*, syf. 256; Âli’nin bu konu hakkındaki ifadelerinin orijinali şudur: “... ki hikâyât-ı a’yân-ı selefi yazmışlardır... ol zümre-i hamîdeden ... ‘Âşık Paşa bin Muhlis Paşa ve zümre-i müverrihinin rûh-ı bâ-fütûhı Edrenevî Mevlânâ Rûhî ve mütetebbi’-i kısas ü âsâr Monlâ Neşrî-i münteşir-güftâr ve Kitâb-ı Câmi’ü’l-Meknûnât mü’ellifi Mevlânâ ‘Îsâ nâm Hamîdî-i hamîde-kirdâr ki evvelâ tevârih-i Âl-i ‘Osmân’ı tahrîr itmişler, sultân Bâyezîd Han bin Sultân Muhammed Han ‘asrına dek zuhûr iden havâdis ü garâyibi nazm ü nesrle iktizâ’-i zamâna göre tastîr itmişler; egerçi kemâ-yelik mü’ellif ü münşî değil idükleri ma’lûm...”

¹⁰⁶ Bkz. dipnot: 101

¹⁰⁷ Bu türle alakalı bkz. İpşirli, “Osmanlı Tarih Yazıcılığı”, syf. 248. Abdülkadir Özcan’ın bu türle alakalı bir tespiti mühimdir: O, gaza/fetih anlatılarına dayanan ve popüler tarihçilik örnekleri olarak saydığı bu eserlerin 16. yüzyıl ortalarına kadar varlıklarını sürdürdüklerini, fetihlerin durmasıyla bu türün kaybolduğunu söylemiştir. Bkz. “Tevârih-i Âl-i Osmân,” *TDV İA*, C. 40, 579-581.

¹⁰⁸ Bkz. dipnot: 35.

Fakat daha sonraları, devletin kurumsallaşması, tarihçiliğin de kurumsallaşmasını gerektirdiğinden, daha farklı bir yol takip edildi ve bu literatürün temsilcilerine iltifat edilmemeye başlandı.¹⁰⁹ İşte *Câmi 'ü'l-meknûnât*, tam da bu dönemde yazılmasıyla ve Süleyman'a *Mehdilik* atfeden içeriğiyle, bu duruma iyi bir örnek oluşturur ve tarihçilik açısından önemi bu bağlamda ele alınmalıdır. Bu eser, her ne kadar, kapsamlı bir araştırma yapıp kaynak karşılaştırmasına girişen, kaynaklarını sorgulayan bir tarihçinin elinden çıkmamış olsa da, tarih anlatımının etkilerinin farkında olan, tarihin öğreticiliğinin ve eğlenceli yönünün de öne çıkarılması gerektiğini düşünen birisinin ürünüdür.

Eserini Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanat sürdüğü yıllarda kaleme alan İsa, Fatih Sultan Mehmet döneminden beri hayatta olduğundan dolayı, devletin hızla gelişmesine ve topraklarını genişletmesine şahit olmuş bir müelliftir. Çalışmamızda yeri geldikçe bahsedildiği üzere, gaza anlatıcılığından keyif aldığı belli olan İsa'nın, içinde açıkça bir “*sebeb-i telif*” (ya da eser manzum olduğu için, “*sebeb-i nazm*”)¹¹⁰ belirtmediği ve kimseye ithaf etmediği, ismarlama olmayan eseri *Câmi 'ü'l-meknûnât*'ı yazma amacının, tarih bilimine (ve onun yanında edebiyata) da duyduğu ilgiden kaynaklandığını düşünmek oldukça doğaldır. Edebî bir mahiyet de taşıyan bu eseri kaleme alarak İsa'nın, aslında 14-16. yüzyıllar arasında yaygın olan tarih literatürünün tipik örneklerinden birini meydana getirdiği söylenebilir. Nitekim bu yüzyılda, tarihçilik tam manasıyla tanımlanabilir bir özelliğe sahip değildi; bazı tarih yazarları aynı zamanda bir nevi edebiyat yazarlarıydı, bazı tarihçiler de *vakayiname* geleneğinde

¹⁰⁹ Fleischer, “Mehdi ve Binyıl...” syf. 157-159.

¹¹⁰ *Sebeb-i telif*, yani *yazma sebebi*, müellifin, eserin yazılış maksadını açıkladığı bölümdür (ayrıntılı bilgi için bkz. Orhan Bilgin, “Yazma”, *TDV İA*, c. 43, syf. 370). İsa, eserin bazı yerlerinde (mesela 930, 2472, 2569, 4290, 4293. beyitlerde) maksadının gaza anlatmak olduğunu söylese de, eserini niçin kaleme aldığını özel bir başlık altında belirtmez.

eserler ortaya koyup daha sade bir üslup kullanmayı tercih ediyorlardı.¹¹¹ İsa'nın bu iki gruptan, edebiyata meyleden tarafa daha yakın olduğu açıktır.

Burada, Mevlana İsa'nın tarihçiliğinin doğrudan tarih yazımı metodolojisine dahil olmayan bir yönünden daha bahsetmek gerekir.¹¹² O da, İsa'nın anlattığı olaylardan sıyrılarak ya da sıyrılmayarak, kendine dair verdiği bilgilerle otobiyografik ifadeler kullanmasıdır. Bu özelliği burada zikretmemizin sebebi, son yıllarda ivme kazanan “birinci ağızdan anlatılar”a değinmektir. Söz konusu anlatıların öne çıkması, Batı’da moderniteye ve tekniğin inkişafına paralel olarak gelişen bireyciliğin Doğu toplumlarında (ve elbette Osmanlı toplumunda) daha zayıf ve zor ilerlemesi ön kabulüne karşı çıkışla olmuştur.¹¹³ İsa, kimi zaman “*Hem evvelden severdüm pâk olani*”¹¹⁴ diyerek, kimi zaman gezdiği yerlerle alakalı ayrıntılı tasvirler yaparak¹¹⁵, kimi zaman edebî maharetini sergilemeye girişerek¹¹⁶ doğrudan kendisi hakkında bize ipuçları verir. O ayrıca, eserinde zikrettiği kişilerin duygu dünyasına dair gözlemlerde de bulunarak, şahsî anlatıyı daha da derinleştirmiştir. Bunu, Osmanlı Devleti’yle savaşı, düşman Şah İsmail’in ölümü¹¹⁷, Muhammed Peygamber’in dedesi Şeybe’nin çocuğunun olmamasından dolayı Allah’a yakarışı¹¹⁸, Yavuz Sultan Selim’in ölüm

¹¹¹ Bkz. Fleischer, *Tarihçi Mustafa Âli...*, syf. 244-245.

¹¹² Elbette, bu özelliğe İsa'nın çağdaşı ve öncülü müelliflerde de rastlamak doğaldır.

¹¹³ Bu konuda ayrıntılı bilgi ve örnekler üzerinden tartışma için bkz. Cemal Kafadar, *Kim var imiş biz burada boş iken: Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Metis Yayınları, İstanbul 2009. Kafadar bu eserinde Osmanlı toplumunda dört farklı tabakadan insanı incelerken, onların duygu dünyasına dair çıkarımlar yapar ve bu insanların kendilerine dair anlatımlarının önemine dikkat çeker.

¹¹⁴ Bkz. 2070. beyit.

¹¹⁵ Bkz. 4251. beyit.

¹¹⁶ Bkz. 4314. beyit ile başlayan bölüm.

¹¹⁷ Bkz. 2741. beyit ile başlayan bölüm.

¹¹⁸ Bkz. 466. beyitten itibaren anlatılan olaylar.

döşeginde itiraf ettiği pişmanlıkları¹¹⁹, hatta babasının tahtı Şehzade Ahmed'e verme niyetini duyunca sinir krizi geçirmesi¹²⁰ konularını anlatışında görmek mümkündür.

İsa'nın eserinde açıkça, “*Tevârih Âl-i ‘Osmân’a sezâdur / Kim anlarun işi feth ü gazâdur*”¹²¹ demesi de bize ayrıca bir ipucu verebilir. Öyle görünüyor ki o, *Tevârih-i Âl-i ‘Osmân* geleneğinden açıkça haberdardı ve bu beyti yazarak bu geleneğin bir temsilcisi olma iddiasında bulunduğunu da ima etmekteydi. Böylece; onun –en azından belli oranda da olsa- literatüre hakim olduğu söylenebilir.

Câmi ‘ü’l-meknûnât’ın, içinde bulunduğu dönemin tarih eserleri arasında, kronolojik sıraya dikkat etse de, kaynak tenkidine girişmemesi, kahramanlık/gaza hikayelerine ağırlık vermesi ve bu sırada ustalıkla, kıyametin yaklaştığına dair haber vermesiyle müstesna bir yer taşıdığını söylemek mümkündür. Eserin bu özellikleri ve okuyucuya hitap edilen kısımları göz önünde bulundurulursa, tarih anlatımını hamasî bir şekilde edebiyatla karıştırarak muhatabında belli başlı duyguları uyandırmayı amaçlayan, kıyametin yaklaştığından haber vererek ve dönemin padişahının Mehdî olduğunu iddia ederek mensubu olduğu devletin propagandasını yapan bir yapıt olduğu söylenebilir.

¹¹⁹ Bkz. 2475. beyit ile başlayan bölüm.

¹²⁰ Bkz. 1835. beyit ile başlayan bölüm.

¹²¹ 4293. beyit.

İKİNCİ BÖLÜM

ESERİN TAHLİLİ

2.1. Bölümlendirme Usulü

Müellif Mevlana İsa'nın eserinde kendi yaptığı bölümlendirme, yazma eserlerde genellikle uygulanan usul çerçevesinde, kırmızı hatla konulan başlıklarla sağlanmıştır. O, eseri büyük ölçekte bir konu bütünlüğüne göre açıkça ayırmamış, kısa kısa bölümler oluşturmuştur. Eserde söz konusu bu kırmızı hatlı başlıklar, yani *sürh*ler her zaman açıkça konu başlığı belirtmez, bazen ayetleri ve hadisleri, bazen aruz bahirlerinin değiştiğini, bazen “başka bir hikayeye” geçildiğini gösterir. Bu durum göz önünde bulundurularak, aşağıda eserin tahlil edildiği kısma (2.2. *Eserin Bölümlerinin İncelenmesi başlığı altında*), müellifin sürhlerinin hepsi olmasa da, çoğu alınmıştır. Burada takip edilen yol şudur: ayetler, hadisler, “konuya uygun düştüğü” söylenen “hikayet”ler vs. kendilerinden önceki konu başlığına aitlerse, ayrı bir konu başlığı olarak değerlendirilmemişlerdir. Sürhleri olabildiğince müstakil birer başlık olarak değerlendirmekteki amaç, müellifin uyguladığı konu ayırımına sadık kalmaya çalışmaktır. Zaten yukarıda da belirtildiği gibi, müellifin uyguladığı konu ayırımına dair açık bir ifadesi yoktur.

Bu çalışmada uygun görülen ve konu bütünlüğüne göre tasnif edilmeye çalışılan bölümlendirme usulü ise şu şekildedir:

- 1- Dünyanın yaratılışı ve peygamberler tarihi
- 2- Osmanlıların ortaya çıkışı ve kuruluş dönemi
- 3- I. (Kanuni Sultan) Süleyman dönemi

Bu üç bölüm arasında Kanuni Sultan Süleyman döneminin ayrı tutulmasının sebebi, hem yazarın eserini onun döneminde yazmış olması (Süleyman'ın babası, dedesi

ve büyük dedesi zamanında da yaşamış olmasına rağmen) hem de Süleyman'a ayrı bir önem, yani *Mehdilik* atfetmesidir. Burada şunu da eklemek gerekir ki; eserin tamamına sinen havaya bakıldığında, müellifin kullandığı heyecanlı ifadeler, Süleyman'ın muhtemel *Mehdîliğinden* ziyade, Osmanlı gazalarını anlatırken daha canlı bir şekilde hissedilmektedir. Yani Mevlana İsa'nın, döneminde geniş çevreler tarafından Mehdî olarak görülen Süleyman'ın bu yönüne dair bir fikri, hatta ümidi olsa bile, eserindeki tavrı, onun gazâ anlatıcılığından daha büyük zevk aldığına dair ipuçları verir.

2.2. Eserin Bölümlerinin İncelenmesi

Yukarıda Mevlana İsa'nınkinden ayrı yapılan bölümlendirmedeki ayrım noktaları, burada yeri geldikçe belirtilecek fakat esas alınmayacaktır. Bundaki ana sebep, eserin kısa kısa bölümler halinde incelenmesinin okuyucuya kolaylık sağlayacağını düşünülmesidir.

Bölümleri incelemeyi önce belirtilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlardan birisi, nüshalar arasında farklar bulunması sebebiyle eserin incelenmesi zorlaştığından dolayı, kronolojik sıranın takip edildiğidir. Bir başka husus; tahlilin yapıldığı bu bölümde atıf yapılırken sayfa numarası yerine beyit numaralarının ve/veya başlıkların verildiğidir, zira elimizde artık üç nüshanın tamamını kapsayan düzenli bir metin vardır. Ayrıca, nüshalardaki varyantların tamamı *Tenkitli Metin*'de yerleri geldikçe dipnotta verilmiştir; burada ise *Tenkitli Metin*'de esas alınan varyantlar kullanılmıştır. Son olarak şunu da ilave etmek lazımdır: Hem metnin, hem de bu çalışmanın konusu Osmanlı tarihiyle diğer konulardan daha çok alakalı olduğundan dolayı, Osmanlı tarihi dışında kalan konulara fazla yer ayrılmayacaktır.

Eserin bölümlerini incelemeye geçerseniz; yukarıda belirtildiği üzere, “Dünyanın yaratılışı ve peygamberler tarihi” olarak tasnif edilebilecek ilk bölüm, *Kitâb-ı Câmi ‘ü'l-meknûnât* başlığıyla başlar, burada evvela yazar tarafından Allah'a övgüler yapılır,

sonra “nûr-ı Muhammed”den bahsedilir; bu da *Der-beyân-ı nûr-ı Muhammed* ‘*Aleyhisselâm* başlığı altında ayrıntısıyla anlatılır.¹²² Bundan sonra, *Der-beyân-ı îcâd-ı âlem* başlığı altında evrenin yaratılışını anlatan müellif, insanlardan önce dünyada yaşadığına inanılan Cin, Bün, Cân ve Kutayriyye kavimlerinden¹²³, ayrıca İblis’ten yani Şeytan’dan¹²⁴ bahseder. İsa daha sonra, konuya uygun bazı hikayeler anlatır¹²⁵ ve *Der-beyân-ı hilkat-i Âdem Nebî* ‘*Aleyhisselâm* başlığında Adem Peygamber’in yaratılışını hikaye eder, ondan sonra sırasıyla Şît Peygamber, Enûş, Kaynân, Mehyâ’il, İdrîs Peygamber, Cemsîd, Müteveşşih, Nûh Peygamber, Sâm, Nuh Tufanı, Hûd Peygamber, Âzer, İbrahim Peygamber, İsmail Peygamber, İshak Peygamber, Nazar, İlyas/Kureyş, Nuzayr, Mürre/Abdimenaf, Amrû’l-‘Ulâ, Hâşim, Şeybetü’l-Hamd, Hz. Muhammed’in babası Abdullah’ın Şeybe kurban edilmesi meselesi, Ebrehe-i Eşrem, Fil/Ebabil Vakası konularını anlatır¹²⁶ ve okuyucuya nasihatten sonra¹²⁷ konuyu Muhammed Peygamber’in doğumuna getirir¹²⁸. Müellifin seçtiği bu olay örgüsü, klasik İslam tarihçiliğinin tipik bir örneğini göstermektedir. Onun, peygamberin doğumunda yıldızların durumuyla alakalı ayrıntılı bilgi vermesi¹²⁹ mühimdir; bu demektir ki, İsa *ilm-i nücûma* yani astrolojiye meraklıdır ve konu hakkında bilgisi azımsanmayacak derecededir. Muhammed Peygamber’den sonra Osmanlıları zikretmeye başlayan

¹²² Nur-ı Ahmed, Nur-ı Muhammed ya da Hakikat-i Muhammediyye inancı; Allah’ın ilk önce Muhammed Peygamber’i yaratıp sonra diğer mahlukâtı yarattığı düşüncesi etrafında şekillenmiştir. İsa, nûr-ı Ahmed için Şeyh Muhammed adlı bir şahsın Hicr-i Kasas adlı kitabından faydalandığını belirtir (beyit 48). Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Demirci, “Hakikat-i Muhammediyye”, *TDV İA*, C. 15, syf. 179-180.

¹²³ Bkz. 86. beyitle başlayan bölüm.

¹²⁴ Bkz. 104. beyitle başlayan bölüm.

¹²⁵ Bkz. 132-164 arası beyitler.

¹²⁶ Bu konular 165-768 numaralı beyitler arasında anlatılmaktadır. Buraya alınan konular arasında başka başlıklar da vardır (mesela Hâşim’in Selma’yı istemek için Medine’ye gelişi ya da Şeybe’nin çocukları konuları gibi) fakat konu bütünlüğü açısından hepsi burada zikredilmemiştir.

¹²⁷ *Der-tazarru’-i musannif* başlıklı, 769. beyit ile başlayan bu bölümde İsa, Peygamber’in medhini yapmakta âciz kaldığını söyleyerek, bu vesileyle kendisi için yakarıшта da bulunur.

¹²⁸ Bkz. 790. beyit ile başlayan bölüm.

¹²⁹ Bkz. 802. beyitle başlayan bölüm.

müellif, burada Osmanlıların soyundan kısaca bahseder; atıf yaptığı kaynak Ahmedî'nin *İskendernâme*'sidir¹³⁰.

Bu bölümde Osmanlıların seleflerinden çok kısaca bahseden müellif, eserine diğer birçok Osmanlı tarihçisinin yaptığı gibi Ertuğrul'un rüyası efsanesini de almıştır. İsa sonra, Osman Gazi'den başlayarak Orhan'ın saltanatı, I. Murad'ın saltanatı ve I. Kosova savaşı, I. (Yıldırım) Bayezid'in saltanatı ve Timur'la savaşı, I. Bayezid'in ölümünü takiben tahta geçen Süleyman ile Musa'dan sonra tahtı ele geçiren I. Mehmed'in saltanatı, II. Murad'ın saltanatı ve II. Kosova savaşı, II. (Fatih Sultan) Mehmed'in saltanatı ve İstanbul'un fethi, Arnavutluk'un fethi, asi İskender'in ele geçirilişi, Uzun Hasan'la yapılan Otlukbeli savaşı, Gedik Ahmed Paşa'nın Pulya (Güney İtalya/Otranto) fethi/seferi konularını anlatır.

Sıra II. Bayezid dönemine geldiğinde; yeri geldikçe kendisiyle alakalı mühim bilgiler veren İsa, İskender oğlu İvan'ın isyanı ve Küryeleş gazasını anlattıktan sonra doğrudan kendisiyle alakalı olan, *Der-ahvâl-i mü'ellif* başlığını açar. H. 894/M. 1488-1489'da gerçekleştirildiğini söylediği "Küryeleş gazası"nı anlattıktan sonra zikrettiği bu kısımda İsa, savaş döneminin verdiği karışıklık dindikten sonra "vatanına" gittiğini söyler. Müellif burada, Arnavutluk'taki isyanların devamı olan hareketlere işaret etmektedir. Nitekim o, *Hurûc-ı İvan bin Hâyin İskender der-Arnavud* başlığı altında, meşhur Arnavut asisi İskender'in oğlu İvan'ın memlekete girip etrafı yakıp yıktığını, Debri'ye ve Kocacık'a da saldırdığını anlattığı sırada, "*Vehme düşdi halk idüb andan firâr / On iki gün kal'ada kılduk karâr*" ifadeleriyle, kendisinin de orada olduğunu ima etmektedir¹³¹. Müellifin o kısımda anlattığına göre, Mürsel isimli cesur birinin liderlik ettiği yüz elli kişilik bir gazi güruhu, on bin kişilik küffarı savuşturmayı başarmış, binden fazlasını öldürmüş, kişi başı dörder beşer esir almışlardır. İşte bu olaylardan

¹³⁰ İskendername hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmedî, *İskender-nâme: İnceleme-Tıpkıbasım* (ed. İsmail Ünver), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

¹³¹ Sadece TTK nüshasında "kılduk" kelimesi "kıldı" olarak geçmektedir.

sonra İsa, Osmanlı ordusunun Arnavut iline asker sevk ettiğini ve Küryeleş'e saldırdığını anlatır, sonra da konuyu bizzat yaşadıklarına getirir: O zamana kadar meşguliyette olduğunu, harp zamanı bittiğinden dolayı vatanına gittiğini söyleyen İsa; anne-baba dostlarının kendisini azarlamakla beraber hoş karşıladığını, ona izzette bulunduklarını zikreder ve haklarında hayır dua etmeyi unutmaz¹³². Bu kısmı fazla uzatmayan İsa'nın, bu tarihlerde 15-16 yaşlarında olduğu göz önünde bulundurulursa, kâdı olmak için çok genç olacağı düşünülebilir.

İsa daha sonra sırasıyla, Kırbağa gazası, Rus gazası, Cem Sultan'ın ölümü, İnebahtı, Moton, Dıraç fetihleri, Şah İsmail'in Osmanlı topraklarına nüfuz etmeye kalkışması, büyük İstanbul depremi konularını anlatır. Yavuz Sultan Selim'in taht mücadelesini kısa tutmayan müellif, babasının hareketleri (Şehzade Ahmed'i tahta geçmeye daveti) karşısında Yavuz'un nasıl bir tavır takındığını ayrıntılı bir şekilde nakleder. Yavuz Sultan Selim'in aşırı sinirli mizacından özellikle bahseden İsa, bir taraftan da, onun hükümdarlığı döneminde her tarafta adâletin olduğunu söyler ve bu yönüne özel önem atfeder. Sultan II. Bayezid'in ölümünü anlattıktan sonra zikrettiği Ahmed Çelebi isimli kâdıya dair söyledikleri ise çok ilginç ve mühimdir, zira İsa hakkında bu bölüm bize çok kıymetli bilgiler verir.¹³³

Bu bölümden sonra Yavuz Sultan Selim'in İran hükümdarı Şah İsmail'le olan savaşına yer ayıran İsa, bu savaştan muzaffer ayrılan orduyla alakalı çok ilginç bir "latife" nakleder. *Latîfe bâşed* başlığı altındaki mısralar, müellifin eserinde sunduğu şahsiyete çok uygun olmayan bir şekilde üstü kapalı olsalar da müstehcenlik özelliği taşırlar. Üç nüshadan ikisinde 17'şer beyit içeren bu bölümün Leiden nüshasında sadece dört beyit içermesi de ilginçtir; müstensihin (hatta belki kendisinin) bu ifadelerden

¹³² İsa, 1676. beyitle başlayan ve kendisiyle alakalı bilgiler verdiği *Der-ahvâl-i mü'ellif* bölümünde bahsetmediği bir olaydan 1806-1809. beyitler arasında bahseder ki, o da, Rumeli'nde yaşanan ve kendisinin de bazı yakınlarını kaybetmesine sebep olan veba salgınıdır. İsa bu konuya dair ayrıntılı bilgi vermez.

¹³³ Bu kısım yukarıda (syf. 4 ve 25-27) anlatıldığı için burada tekrara lüzum yoktur.

hoşnut olmadığını düşündürmektedir. Söz konusu bölümün içeriğiyle alakalı ayrıntılı bir tahlil yapılmayacaktır fakat şu söylenebilir ki; bu bölüm esas olarak, uzun süre boyunca cinsi münasebetten uzak kalan askerlerin, bu hasretlerini İran kadınlarıyla gidermesi ve bunda da biraz aşırıya kaçmaları etrafında şekillenmiştir.

Mehmed Paşa'nın Safevî komutanı Karahan'la savaşından sonra Yavuz Selim'in Mısır seferinden bahseden İsa, Yunus Paşa'nın ölümünü anlattıktan sonra sevdiği ve saydığı iki kişiyi daha tanıtır ki bunların birincisi Bayram Beğ'dir. Bu şahıs, Ferhad Paşa'nın makbulüdür ve İsa'nın ona saygısı çok büyüktür. İsa; cesur, cömert ve mürüvvet sahibi olarak andığı Bayram Beğ'in halk tarafından kıymetinin bilinmediğini de söyler. Müellifin burada tanıttığı diğer kişi ise, Kâdı Muhyiddin'dir.¹³⁴

Artık konuyu Yavuz Sultan Selim'in ölümüne kadar getirmiş olan müellif, övmekten hiç çekinmediği bu büyük padişahla alakalı kendi ağzından bazı “*pişmanlıklarını*” naklederek ona ince bir eleştiri de yapma fırsatını da kaçırmaz. İsa, ölümü yaklaştığında “*üç nesne için yakıldığını*” söyleyen sultanın pişmanlıklarının birinin Kızılbaş'ın (Şah İsmail'in) işini bitirememek, ikincisinin “taş üzre taş komamak” yani birçok memleketi harap etmek ve imar faaliyetlerinde bulunmamak, üçüncüsünün de küffara gaza niteliği kılmamak olduğunu belirtir.¹³⁵ İsa, bu bölümden sonra Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta çıkışını anlatırken lafı hiç uzatmadan onun için “*zamanın sâhib-kırânı*”¹³⁶ der, onun efsanevi hükümdarlar Hüsrev, Nuşirevan, Kubad, Tahmuras, İsfendiyyar, hatta İskender'den daha büyük olduğunu söylemekten çekinmez.¹³⁷

Yavuz Sultan Selim'in vefatını fırsat bilen düşmanların, hem Avrupa'da hem Anadolu'da, Osmanlılar aleyhinde birtakım faaliyetlere giriştiğini naklettiği olaylarla

¹³⁴ Kâdı Muhyiddin'den daha önce bahsedildiği için, burada tekrara lüzum yoktur. Bkz. syf. 4 ve 26-28.

¹³⁵ Bkz. 2486-2490 arası beyitler.

¹³⁶ Bkz. 2493. beyit. *Sâhib-kırân* olgusu için bkz. Flemming, *Essays...*, syf. 204-225; Fleischer, “Mehdi ve Binyıl...”.

¹³⁷ Bkz. 2493-2498 arası beyitler.

anlatan İsa, ilk olarak Canberdi Gazzali isyanını konu eder. Daha sonra, Süleyman'ın Macar kralına, daha önceden kendileriyle yaptıkları anlaşmanın hâlen geçerli olup olmadığını sormak için elçi gönderişini hikaye eder; ki bu olay, Osmanlıları Avrupa'nın içlerine kadar götürecek olaylar silsilesinin başlangıcıdır¹³⁸. O bu konuyla alakalı, neredeyse keyiflenerek, “*kralla dalga geçenlerin, burun-kulak karşılığında tüm ülkeyi verdiği söylediğini*” (elçiye burnu kulağı kesilmek suretiyle yapılan hakaretin Kanuni'nin Macar krallığını fiilen sona erdiren seferine bahane olmasından dolayı) nakleder.¹³⁹ Elçinin ağzından naklettiği sözlerle Süleyman'ın *Mehdîliğine* ve *sâhib-kırânlığına* dair fikrini belirten İsa, “*delikanlı ve sarhoş kralın Türk'e bir iş edebileceğini sandığını*” söyleyerek kimlik aidiyetini vurgulamaktan da çekinmez.¹⁴⁰

Kanuni'nin uzun müddet süren ve *Câmi 'ü'l-meknûnât* kaleme alındıktan seneler sonra da devam edecek olan gazalarının anlatımına başlayan İsa, Belgrad'ın fethini, burada çok şehit verildiğinden bahsederek anlatır¹⁴¹ ve bir teselli mahiyetinde, şehadet mertebesini överek beş vakit namaza uygun olarak beş çeşit şehadet sıralar; bunlar gazada, Hac yolunda, gurbette, veba sebebiyle veya karın ağrısı sebebiyle can vermek suretiyle şehadettir¹⁴². Onun Belgrad'ın fethiyle alakalı, “gazanın yolunun açıldığı” tespiti yapması da dikkate değerdir.¹⁴³

Daha sonra Rodos fethini anlatmaya başlayan İsa, eserin birçok yerinde olduğu gibi bu kısımda da oldukça ayrıntılı betimlemeler ve akıcı bir üslup kullanır: Konuyu, Sultan Süleyman'ın deniz kenarındaki gemileri görünce merak edip devlet erkanına

¹³⁸ İsa burada, Kanuni'nin Macarların yanı sıra, Çeklerin, Lehlerin, Almanların ve Rusların da anlaşmaya uygun davranıp davranmayacağını soruşturduğunu söylemektedir. Onun bu millet isimlerini ayrı ayrı sayması, Türklerin karşısında tüm Batı'nın olduğunu vurgulamak için olabilir (bkz. 2511-2512. beyitler).

¹³⁹ Bkz. 2950. beyit.

¹⁴⁰ Türk kelimesinin hem kahramanlıkla hem de gazilikle eşanlamlı olacak derecede olumlu kullanımı, bundan sonra eserde sık sık geçmiştir.

¹⁴¹ Bkz. 2542. beyit: “Şehid olanların yokdur şümârı”

¹⁴² Bkz. 2545-2551. beyitler arası.

¹⁴³ Bkz. 2566. beyit.

bunların mahiyetini sorması ve Sultan Selim'in bu gemileri, çıkmak istediği Rodos seferi için hazırlattığı, fakat ölümü sebebiyle bu niyetini gerçekleştiremediği cevabını almasıyla, babasının yarım bıraktığı işi bitirmeye karar vermesini anlatarak başlatan İsa, fethin oldukça uzun sürdüğünden ve zor olduğundan bahseder. Sultanın kendisini seferden vazgeçirmeye çalışan devlet erkanına *“on yıl da sürse burayı almadıkça gitmeyeceğini, yoksa tahtına dönecek yüzü olmayacağını”* söylemesi, kuşatmanın nasıl uzadığına bir delildir. Avrupa'dan gelmesi beklenen on günlük mesafedeki yardımcı kuvvetlerin yetişebilmesi için padişahın on gün sonunda kaleyi vermek şartıyla aman isteyen kale müdafilerinin hilesine hileyle karşılık verildiğini söyleyen İsa, burada mühim bir noktaya temas eder. Bu da, Rodos müdafilerinin Hristiyan din kardeşlerini, kendilerine yardım gelmediği takdirde Türklerin/Osmanlıların ta Mağrib'e kadar varabilecek fırsatı ele geçirecekleri ihtimaliyle korkutmasıdır. İlerideki savaşları anlatırken de buna benzer ifadeler kullanan müellif, görülmektedir ki, *“Türk tehlikesinin”* Batı dünyasını nasıl korkuya düşürdüğü olgusundan haberdardır.

‘İsyân-ı Ahmed Paşa başlığında Mısır'da çıkan ve çok sürmeden son bulan Ahmed Paşa isyanını anlatan İsa, daha sonra *Der-mürd-i Şâh İsmâ‘il-i evbâş ya‘nî Kızılbaş* başlığında, Şah İsmail'in ölümünden bahseder. Eserde, Şii Kızılbaşlardan bir topluluk ya da mezhep sınıflamasıyla, genel bir şekilde bahsetmeyen İsa, konuyu olabildiğince kısa tutarak Şah İsmail'le sınırlar ve onun hakkında da, geleneksel Sünnî bakış açısına uygun olarak söylenen *evbaş, bî-dîn, mahzûl* gibi aşağılayıcı tabirleri kullansa da, ölümünü beklenmedik derecede yumuşak anlatır; Süleyman'a İsmail'in ölüm haberinin verildiğini anlattığı bölümde dahi sultanın ağzından rakibinin arkasından hiç kötü bir laf söylemez. İsmail'in ölümünün, *“Kerbela'da Hüseyin'in türbesine dağdan soğuk su getirmek için tüm malını harcadıktan sonra onun ayağı ucuna düşerek”* gerçekleştiğini söyleyen İsa'nın bu ifadeleri, onun bu hükümdara en

azından empatiyle baktığına (belki farklı mezheplere mensup olsalar da, ona acıdığına) dair şüphe doğurur.

İsa; *Gazâ-yı Budin* başlıklı bölüme, Kanuni'nin Macaristan üzerine yeniden sefere niyetlendiğini, hatta bunu etrafa ilan ettiğini anlatmakla başlar. Müellifin naklettiğine göre, Süleyman'ın elçisini öldüren Macar Kralı'nın “kayın atası”¹⁴⁴ olan “Çesar” (yani Kutsal Roma İmparatoru Ferdinand, eserde geçtiği haliyle *Fıraruş*), İsa'nın ismini eserin birçok yerinde “Laloş” veya “Laoş” olarak zikrettiği kral adına özür diler ve Kanuni'ye onun hatasını affettiği takdirde istediği kadar haraç, hatta vilayet bile vereceğini vadeder. Fakat Kanuni bunu kesinlikle kabul etmez, öldürülen elçisinin hiçbir günahı olmadığını ve kendisine yapılan bu hakaretin “padişahlık âdetine” yakışmadığını söyler. İsa, canlı anlatımına burada güzel bir örnek verir: Ferdinand'ın, elçiyi öldürten kralın genç ve sarhoş olduğunu mazeret göstermesi üzerine Kanuni'nin ağzından “Çün ol bed-mest imiş açam humârın”, yani “Madem o sarhoş, ben de onu ayıltırım” ifadelerini sarf eder.¹⁴⁵ Kanuni Belgrad'a geldikten sonra Balı Beğ ve İbrahim Paşa'yı öne gönderir, Osmanlı ordusu artık Sava nehrinden Sirem sahrasına geçmiş ve Varadin'i, ardından İlog (İllök/Ujlak) kalesini fethetmiştir. Burada, Osmanlı tarih anlatımındaki ilginç karakterlerden olan, meşhur “deli süvarilerinden” de bahseden İsa, bunların her birinin “bebr”e (kaplan türü bir hayvan) benzediğini, “aç arslan gibi” yürüdüklerini, kılıçlarını başları üzerinde döndürdüklerini nakledip canlı bir tasvir sunar. Burada Dırava nehrine de köprü yapılır (İsa bu köprü yapma işinin hiç de zor olmadığını belirtme ihtiyacı duyar), nehir geçilince de yıkılır. Öte yandan, Laloş'un elçisi, Kanuni'nin barışa yanaşmadığını ve büyük bir orduyla sefere çıktığını haber

¹⁴⁴ İsa başka bir yerde (2965. beyit) kralın, Çesar'ın güveğisi, yani güveyi olduğunu söyler ki bu kelime, birisinin kız kardeşiyle evlenen erkek için de kullanılır fakat kayın ata tabiri sadece eşin babası için kullanılmaktadır. Layoş'un, Ferdinand'ın kız kardeşiyle evli olduğu düşünüldüğünde, güvey tabiri doğru, kayın ata tabiri hatalıdır. Böylece, İsa'nın bu konuyla alakalı ayrıntılı bilgiye sahip olmadığını söylemek mümkündür.

¹⁴⁵ Müellif burada yanlış olarak, Tamac diye, arabuluculuk yapmaya çalışan hükümdarı kastettiği anlaşılan bir ismi zikreder. Olayın kahramanları Kanuni'den başka Laloş/Laoş ve Çesar olarak anılan Ferdinand/Fıraruş'tur.

vermiş, genç kral bu durumdan dolayı oldukça endişelenmiş, tüm “mezhebdaşlarına” haber verilmesi gerektiğini söylemiştir. İsa’nın, meşhur Arap putları “Lat ve Uzza”nın avlarını kendi ayaklarına getirdiğini söylediği¹⁴⁶ kral; Çesar’a, Çeklere, Nemçe’ye, Almanlara, Moskov’a, Hırvat’a, Frenk’e, Papa’ya ve Portekiz’e kadar tüm Hristiyanlara kendisine ya asker ya da para göndermeleri için haber salmıştır. Kralın bu teşebbüsü sonuç vermiş, Hristiyan hükümdarları yardım göndermekten çekinmemiştir. Artık kendine güveni gelen krala “Türk gözüme bir hardal tanesi kadar gelmez” dedirtip onun kibrine işaret eden müellif, kralın Dırava nehrini geçen Türk ordusuna hemen saldırma gereğinden bahsetmesini nakletmekle de aceleciliğine ve toyluğuna vurgu yapar. Kral Mohaç ovasında Türk ordusuyla karşılaşmaya karar vermişken, Kanuni de Dırava nehri kenarında ava çıkmış, tek atışta vurduğu bir av hayvanını kendine iyi fal edinmiştir. İsa bu olayları anlatırken akıcı metin kurmakta ne kadar yetenekli olduğunu bir kez daha gösterir. *Der-tazaru’-i Sultân Süleymân-ı Gâzî* başlığında, sultanın savaş öncesi Allah’a ettiği duadan bahseden İsa, Kanuni’nin şهادette saadet bulacak olmasına rağmen, korkusunun bu savaşı kaybettiği takdirde İslam’a noksan erişeceği olduğunu padişahın ağzından nakleder. Savaşın anlatımına başlamadan, Allah’ın sultanın duasını kabul ettiğini söyleyen İsa, Osmanlı ordusunu küçümseyen kafir ordusunun takdir-i İlahî ile yenildiğini ilave eder. Savaşın anlatımına hızlı bir şekilde başlayan İsa, “*Bu demde korkmayana er didiler / Yirin bekleyene server didiler*” ifadeleriyle, taraflar arasında oldukça korkutucu bir çarpışmanın olduğuna işaret etmiştir. Müellif, iki saat içinde, düşman ordusunun etrafını çevirip onu büyük bir mağlubiyete uğratan Türk ordusunda “*beş-on baş kesmedik hiç kimsenin bulunmadığını*” söyleyerek savaşın anlatımına son verir. Daha sonra sultan Budin’e doğru hareket etmiştir, fakat şehirde savunma garnizonu yoktur; hatta evler bile boş görünmektedir. Bunu fırsat bilen padişah, Macar kralının tahtına oturur, çevreye akıncıları-gönüllüleri salar, Üngürüs’ü

¹⁴⁶ Bkz. 2804. beyit.

(yani Macaristan'ı) Çesar'ın hüküm sürdüğü topraklara kadar fetheder. Bu sefer sonucunda öyle büyük ganimet toplanmıştır ki, herkesin neredeyse otuz-kırk tane esiri olmuş, hatta esir çokluğundan ucuzluk meydana gelmiştir. Mirîye diri olarak 120 bin esir alındığını söyleyen İsa, toplamda 600 bin esirin alındığını söyler ki burada mübalağa yapmış olmalıdır. Ordunun Rum'a (yani İstanbul'a) dönerken arkasında dolu bir hazine bırakmadığını bildiren müellif, Budin'in "kargaya baykuşa" bırakıldığını, harap edildiğini, ancak sarayına dokunulmadığını nakleder. Yukarıda bahsedildiği üzere İsa, başkalarının ağzından kral ile dalga geçme fırsatını kaçırmaz ve "*Bunı dirdi alanlar kırallı lâga / Bedel viridi ilin burun kulağa*" (Kralı alaya alanlar, ülkesini burun-kulak karşılığında verdi, derdi) der. Müellif bu bölümün sonunda şunları anlatmayı da ihmal etmez: Savaş meydanından kaybolan kralın ölüsü bir ay sonra bulunmuş, cesedi Budin'de defnedilmiş, Çesar bunu duyunca çok üzülmüş, fakat vakit kaybetmeden oğlunu gönderip Layoş'un topraklarını hakimiyeti altına almaya teşebbüs etmiştir.

Mevlana İsa; buraya kadar anlattıklarında hep toprak genişleten, zaferler kazanan, durmadan gaza eden bir ordunun/milletin tasvirini yapmakla beraber, bu noktadan sonra olay örgüsüne yeni bir heyecan daha katmaya başlar: *Cem'iyet kerden ümerâ'-i küffâr*¹⁴⁷ başlığı altında, artık Hristiyan dünyasının Türk tehlikesine karşı iyiden iyiye bir çözüm arayışına girdiğini anlatan İsa, mensubu olduğu devletin ve milletin dünyanın diğer tarafında (yani Hristiyan tarafında) nasıl algılandığının tamamen farkında görünür. Yukarıda da zikredilen, eserde sık sık hissedilen, dünyanın sonunun geldiğine dair görüşleri İsa bu bölümde iyice şekillendirmeye başlamıştır. Burada şunu zikretmekte fayda vardır: *Câmi'ü'l-meknûnât*'ta klasik İslam tarihçiliğine uygun olarak yaratılış ve peygamberler tarihi anlatılmıştır, fakat bu anlatımın müellifin bir diğer maksadına hizmet edip etmediği konusu da gündeme gelmelidir. Bu maksat, Türk/Osmanlı tarihi anlatımını, İslam tarihi anlatımına paralel bir çerçeveye oturtup ona

¹⁴⁷ "Kafir hükümdarlarının bir araya gelmesi" manasına gelen bu başlığın içerdiği beyitler, 2973. beyitten itibaren başlar.

kutsallık niteliği kazandırmak olabilir. Şöyle ki; müellifin kitabın ilk kısımlarında naklettiği İslam tarihi anlatısının içinde de, Osmanlı tarihine benzer bir “rüya hadisesi” vardır¹⁴⁸: Söz konusu rüya, Muhammed Peygamber’in atalarından olan ve Mevlana İsa’nın ismini Nuzar olarak verdiği şahsın başına gelmiştir ve aynı Ertuğrul’a olduğu gibi, ona da rüyasını tabir ettiği kişi tarafından, “kendisine devlet bahşedileceği” yani “soyundan dünyaya nam salacak büyük insanların geleceği” müjdesi verilmiştir¹⁴⁹. Ertuğrul’un rüyasında işaret edilen kişiler elbette Osmanogulları’dır ve müellif onlara peygamberlik isnat etmez, fakat burada onun şu iddialarını da göz önünde bulundurmak lazımdır: Nasıl ki Hz. Muhammed son peygamberse, Mehdî de son velîdir¹⁵⁰ ve Osmanogulları soyundan olan Kanunî Sultan Süleyman’ın Mehdî olma ihtimali kuvvetlidir. İşte bunlar düşünüldüğünde, eserin müellifi Mevlana İsa’nın böyle bilinçli bir anlatım geliştirdiği ve/veya kendisi döneminde de bulunan bu anlatıma uygun bir metin ortaya koyduğu öne sürülebilir. Bu, elbette daha geniş araştırmaları gerektiren, tüm yönleriyle incelenmeye muhtaç bir konudur.

Cem ‘iyyet kerden ümerâ’-i küffâr başlığına dönecek olursak, yazar, Hristiyanlar tarafından, “Mısır ve Şam’ı alan” Türklerin önlerine çıkan tüm ülkeleri harap etmelerinin bir kıyamet alameti olarak algılandığını açıkça belirtir. Ona göre, Hristiyan hükümdarları bu belayı savabilmek için, Rim Pop’tan (yani Papa’dan), kendileri arasından birisine “korona” (taç) giydirmesi talebinde bulunurlar ki böylece bu hükümdar *sâhib-kırân*lık davası güdebilecektir. Fakat Papa kimseyi buna layık görmez. Buna “İspanya Mîri” olarak anılan Karloz (yani Şarlken) itiraz eder; “*Getür bana geyür çok söyleme söz*” diyerek Papa’dan tacı isteyen bu hükümdar, kendisinden başkasını bu taca layık görmez ve eşsiz bir bahadır olduğu iddiasında bulunur. Papa’nın fikrinin değişmemesi üzerine bu karara oldukça incinir ve ona kin besler.

¹⁴⁸ 391. beyitle başlayan kısma bkz.

¹⁴⁹ Ertuğrul’un rüyası 996. beyitle başlayan kısımdadır.

¹⁵⁰ Bkz. 3240. beyit: “Çün Ahmed oldu hatmi enbiyânun / Bilün Mehdî olıser evliyânun”

Bu olayları anlattıktan sonra keskin bir geçişle (belki de Osmanlı ülkesinin batısında olduğu kadar doğusunda meydana gelen olaylara da gerektiği kadar yer vermek maksadıyla) Anadolu'daki isyanlardan bahsetmeye başlayan müellif, burada iki açıdan mühim bilgiler verir. Birincisi, Sirem sahrası ve etrafı fetholunduktan sonra, Kanuni'nin, bu toprakların ahalisinin, oralarda Türkler/Müslümanlar sakin olmadıkça itaat etmeyeceğini düşünüp, Anadolu'dan Bozoklu ahalisinin yeni fethedilen yerlere yerleştirilmesi fikridir; ikincisi de bu teşebbüsün ters tepmesi, sürülmek istenen insanların devlete açıkça isyan etmesidir. Bu olayların bize gösterdikleri şunlardır: Evvela, Türk ve Müslüman kelimelerinin açık bir şekilde eş anlamlı olarak kullanılmaları, din-milliyet ilişkisinin o dönemde nasıl algılandığı bakımından oldukça mühimdir. Bunun yanı sıra, bu iskan siyasetinin sanılacağı kadar kolay olmadığı da görülür. Devletin kendisiyle zaman zaman çatıştığı Türk/Türkmen sınıfının, ara sıra itaatkarlık konusunda sorun çıkardığı için, resmi ideoloji tarafından hakarete uğradığı bilinmektedir. Fakat söz konusu toprak fethi; kahramanlık, vatan tutma gibi olgular olunca, bu zümrenin ne kadar hayatî önem taşıdığı da bu anlatılan olayla gözler önüne serilmektedir. İsyanın yazar tarafından anlatımına dönersek; kendilerine gönderilen *beği* ve *kâdı*ları öldüren Bozoklu kabilesi, İbn-i Alaüddevle ismiyle zikredilen şahsı liderleri olarak seçerler ve onun öncülüğünde, büyük “fitne” hareketlerine girişirler. Daha sonra bunları duyan Kasım Paşa, asker toplayıp bu isyancıları mağlubiyete uğratar. Fakat Anadolu'daki isyanlar bunlarla bitmez; *Hurûc-ı Celâl* başlığında bir başka isyandan daha bahseden İsa, Celal¹⁵¹ isimli şahsın da Alâüddevle guruhundan olduğunu, yanına toplananlarla beraber, üzerlerine sürülen askerin önünden İran'a kaçtıklarını fakat Kızılbaş'ın onlara izin vermediğini, onların da Erzurum'a sığındıklarını, hatta Celal'in, önceden harap olan bu şehri mamur kıldığını söyler. Daha sonra Hacı Bektaş soyundan olan Kalender Şah'tan bahseden Mevlana İsa, iyice büyüyen bu isyanların bastırılması

¹⁵¹ Bozoklu Şeyh Celal'den bahsediliyor olmalıdır.

için İbrahim Paşa'nın görevlendirildiğini ilave eder. İsyancılar artık kesin surette yenilmiştir. Bu isyanlar sırasında Anadolu'nun gördüğü büyük zararı “*Anadolu anadan oldu doğma*” ifadeleriyle betimleyen İsa, “*Fitneden kurtulub buldı halâsı / Dahı bir kimse olmaz hana ‘âsı*”¹⁵² diyerek de, bu isyanların kökünün kurutulduğunu belirtir.

Feth-i Rim der-dest-i İspanya başlığıyla, yukarıda bahsedilen kıyamet fikirlerine bir dönüş yapan Mevlana İsa, burada kıyamet alameti olarak gerçekleşmesi beklenen bazı olaylardan bahseder ki onlar şunlardır: İslam askeri Roma'ya varacak, kilisesine girecek, şehirde bulunan kafirleri öldürecek, putlarını, mallarını yağmalayacak, oradan Efrenc (Fransa) iline geçip o toprakları istila edecektir. Bu kısmı bazı hatalarla ve belirsiz ifadelerle anlatan İsa'nın, bu beklentiye Müslümanların değil de, Hristiyanların sahip olduğunu kastettiğini düşünmemiz için bazı sebepler vardır: Evvela, İsa, *Cem'iyet kerden ümerâ'-i küffâr* bölümünde konu ettiği olaylarla *Feth-i Rim der-dest-i İspanya* bölümü arasına Anadolu isyanlarını almış olduğundan dolayı, anlatımında ister istemez bir kopukluk olmuştur ve bu da, hâlâ Hristiyan dünyasında mevcut olan ve Türkleri bu fikrin ortasına koyan kıyamet fikrinden bahsettiğinin farkına varmamaya yol açabilir. Halbuki onun kurduğu olay örgüsü bütüncül şekilde ele alındığında, bu bölümdeki kıyamet kehanetlerinin Avrupalılara ait olduğundan bahsettiği anlaşılır. Bu bölümün başında anlatılanları hatırlamak açısından faydalı olacaktır: Kıyamet yakın olduğunda, İslam askeri Roma'yı fethedip onu yağmalayacak, oradan çıktıktan sonra Fransa'ya doğru gelecektir. Daha önceden Papa'yla “korona” meselesinden dolayı bozuşmuş olan “İspanya miri”, yani Karloz/Şarlken; askerlerinin Efrenc'e/Fransa'ya geçişine engel olan Rim'e/Roma'ya, yani Pop'a/Papa'ya haddini bildirmek için bir çare arar. Onun akıllı bir veziri vardır ve bu vezir, bir hile kurarak (askerin azık alması bahanesiyle) Karloz'un askerlerinin Roma'ya girmesini sağlar. Daha sonra bu askerler Roma'yı yağmalar; vezir, Papa'yı esir alıp Karloz'a gönderir, Karloz da daha önceden

¹⁵² Bkz. 3036-3037. beyitler.

isteyerek alamadığı tacı Papa'dan zorla alıp başına giydirtir. İsa bu bölümü, yağmalanan Roma şehrinin ileride yeniden mamur olacağını, içinin altınla dolacağını, fakat Mehdi'nin o malı gelip alacağını iddia ettiği kehanetleriyle bitirir.

Burada İsa'nın konuyla alakalı bilgisinin zayıf mı olduğu, yoksa konuyu bilerek mi saptırdığı meselesi ortaya çıkmaktadır. Bahsedilen olayın, yani Roma'nın yağmalanmasına giden çatışmaların asıl sebebi, İtalya'da da topraklara sahip olan Şarlken'in/Karloz'un yarımada'daki nüfuzunu artırmasından endişelenen Papa'nın, İspanya'nın düşmanı Fransa ile bir ittifak içine girmesidir.¹⁵³ Roma'nın yağmalanışı, Papa'nın kaçıp kaleye sığınması ve hatta sonra Şarlken'e Kutsal Roma İmparatoru tacını giydirmesi konusunda ise İsa isabetli bir aktarım yapmıştır. Eserle alakalı en çok incelemeyi yapan Barbara Flemming, bu kısmı incelerken şöyle bir hataya düşmüştür; o, İsa'nın, "Fransa'nın, Karloz'un/Şarlken'in askerlerinin Roma'ya geçişini engellediğini" anlattığını söylemiştir ki müellifin ifadelerinden, arada geçişe izin vermeyenin Fransa değil, Papa olarak gösterildiği anlaşılmaktadır.¹⁵⁴ İsa'nın, Hristiyanların inandığı kıyamet alametlerinden bahsederken İslam ordusunun Fransa'ya varacağını düşündüklerini de söyleyerek, Şarlken'in Fransa'yı İslam askerinden korumak için oraya geçmek istediğini ima ettiği de kuvvetli bir ihtimaldir.

Mevlana İsa, Batılıların bu kıyamet fikirleriyle alakalı hangi kaynaklardan yararlanmıştı, bunu eserinden anlamak mümkün olamamaktadır. Fakat, Batı'da Türklerin bir kıyamet alameti olarak algılanmasının, onu heyecanlandığı ve şevke getirdiği ihtimali düşünülürse, o belki de kendi tahminlerine/zannına göre Batılı Hristiyanlara bir kıyamet ideolojisi yakıştırmıştır. Batı dünyasındaki kıyamet fikrinin

¹⁵³ Fransa'nın o dönemki kralı, daha sonradan Osmanlı Devleti ile yakın ilişkiler kuracak olan I. Fransuva'dır.

¹⁵⁴ İsa, Papa'nın Karloz'a Efrenc'e varmaya yol vermediğinden, "*ara yerde dürlü nifâk*" ettiğinden bahseder ve Karloz ile Papa arasında eskiden gelen bir kinin olduğunu da ilave eder. Bkz. 3047, 3048, 3055. beyitler.

Osmanlı münevverleri/elitleri tarafından nasıl algılandığına dair yapılacak bir çalışma, muhakkak bu konuda daha detaylı bilgi verecektir.

Artık kıyamet alametleri hakkındaki görüşlerini iyice açığa çıkarmış olan İsa, kıyamet ve Mehdî fikriyle alakalı olarak yeni bir konuya daha giriş yapar ki o da *Derbeyân-ı aktâb-ı âlem* başlığı altında bahsettiği, “kutuplar”, yani manevi olgunluğa erişmiş velilerdir. Bunlar toplamda 29 kişidir, otuzuncuları Mehdî olacaktır. Daha evvelden¹⁵⁵ Kanuni Sultan Süleyman’ın Mehdî olduğuna dair iddiasını sultanın elçisinin ağzından anlatarak ortaya koyan İsa, bu kısımda Mehdî’nin kim olduğunu anlatmaya girişir: O, tüm dünyaya (cümle milke) hakim olacak, zamanın en ulu kişisidir ki sözünden çıkan kafir olur. Onun hükmü doğuya ve batıya yayılacak, kimse onunla savaşıma cesaret edemeyecektir; zaten, kimsenin henüz savaşta yenemediği Selim oğlu Süleyman da kahramanlıkta zirve yapmıştır. İsa’ya göre Süleyman’da velîlik vasfı, yani velayet olmasaydı, bu kadar büyük gazalar yapması mümkün değildi. Süleyman’ın Mehdî olduğuna dair fikrini hiç gizlemeyen müellif, bir yerde “*Bu yâ Mehdî veyâ ser’askeridür / Kamu sultânların ol serveridür*” diyerek iddiasını biraz yumuşatmayı da ihmal etmez. Zamanın kutbu olarak Kusayr’da (günümüzde Suriye sınırları içerisinde) yaşayan Hamîd-i Hindî isimli birisine işaret eden İsa, Muhammed Peygamber’den sonra, kendi zamanına kadar gelen *kutupları* saymaya başlar.¹⁵⁶ *Der- evsâf-ı Mehdî* başlığında Mehdî’nin özelliklerinden bahseden müellif, nasıl Ahmed (Muhammed) peygamberlerin sonuncusu olduysa, Mehdî’nin de evliyanın sonuncusu olacağını söyler.

Bu başlık altında bir de kehanette bulunan İsa, yirmi beş yıla kadar âlemde bozulmanın (yani kıyamete giden sürecin) başlayacağını öne sürer ki, bunda belki de çok uzun yaşamayacağını düşünmesi, hatta kendinden genç olan Kanuni Sultan

¹⁵⁵ 2515. beyte bkz.

¹⁵⁶ Burada bu isimler zikredilmeyecektir zira *Tenkitledi Metin* kısmında hepsinin ismi bulunmaktadır.

Süleyman'ın yirmi beş sene sonra hâlâ kuvvetten düşmeyeceğine ihtimal vermesi de etkili olmuş olabilir fakat bilindiği üzere Kanuni, müellifin işaret ettiği müddet kadar yaşayamayacaktır.¹⁵⁷ Müellif, yirmi beş yıla kadar bozulmanın, yani âlem nizamının ortadan kalkmasının başlayacağını söylese de, “*Halel virme Hudâyâ bu nizâma*” ve “*Dahı bir nice bin yıl sakla anı*” mısralarıyla ve “*Ki bunlarınladur dünyâ nizâmı / Bozulsa bozulur ‘âlem tamâmı*” beytiyle Allah’a, sanki “kıyametin gecikmesi” için duada da bulunur. İsa, kitabının başından beri yavaş yavaş işlediği ve en sonunda sözü Kanuni’nin olası *Mehdîliğine* getirdiği kısımlardan sonra artık kıyamet kehanetinde de bulunmuştur: *Ta’rîf* başlığında, evvela ibadette, fesahatte, ilim ve hikmette olgunluk mertebesine ulaşmış bir insandan bahsederek, onu bu kıyamet kehanetlerine ortak kılar. İsa olay örgüsünü şöyle kurmuştur: Dünyanın sonunun geldiğine dair fikirlerini anlattığı bu kişi, ona, “*Söylediklerinden şu anlaşılır ki, kıyamet gözümüzün göreceği yere kadar gelmiştir*” minvalinde sözler söyler, ve müellifin *Ahvâl-i kıyâmet* başlığını açtığı yerde şunu da ilave eder: “*Peki bu kehanetine delilin var mıdır?*” İsa’nın bu şahsa cevabı, kıyametin ne zaman kopacağını tam olarak bilinemeyeceği olmuştur. Burada, karşısındaki şahsın ağzından laf almak için bu iddiada bulunmuş gibi bir görüntü çizer; zira Alaybeyi Murad isimli bu şahıs, İsa’ya herkesin bilmediği bazı esrarları anlatarak, zikredilen alametlerin 960 yılında meydana geleceğine dair muhtelif “deliller” getirmeye başlar.¹⁵⁸ İsa daha sonra, Aristo’nun “*yedi bin yılda cihanın baştan başa su dolacağını*” iddia ettiğini nakleder ve Cafer-i Sadık’ın sözüne göre bu yedi bin yılın dolmasına daha 45 yıl olduğunu söyler. Söz konusu kehanetlere uzun yer ayıran İsa, bir zaman sonra, “*sırrın açığa çıkmaması için bu hikmet sözlerinden vaz geçelim*”¹⁵⁹

¹⁵⁷ Kanuni Sultan Süleyman’ın ölüm tarihi 1566’dır. Bkz. Feridun Emecen, “Süleyman I”, *TDV İA*, c. 38, syf. 71

¹⁵⁸ 3270. beyitten 3450. beyte kadar olan kısım bu konulara ayrılmıştır.

¹⁵⁹ Bkz. 3510. beyit.

minvalinde sözler sarf ederek, yeniden gaza anlatımına döner; kronolojiye uygun olarak tarihî olayları anlatmaya devam eder.¹⁶⁰

Sırada *Gazâ-yı Biç* başlığı altında anlatılan Viyana Seferi vardır. İsa bu sefere giden olayları şöyle anlatır: Sultan Süleyman Budin'den İstanbul'a döndükten sonra, Erdel Beyi (Janos Zapolya) bu şehre girip tahta geçmiş ve onu mamur etmiştir. Bunu duyan "Alaman Nemçe miri", yani I. Ferdinand bu duruma itiraz eder, eski kralın (Laloş'un) kızıyla evli olduğundan dolayı, kendisinin tahtta hakkı olduğunu iddia eder ve bunun için harekete geçer.¹⁶¹ Ferdinand'ın askerle geldiğini duyan Erdel Mîri (Yanoş) kaçar ve Sultan Süleyman'a elçi gönderip, şehri kendi için aldığı takdirde ona istediği kadar haraç ödeyeceğini vadeder. Süleyman bunun üzerine Ferdinand'a meydan okur, Ferdinand'ın da bu meydan okumaya aynı şekilde karşılık vermesi üzerine, Osmanlı ordusu sefere hazırlanır. Ordu Belgrad, Sirem sahrası ve en son Fıraruş'un/Ferdinand'ın geleceğini söylediği Varadin'e varır; fakat ne Ferdinand, ne de ordusu orada bulunabilmiştir. Sultan, Fıraruş'un nerede olduğunu sorduğunda aldığı cevap, onun Süleyman ile savaşmak istemesine rağmen, askerın kendilerine ne kadar para vadedilse de, "kurda kuşa leş vermekten" usandıkları ve "Türk ile kimesnenin başa çıkamayacağına" inandıkları için bu savaşa yanaşmadığı, Fıraruş'un da oradan kaçıp Beç'e/Viyana'ya sığındığıdır. O, kardeşi olan İspanya Mîrinin, yani Karloz'un tavsiyesi üzerine, Budin'de bir garnizon bırakıp firar etmiştir. Müellifin efsanevi *Âsaf* unvanıyla andığı ve sultanla "*ke-nefsin vâhidin (tek vücut gibi)*" olduğunu söylemekten çekinmediği Makbul İbrahim Paşa emrindeki bir kuvvet, Budin şehrini ele geçirir. Artık emniyet sağlandığına göre, Erdel Mîri'ne Macaristan krallığı tacı giydirilir, o artık Kral Yanoş olmuş, Laloş'un ismi unutulmuştur. Yanoş'un Kanuni'nin desteğini açıkça

¹⁶⁰ İsa'nın kıyametin yaklaştığı fikrine önem verse de, bu fikrin onu gaza anlatımından alı koymaması ilginçtir. Kıyametin yaklaştığına inandığı aşık görülmekle beraber, bunun onun hayatını ne kadar etkilediği konusu tartışmaya açıktır.

¹⁶¹ Daha önceden de bahsedildiği üzere, Layoş'un eşi, Ferdinand'ın kızı değil kız kardeşidir.

istemmesini fırsat bilen müellif, “uluların ayağına baş koyanın ayakta kalmayacağını, onun da baş olacağını” söyler ve büyük insanlar karşısında değersizliğini bilmek gerektiğine dair birtakım nasihatlerde bulunur.¹⁶² Sultan Süleyman artık, Budin’in fethinden sonra Viyana’ya hareket etmiştir. Bataklıklardan geçtikleri için büyük zorluk çeken askerler, çok geçmeden Viyana önüne ulaşmıştır, fakat Fıraruş buradan da kaçarak Lenc’e/Linz’e gitmiştir. Kanuni’nin kınadığı bu durumu¹⁶³, müellif de kendince, “İnsan madem sonradan sözünden dönecek, neden boş yere laf vurur?” minvalinde sözlerle eleştirir.¹⁶⁴ Viyana etrafında akınlara girişen ordu, şehrin kalesini de kuşatmış, surları top güllerleriyle ve lağımlarla çökertmeye girişmiştir. Kuşatma sürerken, Osmanlı ordusunun eline genç bir asilzade esir düşer ki sultan onu çok beğenir, kim olduğunu sorduğunda, 700 şehre hükmeden büyük bir “ban”ın oğlu olduğu cevabını alır. Bu bilgiyi teyit ettiren Süleyman, oğlu için çok büyük miktarda fidye vermekten çekinmeyen babasına onu hilat giydirip ve kendisine hediyeler verip gönderir. İsa burada, sultanın ağzından “*Mürüvvet kâniyam mâlun gerekmez / Murâd oğlun ise alun gerekmez*” sözlerini nakleder ki, hep ihtişamlı anılan Kanuni dönemini bu beyit tek başına özetleyecek mahiyettedir. Sultan ne esir fidyesine, ne de düşmana karşı büyük bir koza sahip olmaya ihtiyaç duymaktadır, onun muradı, kendisine meydan okuyan bir başka hükümdarla savaşmaktır. Hristiyanların ağzından Sultan Süleyman’ın cömertliği için “*Hâtem dedikleri varsa o budur*” sözlerini sarf ettiren İsa, bahsi geçen asilzadenin, kuşatmanın kaldırılması için sultana elçi olarak gönderildiğini anlatır. Sultan, kış mevsimi yaklaştığından dolayı kuşatmayı kaldırır ve Budin’e döner. Ferdinand’la savaşmayı çok isteyen Süleyman’ın, daha sonra yeniden Viyana üzerine yürüyeceğini söyleyen İsa, Karloz’un *sâhib-kırân*lık davası güdeceğini, Süleyman’ın

¹⁶² Bkz. 3589-3593. beyitler.

¹⁶³ 3680. beyit.

¹⁶⁴ 3615. beyit.

bunu işitip onun peşine düşeceğini, ordunun Kösek'i alacağını¹⁶⁵, sultanın Karloz'u yine tahtında bulamayacağını ve buna hayıflanacağını, sonra Zülkarneyn izinde, Mağrib denizine kadar gideceğini söyler ve muzaffer olarak geri döneceğini ilave eder. İsa, *gidiser, salıser* gibi gelecek zaman kipiyle anlattığı bu olayların tarihi olarak H. 938-939/M. 1531-1533 yıllarını verir ve iddiasını “*Hilâf olmaya ‘İsâ’nun sözinde*” ifadeleriyle pekiştirmeyi ihmal etmez. Kafa karıştırıcı gibi görünen bu durumu şöyle açıklayabiliriz:

Eserin Leiden Üniversitesi ve Türk Tarih Kurumu nüshalarında, tamamlanma tarihi olarak H. 936/M. 1529-1530¹⁶⁶ yılları verilmiş, anlatılan olaylar da kronolojik olarak en son Viyana Seferi'ne kadar gelmiştir¹⁶⁷. Fakat İstanbul Üniversitesi nüshasında hem eserin yazım tarihi olarak H. 950/M. 1543-1544 yılları verilir, hem de Viyana Seferi'nden sonra meydana gelen birkaç olay daha anlatılır. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda, müellifin meydana gelmiş olaylarla alakalı gelecek zaman kipinde konuşmasının sebebi anlaşılabilir: O, muhtemelen eserin bir edisyonunu daha hazırlamaktaydı; fakat bu edisyon henüz bitmediği için, diğer iki edisyonda, kesin olarak yaşanmış, fakat yeniden anlatılacak olayları, gelecek zamanda gerçekleşecekmişçesine anlatmıştır. Eserin ileride başka nüshaları da ortaya çıkarsa, belki daha da zengin anlatımlara rastlanacaktır.

Kronolojik olarak anlatılan tarihi vakalara dönersek; sırada *Gazâ-yı Vilâyet-i Alaman*, yani Almanya Seferi vardır. İsa'nın bu bölümde anlattığına göre, Kanuni önce Fıraruş'u savaş meydanına çağırır, Fıraruş vezirinin tavsiyesiyle savaştan imtina eder. Kanuni bunun üzerine, Almanya içlerine kadar gider, fakat Fıraruş'u bulamaz ve

¹⁶⁵ Kösek'in (Güns) alınma tarihi H. 939'dur. Bkz. Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 2, syf.149

¹⁶⁶ 4292. beyte bkz.

¹⁶⁷ Leiden nüshasında Viyana Seferi önce, Roma'nın işgali daha sonra anlatılmış olsa da, Viyana Seferi gerçekte daha geç tarihte meydana gelmiştir.

geri döner. Kösek kalesi bu sefer sırasında alınmıştır. Batıda bu kadar fazla ilerleyen Kanuni, bu sefer de doğuda olabildiğince ilerlemeye çalışacak ve Bağdat'a sefer düzenleyecektir. İsa'nın, meşhur Barbaros Hayreddin Paşa'nın faaliyetlerine de değindiği *Fütûhât-ı Bağdâd* başlığı altında anlattığı olaylara göre bu hareket, Osmanlı ordusunun geldiğini duyup Tebriz'e hareket eden İran Şahı Tahmasb'ı karşılamak üzere İbrahim Paşa'nın da Tebriz üzerine yürümesiyle başlamıştır. İsa onun Akdeniz'de yaptığı fetihlerden, bilhassa Tunus etrafındaki faaliyetlerinden bahseder.. İbrahim Paşa'nın arkasından Sultan Süleyman da hareket etmiştir; burada müellifin, padişahın geçtiği tüm konakları teker teker sayması çok ilginçtir. Bu durum, ya onun da bizzat sefere gittiği ya da bu bilgileri ayrıntılı olarak yazan bir eserden (mesela Matrakçı Nasuh'un *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irâkeyn*'inden) faydalandığı ihtimallerini akla getirir. Fakat müellifin hem kaynak zikretmemesi, hem de bu menzilleri teker teker sayması şüphe doğurmuştur. Belki de o, Matrakçı Nasuh'un eserini çok beğenmişti ve eserdeki minyatürleri alamasa da, en azından menzil isimlerini kendi eserine almak istemişti.

Bağdat civarındaki türbeleri *Mezârât-ı şerîf der-Bağdâd ve nezd-i o* başlığı altında zikreden müellif, Sultan Süleyman'ın İmam-ı Azam'ın kabrine çok büyük saygı gösterdiği ve üzerine oldukça güzel bir türbe yaptırdığını bildirir. Sultan buradan, İstanbul'a döner, döndükten sonra çok geçmeden İbrahim Paşa'yı katlettirir, ki halk bu işe çok şaşırılmıştır. İsa bu konuyla alakalı, "*suya dayanma sultana inanma*" nasihatini verir ve konuyu fazla uzatmadan kapatır, fakat "*hani, nerede sultanla o kadar muhabbeti*" minvalinde sözler söylemekten de çekinmez.

Sonra Körfüz ve Pulya gazalarının anlatımına başlayan müellif, kısa tuttuğu bu bölümün ardından Kara Boğdan gazasının anlatımına girişir. Bu gaza olduğu sırada, Karloz'un kaptanı Andrea Dorya komutasındaki İspanyol filosuyla Barbaros Hayreddin Paşa'nın komuta ettiği Türk donanması Preveze önünde savaşmış ve sonuç kesin

Osmanlı zaferi olmuştur. Sultan daha sonra, Budin üzerine yürüyen düşman ordusunun kendisi henüz gelmeden paşaları tarafından mağlup edilmesinden bir süre sonra Budin civarına varmış, Yanoş'un oğluna¹⁶⁸ babasının topraklarını yani Erdel'i vermiştir. Fakat önceden, bu çocuğun babası Yanoş'un idaresinde bulunan Budin artık Türk hakimiyetine girmiş, emrine yedi sancakbeyi verilen Süleyman Paşa'ya emanet edilmiştir. Budin'in artık tamamen Osmanlı idaresine girişinin Hristiyanları şevke getirdiğini söyleyen İsa, onların bir ordu hazırladığını bildirir ve sultanın bundan haberdar olduğunda Ahmed Paşa'yı sefere memur ettiğini ilave eder. Budin ve Peşte'ye saldıran Karloz'un ordusu mağlubiyete uğratılmış ve bir zafer daha alınmıştır. Gazaların sonuncusunu, *Gazâ-yı ekber fütûhât-ı kılâ'-i Belgrad ve Üstürgon ve kılâ'-i sâyire* başlığı altında anlatan müellif, bahar ayı geldiğinde sultanın yeniden sefere çıkmak istediğini ve maksadının Viyana'ya varmak olduğunu söyler. Müellifin anlattığına göre, yolundaki kaleleri almaya girişen Sultan Süleyman; Valpova, Teta, Şiklovuş, İstolni Belgrad kalelerini fetheder ve Üstürgon/Estergon'a hareket eder. İsa'nın tasvirinde övgüden geri durmadığı Estergon'u bizzat gördüğü "*İçinde var idi iki kenîsâ / Ziyâret eylemiş anları 'Îsâ'*"¹⁶⁹ ifadeleriyle ortaya çıkar. İsa, bu iki kiliseden birinin cami yapıldığını, diğerinin ahalisinin de isteği üzerine kilise olarak kaldığını söyler. İsa, gazaları anlattığı kısmı "*Bi-hamdillâh tamâm itdüm gazâyı / Anunla bu kitâb-ı cân-fezâyı*", "*Zamânında hem ol sâhib-kırânun / Kitâbum hatm olur minnet Hudâ'nun*" beyitleriyle bitirerek eserinin son edisyonunu yaptığını da göstermiş olur.

Osmanlı gazalarını bu şekilde anlatıp bitiren İsa, Sultan Süleyman'a kısaca bir övgüde daha bulunduktan sonra, kendi yakarışını zikrettiği *Der-tazarru'-i musannif* bölümüne başlar. Müellif burada, manevi yönden kuvvetli insanlara seslenir ve elinden tutmalarını ister. Bu kısım, İsa'nın manevi yönüyle ve şahsiyetiyle alakalı önemli

¹⁶⁸ Yanoş'un oğlu henüz bebeklik çağındadır fakat İsa bundan bahsetmez. Bkz. Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye*, C. I, İstanbul 2009, syf. 159.

¹⁶⁹ Bkz. 4251. beyit.

bilgiler sunar. Daha sonra, belki de edebî kudretini de sergileme maksadıyla, cinaslardan ve nasihatlerden oluşan *Der-tecnîsât ü nasâyih* bölümüne başlayan İsa, burada da kendisinden bol bol bahseder. “*İrişdi çünkü yetmiş bire yaşum / Akar su gibi gözden yire yaşum*” diyerek günahlarından/hatalarından duyduğu pişmanlığı dile getiren müellif, nefse uymanın zararlarından dem vurur ve lafı fazla uzatmadan ortaya didaktik bir parça çıkarmaya çalışır. Kitabın hâtime bölümünde ise, bu çalışmada daha evvel de bahsedildiği üzere; İsa’nın, eseriyle alakalı bilgileri içeren beyitleri burada zikretmek faydalı olacaktır:

‘Arûz okımadum şâ‘ir değülem

Bu cüz’î nazm ile fâhir değülem

(Aruz eğitimi almadım, şair değilim, bu değersiz şiirle övünmüyorum)

‘Acem’den tercüme yâhûd ‘Arab’dan

Değüldür bu kitâbum ol sebebden

(Bu kitabım Farsça ya da Arapçadan tercüme değildir)

Dinilmiş kıssayı nazm itmek âsân

‘Arab’dan yâ ‘Acem dilinden iy cân

(Kıssa/hikaye anlatımını Arap ya da Acem dilinde şiirleştirmenin kolay olduğu söylenmiştir)

Velî bir söz kim ol dinilmemişdür

Bulub nazm itmek anı müşkil işdür

(Ama hiç söylenmemiş bir sözü bulup şiirleştirmek zor iştir)

Lugat halt itmedüm kim ola müşkil

Okuya her kişi hazz ide her dil

(Anlaşılması zor kelimeler uydurmadım, herkes okusun, her gönül bundan hazzetsin istiyorum)

Anun çün ekseri Türki dinildi

Velî yirlü yirince eydinildi

(O yüzden eserimi Türkçe yazdım, söyleyeceğimi doğru dürüst bir şekilde söyledim)

Ki her kişi okuya bula maksûd

Murâdını müyesser kıla Ma 'bûd

(Ki bu kitabı herkes okuyup onda istediğini bulsun, Allah onun isteğini ona nasip etsin)

Dimedüm söz kim olmaya sebâtı

Didüm olmuş olacak vâkı 'âtı

(Kanıtlanmayacak şey söylemedim, olmuşları ve olacakları söyledim)

Kimi mâzî kimisi hâldür bu

Kamu başdan geçen ahvâldür bu

(Söylediklerimin kimi geçmiş kimi şimdiki zamandır, hepsi de başımdan geçmiştir)

Rekâket çok sözüimde pür-kusûram

Bu ma 'nîden be-gâyet bî-huzûram

(Söyleyişimde kusur çoktur, bundan dolayı da çok huzursuzumdur)

Olur gâlib dinür cehl âdemîye

Velî irdükde bir ehl âdemîye

(Ademoğluna cehalet galip olur denir; fakat bu kitap bir ehil kişiye erdiğinde...)

Keremden ide noksânını tashîh

Ki pür-noksân idüğü oldu tasrîh

(...cömertlik eylesin ve eksikliğini düzeltsin; zira bu kitabın ne kadar kusurlu olduğu aşıkardır)

Yaradıldı kamu eşyâ müretteb

Velî insân nisyândan mürekkeb

(Allah her şeyi düzenli yaratmıştır, fakat insan unutmaktan oluşmuş bir varlıktır)

Çün ol insân evvel oldı nâsî

Niçün ta 'yîb iderler bu ünâsı

(Mademki insan unutkan oldu, neden ayıplanır?)

Kişî kim yok hisâbı yanlışunun

İşî gözler kusûrın her kişinin

(Öyle insanlar var ki, yanlışlarının haddi hesabı yok ama başkalarının kusurunu gözlemekteler)

Kusûrın kimsenin gözetmedüm ben

Yâ akçe pul için düzetmedüm ben

(Bense kimsenin kusurunu aramadım, bu kitabımı da para pul için yazmadım)

Eğerçi gâh toğ ü gâh açam

Hudâ'dan gayrıdan bî-ihitiyâcam

(Gerçi bazen tok bazen açım fakat Allah'tan başkasına muhtaç değilim)

İrişdi âhire bildük günümüz

Bugün yarın geçürürüz günümüz

(Biliyorum ki ömrümün sonu geldi, işte böyle bugün yarın günümü geçiriyorum)

Kişinin çünkü bir demdür hayâtı

Niçün fîkr itmeye sonra memâtı

(Mademki insanın hayatı bir an kadar kısadır, neden hiç ölümü düşünmez?)

...

Hudâyâ bu kitâbı kangı kâtib

Yazınmağa gönülden ola râgıb

(Ey Allah'ım, bu kitabı yazmaya hangi katip gönülden talip olursa...)

Keremden yazalar gökçek hatt ile

Görenler duta anı rağbet ile

(...lütüfta bulunup güzel yazıyla yazsın, görenler ona rağbet etsin)

Kitâba hüsni viren hüsni-i hatdur

Sakat yazı ile habt ü galatdur

(Kitaba güzelliğini veren güzel yazıdır, sakat yazıyla yazmak büyük hatadır)

Kitâb evvel gerek ehline düşe

Okundukda işiden gele cûşa

(Bu kitabım evvela ehil kişilerin eline düşsün, okunduğunda da duyanlar şevke gelsin, coşsun)

Hem anlaya hem anlada sözini

İşidenler ana duta yüzini

(Kitabım kimde olursa, onu hem anlasın hem anlatsın, onu işitenler de yüzünü ona çevirsin, yani dikkatle dinlesin)

Ola hem tab '-ı şî 'riyye özinde

Hatâ kılmaya okurken sözinde

(Okuyanın şîire yatkınlığı olsun, okurken hata etmesin)

Îlâhî ana gösterme melâlet

Cemâlün görmeğe eyle delâlet

(Allah'ım, bu kitabı okuyana zorluk gösterme, ona cemalini görmeyi nasip et)

Müyesser kıl ana huld ü cinânı

Ganî dîdârun ile eyle anı

(Ona cenneti nasip kıl, tecellinle onu zengin eyle)

...

Ola kim okıya bir ağzı kutlu

Melek-sîret ola insân sıfatlu

(Bu kitabı ağzı kutlu, mübarek; melek görünümlü, insan sıfatlı birisi okusun)

...

Kitâbı okuyanlar ibtidâdan

Tamâm oldukda unutman du'âdan

(Kitabı baştan beri okuyanlar, bizi duanızda unutmayın)

...

Durışdum bildüğümden Hakk'a her dem

Tamâm itdüm sözi Allâhü A'lem¹⁷⁰

(Allah yolunda bildiğim şekilde çalışıp çabaladım, Allah biliyor ya, sözümü tamamladım)

¹⁷⁰ Buradaki beyitler 4372-4412 numaraları arasındadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERİN TAM METNİ

3.1. Metin Kurulumunda Takip Edilen Yöntem

Eserin incelenen üç nüshasında birtakım farklar bulunduğundan dolayı, bu farkların eksiksiz bir şekilde göstebilmesi için, ortak bir metnin oluşturulması uygun görülmüştür. Buna göre, metin oluşturulurken, “makbul varyant” kabul edilen ifadeler *Tenkitli Metin* kısmına, diğer varyantlar dipnot kısmına alınmıştır. Metin kurulurken, transkripsiyon işaretleri bilhassa kullanılmamış, sadece uzatmalar, hemze ve ayn harflerinin işaretleri gösterilmiştir. Eserin anlaşılmayacak kadar eski bir Türkçeyle yazılmasa da günümüze uzak bir dilinin olmasının, günümüz okuyucusuna bir nebze zorluk vereceği düşünülerek, transkripsiyon işareti kullanmanın bu zorluğu artıracığı düşünülmüş, bu yüzden bu işaretleri kullanmama yoluna gidilmiştir.

1.2. *Yazma Nüshaların Tanıtılması ve Nüsha Şeceresi* başlığı altında bahsedildiği üzere, eserin nüshalarındaki numaralandırmalar hatalı ve karışıktır; bu durum, okuyucu için büyük bir zorluk oluşturmaktadır. Ayrıca, nüshalar arasında çoğu zaman, sayfaların başlangıçları açısından da fark vardır. Bu yüzden, *Tenkitli Metin*’de okuyucuya kolaylık sağlayacağı düşünülen bir numaralama sistemi uygulanmıştır. Bu da, her sayfanın başladığı yerde, numarasının köşeli parantez içinde nüsha kısaltmasının ardından gösterilmesi şeklinde olmuştur, ki buna şu şekilde örnek verilebilir:

[L: 21a] (Bu ibareler, *Tenkitli Metin*’de bulundukları yerde, sadece bir nüshada sayfa başının başladığına işaret eder)

[L ve TTK: 30b] (Bu ibareler, *Tenkitli Metin*’de bulundukları yerde, birden fazla nüshada sayfa başının aynı yerde başladığına ve aynı sırada geldiğine işaret eder.)

[İÜ: 32a; TTK: 30b; L: 29a] (Bu ibareler, *Tenkitli Metin*’de bulundukları yerde, tüm nüshalarda da sayfa başının aynı yerde başladığına, fakat sıralarının farklı olduğuna işaret eder.)

Tenkitli Metin’e alınan varyant, hem vezne ve bağlama uygunluk, hem de nüshalardaki kelime dizgisi tercihi açısından değerlendirilip alınmıştır. Örneğin, “‘*Ufûnet mahv olub yir doldı rahmet*” (80. beyit) ifadelerindeki “doldı” kelimesi, İÜ ve L nüshalarında bu şekilde geçerken, TTK’da “oldı” şeklinde bulunmaktadır. Manaya uygun olan “doldı” varyantı olduğu için, metne bu alınmış, TTK varyantı dipnotta verilmiştir. Kelime dizgisi tercihinine örnek ise şu olabilir: TTK’da “‘*Hüve’z-Zâhir hüve’l-Bâtın hüve’l-Hû*” (2. beyit) olarak geçen mısra, İÜ ve L’de “‘*Hüve’l-bâtın hüve’z-Zâhir hüve’l-Hû*” şeklinde geçmektedir; burada çoğunluğa uygun davranılmış ve *Tenkitli Metin*’e, iki nüshada birden geçen varyant alınmıştır. Bunu uygularken, anlamda ya da vezinde bozukluk bulunmaması şartı aranmıştır. Eğer bunlarda bozukluk varsa, o zaman bozukluk barındırmayan ya da en az barındıran varyant tercih edilmiştir. Dipnotta sadece bir nüshada farklı bir varyantın bulunduğu belirtilmesi, diğer iki nüshadaki varyantların birbirleriyle aynı olduğuna işaret etmektedir.

Bir nüshada bulunup diğerlerinde bulunmayan beyitler, kelimeler, başlıklar/sürhler dipnotta belirtilmiştir. Ayrıca bunlar sadece bir nüshada bulunuyorlarsa da belirtilmişlerdir.

İmlada takip edilen usulle, Eski Anadolu Türkçesine uygun bir söyleyiş kurulmak istenmiştir. Bu bağlamda, örneğin, “gelip” yerine “gelüb”; “erişti” yerine “irişdi” varyantı tercih edilmiştir; bu, umarız ki, kelimelerin geçirdiği tarihî evreleri görmek isteyenler için faydalı olacaktır. Bu durumun istisnası, kafiye uygunluk gibi hususlarda olmuştur. Mesela *gevher-der* kafiyesinde (269. beyit) *de-* fiilinden gelen

“dir” kelimesi, kafiye uyumu olsun diye “der” şeklinde alınmıştır. Arapça-Farsça kelimelerin ise asıllarına uygun yazılmasına dikkat edilmiştir.

L nüshasında sayfaların tamamı harekeliyken, İÜ’de bir kısmı harekelidir; TTK’da ise hareke nadiren kullanılmıştır. Bu durumun okuyucuya avantaj sağlayacağı düşünülse de, L’deki yanlış harekelemeler çoğu zaman okuyanı şaşırtmaktadır. Harekelerin gösterdiği şekilde okumayla anlama/bağlama uymayan kelimelerin ortaya çıktığı durumlarda, diğer nüshalarda varsa okutucu harflere ya da harekelere bakılmış, eğer onlar yoksa, anlama/bağlama uygun olacak bir varyant tercih edilmeye çalışılmıştır.

3.2. Tenkitli Metin

[İÜ, L ve TTK: 1b]

Kitâb-ı Câmi‘u’l-meknûnât¹⁷¹

Bismillâhirrahmânirrahîm¹⁷²

[MEFÂ‘ÎLÜN MEFÂ‘ÎLÜN FE‘ÛLÜN]

- 1 Bil iy vahdet sebîlinün delîli
Budur esmâ’-i Hak zâtı sebîlî
- 2 Hüve’l-Evvel hüve’l-Âhir hüve’l-Hû
Hüvel-Bâtın hüve’z-Zâhir hüve’l-Hû¹⁷³
- 3 Kadîm ü Kâdir ü Kahhâr-ı ‘Âlem
Rahîm ü Gâfirü’l-eznâbi Âdem
- 4 Hudâ’dur Hâlık-ı ‘Âlem Samed’dür
Sıfâtı “Kul hüvallâhü ehad”dür
- 5 Münezzehdür özi kibr ü riyâdan
Ganîdür tâ‘at ü savm ü salâdan¹⁷⁴
- 6 Berî andan kim¹⁷⁵ iderler beyânı
Arı andan ki var dirse¹⁷⁶ mekânı
- 7 Ne İslâm’un ‘ibâdâtına muhtâc
Ne küffârın bakub küfrine kor aç

¹⁷¹ L: Hâzâ kitâbi Câmi‘i’l-meknûnât sadakallâhü’l-‘Azîm

¹⁷² L’de besmele yoktur.

¹⁷³ TTK: Hüve’z-Zâhir hüve’l-Bâtın hüve’l-Hû

¹⁷⁴ İÜ ve L: senâdan

¹⁷⁵ TTK: ki

¹⁷⁶ İÜ ve L: diyenler var

- 8 Müberrâdur kamu çün ü çerâdan
Mu‘arrâdur delîl-i mâsivâdan
- 9 Kamu millet ana dün gün taleb-kâr
Bu sırdan olmadı kimse haberdâr
- 10 Beyân itdüklerince bu nihânı
Dahı mektûm¹⁷⁷ olur sırrun ‘ayânı
- 11 Ne vardur kudretine hadd ü gâyet
Ne vardur lutf ü kahrına nihâyet
- 12 Arıdur ‘ayn ü yed itlâk olunmaz
Anun ‘ilmine ‘ilm ilhâk olunmaz
- 13 [L: 2a] Dutar kudret eliyle âsumânı
Görür kudret göziyle her nihânı
- 14 [İÜ ve TTK: 2a] Ne gevherdür ki görmez anı gözler
Eğerçi bunca gözler anı gözler
- 15 Kimün ‘ilmi ider bu sırrı idrâk
Çü tâc-ı enbiyâ dir mâ ‘arafnâk
- 16 Sıfâtı fikrine vardur icâzet
Velî zâtını fikr itmek hamâkat
- 17 Sıfâtından velî zâtı degüldür
Virür çün gün ziyâsından aya nûr¹⁷⁸
- 18 Sıfâtından bilindi zâtı dirler
Nihân oldu bu sözde¹⁷⁹ dürlü sırlar¹⁸⁰

¹⁷⁷ TTK: mahtûm

¹⁷⁸ Bu beyit sadece İÜ’de vardır.

¹⁷⁹ TTK: sırda

¹⁸⁰ Bu beyit İÜ’de yoktur.

- 19 Sıfâtında durur zâtı dimekdür
Kalanı fikr-i bâtlı fehm-i şekdür
- 20 Sarây içinde yansa şem‘-i nûrı
İçinden taşraya ider zuhûrı
- 21 Bilinür bu mezâhirden nedür Zât
Sıfâtıyla idersin anı isbât
- 22 Çün idrâk idesin sen nûr-ı pâki
Vücûdun kalmaya bir zerre hâki
- 23 Bu nûrun ibtidâsı zât-ı Hak’dur
Bunı hak bilmeyen bâtlı kulakdur
- 24 Bu nûra didiler nûr-ı Muhammed
Mü’evveldür mü’ebbeddür muhalled
- 25 Adı levh ü kalem¹⁸¹ hem ‘akl-ı küldür
Tarîk-i evliyâ ‘ilm-i rüsüldür
- 26 Murâdı her mürîdün anı bilmek
Meşâyih boynına kıldılar ilmek
- 27 [L: 2b] Pes anı kıldılar Hakk’a vesîle
Vay ana kim bu ilmekden kesile
- 28 Gel imdi şerh idelüm nûrun aslın
Muhassal söyleyelüm bâb ü faslın
- 29 Kılalum muhtasar bunda kelâmı
Mutavvel söylemekdür ‘ilm-i ‘âmmî
- 30 [İÜ ve TTK: 2b] Dimişler söyledüğün söyle az uz
Olur çok söyleyen elbette tuzsuz¹⁸²

¹⁸¹ İÜ ve L: levh-i kalem

¹⁸² İÜ ve L: Dimişler söyledüğün söyle az öz / Ki Kur’ân’da yarar [İÜ: yaraşur] çok söylemek söz

- 31 Cihân şimdi dolu ‘ilm ü hünerdür
Müfid ol söz durur kim muhtasardur
- 32 Selâm olsun kemâl ehline cemmâ
Diyelüm bir-iki söz biz de ammâ
- 33 Edebdür söylemek anlar katında
Nitekim bende sultânlar katında
- 34 Kimisi ‘ilm ile aç ü kimi tok
Bilün söylenmedük dünyâda söz¹⁸³ yok
- 35 Velî her kişinün irdükçe ‘aklı
Kimi ‘aklî didi söz kimi naklî
- 36 Diyenler ‘akl ile vicdân iledür
Kimi nakl ile dir burhân iledür
- 37 Bi-hamdillâh değülez¹⁸⁴ nakle muhtâc
Hudâyâ ‘akla dahı bir kapu aç
- 38 Şefâ‘at umaram hem Mustafâ’dan
‘Înâyet kıla ol kân-ı sehâdan
- 39 Şikeste-beste key dem-besteyem ben
Visâli hasretiyle hasteyem ben¹⁸⁵
- 40 [L: 3a] Fakîrem yolına cânım hederdür
Kabûl itsün anı kim mâ-hazardur
- 41 Devâ kılsun bu yüzi karasına
Nice varsun bu yüzi karasına
- 42 Liyâkat gerçi yokdur ben gedâda
Şefâ‘at umaram yevm-i cezâda

¹⁸³ İÜ ve L: Dünyâda söz söylenmedük

¹⁸⁴ L: değüldür

¹⁸⁵ Bu beyit TTK’da yoktur.

- 43 Güzîn-i evvelîn ü âhirîndür
 Anun-çün rahmeten li'l-‘âlemîndür
- 44 Dahı âline ashâbına anun
 Selâm olsun serencâmı du‘ânun
- 45 Husûsan çâr-yârı ol velîler
 Ebûbekr ü ‘Ömer ‘Osmân ü Hayder¹⁸⁶

[İÜ ve TTK: 3a] Der-beyân-ı nûr-ı Muhammed ‘Aleyhisselâm¹⁸⁷

- 46 Pes andan nûr-ı pâki şerh idelüm
 Birin eydüb binini tarh idelüm
- 47 Sözün haddünden artuk gel miyâna¹⁸⁸
 Getürsün dahı ‘irfânun lisâna
- 48 Dimiş Hicr-i Kasas’da Şeyh Muhammed
 Beyân itmiş nedür ol nûr-ı Ahmed
- 49 Kaçan oldu irâdet ol Hudâ’dan
 Ki îcâd ide bu halkı Yaradan
- 50 Ayırdı kendü nûrından birazın
 Ki izhâr ide halka gizlü râzın
- 51 Nidâ kıldı didi kim yâ Muhammed
 Cevâba hâzır oldu nûr-ı Ahmed
- 52 Didi lebbeyk iy Mevlâ-yı A‘lâ
 Ürü dur didi ana Hak Te‘âlâ
- 53 [L: 3b] Semi‘nâ didi emrüne¹⁸⁹ vü durdı
 Girü emr itdi ol nûra oturdı

¹⁸⁶ Bu beyit sadece TTK’da vardır.

¹⁸⁷ L ve TTK: Der-beyân-ı nûr-ı Ahmed

¹⁸⁸ TTK: beyâna

- 54 Didi git nûr gitdi bî-tevakkuf
Girü gel didi geldi lâ-tekellûf¹⁹⁰
- 55 Ne kim emr itdi ise dutdı buyruk
Hilâf itmedi nûr emrinden ayruk
- 56 Girü ol nûrun ayırdı birazın
Yaratdı bir güher bu râzı yazın
- 57 Nazar kıldı ana bir heybet ile
Eridi nitekim hem yağ fetîle¹⁹¹
- 58 Eridi su olub cûş itdi katı
Budur bildün ise nûr-ı Sıfât'ı
- 59 Buhârından semâyı kıldı îcâd
Kefinden¹⁹² hem yire uruldu bünyâd
- [İÜ ve TTK: 3b] Kavluhû Te'âlâ "Sümmestevâ ile's-semâ'i ve hiye duhânün"¹⁹³
- 60 İkinci bahşından¹⁹⁴ 'arş-ı 'azîmi
Yaratdı dinle ol Hayy ü Kadîm'i
- 61 Su üzre dur diyü emr itdi Bârî
Ne mikdâr oldu bilinmez karârı

Kavluhû Te'âlâ "Ve kâne 'arşühû ale'l-mâ'i"¹⁹⁵

¹⁸⁹ TTK: emrüne didi

¹⁹⁰ TTK: bî-tekellûf

¹⁹¹ İÜ: nitekim yağ fitîle; L: nitekim bâğı fetîle

¹⁹² İÜ: köfüğinden

¹⁹³ Kuran-ı Kerim, 41/11. Bkz. *Feyzü'l-Furkân Tefsirli Kur'an-ı Kerîm Meali* (çev. Hasan Tahsin Feyizli), İstanbul 2014, syf. 476.

¹⁹⁴ L ve TTK: bahşdan

¹⁹⁵ Kuran-ı Kerim, 11/7. Bkz *Feyzü'l-Furkân*, syf. 221.

62 Pes evvel bahşı kıldı kim peyember¹⁹⁶

Anun nûrîdur ol nûr-ı mutahher

63 Budur ol nûr-ı evvel Zât-ı Mutlak

Yaradılmadı bir şey bundan esbak

64 [L: 4a] Murâd ol durur ayruğı bahâne

Kulak dut sözlerüme sâdıkâne

65 Gelüben kıldı alnında zuhûrî

Münevver oldı ol Hak zâtı nûrî

66 Yaratdı ‘arşı nûrından melekler

Anunla kâyim oldılar felekler

67 Feleklerde doludur gerçi emlâk

Velî dördi durur muhtâr-ı eflâk

68 Biri Cibrîl ü Mîkâ’il birisi¹⁹⁷

Bil İsrâfil ü ‘Azrâ’il birisi¹⁹⁸

Der-beyân-ı îcâd-ı ‘âlem

69 Çün oldı ‘arş ile eflâk îcâd¹⁹⁹

Dahı ardınca urdı yire bünyâd

70 Pes andan sonra çok kargu kamışlar

Bağalar yirde yaratdı dimişler

71 Helâk oldukda bunlar kaldı hâlî

Bu dünyâ kim bulur âhir zevâli

¹⁹⁶ İÜ ve L: beyember

¹⁹⁷ İÜ ve L: biri

¹⁹⁸ İÜ: Biri [L: Bil] İsrâfil ü ‘Azrâ’il biri

¹⁹⁹ TTK: Çün oldı ‘arş ile îcâd eflâk

- 72 [İÜ ve TTK: 4a] Hem andan sonra Cin kavmin yaratdı
Fenâ dünyâda bunlara yir itdi
- 73 Bakar gibi uluları vehim-nâk
Aru gibi kiçileri sehim-nâk
- 74 Geçürdiler bu resme rûzigârı
Bulara irdi bir gün emr-i Bârî
- 75 İrileri kiçilerini kırdı
Buları dahı Hak dünyâdan irdi²⁰⁰
- 76 [L: 4b] ‘Ufûnet dutdı dünyâyı ser-â-ser
Çüriyüb oldılar yirle berâber
- 77 Soğuldı sular ağaçlar kurudı
Pusarik cümle dünyâyı bürüdi
- 78 Pür oldı zulmet ile kûze-i hâk
Duhânından dutuldu çarh-ı eflâk
- 79 Girü irdi ‘inâyet Hak Çalab’dan
Cihân pâk oldı zulmetden ta‘abdan
- 80 Esüb ‘âsıf yeli ref’ oldı zulmet
‘Ufûnet mahv olub yir doldı²⁰¹ rahmet
- 81 Bu Cinn’ün kırgunun sayrusın el-hak
Sürüb çukurlara doldurdu toprak
- 82 Virüb bâd-ı sabâyı kıldı mesrûr
Esüb milk-i cihânı itdi ma‘mûr
- 83 Yidi bin yıl sürüb Cin kavmi fermân
Giderdi anları pes emr-i Sübhân

²⁰⁰ İÜ: Buları Hak dünyâdan irdi

²⁰¹ TTK: oldı

Der-beyân-ı hilkat-i tâ'ife-i²⁰² Bün

84 Pes andan sonra Bün kavmin getürdi

Yidi bin yıl durub andan götürdi

85 Geçürdi anlar dahı nevbetlerini²⁰³

Dağıtdı hem ecel sohbetlerini

[İÜ ve TTK: 4b] Der-beyân-ı hilkat-i kavm-i Cân ve Kutayriyye²⁰⁴

86 İki şahs itdi oddan girü Sübhân

Biri Cinniye'dür adı biri Cân²⁰⁵

87 [L: 5a] Yaratdı dışısın Cinniye²⁰⁶ adı

Hudâ'nun kim bile neydi murâdı

88 Çün ol Cinniye mâde Cân idi ner²⁰⁷

Biri birisi ile cem' olurlar

89 İder Cinniye heşt ü deh yumurda

İrileri değüldür hor ü hurde²⁰⁸

90 Alur ikisini koltuğına ol

Doğar her bir yumurdadan beş oğul

91 Beşün kimisi erkek kimi²⁰⁹ diş

Olur birbirinün yine eşi²¹⁰

²⁰² TTK: tâ'ifân-ı

²⁰³ TTK: Geçürdiler olar nevbetlerini

²⁰⁴ TTK: Kutayriyân

²⁰⁵ İÜ ve L: Biri Cinniye adı birisi Cân

²⁰⁶ TTK: Cinniyet

²⁰⁷ TTK: Çün ol Cinniyet'e Cân oldu pes ner

²⁰⁸ L: İrilerdi değüldi hor ü hürde; TTK: İrilerdi değüldi hurde hurde

²⁰⁹ İÜ: kimisi

²¹⁰ L ve TTK: Olur her birinün hem yine eşi [TTK: işi]

- 92 Kutayriyye didiler anlara ad
Bulardan doğdı bin bin dürlü evlâd²¹¹
- 93 Kalan yumurdaları dahı varub
Asar koltuğına Cinniye sarub
- 94 Çıkarur her birinden on sekiz er
Bularun kimi dişi kimisi ner
- 95 Didiler anlara ad Cinnü bin Cân
Yidi bin yıl sürerler yirde fermân
- 96 Cihân doldı bulardan kalmadı yir
Kırub Bün halkını komadılar bir
- 97 Viribinildi²¹² anlara nebîler
Kabûl eylemeyüb habs eylediler
- 98 Nebîlerine kıldılar ‘inâdı
Ki beddi anların aslı nihâdı
- 99 Gelür İblîs hem anlardan vücûda
‘Înâd eyledi gelmedi sücûda
- 100 [İÜ ve TTK: 5a; L: 5b] Katı ‘âkil kopar tâ‘ate meşgûl
Hem âhir ‘arşa çıkmağa bulur yol
- 101 Nice bin yıl kılur ‘arş üzre tâ‘at²¹³
Melekler emrine kıldı itâ‘at
- 102 Hem âhir Levh-i Mahfûz’a bulur yol
Olur vâkıf anun esrârına ol
- 103 Bu denlü bulmuş iken kadr-i a‘lâ
Niçün mezmûm²¹⁴ kıldı Hak Te‘âlâ

²¹¹ İÜ: bin bin evlâd

²¹² TTK: viribilindi

²¹³ TTK: arşda itâ‘at

Der-ahvâl-i İblîs ‘aleyhi mâ-yestahik²¹⁶

- 104 Diyelüm bunda bir a‘ceb²¹⁷ hikâyet
Olubdur ‘Amr-ı Mekkî’den²¹⁸ rivâyet
- 105 Yakın oldukda Âdem hilkatine
Melâ’ikler olur dâhil katına²¹⁹
- 106 Dilemez Hak biline sırr-ı rûhı
Ne şekli vü ne resmi ne şürûhı
- 107 İrer anlara fermân-ı İlâhî
Kılalar Âdem’e secde kemâ-hî
- 108 Gelür²²⁰ İblîs ol araya ırakdan
Durur bu sırrı²²¹ gözler karşırakdan
- 109 Çü cân virmek murâd idindi Allâh
Diler bu sırta kimse bulmaya râh
- 110 Didi İblîs ki Âdem dek değüldür
Budur sırr-ı İlâhî şek değüldür
- 111 Diler tâ gizleye sırr içre esrâr
Anun çün secde emrin kıldı Settâr²²²

²¹⁴ TTK: mezmûme

²¹⁵ Bu başlık sadece İÜ’de vardır.

²¹⁶ İÜ: Der-ahvâl-i İblîs; TTK: Der-beyân-ı İblîs ‘aleyhi’l-la‘neti mâ yestahik

²¹⁷ İÜ ve L: şîrîn

²¹⁸ TTK: ‘Amr-ı Mekkî’den olubdur

²¹⁹ TTK: Melâ’ikler gelür anun katına

²²⁰ TTK: Gelüb

²²¹ L: Durur sırrı

²²² TTK: izhâr

- 112 [L: 6a] Bu dem bildüm ki Âdem dem değüldür
Virürsem sırr için ser gam²²³ değüldür
- 113 [İÜ: 5b] Çü secde kıldılar emr ile emlâk²²⁴
Gözetdi komadı bu²²⁵ rûyı ber-hâk
- 114 [TTK: 5b] Kemîn içre durub anı²²⁶ gözetdi
Hudâ bilür anı kim ol ne itdi²²⁷
- 115 Didi sen ululardan mı geçersin
Ki bu dem secde itmekden kaçarsın

Kavlühû Te‘âlâ: “Em kün-te mine’l-âlîn”²²⁸

- 116 Pes ana didi iy câsûs-ı rehzen
Bu dem çün vâkıf oldun sırruma sen²²⁹
- 117 Çü sır bilmeklüğe oldun mülâzım
Seni katl eylemeklük oldu lâzım²³⁰
- 118 Çü sırrı gördün oldun böyle tâlib
Seni katl eylemekdür farz ü vâcib
- 119 Ulular defn ider olsa²³¹ hazîne
Bu medfûn olsa her kimün yüzine
- 120 Helâk iderler anı tâ ki kala
Kimesne vâkıf olmaya bu mâla²³²

²²³ İÜ: sem

²²⁴ İÜ: eflâk

²²⁵ TTK: ol

²²⁶ İÜ ve L: sırrı

²²⁷ İÜ ve L: Hudâ vâkıf olub ana göz atdı

²²⁸ TTK: ...mine’l-gâlibîn

²²⁹ TTK: Bu dem bilmek dilersin sırrımı sen

²³⁰ Bu beyit sadece TTK’da vardır.

²³¹ İÜ: olursa

- 121 Didi ben kula mühlet vir İlâhî
Sana lâıykduŕ ‘afv itmek günâhı²³³
- 122 Hudâ didi ki virdüm sana mühlet
Velî boynuna dakdum²³⁴ tavk-ı la‘net
- 123 Dahı Kezzâb diyü virdüm sana nâm²³⁵
Kalasın tâ-kıyâmet hor ü bed-nâm²³⁶
- 124 Didi gördüm çü sırr-ı mâ-‘arafnâk
Hudâyâ bana la‘netden değül bâk²³⁷
- 125 [L: 6b] Çün oldum hazretünde ta‘na²³⁸ lâıyk
Takarrüb bulmış iken la‘na lâıyk
- 126 Bu dem la‘net senün rahmet senündür²³⁹
Kulunam hikmet ü kısmet senündür
- 127 N’ola olduıysa la‘net bana kısmet
Kabûl itdüm Hudâyâ sana minnet
- 128 [İÜ: 6a] Kaçarlar la‘netünden gerçi mahlûk
Benüm gönlüm gözüm andan olur tok
- 129 Budur ma‘şûka resmi iy karındaş
N’ola atarsa taş ‘âşık dutar baş
- 130 Degülsin²⁴⁰ böyle Hakk’un tâlibi sen
Anun-çün bulımazsın gâlibi sen

²³² 118, 119 ve 120. beyitler TTK’da yoktur.

²³³ İÜ ve L: Ulular ‘afv iderler her günâhı

²³⁴ İÜ: dakdur

²³⁵ İÜ: diyü virür nâm; L: diyü virdüm nâm

²³⁶ İÜ: Kalasın tâ-kıyâmet hor ü böyle bed-nâm

²³⁷ 124-131 arasındaki beyitler TTK’da yoktur.

²³⁸ İÜ: la‘nete

²³⁹ İÜ: Çün oldum la‘net rahmet senündür

- 131 Bu sır olsun sana remz ile ma‘lûm
Kabûl-ı Hak olan halk içre mezmûm

Hikâyet-i mesel-i münâsib²⁴¹

- 132 Didiler hâlet-i nez‘inde Şiblî
Kuşatdı biline zünnârı habli
- 133 Dökerdi yaşın yirine dideden hûn²⁴²
Dirîgâ didi gitdüm hor ü magbûn
- 134 Bulundı anda bir sâdık mürîdi
İşidüb dil delindi cân eridi
- 135 Didi iy sâhib-i ‘ilm ü vilâyet
Ne sözdür bu ki dil-sûz oldu gâyet
- 136 Revâ mı olasın küfre giriftâr
Kuşandun son nefesde bile zünnâr
- 137 [L: 7a] Bu resme olıcak fi‘li kibârun
Ya âhir n’olıser hâli şîrârûn
- 138 Didi ana ki iy sâdık karındaş
Bu hâl ile cihâna gelmesem kâş
- 139 Ki yandı bağrum İblîs gayretinden
Ana olan ‘atânun hayretinden
- 140 Serâb içinde Şiblî yandı teşne
Virür ol gayra nesne bana deşne
- 141 Bu ‘ışkun cevri çok sen iy ser-efrâz
Yâ sabr eyle yâ gel ma‘şûkdân vaz

²⁴⁰ İÜ: Disen

²⁴¹ Bu başlık ve içerdiği beyitler TTK’da yoktur.

²⁴² L: Dökerdi başına gül dideden hûn

- 142 [İÜ: 6b] Nedür bu ‘aklun ider mi tasavvur
Ki ser-gerdân olur bundan²⁴³ tefekkür
- 143 Soluna dönmesün cehd eyle sağun
Sakın dayanmasun yoldan ayağun

Hikâyet-i dîger²⁴⁴

- 144 İştîdük yaptı Leylî²⁴⁵ bir ‘imâret
Nidâ iderdi halka bi’l-işâret
- 145 Eliyle kendözi üleşdürür aş
Görüb Mecnûn dökerdi dîdeden yaş
- 146 Kamunun kordı başa kâsesini
Bunun çalardı taşa kâsesini
- 147 Bu hâli göricek Mecnûn-ı gam-nâk
Dönüb raks ura giderdi ferah-nâk
- 148 Görenler didi hey Mecnûn-ı miskîn
Nedür dâyim sana bu kahr ile kîn
- 149 [L: 7b] Neden bed fî‘line sen şâd olursın
Kaçan bu gussadan âzâd olursın
- 150 Didi ider bana cevır ile nâzı
Ki vardur benüm ile gizlû râzı
- 151 Anun çün terk kıldum nâm ile neng
Ki gülden yeğ bana ma‘şûkdan²⁴⁶ seng

²⁴³ İÜ: bunda

²⁴⁴ Bu başlık ve içerdiği beyitler TTK’da yoktur.

²⁴⁵ L: Leylî yaptı

²⁴⁶ İÜ: ma‘şûkı

- 152 Niçün itmez didi gayra bu bendi
İşit iy ‘âşık-ı şeydâ bu pendi
- 153 Ki münkâd olmayan cevri ü cefâyâ
İrişmez vuslat-ı hüsn-i likâyâ

Hikâyet-i diğer²⁴⁷

- 154 Yine bir gün meğer Mecnûn-ı gam-nâk
Sebîl üzre ider bâzîçe-ber-hâk
- 155 [İÜ: 7a] Didiler ne yitirdün ne ararsın
Didi Leylî’yi ararun ne dursın
- 156 Didiler Leylî toprakda²⁴⁸ ne ister
Didi ‘âşık anı her yirde ister
- 157 Ki tâ bulınca bir yirde nişânın
Yapa başında kuşlar âşiyânın
- 158 Zihî ‘âşık zihî sâdık zihî merd²⁴⁹
Kayurmaz ta‘ne taşından çeker derd
- 159 Hakikat üzre didüm bir ma‘ânî
Nice anladun ise sen bil anı²⁵⁰
- 160 Dinildi bu hikâyet çünkü size
Gelelüm biz yine evvelki söze
- 161 [L: 8a] Yidi bin yıl tamâm oldukda bârî
Dahı bir dürlü halk oldu ihtiyârî

²⁴⁷ Bu başlık ve içerdiği beyitler TTK’da yoktur.

²⁴⁸ L: toprakdan

²⁴⁹ İÜ: red

²⁵⁰ İÜ: bâlânı

162 Gelen kimdür disen Âdem Safî'dür²⁵¹

Kemâl ehline her sırlar hafîdür²⁵²

163 Bu mahlûkun kamusun iy karındaş

Dir idüm yok zarûret sır olur fâş

164 Nice bin kez cihân doldı boşaldı

Getürdüğini ol yine hoş aldı

Der-beyân-ı hilkat-i Âdem Nebî 'Aleyhisselâm²⁵³

165 Helâk oldu çün anlar geldi Âdem

Hakk'a hamd eyledi oldu mükerrem

166 Güzîn itdi kamudan ol vücûdı

Melâ'ikler ana kıldı sücûdı

167 Gelüb nûr alnına oldu münevver

Murâd oldur eyâ kalb-i mutahher

168 Bidâyet kandan ü n'olur nihâyet

Beyân idem kılursa Hak 'inâyet

169 [İÜ: 7b] Ki kimden kime kıldı intikâli

Gelince Ahmed'e ne oldu hâli²⁵⁴

170 Duhûl eyledi Havvâ'ya çün Âdem²⁵⁵

Havvâ alnına nûr indi hemân-dem

[TTK: 6a] Der-beyân-ı mevlûd-ı Şît 'Aleyhisselâm²⁵⁶

²⁵¹ L: hafîdür

²⁵² İÜ: Kemâl ehlinde sırlar hafîdür

²⁵³ TTK: Der-beyân-ı hilkat-i Âdem 'Aleyhisselâm

²⁵⁴ L: n'oldı me'âli; TTK: n'oldı misâli

²⁵⁵ İÜ ve L: Duhûl itdi Havvâ'ya çünki Âdem

²⁵⁶ İÜ ve L: Mevlûd-ı Şît Nebî 'Aleyhisselâm

- 171 Vücûda geldi Şît andan cihâne
Varur alnına ol nûr-ı yegâne
- 172 [L: 8b] Doğardı ikişer oğlan Havvâ'dan
Velî Şît yalunuz doğdı anadan
- 173 Doğardı biri erkek biri dişi
Velî olmazdı birbirinün eşi
- 174 Doğanlar bir karından mâde vü ner²⁵⁷
Biri birine virmezdi peyember
- 175 Virürdi bir karından bir karına
Dişisin erkeğine birbirine
- 176 Velî Kâbil 'inâd itdi ataya
Alub²⁵⁸ kız kardaşın düşdi 'anâya²⁵⁹
- 177 Varub katl eyledi hem kardaşını
Alub getdi yabânlara başını
- 178 Günâh evvel ol itdi Âdemî'den
Bize mîrâs olur ol Âdemî'den
- 179 Vücûda geldüğünde Şît Peyember
Hübûtından geçübdi Âdem'ün der
- 180 Yüz otuz yıl olubdı sâl-i hicrân²⁶⁰
Ki Şît'e virmiş idi nûrî Sübhân
- 181 Nübüvvet indi Şît'e çün ulaldı
Görüb Mahvâyil-i beyzâyı aldı

²⁵⁷ TTK: mâder ü ner

²⁵⁸ L: Alur

²⁵⁹ TTK: Alur kız kardaşın düşer 'anâya

²⁶⁰ İÜ: sâl-i hicret; L: mâl-i hicrân

- 182 Anı gördükde gözleri kamaşdı
Velî anunla bile doğmamışdı
- 183 [İÜ: 8a] Duhûl itdükde ol nûr-ı mutahher
Olur Mahvâyil alnında münevver

Der-beyân-ı mevlûd-ı Enûş²⁶¹

- 184 [L: 9a; TTK: 6b] Enûş²⁶² andan doğar ol nûr-ı Yezdân
Anun alnına varub itdi cevân²⁶³
- 185 İki yüz beş yaşında Şît ölübdi
Enûş andan bu dünyâya gelübdi
- 186 Hübûtından geçübdi Âdem'ün hem
Otuz beş yıl dahı üç yüz yıl iy cem²⁶⁴
- 187 Enûş dünyâya geldüğünde işit
İki yüz beş yaşına vardıydı Şît²⁶⁵
- 188 Cihân içinde Şît iy şâh-ı sultân
Dokuz yüz on iki yıl sürdi devrân
- 189 Enûş girince yüz yetmiş yaşına
Dururdu nûr ki konmışdı başına²⁶⁶

Der-beyân-ı mevlûd-ı Kaynân²⁶⁷

- 190 Vücûda geldi andan sonra Kaynân
Enûş'un oğlıdur ol dutdı meydân

²⁶¹ İÜ: Mevlûd-ı Enûş; L: Mevlûd-ı Ünûş

²⁶² L: Ünûş

²⁶³ L ve TTK: Anuna alnına ol nûr itdi cevân

²⁶⁴ TTK: Ki üç yüz yıl otuz beş yıl dahı hem

²⁶⁵ İÜ: İki yüz yaşında olmuş idi Şît; L: İki yüz beş yaşında olmuşdı Şît

²⁶⁶ Bu beyit TTK'da yoktur.

²⁶⁷ İÜ ve L: Mevlûd-ı Kaynân

- 191 Gelür²⁶⁸ Kaynân başına nûr-ı Ahmed
Durub doksan yıl andan olmadı red
- 192 Hübût-ı Âdem'e doğdukda Kaynân
Tamâm beş yüz yıl olmuş idi iy cân²⁶⁹
- 193 O demde Şîr peyemberün²⁷⁰ yaşı hem
Dolubdı üç yüz ü yetmiş beşi hem
- 194 Enûş'un ömri dokuz yüz hem elli
Tevârîh içre yazılmış bu belli

[İÜ: 8b] Der-beyân-ı mevlûd-ı Mehyâ'il²⁷¹

- 195 [L: 9b] Vücûda geldi Kaynân'dan çok²⁷² evlâd
Velî birine Mehyâyil didi ad
- 196 Anun alnına itdi intikâli
Dimezem kendözümnden bu makâli
- 197 Hübût idelden Âdem ol deme dek
Olubdı beş yüz elli yıl bilâ-şek
- 198 [TTK: 7a] Çü Kaynân dutdı meydânın cihânun
Olur altı yüz on yıl 'ömri anun
- 199 Bulur hüsn içre bir şîrîn-zebânı
Adı Bezle alur Mehyâyil anı
- 200 Duhûl itdükde ana nûr-ı a'zam
Varur ol Bezle alnına hemân-dem

²⁶⁸ TTK: Gelüb

²⁶⁹ İÜ: Enûş'un tamâm beş yüz yıl olmuş idi iy cân

²⁷⁰ İÜ ve L: peygamber

²⁷¹ İÜ: Mevlûd-ı Mehyâ'il; L: Mevlûd-ı Mehmâyil

²⁷² TTK: çü

- 201 Doğar Yezd adlu bir rûh-ı musavver
Varur alnına ol nûr-ı mutahher
- 202 Anun dahı bir oğlı doğdı Uhnûh
Varur alnına anun nûr-ı meşrûh
- 203 Bir adı dahı İdrîs idi anun
Olur sırrına vâkıf âsumânun
- 204 Katı zâhid kopar tâ‘ate meşgûl
Hem âhir ‘arşa çıkmağa bulur yol²⁷⁴
- 205 Kimün kim Hak ola dâyim refîki
‘Aceb mi bulsa eflâke tarîki
- 206 Ol izhâr eyledi ilm-i nücûmı
Hem usturlâb ile reml ü rukûmı
- 207 [L: 10a] Kılur yetmiş yıl ol göklerde seyrân
Durur her gökde on yıl mest ü hayrân
- 208 [İÜ: 9a] İnerlerdi ana gökden melekler
Dilerler idi andan çok dilekler
- 209 Tavâf eylerler idi anı emlâk
Ki virmişdi ana Hak bir güher-pâk
- 210 Melekler gâhî²⁷⁵ ilterler semâya
Geh indürüb olur meşgûl du‘âya
- 211 Çü hey’et ‘ilmin ırgürdi kemâle
Kime kaldı cihân kim ana kala

²⁷³ İÜ ve L: Mevlûd-ı İdrîs Nebî ‘Aleyhisselâm

²⁷⁴ İÜ: Hem andan sonra eflâke bulur yol

²⁷⁵ İÜ ve L: gâh

- 212 Cihânun olmuş idi hanı Cemşîd
Getürdi İdrîs'e î mânî²⁷⁷ Cemşîd
- 213 Ol idi²⁷⁸ ol zamânun pâdişâhı
Anun İdrîs olmuş idi penâhı²⁷⁹
- 214 Ne san'at kim ider Cemşîd te'lîf
Anı İdrîs iderdi resm ü tasnîf
- 215 Gelür İblîs anun bir gün katına
Musâhib oldu bir dem sohbetine
- 216 Çıkarur yoldan anı ol ma'âsî²⁸⁰
Olur İdrîs'e Cemşîd sonra 'âsî²⁸¹
- 217 Felek bakub anun bu cünbüşine
Neler getürdi Cemşîd'ün başına
- 218 Gelür bir gün bu kez İdrîs'e Rıdvân
Didi kim böyle oldu emr-i Sübhân
- 219 Seni iltem cinâna kim göresin
Ebed anda kalasın oturasın
- 220 [L: 10b] Olub birkaç yıl anda yigil içgil
Muhammed ümmetiçün hülle biçgil
- 221 Kamusun biçgil uvağın irisin
Hudâyâ rûzî kıl bana birisin

²⁷⁶ Bu başlık sadece TTK'da var

²⁷⁷ İÜ ve L: İdrîs'e hem î mânî

²⁷⁸ TTK: Olubdı

²⁷⁹ TTK: Anun İdrîs idi dâyim penâhı

²⁸⁰ İÜ: ma'ânî

²⁸¹ İÜ ve L: Olur İdrîs'e pes Cemşîd 'âsî

- 222 Alub İdrîs'i Rıdvân gitdi handân
Ebed kaldı çün eyle oldı fermân
- 223 [İÜ: 9b] Vücûda geldüğünde İdrîs ekrem
Babası Yezd'ün²⁸² ırmışdı yaşı hem
- 224 İki yüz altmış ikideydi ol dem
Dahı dünyâda idi kendü Âdem
- 225 Hübût idelden Âdem ol deme dek
Sekiz yüz elli yidi yıldı bî-şek
- 226 [TTK: 8a] Yidi yüz altmış iki yıl olubdı
Yaşı Mehyâyıl'ün andan gidübdı
- 227 Alur bir 'avret İdrîs Mervahâ nâm
Olur bir oğlu andan iy pür-efhâm

Mevlûd-ı Müteveşşih

- 228 Müteveşşih dimişlerdi ana nâm
Bulur ol nûr-ı a'zam anda ikrâm
- 229 Hübût idelden Âdem ol deme dek
Tamâm bin yıl olubdı dutmagıl şek
- 230 Müteveşşih yüzün görmedi Âdem
Sarâyından cihânun gitdi ol dem
- 231 Göğe ağdukda İdrîs'ün yaşından
Geçübdı üç yüz altmış yıl başından²⁸³
- 232 [L: 11a] Müteveşşih başında nûr-ı yeksân
Durur yüz yıl dahı ardınca doksan

²⁸² İÜ: Ezd'ün

²⁸³ İÜ ve L: Geçüb idi üç yüz altmış yaşından

- 233 Bir oğul doğdı andan ne dimekdür
Sorarsan adını²⁸⁴ anun Lemek'dür
- 234 Varub nûr alınına durdı Lemek'de
Anun geldüğünü gördi Lemek de
- 235 Hübût idelden Âdem ol deme dek
Bin iki yüz hem²⁸⁵ on dokuzdı bî-şek
- 236 Müteveşşih yaşadı dünyede²⁸⁶ bil
Yidi yüz hem dahı yetmiş yidi yıl

[İÜ: 10a] Der-beyân-ı Nûh Nebî 'Aleyhisselâm²⁸⁷

- 237 Lemek evlendi hem bir oğlı oldı
Anun adı cihân milkine doldı
- 238 Adın 'Abdü'l-Gafûr anun dimişler
Dahı 'Abdü's-Şekûr adın komışlar
- 239 [TTK: 8b] Sahîh adı durur bil Nûh Peyember
Varur alınına ol nûr-ı mutahher
- 240 Hübût idelden Âdem ol deme dek
Bin üç yüz doksan altı idi²⁸⁸ bî-şek
- 241 Yidi yüz yıl Lemek 'ömri olur bil
Dahı yetmiş yidi iy 'aklı kâmil
- 242 Geçürdi Nûh çok 'avret elinden
Ve lâkin gitmedi ol nûr alından

²⁸⁴ TTK: adı

²⁸⁵ İÜ ve L: yıl

²⁸⁶ İÜ: dünyâda

²⁸⁷ İÜ ve L: Mevlûd-ı Nûh Nebî 'Aleyhisselâm

²⁸⁸ L: altı yıldı; İÜ: altıdaydı

- 243 Durur beş yüz yıl alnında anun nûr
Mübârek cebhesinden olmadı dûr
- 244 [L: 11b] Adı Mahmûde bir ‘avret alur son
Eyü fikr eyleyüb cem‘ eyle ussun²⁸⁹
- 245 Duhûl itdükde ol nûr-ı mutahher
Varur Mahmûde alnında virür fer

Mevlûd-ı Sâm

- 246 Doğar bir oğlu Nûh’un Sâm dirler
İşini bilmeyene hâm dirler
- 247 Doğıcak Sâm bilgil Nûh Peyember
Olur beş yüz yaşında nûrî ezher²⁹⁰
- 248 Olubdur²⁹¹ bin sekiz yüz doksan altı
Hübût-ı Âdem’e yok üsti altı
- 249 Alur Sâm bir melik kızını meh-rû
Sarardur idi anı görse meh rû
- 250 [İÜ: 10b] Vücûda geldüğinden²⁹² Sâm belli
Olur Tûfân’a dek yıl beş yüz elli
- 251 Çü halk uymadılar ol demde Nûh’a
İderdi zâr ile her demde²⁹³ nevha
- 252 ‘Azâb iderler idi her gün ana
Şu hadde kim gören kalurdı tana²⁹⁴

²⁸⁹ Bu beyit TTK’da yoktur.

²⁹⁰ İÜ ve L: Olur beş yüz yaşında ol nûr ezher [L: azher]

²⁹¹ İÜ ve TTK: olubdı

²⁹² İÜ: geldüğünde

²⁹³ İÜ ve L: dâ’imâ zâr ile

²⁹⁴ İÜ ve L: Gerek kişi günâhın her gün ana

- 253 Anun çün Nûh dirlendi ana bil
Ki nevhayla geçürdi nice yüz yıl²⁹⁵
254 [TTK: 9a] İderdi zâr ile nevha müdâmî²⁹⁶
Geçürdi²⁹⁷ derd ile bin yıl tamâmı

Âmeden-i Tûfân-ı Nûh Nebî ‘Aleyhisselâm²⁹⁸

- 255 [L: 12a] Pes andan sonra fermân itdi Sübhân
Olur bin elli yıl oldukda Tûfân
256 Hübût-ı Âdem’e Tûfân’dan²⁹⁹ bil
İki bin dört yüz ü kırk altıdur yıl
257 Olur sonra yine bir oğlu Sâm’un
Adın Erfahşed urur ol nîk-nâmun³⁰⁰
258 Olur ol nûr anun alnında zâhir
Yüz otuz yıl olur emr ile zâhir
259 Çün Erfahşed’e iki ‘avret alur
Olarun birisinden Kaydâr olur³⁰¹
260 Çü Kaydâr alnına nûra yir oldı
İki bin altı yüz hem kırk bir oldı
261 Hübût idelden Âdem ol deme dek
Bu mikdâr oldı yıl sen dutmagıl³⁰² şek

²⁹⁵ İÜ ve L: geçürdi ay ile yıl

²⁹⁶ TTK: tamâmî

²⁹⁷ İÜ ve L: Geçürür

²⁹⁸ İÜ: Âmeden-i Tûfân-ı Nûh ‘Aleyhisselâm; TTK: Âmeden-i mevlûd-ı Nûh ‘Aleyhisselâm ve tûfân şode

²⁹⁹ İÜ ve L: Tûfân’a dek

³⁰⁰ TTK: Adın Erfahşede dir nîk-nâmun

³⁰¹ İÜ ve L: Çün Erfahşed evlenür ‘avret olur yâr / Olarun ikisinden doğdı Kaydâr

³⁰² İÜ ve L: Bu mikdârı yıl oldı dutmagıl

- 262 Yüz otuz yaşına girdükde Kaydâr
Alur bir ‘avreti ol idinür yâr
- 263 Doğar bir oğlu adı Şâlah andan
Katı saklardı³⁰³ anı datlu cândan
- 264 [İÜ: 11a] Olur alnında peydâ nûr-ı Ahmed
Kim ana olıser mazhar Muhammed
- 265 Çü Şâlah yüz otuz yaşına girdi
Bulub ‘avret anı Kaydâr everdi
- 266 Adı Mercâne ol pâk ü mutahher
Olur ol nûr anun alnında enver

Der-beyân-ı mevlûd-ı Hûd Nebî ‘Aleyhisselâm³⁰⁴

- 267 [L: 12b; TTK: 9b] Duhûl itdükde Şâlah doğdı Gâbir
Varur alnına anun nûr-ı zâhir
- 268 Budur Hûd Nebî dillerde meşhûr
Adı Furkân içinde oldı mastûr
- 269 Vücûda geldüğünde pâk³⁰⁵ gevher
Hübûtından geçübdür³⁰⁶ Âdem’ün der
- 270 İki bin hem dokuz yüz bir yıl idi
‘İbâdâtına Hakk’un mâyl idi
- 271 Katı berkidi³⁰⁷ nûr alnında anun
Nebîsi hem ulusıydı zamânun

³⁰³ TTK: Ki yeğ saklardı

³⁰⁴ İÜ ve L: Mevlûd-ı Hûd Nebî ‘Aleyhisselâm

³⁰⁵ İÜ ve L: ol pâk

³⁰⁶ L ve TTK: geçübdü

³⁰⁷ TTK: berk urdı

- 272 Yüz otuz yıl durub alnında ol nûr
Cihân ol nûr ile olmışdı ma‘mûr
- 273 Adı Minşâbe³⁰⁸ bir ‘avret alur ol
Mutarrâ saçları boynına meftûl³⁰⁹
- 274 Bir oğlan geldi anlardan vücûda
Ana şükrâna Hûd vardı sücûda³¹⁰
- 275 Cemâl ile cihânda oldu meşhûr
Anun alnına vardı andan ol nûr
- 276 Adı Fâlig olur ‘ilm ile bâlig
Bu halka çok kılur ol reh-nümâlig³¹¹
- 277 Hübûtına³¹² olubdı Âdem’ün bil
Yiğirmi beş dahı üç bin ü yüz yıl
- 278 [İÜ: 11b] Velî Hûd Nebî dört yüz hem on yıl³¹³
Yaşadı yaşunı³¹⁴ göz önüden sil³¹⁵
- 279 Bir oğlı doğdı Fâlik’den yüzi hûr³¹⁶
Adı Ergû varur alnına ol nûr
- 280 [L: 13a] Ana dahı bir oğul virdi Yezdân
Adı Şârû‘ yüzi gül gibi handân
- 281 Varur alnına ol nûr-ı mutahher
Olur bir nice yıl alnında enver³¹⁷

³⁰⁸ İÜ: Minşâye, TTK: Nişâbe

³⁰⁹ İÜ ve L: saçları vü zülfî meftûl

³¹⁰ İÜ ve L: Melekler gelse olurdu sücûda

³¹¹ İÜ ve L: kethüdâlık

³¹² TTK: Hübûdına

³¹³ İÜ ve L: dört yüz on yıl

³¹⁴ L: pasunı

³¹⁵ TTK: Durur Allâhü A‘lem anı sen bil

³¹⁶ İÜ ve L: bu meşhûr

282 Anun bir oğlu doğdı adı Nâhûr
Varur alnına andan anun ol nûr³¹⁸

[TTK: 10a] Der-beyân-ı mevlûd-ı Âzer³¹⁹

283 Anun bir oğlu doğdı iy birâder³²⁰
Adı Târah durur ya‘nî kim Âzer
284 Çün Âzer oldı Nemrûd ile hem-ser
Nice yıl olmuş idi ana put-ger³²¹
285 Hidâyet virdi ana Hak Te‘âlâ
Doğurdı bir oğul kamudan a‘lâ

Der-beyân-ı Mevlûd-ı İbrâhîm ‘Aleyhisselâm³²²

286 Adını urdılar³²³ İbrâhîm anun
Ol idi ceddi sultân-ı cihânun
287 Halîlullâh idi el-hak nebî ol
Bulur Nemrûd’un odından Hakk’a yol
288 Eğer hıfz idesin nefsün gazabdan
Murâdunı bulasın³²⁴ Hak Çalab’dan
289 Olur âteş ana reyhan ü güller
Nice şerh eylesün bu râzı diller

³¹⁷ TTK: Olur bir nice yıl nûr ile enver

³¹⁸ Bu beyit TTK’da yoktur.

³¹⁹ İÜ ve L: Mevlûd-ı Âzer

³²⁰ İÜ: Anun bir oğlu doğdı birâder

³²¹ TTK: büt-ger

³²² İÜ: Mevlûd-ı İbrâhîm Nebî ‘Aleyhisselâm; L: Mevlûd-ı İbrâhîm

³²³ İÜ ve L: urdı

³²⁴ İÜ: alursın

- 290 Gazab şehvetle olmuşdur sana râm
Zebûn oldukda³²⁵ bulara kâm ü nâ-kâm
- 291 [İÜ: 12a; L: 13b] Zebûn olursa ‘akla anlar iy cân
Gül ü reyhân³²⁶ olur ol nâr-ı sûzân
- 292 Halîl oldı özün kalmadı ‘illet
Feleklere ‘urûc itdün ne minnet³²⁷
- 293 Halîl’e irdüğünde nûr-ı kübrâ
Zuhûra geldi andan sırr-ı “esrâ”
- 294 Katı şeffâf oluben urdı berki
Münevver kıldı andan garb ü şarkı³²⁸
- 295 Alur Sârâ’yı İbrâhîm Peyember
Nazîri yoğ idi hüsn içre dirler
- 296 Velî olmaz idi evlâdı anun
İrer sonra ana ‘avni Hudâ’nun
- 297 Didi bir gün ana iy tâc-ı evtâd
Muhakkak bildüm olmaz benden evlâd
- 298 Bana hidmet ider bir câriyem var
Adı Hâcer durur virdüm sana var
- 299 [TTK: 10b] Duhûl itdükde İbrâhîm Peyember
Olur nûr Hâcer alnında münevver
- 300 Anı çün gördi Sârâ oldı gam-gîn
Melâletden olur gözleri nem-gîn

Der-beyân-ı mevlûd-ı İsmâ‘îl ‘Aleyhisselâm³²⁹

³²⁵ L: oldun

³²⁶ İÜ: Gelür reyhân

³²⁷ 289-292 arasındaki beyitler TTK’da yoktur.

³²⁸ TTK: garbı şarkı

- 301 Gelür Hâcer'den İsmâ'îl zuhûra
Mübârek alnı menzil³³⁰ oldu nûra
- 302 Anun alnında ol nûr eyle garrâ
Olur kim halk olur hayrân ü berrâ³³¹
- 303 [L: 14a] Anı görüb katı incindi Sârâ
Nedür bu işde dinle hikmet ara³³²
- 304 Pes İbrâhîm Nebî ohşayub anı
Virür Sârâ'ya bir gün müjdegânî
- 305 [İÜ: 12b] Ki senden dahı bir oğlum oliser
Cemî'-i enbiyâ andan geliser
- 306 Geliser ancak İsmâ'îl'den Ahmed
Anun dîni olur dünyâda sermed
- Der-beyân-ı mevlûd-ı İshâk Nebî 'Aleyhisselâm³³³
- 307 Virür Sârâ'ya dahı bir oğul Hak
Nedür adı sorarsan anun İshak³³⁴
- 308 Ulaldılar ikisi bir arada
İrer Sârâ dahı Hak'dan murâda
- 309 Çün İbrâhîm sürüb 'ömrinde şâdî
İki yüz yetmiş iki yıl yaşadı
- 310 Fenâ dünyâdan itdi irtihâlî³³⁵
Kodı İsmâ'îl'e milk ile mâli

³²⁹ İÜ: Mevlûd-ı İsmâ'îl Nebî 'Aleyhisselâm; L: Mevlûd-ı İsmâ'îl 'Aleyhisselâm

³³⁰ İÜ ve L: kâbil

³³¹ Bu beyit TTK'da yoktur.

³³² L: Nedür bu işde dinleme hikmet ara; TTK: Nedür bu işde hikmet sen de ara

³³³ İÜ: Mevlûd-ı İshâk Nebî 'A[leyhisselâ]m; L: Mevlûd-ı İshâk 'Aleyhisselâm

³³⁴ TTK: Eğer bilmek dilersen adı İshâk

- 311 Anun dahı bir oğlu doğdı iy yâr
Sorarsan adın anun oldu Kaydâr

Bahr-i dîger

[FÂ‘İLÂTÜN FÂ‘İLÂTÜN FÂ‘İLÜN]

- 312 [TTK: 11a] Oldı nûr alnında anun mu‘teber
Mu‘teber bil bilme anı muhtasar
- 313 Bir cemâl itmiş idi Hak ana ‘atâ³³⁶
Görmedi Rûm ü ‘Arab Çın ü Hıtâ
- 314 [L: 14b] Mâlı rızkı çoğ idi milk ü davar
Pâdişâh oldu olub rahşa süvâr
- 315 Key bahâdur merd³³⁷ idi ol nev-cüvân
Şîr-i garrân idi ol hem pehlüvân³³⁸
- 316 ‘Ammûsı İshâk neslinden kamu
Aldı çok ‘avret ve lîkin iy ‘amû³³⁹
- 317 Oldı çok evlâdı andan³⁴⁰ bî-şümâr
Lîk nûr alnında kılmışdı³⁴¹ karâr
- 318 [İÜ: 12a] İki yüz yıl yaşadı³⁴² ol bî-fütûr
Gitmedi alnından ol peyveste³⁴³ nûr

³³⁵ İÜ: Fenâdan sonra itdi irtihâli

³³⁶ TTK: Eyle itmiş Hak ana hüsni ‘atâ

³³⁷ TTK: er

³³⁸ TTK: Şîr-i garrân idi san ol pehlüvân

³³⁹ TTK: ‘Ammisi İshâk neslinden varur / Bir nice ‘avretler alub evlenür

³⁴⁰ İÜ: evlâd anlardan; L: evlâd olardan

³⁴¹ TTK: itmişdi

³⁴² İÜ: iki yüz yaşadı

³⁴³ TTK: birine

- 319 İrdi Hâtif' den ana bir gün nidâ
Eyle iy Kaydâr emânâtı edâ
- 320 Kim vedî' atdür sana nûr-ı güzîn
Dapşur anı kim ecel irdi yakın
- 321 Gâfil idi uyhudan uyandı ol
Hayrete varub katı oldu melûl
- 322 Yüz deve³⁴⁴ kurbân idüb çok hayr ider
'Âlem-i rü'yâya varub³⁴⁵ seyr ider
- 323 Bir nidâ irdi yine³⁴⁶ iy pür-usûl
Oldı yâ Kaydâr kurbânun kabûl
- 324 Var şol ağaç devhasında nevme var
Tâ ki andan ma'lûm ola³⁴⁷ işbu kâr
- 325 Ol durur³⁴⁸ didükleri tahte'ş-şecer
Bî'at itdüği Resûl-ı mu'teber
- 326 Ol ağaç tahtında ashâb-ı Resûl
Hak nebîden itdiler bî'at kabûl
- 327 Ol ağaç adın sorarsan iy ulu³⁴⁹
Şeceretü'l-Va'ad dirlerdi iy 'amû³⁵⁰
- 328 [L: 15a; TTK: 11b] Vardı Kaydâr anda yatdı iy ebî
Didiler nevminde³⁵¹ ol nûr-ı nebî³⁵²

³⁴⁴ L ve TTK: Yidi yüz

³⁴⁵ TTK: irüb

³⁴⁶ TTK: ana

³⁴⁷ İÜ ve L: Tâ ki ma'lûm ola andan

³⁴⁸ TTK: Oldur ol

³⁴⁹ Bu beyit TTK'da yoktur.

³⁵⁰ L: Şeceretü'l-Va'ad dirlerdi kamu

³⁵¹ L: nevmîde

- 329 Gelmeye İshâk neslinden ol nûr
Ol ‘Arab cinsinden³⁵³ idiser³⁵⁴ zuhûr
- 330 Didiler vardur ‘Arab’da bir güzel
Viriser anı sana ol Lem-Yezel
- 331 ‘Âzıra dirler bil anı ad ile³⁵⁵
Geçüriser ‘ömrünü ol şâd ile
- 332 Cürhemîlerden idi ol pâk-rû
İtdürür Kaydâr anı çok cüst ü cû
- 333 [İÜ: 13b] Her yanadan kıldılar anı taleb
Rûzî kıldı âhir ana Hak Çalab³⁵⁶
- 334 Buldılar Kahtân ilinde pür-cemâl
Ber-kemâl itmişdi anı Zû’l-Celâl
- 335 Zuhle ibn-i ‘Âmir idi ol perî³⁵⁷
Saklamış Hak dürr içinde gevheri³⁵⁸
- 336 ‘Âmir ibn-i Yağrub idi han idi
Şâh Yağrub dahı bin Kahtân idi³⁵⁹
- 337 Aldı Kaydâr anı çün kıldı duhûl
‘Âzıra alnına ol nûr-ı Resûl
- 338 İntikâl itdi görüb Kaydâr anı
Kamusın terk itdi kıldı yâr anı

³⁵² TTK: Vardı Kaydar anda yatdı iy ulu / Didiler nevminde ol nûr-ı ‘ulûv

³⁵³ TTK: “cinsinden” kelimesinin altında “neslinden” kelimesi de yazılmıştır.

³⁵⁴ İÜ: ider

³⁵⁵ TTK: ‘Âzıra didiler ana ad ile

³⁵⁶ Bu beyit TTK’da yoktur.

³⁵⁷ İÜ: Zuhul bin ‘Âmil kıızıydı ol perî; L: Duhul bir ‘Âmir kıızıydı ol perî

³⁵⁸ İÜ ve L: dürr içün ol gevheri

³⁵⁹ TTK: Şâh Yağrub ibn-i hem Kahtân idi

- 339 Bildi Kaydâr irdi ‘ömri³⁶⁰ âhire
Dünye³⁶¹ fânîdür kopıser âhara
- 340 [L: 15b] Varuben kıldı nazar tâbûtına
Dinle sana eydeyim tâbûtı ne
- 341 Düzmiş idi anı ol Âdem Safî
Yazmış idi içine sırr-ı hafî
- 342 Her ne denlü enbiyâ vü mürselîn
Geliserdür evvelîn ü âhirîn
- 343 Yazılıbdı anda şekl ü hey’eti
İsmi vü resmi sadâsı heybeti
- 344 [TTK: 12a] Pes emânet virüben Âdem anı
Oğlı Şît’e didi ki sakla bunı
- 345 Kim nebî olursa senden sonra dır
Ana vir kim böyledür emr-i Kadîr
- 346 Bir nebîden bir nebîye intikâl
İdüben ırmış idi Kaydâr’a mâl³⁶²
- 347 Cebr ile almış idi Kaydâr anı
‘Ammûsı İshâk’dan saklar³⁶³ anı
- 348 [İÜ: 14a] Sonra oğulları dahı çok cidâl
İdüben almağa bulmazlar mecâl
- 349 Kaldı Kaydâr’un elinde ol zamân
Kim ulu sultân idi ol pehlüvân

³⁶⁰ TTK: ‘ömri irdi

³⁶¹ L: Dünyâ

³⁶² L: İdüben ırmışdı Kaydâr’a me’âl; TTK: İrüben ırmışdı Kaydâr’a misâl

³⁶³ İÜ: ‘Ammîsi İshâk’dan salal

- 350 Bir gün açmak istedi Kaydâr anı
Tâ göre içinde kim ne var anı
- 351 Cehd idüb açılmadı tâbût ana
Bildi kim mevt olıserdür kût ana³⁶⁴
- 352 Zîre Kaydâr olmamış idi resûl
Enbiyâdan gayra açılmazdı ol
- 353 [L: 16a] İrdi Kaydâr'a yine Hâtif'den ün
Kim götür tâbûtı sen iy zû-fünûn
- 354 Omuzuna alub ilet Şâm'a dek
Götür anı subha dek ahşama dek
- 355 Anda 'ammûn oğlına³⁶⁵ Ya 'kûb'a vir
Kim katı tâlibdür ol matlûba dir³⁶⁶
- 356 Zîre neslünden senün gelmez nebî
Tâ Muhammed Mustafâ'ya iy ebî
- 357 Bu nidâyı çün işitdi ol key er³⁶⁷
Mekke'den Şâm'a ider 'azm-i sefer
- 358 Aldı tâbûtını bağlayub³⁶⁸ ayak
Omuzına³⁶⁹ yüklenüb getdi yayak
- 359 Yürüdi Kaydâr olub emre mûti'
Didi emrüne semî'nâ yâ Semî'
- 360 Mekke'den omuzına tâ Şâm'a-dek
Her scherden götürür ahşama dek³⁷⁰

³⁶⁴ İÜ ve L: Bildi kim mevt oldı vü gam kût ana

³⁶⁵ İÜ: oğlı; L: oğluna

³⁶⁶ İÜ: vir; TTK: Kim katı tâlib durur matlûba dir

³⁶⁷ TTK: İrdi anun sem'ine çün bu haber

³⁶⁸ TTK: götürdi

³⁶⁹ İÜ ve L: Omuzında

- 361 [TTK: 12b] İltüben Ya‘kûb’a teslîm eyledi
Döndi Ya‘kûb ana ta‘lîm eyledi
- 362 Didi Kaydâr’a eyâ nesl-i Resûl
Müjdegânî doğdı senden bir oğul
- 363 [İÜ: 14b] Vardı Kaydâr evine ol³⁷¹ pâk-zât
Göricek oğlın hemân itdi vefât
- 364 Urdılar³⁷² adın Hamel ol oğlanun
Pes Hamel oğlı Hümyesa‘‘dur³⁷³ anun
- 365 Nûr nakl itdi Hümyesa‘³⁷⁴ alnına
Ol dahı ulaldı evlendi yine
- 366 [L: 16b] Oldı bir oğlı anun adı Yesa‘
İtmedi bu dünya³⁷⁵ milkine tama‘
- 367 Nakl ider nûr alnına ol oğlanun
Ol dahı ad urdı³⁷⁶ adın oğlanun
- 368 Üdhem urdı oğlı adını o merd³⁷⁷
Vardı nûr alnına itmez kimse red
- 369 ‘Âlim ü ‘âbid kopar hem³⁷⁸ ol veled
Bilgelü yaratdı anı Hak³⁷⁹ Samed

³⁷⁰ 359 ve 360. beyitler TTK’da yoktur.

³⁷¹ İÜ’de bu kelime ل و ی ا harfleriyle, yani hem iy, hem de ol diye okutabilecek şekilde yazılmıştır. Katibin doğru kelimeyi bulmada kararsız kaldığından dolayı böyle yaptığı düşünülebilir.

³⁷² TTK: Virdiler

³⁷³ İÜ: Hümelseya‘‘dur

³⁷⁴ İÜ: Hümelyesa‘

³⁷⁵ İÜ ve TTK: dünyâ

³⁷⁶ L: od urdı; TTK: ad virdi

³⁷⁷ İÜ ve L: Üdhem oğlı adını urdı Üded

³⁷⁸ İÜ ve L: dir

³⁷⁹ TTK: ol

- 370 Doğdı ‘Adnân adlu andan bir oğul
Nakl ider alnına ol nûr-ı Resûl
- 371 Doğdı ‘Adnân’un da bir oğlı dahı
Adını urdı Mu‘ad³⁸⁰ bil iy sehî³⁸¹
- 372 Doğdı andan dahı bir zîbâ oğul
Adını urdı³⁸² Nuzar³⁸³ iy pür-usûl

Der-beyân-ı mevlûd-ı Nazar³⁸⁴

- 373 Doğdı bir oğlı anun dahı meğer
Sevdüğinden adını urdı³⁸⁵ Nazar³⁸⁶
- 374 Nûr anun alnında berkidi ‘azîm
Hüsn ü hulkı ana virmişdi Kerîm³⁸⁷
- 375 [TTK: 13a] ‘Avretinün bir adı Ümmi Hakîm³⁸⁸
Bir adı dahı Kerîme iy hekîm

Mevlûd-ı İlyâs a‘nî Kureyş³⁸⁹

- 376 [İÜ: 15a] Doğdı andan bir oğlı İlyâs nâm
Her ‘ulûm içinde mâhirdi tamâm
- 377 [L: 17a] ‘Âlim ü ‘âkil kopar key bilgülü
Ol zamânda yoğ idi andan ulu

³⁸⁰ İÜ: Mu‘ud

³⁸¹ TTK: ahî

³⁸² TTK: virdi

³⁸³ L ve TTK: Nizâr

³⁸⁴ İÜ: Mevlûd-ı Nuzar; L: Mevlûd-ı Nazar

³⁸⁵ TTK: virdi

³⁸⁶ İÜ: Nuzar

³⁸⁷ İÜ ve L: Hüsn ü hulk virmişdi ana Hak delim

³⁸⁸ TTK: Ümmi Halîm

³⁸⁹ TTK’da bulunmayan bu başlık İÜ’de “Mevlûd-ı İlyâs” olarak geçmektedir.

- 378 Olsa ger bir müşkil iş ender-‘Arab
Fasl olunmaz olmaz ise ol sebab³⁹⁰
- 379 Hem ‘Arab ‘Arbâ arasında eğer
Olsa bir da‘vâ-yı müşkil iy peder
- 380 Hâzır olmayınca İlyâs anda hem
Fasl olunmazdı bu da‘vâ iy ehem³⁹¹
- 381 Kendü kavminden alur bir ‘avret ol
Adı Necciy³⁹² doğdı andan bir oğul
- 382 Müdrike didiler adına³⁹³ anun
Vardı nûr alnına bil ol oğlanun
- 383 Müdrike çün evlenüb kıldı duhûl³⁹⁴
Doğdı andan dahı bir zîbâ oğul
- 384 Adını³⁹⁵ urdı Huzeyme oğlunun
Vardı ol nûr alnına ol dem anun³⁹⁶
- 385 Oldı bir oğlı dahı andan dilîr
Adını urdı Kenâne dinle bir
- 386 Ol dahı evlendi aldı bir melek
Kim anun mislin getürmemiş felek

Mevlûd-ı Nuzayr a‘nî Kureyş³⁹⁷

³⁹⁰ Bu beyit sadece TTK’da vardır.

³⁹¹ 379 ve 380. beyitler TTK’da yoktur.

³⁹² İÜ: Necye; TTK: Lihhiye

³⁹³ İÜ: adını

³⁹⁴ İÜ: nusûl

³⁹⁵ İÜ: Adın

³⁹⁶ TTK: Vardı ol dem alnına ol nûr anun

³⁹⁷ İÜ: Mevlûd-ı Nuzar a‘nî Kureyş; TTK: Der-beyân-ı mevlûd-ı Nuzar a‘nî Kureyş

- 387 Doğdı andan bir oğul iy pür-hüner
Atası urdı anun adın Nuzar³⁹⁸
- 388 Oldı kâmil pür-sehâvet pür-edeb³⁹⁹
Urdılar adın Kureyş anun lakab⁴⁰⁰
- 389 Her ki neslinden gelübdî⁴⁰¹ iy ‘amû
Dindi⁴⁰² anlara Kureyşîler kamu
- 390 [L: 17b] Berkidi alnında nûr-ı Ahmedî
Olsun ol nûra kamu cânlar fidî

[İÜ: 15b; TTK: 13b] Dîden-i Nuzar dıraht-ı ‘azîm⁴⁰³ der-hâb

- 391 Kıldı râvîler rivâyet ol zamân
Kim Nuzar düş gördi bir gice ‘ayân⁴⁰⁴
- 392 Kim bilinden bir yeşil incîr uzar
Yiryüzinden tâ feleklere çıkar
- 393 Yayılır budakları dünyâya dir
Haddi hasrı⁴⁰⁵ yok durur kim saya dir
- 394 Kapladı bu dünyeyi⁴⁰⁶ başdan başa
Baht anun kim ol budağa yapuşa
- 395 Ol budaklara emîr ü hocalar
Yapuşurlardı yiğitler⁴⁰⁷ kocalar

³⁹⁸ L: Nazar

³⁹⁹ İÜ ve L: Oldı kâmil pür-sehâ vü pür-edeb

⁴⁰⁰ İÜ ve L: Urdılar anun Kureyş adın lakab

⁴⁰¹ TTK: gelübdür

⁴⁰² İÜ ve L: döndi

⁴⁰³ L: ‘azîmî; TTK: ‘uzmâ

⁴⁰⁴ TTK: hemân

⁴⁰⁵ İÜ: ‘asrı

⁴⁰⁶ İÜ: dünyâyı

- 396 Yapuşanlar cümlesi⁴⁰⁸ ak tenlüler
Böyle gördüm düşümi didi Nuzar⁴⁰⁹
- 397 Ol müneccim didi ana yâ Nuzar
Devlet ile Hak sana kıldı nazar
- 398 Bulasın bir ‘izz ü devlet⁴¹⁰ bâ-şeref
Bulmamış ola selefden bir halef
- 399 Sana mahsûs idiser⁴¹¹ anı İlâh
Kimseye virilmeye⁴¹² bu ‘izz ü câh
- 400 Çün müneccim düşini kıldı temîz
Vardı oturdı haremde ol ‘azîz
- 401 Kıldı çok zühd ü ‘ibâdet hem⁴¹³ du‘â
Tâ ki virdi bir oğul ana Hudâ
- 402 [L: 18a] Pes⁴¹⁴ Nuzar Mâlik virür oğlına ad
Vardı ol nûr alnına iy hoş-nihâd
- 403 Doğdı bir oğlı anun da misk-bûy
Atası urdı anun adını Lûy
- 404 Doğdı Lûy’dan dahı bir zîbâ oğul⁴¹⁵
Adını Gâlib urur iy pür-usûl
- 405 [İÜ: 16a; TTK: 14a] Gâlib’ün alnında gâlib oldu nûr
Durub elli beş yıl anda bî-fütûr⁴¹⁶

⁴⁰⁷ İÜ ve L: Yapışurlar nice yiğit

⁴⁰⁸ İÜ ve L: cümle

⁴⁰⁹ İÜ ve L: Böyle dir hâbını remmâle Nuzar

⁴¹⁰ TTK: Bulasın bir ‘izzet devlet

⁴¹¹ TTK: eylemiş

⁴¹² TTK: Varmaya hîç kimseye

⁴¹³ İÜ: ol

⁴¹⁴ İÜ: Kıldı

⁴¹⁵ TTK: Doğdı Lûy’dan dahı hem bir oğul

- 406 Doğdı Gâlib'den bir oğlan iy şebâb
Heybetinden urdılar adın Kilâb
407 Ol Kilâb'un dahı bir oğlı doğar
Adını Kussâ urur iy kâm-kâr

Mevlûd-ı Mürre⁴¹⁷ nâm-ı dîger 'Abdimenâf

- 408 Doğdı Kussâ'nun dahı bir oğlı tîz
Adını Mürre ururlar iy 'azîz
409 Didiler ana lakab 'Abdîmenâf
Darbetine⁴¹⁸ doymaz idi Kûh-ı Kâf
410 Hem şecâ'atlü er idi pür-cemâl⁴¹⁹
Ana beş oğul virür ol Zû'l-Celâl⁴²⁰
411 Lâkin evvel oğlunun ol nûr-ı pâk
Gün gibi alnında oldu tâb-nâk

Mevlûd-ı 'Amrû'l-'Ulâ⁴²¹

- 412 Adıdur 'Amrû'l-'Ulâ ol oğlanun
Lakabını Hâşim urdılar anun⁴²²
413 Urdı Hâşim cebhesinden eyle berk⁴²³
Nûra gark oldu kamu garb ile şark

⁴¹⁶ TTK: bî-kusûr

⁴¹⁷ L: Merre

⁴¹⁸ İÜ: Darbına

⁴¹⁹ TTK: ber-kemâl

⁴²⁰ TTK: Beş oğul virdi ana ol Zû'l-Celâl

⁴²¹ Bu başlık sadece İÜ'de vardır.

⁴²² İÜ ve L: Bir adı dahı lakab Hâşim anun

⁴²³ TTK: İtdi Hâşim cebhesinde nûrı berk

414 [L: 18b] Dâye oldu ‘Âtike binti Hilâl

Ana kim yoğ idi gönlinde melâl

415 Doğdı andan dahı hem iki veled

Biri Ka‘b oldu adı biri Esed⁴²⁴

416 Lâkin alnında anun nûr-ı Resûl

Gitmedi altmış yaşa varınca ol

417 Görmedüğüne Muhammed nûrını

İncinüb gözden döker billûrını

[İÜ: 16b] Reften-i Hâşim ber-zîr-i dıraht-ı Şeceretü’l-Va‘ad ve hâb-ı dîden o⁴²⁵

418 [TTK: 14b] Bir gün ol ağaç dibinde kim Resûl

Bî‘at itmişdi varub söykendi ol

419 Otururken⁴²⁶ nevme varur düş görür

Geldi bir pîr ana hâlin bildürür

420 Yapuşub ana dir iy Hâşim-lakab

Görmedüğüne budur nûrı sebab⁴²⁷

421 Didi dahı gözlerün gafletdedür

Nûra lâyıık ‘avret almazsın nedür⁴²⁸

422 Didi Hâşim nûra lâyıık ‘avreti

Bana bildür kandadur ol devleti

423 Didi kim Yesrib vilâyetinde ol

Var Medîne şehri içre⁴²⁹ anı bul

⁴²⁴ L: Es‘ad

⁴²⁵ L: Reften-i Hâşim ber-zîr-i taht-ı Şeceretü’l-Va‘ad ve hâb-dîden; TTK: Reften-i Hâşim be-Yesrib taht-ı Şecerü’l-Va‘ad ve hâb dîden

⁴²⁶ İÜ ve L: Bir zamândan

⁴²⁷ İÜ: nûrı budur sebab

⁴²⁸ TTK: İsteyüb bir pâk sadeı bulımaıı / Nûra lâyıık ‘avreti alımaıı

- 424 Ol Benî Neccâr mahallesinde hem⁴³⁰
Adı Selmâ'dur anun iy pür-kerem
- 425 Binti 'Amr ü ibn-i Zeyd ibn-i Hidâs⁴³¹
Vardur anda hûb cemâllü çok inâs⁴³²
- 426 [L: 19a] Hem Hidâs ibn-i Yezîd bin Cündeb⁴³³ ol⁴³⁴
İbn-i 'Âmir ibn-i Neccâr pür-usûl
- 427 Pâk-dâmen durur ol hem pâk-rû
Hem melek-sîretdür⁴³⁵ ol hem râst-gû⁴³⁶
- 428 Ol durur lâyük nübüvvet nûrına
Ta'n ider hûsn ile uçmak hûrına
- 429 Anı algıl tâ ki 'izzet bulasın
Hem iki 'âlemde devlet bulasın
- 430 Hâşim uyandı uyhusından⁴³⁷ durub
Hakk'a hamd itdi yüzün yire sürüb⁴³⁸
- 431 Şâd olub şehrine geldi ol ulu
Cem' ider kavmin alu ger arkalu

[İÜ: 17a] Reften-i Hâşim be-şehr-i Medîne be-taleb-i Selmâ

⁴²⁹ İÜ: Medîne içre

⁴³⁰ İÜ: ol

⁴³¹ TTK: Cüdâs

⁴³² İÜ ve L: cemâl ü çok esâs

⁴³³ İÜ: Cündüb

⁴³⁴ TTK: Cüdâs ibn-i Yezîd ibn-i Cündeb ol

⁴³⁵ L: melek sîretlödür

⁴³⁶ TTK: Pâk-dâmen durur ol hem pür-usûl / Zîre neslinden geliserdür Resûl

⁴³⁷ TTK: yatağından

⁴³⁸ İÜ: urub

- 432 [TTK: 15a] ‘Azm ider bir gün Medîne şehrine
Değmedi şâdîsi bir dem kahrına
- 433 Ol Benî Neccâr mahallesin bular⁴³⁹
Buluben ‘Amr’un evine kondılar
- 434 Didiler kimsiz ne yire ‘azmünüz
Didiler bizi getürdi cezbenüz
- 435 Sizlere dirlerse ‘Amrû ibn-i Zeyd⁴⁴⁰
Bizlere dirler Kureyşî ibn-i Kayd⁴⁴¹
- 436 Hayr ile vasfunuz işitdük sizün
Var durur dirler evünde bir kızun
- 437 Gel virelüm Hâşim’e⁴⁴² âyîn ile
Gönlünüzden geçdüğü kâbin ile
- 438 [L: 19b] Her ne denlü kim diler sen mâl ü genc⁴⁴³
Virelüm olmayalum halka gülenc⁴⁴⁴
- 439 Didi ‘Amr var ise lâyık kızum
Virürem size anı budur sözüm⁴⁴⁵
- 440 Pes Benî ‘Amr idüben toy ü düğün
Hâşim’e virdiler ol kızı o gün
- 441 Çok ‘adâvet itdiler kavm-i Yehûd
Lîk saklardı oları Hak Vedûd

⁴³⁹ İÜ: bulur

⁴⁴⁰ TTK: Sizlere dirlerse ‘Amrû bin Yezîd

⁴⁴¹ İÜ ve L: Bize de [L: Bizlere] dirler Kureyşî var bî-kayd

⁴⁴² İÜ: Hâşim ile

⁴⁴³ TTK: Her ne denlü diler isen mâl ü genc

⁴⁴⁴ İÜ ve TTK: gülünc

⁴⁴⁵ Bu beyit TTK’da yoktur.

- 442 Çün duhûl itdi ana Hâşim o nûr
Vardı Selmâ alnına kıldı zuhûr

Vefât-ı Hâşim

- 443 Geçdi birkaç gün çün ol pâkîze nûr
Emr-i Sübhânî irüb buldı fûtûr
- 444 İntikâl itdi çü dünyâdan özi
Doldı kan yaşıyla Selmâ'nun gözi
- 445 [İÜ: 17b] Hem Ebî Tâlib bile gelmiş idi
Hâşim'ün n'olacağı bilmiş idi
- 446 Çok vasiyyetler kılub didi ana
Kim Harem'de hayr ile anı ana
- 447 [TTK: 15b] Oğlı olursa anı gözleyeler
Hem 'adûlardan katı gizleyeler
- 448 Geydiler mâtem libâsın cümlesi
Getdiler sû-yı Harem zârî besî
- 449 Mekke'ye girdüklerinde iy hümâm
Kırk iki gün itdiler mâtem tamâm
- 450 [L: 20a] Pes Ebî Tâlib alur⁴⁴⁶ Hâşim yirin
Dutdı meydân yasadı leşkerlerin
- 451 Bu yana Selmâ atasında⁴⁴⁷ kalur
Gice gündüz Hâşim içün yakılır

Mevlûd-ı Şeybetü'l-Hamd

⁴⁴⁶ İÜ: görür

⁴⁴⁷ TTK: atasından

- 452 Tâ vücûda geldi andan bir oğul
Vardı alnına anun nûr-ı Resûl
- 453 Berkidi alnında ol nûr-ı ‘azîm⁴⁴⁸
Çok kerâmet viridi ana ol Kerîm
- 454 Bitdi bir dirhem kadar başında ak
Kıllar işbu sözüme dutgıl kulak
- 455 Anun içün didiler Şeybe ana
Heybetinden kaldı görenler tana
- 456 Bilgülü kopdı katı ol pehlûvân
Pür-sehâ vü pür-kerem hem nev-cüvân⁴⁴⁹
- 457 Şeybetü’l-Hamd oldu bir adı dahı
Kimse anı bilmez idi iy sehî⁴⁵⁰
- 458 Hâris adlu Mekke’den bir gürbüz er⁴⁵¹
Varmış idi ol Medîne’ye meğer
- 459 [İÜ: 18a] Şeybe’nün alnındagı nûrı görür
Âh idüb elini eline urur
- 460 Bildi Hâşim oğlıdur ol şîr-i ner
Vardı bir gün Mekke’ye viridi⁴⁵² haber
- 461 [TTK: 16a] Mekke kavmi işidüben ağladı
Ulu kiçi yüreğini dağladı
- 462 [L: 20b] Ol Ebî Tâlib biner pes öykeye
Vardı uğurladı geldi Mekke’ye

⁴⁴⁸ İÜ: Berk ururdi alnında nûr-ı ‘azîm

⁴⁴⁹ İÜ: hem pehlûvân; L: hem cüvân

⁴⁵⁰ TTK: Şeybetü’l-Hamd oldu bir adı anun / Dinle sözüm var ise ‘aklun senün

⁴⁵¹ İÜ ve L: Mekke’den dirlerdi Hâris bir key er

⁴⁵² İÜ ve L: virür

- 463 Hâşim'ün yirinde sultân eyledi
Ulu kiçi şükr-i Yezdân eyledi
- 464 Fâzıl ü kâmil kopar ol nîk-nâm
Mekke kavmi oldılar emrine râm
- 465 Hem şecâ'atde olur bir şîr-i ner
Kim ana bir kimse bulmazdı zafer
- 466 Hîş-i 'Abdülmuttalib'den var idi
'Ammusı oğlu⁴⁵³ ana dirler 'Adî⁴⁵⁴
- 467 Şeybe'ye ta'n eyler idi ol kişi
Yokdur evlâdun didi erkek dişi
- 468 Olıserdür münkarız neslün senün
Unudulıser durur aslun senün
- 469 Şeybe gâyet incinürdi bu söze
Akıdurdı yaşların dâyim yüze
- 470 Ol sebebdan düşmedi anunla öz
Kim katı gelür kişiye katı söz
- 471 Girdi bir gün Ka'be'ye ol nâm-dâr
Bir eliyle kapusın anun dutar
- 472 Bir eliyle halkasına yapuşur
Ağlayuben didi yâ Rabbü Gafûr
- 473 Sıdk ile ihlâs ile kıldı du'â
Didi yâ Rab on oğul virgil bana
- 474 [İÜ: 18b] Kim 'Adî'nün⁴⁵⁵ ta'nesi aldı beni
Hâcetümi sen kabûl it yâ Gani⁴⁵⁶

⁴⁵³ İÜ: oğlu oğlu

⁴⁵⁴ İÜ: idi

- 475 [L: 21a] Ger bana sen virür isen on oğul
Birisin kurbân idem eyle kabûl
- 476 Çünkü nezr itdi Hakk’a çok yalvaru
Hâceti oldu kabûl durdı örü
- 477 [TTK: 16b] Var idi bir ‘avreti pes dört dahı
Aldı ol kâbîn ile dördin dahı⁴⁵⁷
- 478 Birine dirlerdi Semrâ anlarun
Birine dirlerdi Libnâ⁴⁵⁸ anlarun
- 479 Birisi Hâle Büneyle biri hem
Fâtıma beşincisi iy pür-kerem⁴⁵⁹

Der-beyân-ı Evlâd-ı Şeybe

- 480 On oğul virdi ana ol Zû’l-Celâl
Altı dahı virdi ana kız ‘iyâl
- 481 Birine Hâris didiler nâm-dâr
Birine ‘Abdül‘uzâ iy kâm-kâr
- 482 Birine ‘Abbâs birisine⁴⁶⁰ Dırâr⁴⁶¹
Birine dirler Mukavvem gül-‘izâr
- 483 Hem Hacer⁴⁶² biri biri ‘Abdimenâf
Birine dirler Zübeyr ol kalb-i sâf

⁴⁵⁵ İÜ: ‘adûnun

⁴⁵⁶ Bu beyit TTK’da yoktur.

⁴⁵⁷ TTK: Kâbîn ile aldı bu dördin dahı

⁴⁵⁸ İÜ: Lübbâ; L: Lünbâ

⁴⁵⁹ Bu beyit TTK’da yoktur.

⁴⁶⁰ L: birine

⁴⁶¹ TTK: Birine ‘Abbâs didiler bir Dırâr

⁴⁶² İÜ: Hucel

- 484 Biri⁴⁶³ ‘Abdullâh birisi Hamza hem
Kızlarınun adların dahı diyem
- 485 Adına dirler Safiyye birisi
‘Âtike Beyzâ’dur anun ikisi
- 486 Birisi Esmâ durur Ürve⁴⁶⁴ biri
Biri Birre⁴⁶⁵ gıll ü gışdan ol berî
- 487 [L: 21b] Şeybe seksen yaşına girince nûr
Durdı anun cebhesinde bî-fütûr
- 488 [İÜ: 19a] Fâtıma hatuna itdi çün duhûl
Vardı anun alnına nûr-ı Resûl
- 489 Doğdı ‘Abdullâh oluben nûra gark
Kim münevver oldı andan garb ü şark
- 490 Şeybe unutmışdı nezrin anmadı
İrdi Hâtif’den ana bir gün nidi⁴⁶⁶
- 491 Nezrini andurdı uyhudan durur
Varuben oğulların⁴⁶⁷ da‘vet kılur
- 492 [TTK: 17a] Bildürür kurbânını hem nezrini
Diledi oğullarından⁴⁶⁸ ‘övrini
- 493 Kangımuz kurbân ideyin⁴⁶⁹ didi pes
Gelmedi oğlanlarından hiç nefes⁴⁷⁰

⁴⁶³ İÜ: Birine

⁴⁶⁴ İÜ: Erve

⁴⁶⁵ TTK: Bürre

⁴⁶⁶ TTK: Nâgehân Hâtif ana bir gün didi

⁴⁶⁷ TTK: oğlanların

⁴⁶⁸ TTK: oğlanlarından

⁴⁶⁹ TTK: ideyim

⁴⁷⁰ İÜ ve L: oğullarından hiç ses

- 494 Bir zamândan sonra didiler ana
Kangımız⁴⁷¹ dirsen mutî‘az biz sana
- 495 Şeybe kur‘a kıldı saldılar anı
Düşdi ‘Abdullâh’a her gây iy ganî⁴⁷²
- 496 Düşdi ‘Abdullâh’a kurbân kur‘ası
Anası urdı şiven⁴⁷³ kıldı yası⁴⁷⁴

Becâ-yı kurbân âverden-i Şeybe ‘Abdullâh-râ⁴⁷⁵

- 497 Dutdı ‘Abdullâh atası emrini
Didi kurbân eyle yâ vâlid beni⁴⁷⁶
- 498 Anası feryâd idüb yırtar⁴⁷⁷ yüzün
Diler idi oda ata kendözin
- 499 [L: 22a] Çıkarur⁴⁷⁸ oğlını kurbân yirine
Anası eydür beni kıl yirine
- 500 Gönderür kardaşlarına ol haber
Geldiler Şeybe elinden aldılar
- 501 Şeybe incindi katı bu işlere
Râzî olmaz idi ol cünbüşlere
- 502 [İÜ: 19b] Cem‘ olub akvâm üşdiler başa
Didiler çâre kılalum bu⁴⁷⁹ işe

⁴⁷¹ TTK: Kankımız

⁴⁷² TTK: Anı ‘Abdullâh’a düşürdi Ganî

⁴⁷³ L: şivün

⁴⁷⁴ TTK: Anası urdı şivan urdı yası

⁴⁷⁵ L: Becâ-yı kurbân âverden Şeybe ‘Abdullâh

⁴⁷⁶ İÜ ve L: Didi yâ vâlid de kurbân it beni

⁴⁷⁷ TTK: yırtıdı

⁴⁷⁸ TTK: İledür

⁴⁷⁹ TTK: bir

- 503 Şeybe'ye didiler iy uslu kişi
Ol Benî Müdleç ilinde bir kişi
- 504 Var durur her müşkili hall ider ol
Her ne dirse iderüz⁴⁸⁰ anı kabûl
- 505 Andan özge yok 'Arab'da kâhine
Gel varalum biz anun dergâhına⁴⁸¹
- 506 [TTK: 17b] Kamusı 'azm eyleyüb girdi yola
Vardılar bir gün didükleri ile
- 507 Ümm-i Melcân'a varuben irdiler
Ayağına düşüben yalvardılar
- 508 Didiler kurbân işini hem ana
Ümm-i Melcân işidüb kaldı tana
- 509 Didi yâ Şeybe ne müşkildür bu hâl
Var develer üstine bir⁴⁸² kur'a sal
- 510 Kur'a düşerse deveye⁴⁸³ yâ hasen
Her ne denlü olsa kurbân eyle sen
- 511 Olıser kurbânun ol demde kabûl
Dutdılar bunlar girü Mekke'ye yol
- 512 [L: 22b] Şeybe çün kavmi ile vardı eve
Getürür kurbân yirine yüz deve
- 513 Kur'a saldı düşdi deve yüzine⁴⁸⁴
Fâtıma'nun geldi benzi yüzine⁴⁸⁵

⁴⁸⁰ İÜ: idevüz

⁴⁸¹ TTK: Gel varalum imdi anun râhına

⁴⁸² İÜ ve L: Var davarun üstine sen kur'a sal

⁴⁸³ İÜ ve L: davara

⁴⁸⁴ İÜ ve L: Kur'a saldı düşdi bu kez rûzına

- 514 ‘Abdullâh’ı aradan götürdiler
Şâd oluben akrabâ oturdılar
- 515 Şeybe çağırdı gazabla anlara
Düşdi heybet ol işiden cânlara
- 516 Didi kon dursun yirinde⁴⁸⁶ oğlanı
Bir kezin salmağ ile olmaz anı
- 517 [İÜ: 20a] Didi on üç kerre salun kur‘ayı
Kime düşerse ol içsün cür‘ayı
- 518 Hem katı hışm itdi kur‘a salana
Key sakın aldanma dünyâ mâlına⁴⁸⁷
- 519 Olmaya kim aldanasın mâla sen
Hile idüb kasd idesin âla sen⁴⁸⁸
- 520 Şöyle kim vâkıf olam ben âlüne
Başuna odlar yakam vay hâlüne
- 521 [TTK: 18a] Ol kişi didi eyâ sâhib-i cemâl
Niçün idem ben bu işde mekr ü âl
- 522 Mâl senün oğul senün nem var benüm
Kimseye meyl itmezem var bir cânım⁴⁸⁹
- 523 Saldılar hem on iki kur‘a⁴⁹⁰ dahı
On iki kez mâla düşdi iy sehî⁴⁹¹

⁴⁸⁵ TTK: Fâtıma’nun geldi cânı özine

⁴⁸⁶ TTK: Didi kon yirinde dursun

⁴⁸⁷ TTK: Didi aldanma bu dünyâ hâlüne

⁴⁸⁸ TTK: Hile idüb aldanasın hâla sen

⁴⁸⁹ TTK: Kimseye meyl niçün ide cânım

⁴⁹⁰ İÜ ve L: kerre

⁴⁹¹ İÜ ve L: Girü kur‘a mâla düşdi iy ahî [İÜ: sehî]

- 524 Yüz deveyi anda kurbân itdiler
Kalmadı şübhe duruben getdiler
- 525 [L: 23a] Ol zamân yinmezdi kurbân iy ganî⁴⁹²
Hem bilürlerdi kabûl olduğini
- 526 Kim havâdan yire inerdi bir od
Yalunuz içinde⁴⁹³ ol Hayy ü Vedûd
- 527 Gösterür bir ak zencîr düşür⁴⁹⁴
Kurbân olan nesneye⁴⁹⁵ ol dolaşur
- 528 Aluben gider havâyâ anı ol
Bildiler kim oldı ol kurbân kabûl
- 529 Şeybe'nün kurbânı dahı ber-havâ
Getdi oldı Hazret-i Hak'da revâ⁴⁹⁶
- 530 Varduğında⁴⁹⁷ cebhesinde nûr-ı pâk
Oldı 'Abdullâh'da ol⁴⁹⁸ key tâb-nâk
- 531 Hem Yehûdîler idüb çok mekr ü âl
Zehir virmek istedi bir bed-fi'âl
- 532 [İÜ: 20b] Ol kim anun hâfızı Allâh ola
Gel te'emmül kıl kim ol ne şâh ola
- 533 Veheb dirlerdi Harem'de bir 'azîz
Var idi aslı vü hem nesli temîz

⁴⁹² TTK: Ol zamân yimezler idi kurbânı

⁴⁹³ L: Yalını içinden; TTK: Yalını içinde

⁴⁹⁴ L ve TTK: düşür

⁴⁹⁵ İÜ ve L: davara

⁴⁹⁶ İÜ ve L: Gidüben Hak Hazreti'nde oldı revâ

⁴⁹⁷ İÜ ve L: varduğınca

⁴⁹⁸ TTK: o

- 534 Şeybe'ye âdem virüb dir⁴⁹⁹ bir gün ol
Bir kızımı dahı eylesün kabûl⁵⁰⁰
- 535 Nitekim ulu kızum oğlunda dir
Kiçi kızum dahı bir oğluna vir
- 536 [TTK: 18b] Tâ ikisi hidmet itsün tapuna
Gerçi hidmet-kâr çokdur kapuna
- 537 Gel sözüümüzden bizüm çıkma şehâ
Virelüm Emîne'yi 'Abdullâh'a
- 538 [L: 23b] Ulu kızından çü hoşnûdam didi
Anı dahı aluram bu dem didi⁵⁰¹
- 539 Fâtıma Şeybe anı gördi revâ
Bahtulu ol kim anı Allâh seve
- 540 Şeybe düğün itdi 'Abdullâh içün
Virdiler bu güneşi ol mâh içün
- 541 Çünki 'Abdullâh ana kıldı duhûl
Vardı Emîne alnına nûr-ı Resûl
- 542 Şöyle berk urdı anun alnında⁵⁰² nûr
Kim gören cânlar bulur anı sürûr⁵⁰³
- 543 Kavm-i Nasrânî Yehûdî⁵⁰⁴ her milel
Kıldılar katline çok dürlü hiyel
- 544 Kim dimişlerdi müneccimler kamu
Doğıser bu yıl anadan bir ulu

⁴⁹⁹ İÜ: viribdi; L: virür

⁵⁰⁰ İÜ: Bir kızum dahı disün eyle kabûl; L: Bir kızum dahı bir oğluna eyle kabûl

⁵⁰¹ 537 ve 538. beyitler TTK'da yoktur.

⁵⁰² İÜ: alnına

⁵⁰³ İÜ ve L: Kim görenler buldılar zâd ü sürûr

⁵⁰⁴ İÜ ve L: Yehûd ü

- 545 Gelmeye andan ulu dünyâya dir
Ola yanında mukarreb dört vezîr
- 546 Dünyâya⁵⁰⁵ hüküm eyleye başdan başa
Anun ile kimse varmaya başa
- 547 [İÜ: 21a] Oldı ol vakitde Emîne hâmile⁵⁰⁶
Ebrehe olmuş idi sultân ile

Saltanat-i Ebrehe-i Eşrem⁵⁰⁷

- 548 Ol Yemen’de key ulu sultân idi
Olmuş idi Ebrehe Eşrem adı
- 549 Bir gün ol sayda giderken nâ-gehân
Gördi bir ‘asker gelür karşı revân
- 550 [L: 24a] Sordılar kimdür didiler kâfile
Ka‘be’dür bir ev adı evsâf ile⁵⁰⁸
- 551 Ana giderler kim ideler tavâf
Anda kurbân idenün suçu mu‘âf
- 552 [TTK: 19a] Didi bak bak ben bir ulu han olam
Yidi iklîme bugün sultân olam
- 553 Bana lâyıkdur ki bir ev yapduram
Cümle ‘âlem halkın ana tapduram
- 554 Terk ideler Ka‘be’yi Kuds’i dahı
Anmayalar ‘arş ile kürsi dahı

⁵⁰⁵ L: Dünyeyi

⁵⁰⁶ İÜ: Ol zamânda ki oldı Emîne; L: Ol zamânda ki oldı Emîne hâmile

⁵⁰⁷ İÜ: Saltana-i Eşrem

⁵⁰⁸ TTK: Ka‘be dirler ev adı evsâf ile (“dirler” kelimesinin üzerinde “-dür bir” [در بر] ifadeleri bulunmaktadır)

- 555 Kâfile her yıl ana gele gide
Cümle halk anı gelüb tavâf⁵⁰⁹ ide
- 556 Emr idüb yapırdı⁵¹⁰ anda bir binâ
Didi görenler buna irmez fenâ
- 557 Şol kadar tezyîn ider için taşın
Balçıgın misk eyleyüb altun taşın⁵¹¹
- 558 Hâssa ‘âmma kıldılar andan nidâ⁵¹²
Cem‘ olub anda kıla kurbân fidâ⁵¹³
- 559 Geydürüb ihrâm ideler hem tavâf
Şöyle kim ‘âdet durur iy kalbi sâf
- 560 Ka‘be’ye varanlara kıldı yasak
Ol sebebdan kesdi nice el ayak
- 561 [İÜ: 21b] Kodı ruhbânlar⁵¹⁴ içinde bir nice
Kim anı gözleyeler gündüz gice⁵¹⁵
- 562 Pes dönüb dir yine ol hâfızlara
Olmaya kim içeri kimse gire
- 563 [L: 24b] Mekkeyîlerden gelürse dutmanuz
İçeri girsün anı men‘ itmenüz
- 564 Görmemişlerdür bunun gibi yapu
Görelor kim Ka‘be mi yeğ yohsa bu

⁵⁰⁹ İÜ ve L: Cümle ‘âlem halkı anı tavf

⁵¹⁰ İÜ ve L: Emr ider yapırdılar

⁵¹¹ İÜ ve L: Balçıgın altun ider sîmîn taşın

⁵¹² İÜ ve L: nidâ

⁵¹³ İÜ ve L: fidâ

⁵¹⁴ TTK: Kodılar ruhbân

⁵¹⁵ İÜ: “Kim anı saklayalar irte vü gice” (“irte” kelimesinin üzerinde “gündüz” kelimesi bulunmaktadır);
L: Kim anı saklayalar gündüz gice

- 565 Ebrehe kıldı gurûr ol işine
Bilmedi kim ne geliser başına
- 566 Mekkeyîlerden meğer altı nefer
Ol Yemen'den yana kıldılar sefer
- 567 [TTK: 19b] Vardılar hem ol yapuyı gördiler
Virdiler destûr içine girdiler
- 568 Çün temâşâ kıldılar taşın için
İçerüde gizlü kodılar için
- 569 Bu üçüyle taşrada ruhbânları
Söyleşürler didüğün sultânları
- 570 Didiler kim işbu yapu nicedür
Didiler kim görmedük pes nicedür⁵¹⁶
- 571 Bu gice mihmânuz olalum bile
Yarın anı⁵¹⁷ görevüz kıldan kıla
- 572 Çün gice oldu yidiler içdiler
Bir zamândan gayrı sözler açdılar
- 573 Didiler kim hîç bunun gibi binâ
Gördünüz mi olalı dâr-ı fenâ
- 574 Bunun emsâli bulunmaz dünyede⁵¹⁸
Didiler ruhbânlara kim iy dede
- 575 Gerçi yapılmış binâsı hûb-ter
Lîk yok bunda kerâmetden eser
- 576 [İÜ: 22a; L: 25a] Ka'be'nün bânîsi⁵¹⁹ peygamber durur
Anda çok dürlü kerâmet var durur

⁵¹⁶ İÜ: Didiler key görmedük gicedür; L: Didiler key görmedük kim nicedür

⁵¹⁷ İÜ ve L: anda

⁵¹⁸ İÜ: dünyâda

- 577 Ka‘be’ye varanların yiri na‘îm
Buna girenler yiri nâr-ı cahîm
- 578 Söyleşerek bunlar uyhuya varur
Bir zamândan Mekkeyîler uyanur
- 579 Üçi taşra üçü idi der-kemîn
Cem‘ olur altısı bir yire hemîn
- 580 Didiler gayret değül midür bize
Râzîyuz her ne gelür⁵²⁰ başumuza
- 581 Başlarını kesdiler ruhbânların
Aldılar cümle varını anların
- 582 [TTK: 20a] Putlarını⁵²¹ haçlarını kırdılar
Ebrûşîm kâlîçelerin yardılar⁵²²
- 583 Götürübildüklerin götürdiler
Kapuların üşdüb oda urdılar
- 584 Oturub mihrâbda⁵²³ itdiler neces
Kimse kılmasun⁵²⁴ diyü ana heves
- 585 Altı kişi yüklenüben getdiler
Dünyede⁵²⁵ hîç olmaduk bir iş itdiler
- 586 Gaybet itdiler gidüb ol aradan
Kimesne bilmez meğer kim Yaradan⁵²⁶

⁵¹⁹ İÜ: yanisi; L: manisi

⁵²⁰ İÜ ve L: gele

⁵²¹ TTK: Bütlerini

⁵²² L: yırdılar; TTK: dirdiler

⁵²³ İÜ ve TTK: mihrâbın

⁵²⁴ TTK: Kılmasun kimse

⁵²⁵ İÜ: Dünyâda

⁵²⁶ İÜ ve L: Kimse bilmezdi hemân ol Yaradan

- 587 Çün seher vakti gelür mahlûk üşer
Kim tavâfa gelmiş idi çok beşer
- 588 Ebrehe sultân dahı durdı örü
Geydi ihrâmını⁵²⁷ getdi ilerü
- 589 [L: 25b] Didi kimse gelmesün ben varayın
Ol kenîsâya ben öndün⁵²⁸ gireyin
- 590 Çünki getdi ilerü sultân özi
Kapusına⁵²⁹ duş olur evvel gözi
- 591 [İÜ: 22b] Bakdı gördi içerüde küşteler
Bir bir üstinde⁵³⁰ yığılmış püşteler
- 592 Görüb anı bir zamân hayrân olur
Didi eyvâh⁵³¹ bunu bana kim kılur
- 593 İçerü girün görün kimden⁵³² bu iş
Bulasız bolayki diri bir keşîş⁵³³
- 594 Girdi hâdimler içine doldılar
Bir keşîşi anda diri buldılar
- 595 Didi n'oldı hâlünüz kimden bu iş⁵³⁴
Kim helâk olmuş yatur bunca keşîş
- 596 Söylegil tâ cehd idüb anı bulam
Komayam ben bu işi meğer ölem

⁵²⁷ L: ihrâmı

⁵²⁸ TTK: öndin

⁵²⁹ L: Kapusunda

⁵³⁰ İÜ ve TTK: üstine

⁵³¹ İÜ ve L: iy vay

⁵³² İÜ: kimdendür

⁵³³ İÜ ve L: Bulmayasın [L: Bulmaya mısız] diri yâ bir keşîş

⁵³⁴ TTK: pîş

597 [TTK: 20b] Didi ruhbân iy bizüm⁵³⁵ sultânumuz

Yoluna kılduk fidâ⁵³⁶ biz cânumuz

598 Mekkeyîler geldiler altı nefer

Bilmedük kasd ile gelmişler meğer

599 Anlar itdi bu işi bilgil tamâm

Bâkîsin sultân bilür temme'l-kelâm

600 Ebrehe bir âh ider ussı gider

Bir zamândan kendözini cem' ider

601 Didi şart olsun bana kim yatmayam

Ka'be işin itmeyince ben tamâm⁵³⁷

602 [L: 26a] Mekke ilini kılâm cümle⁵³⁸ harâb

Ka'be'nün taşın kırub idem turâb

603 Sanmanuz kim Ka'be'den nesne kala

Taşıdub taşını yapduram helâ⁵³⁹

604 Şöyle yıkam Ka'be'yi filler ile

Binde biri dinmeye diller ile⁵⁴⁰

605 Pes buyurdı 'askeri cem' itdiler⁵⁴¹

Ka'be yıkmak niyyetine gitdiler⁵⁴²

[İÜ: 23a] Reften-i Ebrehe bâ-'asker der-kasd-ı⁵⁴³ Ka'be şerrefehallâhü⁵⁴⁴

⁵³⁵ İÜ ve L: yüce

⁵³⁶ İÜ ve L: fidî

⁵³⁷ TTK: bi't-tamâm

⁵³⁸ İÜ ve L: kamu

⁵³⁹ "helâ" kelimesi TTK'da eksiktir.

⁵⁴⁰ Bu beyit TTK'da yoktur.

⁵⁴¹ İÜ ve L: ideler

⁵⁴² İÜ ve L: gideler

⁵⁴³ L: ber-kasd-ı

- 606 Şol kadar cem‘ oldı leşker⁵⁴⁵ bî-hisâb
Altı yüz bin atlu itdiler hisâb
- 607 Ebrehe Eşrem yürüdi nice mîl
‘Asker ile uydurub kırk iki fîl
- 608 Ulusına didiler Mahmûd-ı Fîl
Gürbüz idi cümlesinden anı bil
- 609 Emîne hatuna bir gice nidî
Geldi gâfil olmanız durun didi⁵⁴⁶
- 610 Üstünüze yürüdi gürbüz yağ
Giderün ne var ise ayak bağı
- 611 Didi çünkim Şeybe’ye bu sözleri
İşidenlerün sarardı yüzleri
- 612 [TTK: 21a] Şeybe’ye dir⁵⁴⁷ Mekke kavmi n’idelüm
Duralum mı yâ dağılub gidelüm
- 613 Didi anlara dağılmak yeğ durur
Ebrehe şimdi bir ulu beğ durur
- 614 [L: 26b] On iki bin leşker⁵⁴⁸ ile n’idelüm
Budur evlâ dağıluben gidelüm
- 615 Şâm iline gitmek için⁵⁴⁹ göçelüm
Bir nice gün anda yiyüb içelüm
- 616 Gelür ise ol kişi bize⁵⁵⁰ n’ider
Ancak obamız⁵⁵¹ yakub dönüb gider

⁵⁴⁴ TTK: Reften-i Ebrehe bâ-‘asker ber-kasd-ı Ka‘betullâh

⁵⁴⁵ TTK: ‘asker

⁵⁴⁶ TTK: Emîne hatuna Hâtif‘den nidâ / Geldi gâfil olmayub idün edâ

⁵⁴⁷ TTK: Şeybe dir ki

⁵⁴⁸ TTK: ‘asker

⁵⁴⁹ İÜ: götürümüz; L: götürülüb

- 617 Didi Şeybe gitmezin ben dururam⁵⁵²
Başuma ne yazuludur⁵⁵³ görürem
- 618 Siz varun Şâm'dan yana heb dağılun⁵⁵⁴
Her nenuz var ise siz bile alun⁵⁵⁵
- 619 Umaram kim Ka'be'yi Hak bekleye
Hem beni de anun ile saklaya
- 620 [İÜ: 23b] Ol Ebî Kubeys dağında mutlakâ
Şeybe kavmi ile sığındı Hakk'a
- 621 Bu taraftan Ebrehe Eşrem yürür
'Asker ile Mekke iline girür
- 622 Gördi kimse kalmamış ol yörede⁵⁵⁶
'Asker ile konar ol bir arada
- 623 Kendünün var idi bir yarar kulu
'Asker uydur didi var urgıl ili⁵⁵⁷
- 624 Adı Esved'di anun bed-baht ü şûm
İtdi kırk bin 'asker ile ol hücûm
- 625 Didi şâhâ sen otur ben varayın
Yakub illerini halkın kırayın
- 626 [L: 27a] Çünkü Esved 'asker ile yürüdi
Ol ili toz ile toprak bürüdi

⁵⁵⁰ TTK: bizi

⁵⁵¹ TTK: ilimüz

⁵⁵² İÜ: Şeybe dir kavmüm ile dururam; L: Şeybe dir kavm ile ben dururam

⁵⁵³ TTK: yazulubdur

⁵⁵⁴ İÜ: Siz varun Şam'dan yana dağılun

⁵⁵⁵ TTK: Cümle rızkınızı heb bile alun

⁵⁵⁶ L: burada

⁵⁵⁷ L'de, 622 ve 623. beyitler arasında, İÜ ve TTK'da bulunmayan ve 621. beytin tekrarı mahiyetinde olan bir beyit vardır: Bir taraftan Ebrehe sultân yürür / 'Asker ile Mekke iline girür

- 627 [TTK: 21b] Bir gün Esved Mekke'ye irür girür
Kimse bulmaz Mekke kavminden görür
- 628 Şeybe salmış idi iki yüz deve
Dağılub girmiş⁵⁵⁸ idi evden eve
- 629 Buldı anları çeri kavmi dirüb⁵⁵⁹
Bir yire getürdiler birikdürüb
- 630 Gördi⁵⁶⁰ Esved buldı iki yüz deve
Ebrehe'ye gönderür ive ive
- 631 Didi âdemden bulımaduk nişân
N'eyleyelüm ne buyurur pehlüvân
- 632 Ebrehe sultân didi gelsün berü
Varmasun andan yana dönsün girü
- 633 Şeybe gördi kim çeri döndi⁵⁶¹ gider
İşit imdi n'eyledi ol şîr-i ner⁵⁶²
- 634 Şeybe geydi yarağını yatını
Şevket ile bindi sürdi atını
- 635 [İÜ: 24a] Kavmine didi kim esen kalunuz
Ebrehe'ye giderem ben yalunuz
- 636 Didi varuben devemi isterem
Beni anda ister ise gösterem
- 637 'Azm idüben Şeybe bir gün irişür
'Askerün çokluğunu bakar⁵⁶³ görür

⁵⁵⁸ TTK: irmiş

⁵⁵⁹ TTK: durub

⁵⁶⁰ İÜ ve L: Saydı

⁵⁶¹ L: dönüb

⁵⁶² TTK: hûk-i ner

- 638 Didi yâ Rab sen helâk it bunları
Kim cevâb virmez bulara bir çeri
- 639 [L: 27b] Ebrehe'ye didiler Şeybe gelür
Uyhusından uyanuben oturur
- 640 Didi var mıdur yanınca çok çeri
Ya müsellaḥ mıdur anun leşkeri⁵⁶⁴
- 641 Didiler ancak teni⁵⁶⁵ tenhâ özi
Ne bini var 'askerinün ne yüzi
- 642 [TTK: 22a] İncinüb dir Ebrehe kim dursun ol
İçerüye virmenüz kim gire yol
- 643 Pes yarağa koydı cümle 'askerin⁵⁶⁶
Hâzır itdürüb dururlar yir yirin
- 644 Bir siyâset ideyin dir fıl ile
Dinmeye binde⁵⁶⁷ birisi dil ile
- 645 Anlarun ulusına Mahmûd-ı Fıl
Dirler idi hâzır itdi anı bil⁵⁶⁸
- 646 Didi geçsün fılün öninden revân
Tâ ki katl ide anı ol bî-amân
- 647 Gel didiler Şeybe'ye pes yürüdi
Göricek fıl yire yüzün sürüdi
- 648 Şeybe yapuşdı kulağından anı
Didi iy⁵⁶⁹ Mahmûd-ı Fıl key⁵⁷⁰ bil beni

⁵⁶³ TTK: bakub

⁵⁶⁴ TTK: 'askeri

⁵⁶⁵ TTK: tehû تَهُو

⁵⁶⁶ TTK: Pes yaraklu eyledi heb 'askerin

⁵⁶⁷ İÜ: Dinmeye binden; L: Dutmaya binde

⁵⁶⁸ TTK: Anlarun ulusıdur Mahmûd-ı Fıl / Emr kıldı hâzır oldu ber-sebîl

- 649 Ol Muhammed Mustafâ'ya ben dede
Olmışam bil oğlum oğlu Ahmed'e
- 650 [İÜ: 24b] Olıser âhir zamân peygamberi
Ol durur iki cihânun serveri
- 651 İşidicek fil anı epsem durur
Eğdi başın ayağına yüz sürür
- 652 [L: 28a] Hortûmın yire sürüb kıçın kıçın
Yürüdi kim koparur halkun için
- 653 Ebrehe çün gördi işbu hikmeti
Korku⁵⁷¹ düşdi yüreğine key katı
- 654 Şeybe yürüdi hırâmân salınu
Korkusuz san düğüne gider 'amû⁵⁷²
- 655 Gördi anı Ebrehe örü durur
İnüben tahtından ol karşı varur⁵⁷³
- 656 Saldı kolın boynına hoş görüşür
Sanki hasret birbirine irişür
- 657 Bir muhabbet gösterür ana kişi
Şeybe'nün boynın öper akar yaşı
- 658 [TTK: 22b] Tâ görenler ağladılar zâr ü zâr
Ebrehe düşdi ayağa bî-karâr
- 659 Tahta çıkub ikisi oturdılar
Ara yirden perdeyi götürdiler

⁵⁶⁹ İÜ: yâ

⁵⁷⁰ TTK: sen

⁵⁷¹ TTK: Korhu

⁵⁷² Bu beyit TTK'da yoktur.

⁵⁷³ TTK: Göricek bu hâleti örü durur / Tahtdan inüb yüriyü karşı varur

- 660 Sana n’oldı iy Muhammed ümmeti
Ağlamazsın işidüb bu hikmeti
- 661 Anası rahminde iken ol Resûl
Mu‘cizâtını kılur hayvân kabûl
- 662 Ka‘be kasdına gelürken bu çeri
Gör ne hâle uğradı serverleri
- 663 Sen ki ümmetsin ana iy bî-haber
Mu‘cizâtı kalbüne kılmaz eser

Su’âl kerden Ebrehe Şeybe-râ⁵⁷⁴

- 664 [İÜ: 25a; L: 28b] Ebrehe dir Şeybe’ye pîr-i ‘azîz
Bir su’âlüm var sana eyle temîz
- 665 Katlüne yaraklanub Mahmûd-ı Fîl
Hâzır itmişdüm senün çün eyle bil
- 666 Yapuşub gûşına kıldun mı füsûn
Kim ayağuna düşüb oldu zebûn
- 667 Geldi bu işün bana yavlak ‘aceb
Sana râm olduğu ol n’oldı sebeb
- 668 Şeybe didi anlara idüb hitâb
İdeyin size nedür bir hoş cevâb⁵⁷⁵
- 669 Bilmezem dir⁵⁷⁶ okumak sihr-i füsûn
Sanmanuz kim sihr ider anı zebûn
- 670 Yapuşub gûşına didüm iy dede
Bil Muhammed Mustafâ’ya ben dede

⁵⁷⁴ Bu başlık TTK’da yoktur.

⁵⁷⁵ Bu beyit sadece TTK’da vardır.

⁵⁷⁶ TTK: ben

- 671 Olmışam pes⁵⁷⁷ hürmet eyle sen dakı⁵⁷⁸
Berk uran alınıdagı nûr-ı Hak'ı⁵⁷⁹
- 672 İşidüb hayvânluğıyla bu sözi
Ol sebebden ayağı sürdi yüzi
- 673 [TTK: 23a] Sen dahı hem bir ulu⁵⁸⁰ sultân iken
Kasdunuz dökmeğı benden kan iken
- 674 Ne biliş idüm sana vü ne hîş
Bunca 'izzetler bana kandan bu iş
- 675 Bu 'aceb değıl mi andan sen durub
Hürmet itdün boynuma elün urub
- 676 Tahtuna çıkardun aldun yanuna
Neye geldün⁵⁸¹ susadun mı kanuna
- 677 Mu'cizâtıdur Resûl'ün bu kamu
Sen dahı dön ilüne git⁵⁸² iy 'amû
- 678 [L: 29a] Kasıd kılma yıkmağı⁵⁸³ sen Mekke'yi
Şirret itdilerse birkaç Mekkeyî
- 679 Bildüğüm budur benüm didüm sana
İncinürsen hak söze incin bana
- 680 [İÜ: 25b] Döndi girü Ebrehe dir Şeybe'ye
Ne dileğı bunda geldün sen diye

⁵⁷⁷ L ve TTK: ben

⁵⁷⁸ TTK: dahı

⁵⁷⁹ TTK: nûrun hakkı

⁵⁸⁰ İÜ ve L: Sen dahı bir key ulu

⁵⁸¹ İÜ: Nite geldün; TTK: Neye kıldun

⁵⁸² L: Sen girü dön ilüne git; TTK: Sen giri dur ilüne git

⁵⁸³ TTK: yıkmağı

- 681 Didi budur dileğüm senden biri
Geldüğünde Mekke'ye evvel çeri
- 682 Var idi milkümden iki yüz deve
Kamusunu sürdiler ive ive
- 683 Bu durur bi'l-cümle⁵⁸⁴ senden dileğüm
Viresin bana develerüm beğüm
- 684 Didi sandum Ka'be ile Mekke'yi
Dilemeğe geldün iy hulkı eyi⁵⁸⁵
- 685 Didi anların dilemezem birin
Develerüm virür isen⁵⁸⁶ alurın
- 686 Anların bekçisi vardır bekler ol
Umaram kim beni dahı saklar ol
- 687 Anları yıkabilürsen yık beğüm
Anlar için zerrece yok dileğüm⁵⁸⁷
- 688 Ebrehe çün işidür işbu sözi
Didi virsünler sizün devenüzi
- 689 [TTK: 23b] Aldı iki yüz devesini tamâm
Gitdi andan Mekke'ye ol nîk-nâm
- 690 Ebrehe didi ki biz de gidelüm
Olan oldu geçdük andan n'idelüm
- 691 [L: 29b] Ka'be Tanrısından üşendüm katı
Nâ-gehân irişdüre bir âfeti

⁵⁸⁴ TTK: fi'l-cümle

⁵⁸⁵ TTK: Didi sandum Ka'be'yi hem halkını / Dileğe geldün dahı hem milkini

⁵⁸⁶ TTK: Develerüm ger virürsen

⁵⁸⁷ Bu beyit TTK'da yoktur.

- 692 Durdı Esved eydür iy şâh-ı cihân
Ka‘be’yi yıkmak gerek virmen amân
- 693 Yohsa ayruk yüzümüz yok gidecek
Halk-ı ‘âlem ta‘n ider işidicek
- 694 Sen otur emr eyle bana varayın
Bulduğum ulu kiçi heb kırayın
- 695 [İÜ: 26a]Sonra yıkam Ka‘be’yi vü Mekke’yi
Komayam öldürmedük bir Mekkeyi⁵⁸⁸
- 696 İntikâmumuz alalum biz tamâm
Dönüben andan gidelüm vesselâm
- Reften-i Ashâb-ı Fîl ber-Ka‘be şerrefehâllâhü⁵⁸⁹
- 697 Aldı kırk fil⁵⁹⁰ bile Mahmûd-ı Fîl
Getdi Esved yıkmağa Ka‘be’yi bil
- 698 Vardı Esved Mekke’ye bir gün girür
Kimse bulmaz Mekke kavminden⁵⁹¹ görür
- 699 Didi evvel yıkalum bu mescidi
Sonra halkını bulub kıram didi
- 700 Sürdi evvel fillerini⁵⁹² ilerü
Varmadı Mahmûd-ı Fîl döndi girü
- 701 Kırk adımdan anaru biri filün
Ka‘be’den yana yürimedi bilün

⁵⁸⁸ TTK: Sonra yıkam Ka‘be’yi hem varını / Komayam öldürmedük her birini

⁵⁸⁹ İÜ: Reften-i Ashâb ber-Ka‘be şerrefehâllâhü

⁵⁹⁰ İÜ ve L: filin

⁵⁹¹ TTK: Kimse bulmaz Ka‘be’de kavmin

⁵⁹² TTK: kullarını

- 702 Fîl-bânlar urdılar darb-ı şedîd
Varmadılar ilerü olub kadîd
- 703 [L: 30a; TTK: 24a] Didi Esved n'oldı bunlar yürimez
Bir adım bundan anaru varımaz
- 704 Didiler kim çokdan uğraş görmedi
Bunları hiç kimse cenge sürmedi
- 705 Dönderün didi girü dönderdiler
Her birisi bir ulak olub gider
- 706 Bir zamândan pes girü dönderdiler
Ka'be'den yana ziyâde sürdiler⁵⁹³
- 707 Çünkü geldiler ol evvelki yire
Durdılar Esved görüb eydür mîre⁵⁹⁴
- 708 N'oldı bunlara ki bundan anaru
Varımazlar dönse giderler⁵⁹⁵ berü
- 709 [İÜ: 26b] Bir nice kerre sürerler bunları
Bir adım varmazlar andan anarı⁵⁹⁶
- 710 Esved incindi dönüb dağa bakar
Gördi halk dağdan girü ana bakar
- 711 Didi kim bundadur ol sâhir koca
Kırayın ben bunları⁵⁹⁷ uçdan uca
- 712 Fikr ider kim bir uzun zencîr ide
Ka'be'yi dolaya file berkide

⁵⁹³ TTK'da 705. beytin ikinci, 706. beytin ilk mısraı yoktur. Bu durum, katibin/müstensihin eseri hatalı kopyaladığı ihtimalini akla getirmektedir.

⁵⁹⁴ TTK: Çâre olmadı ki ilerü vara

⁵⁹⁵ İÜ: gider

⁵⁹⁶ 708 ve 709. beyitler TTK'da yoktur.

⁵⁹⁷ TTK: Öldüreyin bunları

- 713 Fîller ile⁵⁹⁸ zûr idüben çekdüre
Taş ü toprağın dağıdub yıkdura
- 714 Ol Ebî Kubeys dağında Şeybe hem
Kavmiyle ider du‘â ol dem-be-dem
- 715 Emîne varmışdı evvelki safa⁵⁹⁹
Berkidi alnında nûr-ı Mustafâ
- 716 [L: 30b] Kamusı kılub tazarru‘ ağladı
Biri birinün yüreğın dağladı
- 717 Dirler idi yâ İlâhe’l-‘Âlemîn
Bu yağıdan sen bizi eyle emîn
- 718 Sakla kendü evün anunla bizi
Sürdiler ağlayu toprağa yüzi⁶⁰⁰
- 719 Gönderür Esved bulara bir kulin
Dir götür elünde bir kılıç yalın
- 720 Şeybe’ye di bulsun ol âdemleri
Bağlayub kendü yayak gelsün beri
- 721 [TTK: 24b] Hem getürsün pâdişâhun mâlını
Yok dir ise bildürürem hâlini
- 722 Vardı ol kul söyledi⁶⁰¹ bu sözleri
Şeybe dinler kana döndi gözleri
- 723 Başına bir müşt urdı ol kulin
Düşdi elinden anun kılıç yalın

⁵⁹⁸ TTK: Fillerine

⁵⁹⁹ TTK: varmış idi evvel safa

⁶⁰⁰ TTK: Böyle diyüb toprağa sürdi yüzi

⁶⁰¹ TTK: Vardı ol söyledi

724 [İÜ: 27a] Tîz yûri var Esved'e di hey köpek

İki eşeğe viremezsin kepek

725 Ebrehe bir dinsüz ü sensin bir it⁶⁰²

Her ne elünden gelür ise gel it

Âmeden-i tuyûr-ı Ebâbîl

726 Çünkü ol kul döndi gitdi bâ-sükût

Gördiler indi havâdan bir bulut

727 Tâ enince uzununca 'askerün

Geldi durdı üstine ol leşkerün

728 [L: 31a] Gördiler bulut değül kuşlar durur

Ne 'aceb kudret bu ne işler durur

729 Her birinün kaynağında iki taş

Biri minkârında uçarlar dü-taş⁶⁰³

730 Taşları siccîl tamusından meğer

Almış idi Hakk'un emriyle bular

Kavlühû Te'âlâ: "Elem tera keyfe fe'ale Rabbûke bi-Ashâbi'l-Fîl⁶⁰⁴"⁶⁰⁵

731 Anlara dirler ebâbîl kuşları

Hak'dan özge kim ider bu işleri

732 Salmış idi leşkerin⁶⁰⁶ Esved dahı

Ol Ebî Kubeys'e doğru iy sehî⁶⁰⁷

⁶⁰² TTK: Ebrehe bir dinsüz ü sen dahı it

⁶⁰³ İÜ ve L: Her birinün kanatlarında [L: Her biri kaynaklarında] iki taş / Biri minkârında uçarlar yavaş

⁶⁰⁴ Kuran-ı Kerim, 105/1. Bkz. *Feyzü'l-Furkân*, syf. 601.

⁶⁰⁵ Bu başlık TTK'da yoktur.

⁶⁰⁶ TTK: 'askerin

⁶⁰⁷ TTK: Ebî Kubeys dağına doğru sehî

733 Kim ‘Arab kavmin kırılar gensüzün

Gördiler gökden yağar taş ansuzın

Kavlühû Te‘âlâ: “Ve ersele ‘aleyhim tayran ebâbile termîhim bi-hicâretin min-siccîlin^{608»609}

734 Her kimün dokundı ise başına

Hâlini bildürmedi yoldaşına

735 [TTK: 25a] Geçdi başından leşinden tâ yire

Durdı bu ‘asker oluben dâ’ire

736 [İÜ: 27b] Gördiler kavm-i ‘Arab bu ‘askeri

Düşdi yire kalmadı⁶¹⁰ atlu biri⁶¹¹

737 Didiler yâ Rab ne hikmet ola bu

Kırk bin atlu düşdiler yire kamu

738 Bir zamândan durdılar tanladılar

Pes helâk oldukların anladılar

739 [L: 31b] Şeybe didi Hak’dan irişdi meded

Hamdû-lillâh kim du‘âm olmadı red

740 Ol habîbün yüzi suyına İlâh

Fazl ü lutfıyla bizi kıldı penâh

741 Dağdan⁶¹² indiler gelüb ol kavm-i pâk

Gördiler kim kamusı olmuş helâk

Kavlühû Te‘âlâ: “Fe-ce‘alehüm ke-‘asfîn me’kûlin^{613»614}

⁶⁰⁸ Kuran-ı Kerim, 105/3-4. Bkz. *Feyzü’l-Furkân*, syf. 601.

⁶⁰⁹ Bu başlık TTK’da yoktur.

⁶¹⁰ L: kalmayub

⁶¹¹ TTK: Düşdi yire kalmayub anlar biri

⁶¹² TTK: Dağdı

- 742 Anlara Hak şöyle kılmışdı ‘ikâb
Kalmamışdı anlardan illâ kuru⁶¹⁵ kab
- 743 Ününi bir kişi götürse eğer
Sanmanız kim zerrece zahmet çeker
- 744 Ol çeride bulduğun götürdiler
Hâlık’a şükr eyleyüb oturdılar
- 745 Kaldı anlardan helâk olmadı bil
Ancak ol kim didiler Mahmûd-ı Fîl
- 746 Vardı Şeybe Mekke’ye anı görür
Ka‘be dîvârına söykenmiş durur
- 747 Ebrehe’ye yügürüb vardı bir er
Ebrehe görüb anı sorar haber
- 748 Didi varub yıkdunuz mı Ka‘be’yi
N’eyledünüz yakdunuz mı Mekke’yi⁶¹⁶
- 749 Aldunuz mı Mekkeyîlerden öcüm
Kim benüm anlar kurutmuşdur gücüm
- 750 [İÜ: 28a; TTK: 25b] Ağlayub didi ol er iy şâh-ı Çîn⁶¹⁷
Belki anlar aldı ‘askerden öcin
- 751 [L: 32a] Bir ‘azâb indî⁶¹⁸ çeriye iy ulu
Kalmadı bir kişi kırıldı kamu⁶¹⁹

⁶¹³ Kuran-ı Kerim, 105/5. Bkz. *Feyzü’l-Furkân*, syf. 601.

⁶¹⁴ Bu başlık TTK’da yoktur

⁶¹⁵ TTK: kırı

⁶¹⁶ İÜ: Didi varub yakdunuz mı Mekke’yi / N’eyledünüz yıkdunuz mı Ka‘be’yi

⁶¹⁷ TTK: Ağlayuben didi ol iy şâh-ı Çîn

⁶¹⁸ L ve TTK: itdi

⁶¹⁹ İÜ ve L: Kalmadı bir şey kırıldılar kamu

- 752 Bu sözi söyler iken bir kuş urur⁶²⁰
Ebrehe öninde anı öldürür
- 753 Ebrehe çün gördi bu ‘ibretleri
Kaçdı ardınca düşüben leşkeri
- 754 İrdi ol kuşlar anun ardınca tîz
Koparur başına anun rüstahîz
- 755 Şöyle kırdılar ki devr-i rûzigâr
Döneliden görmemişdi böyle kâr
- 756 Kim kuş elinde ola insân zebûn
Hâlık’un emri durur iy zû-fünûn
- 757 Mekke’den varınca tâ şehri Yemen
Kırgun idi yollar üzre baş ü ten
- 758 Mekke kavmi vardı ardınca anun
Aldılar mâlın davarın anların⁶²¹
- 759 Ol arada Ebrehe dahı helâk
Oluben andan ol iklim oldu pâk
- 760 Bundan evvel Ebrehe ‘isyân ider
Kendü sultânına ol tuğyân ider
- 761 Gâlib olub oldu sultân-ı Yemen
Aslı sultân olmamışdı anla sen
- 762 Hâyin olanun müdâm onmaz işi
Dâr olur yâ kat‘ olur anun başı
- 763 Pes ‘Arab kavmi ganî oldu kamu
Kalmadı bir müflis anlardan ‘amû

⁶²⁰ İÜ ve L: Bu söz üzreyken irer bir kuş urur

⁶²¹ İÜ ve L: Aldılar rızkın ü mâlın anların

- 764 [L: 32b] Şol kadar cem‘ eylediler genc ü mâl
Birbiriyle itmediler kîl ü kâl
- 765 [İÜ: 28b; TTK: 26a] Çok kişünün sığmadı mâlı eve
On beş akçeye satıldı beş deve
- 766 Zer libâsa kimse kılmaz iltifât
Bir pula beş katır oldu iki at
- 767 Ebrehe yapduğı ol ‘âlî binâ
İldırım çalub anı kıldı fenâ⁶²²
- 768 Ol dağılan Mekke kavmi ‘askeri
Geldiler evlü evine her biri
- Der-tazarru‘ -i musannif⁶²³
- 769 Fikr ider misin eyâ ‘âkil kişi
Bil kimün çün eyledi Hak bu işi
- 770 Ol Ebû’l-Kâsım habîbullâh için
Dertlü dillere tabîbullâh için
- 771 Bunca ‘izzet hem kerâmet bunca râz
Kim ana kıldı ‘atâ ol Bî-Niyâz⁶²⁴
- 772 Anası rahminde iken mu‘cizât
Kimseye virilmedi iy pâk-zât⁶²⁵
- 773 Pes muhakkak bil anı oldur güzîn
Enbiyâdan rahmeten-li’l-‘âlemîn

⁶²² TTK: Yıldırım çalub anı oldu fenâ

⁶²³ Bu başlık ve 769-789 arasındaki beyitler TTK’da yoktur.

⁶²⁴ L: Kim ‘atâ kıldı ana ol Bî-Niyâz

⁶²⁵ 771 ve 772. beyitlerde çaprazlama istinsah hatası mevcuttur. Tenkitli metinde geçen varyant İÜ’deki varyant olmakla beraber, L’de 771’in birinci mısraının ardından 772’nin ikinci mısraı; 772’nin birinci mısraının ardından 771’in ikinci mısraı gelir. L’de 773. beyit de 771 ve 772’nin arasında geçmektedir. Bu hatanın farkına varan birisi, L nüshasında metin üzerine noktalarla işaretleme yapmıştır. Bkz. L: 32b

- 774 Medhin anun nice idem ben fakîr
Çünkü kâsırdur kamu bürnâ vü pîr
- 775 Bulmuş iken nazm ile ‘âlem nizâm
Ne kemâl ile diye ‘Îsâ kelâm
- 776 [L: 33a] Ne melâhat var sözünde ne usûl
Deve depdüğini somun sanur ol
- 777 At na‘llanduğunu anlayub hüner
Bağa gibi ol da ayağın sunar
- 778 Uçıcak güğercini leylek sanur
Bâğda görse hantalı dölek sanur
- 779 [İÜ: 29a] İt keserin bulıcak hoş hoş kohar
Koparub çiğdem diyü başa sohar
- 780 Toy gibi doğrusına açar kanat
Lâkin anlayan sözün âb-ı hayât
- 781 Gam değül bulunsa nazmında rekîk
Gâh olur gül kor⁶²⁶ kişi kokar kekik
- 782 Bülbul ötdüğü gülistânda iy peser
Çırtlayık dahı gerinüb hoş öter
- 783 Bu cihân bir bâgdur fikr eyle sen
Kimisi çirkin öter kimi hasen⁶²⁷
- 784 Böyle tertîb eylemiş ol Bî-Niyâz
‘Ârif isen her birinden anla râz
- 785 Dime bu gül yâ bu efsentin⁶²⁸ durur
Her birinün bûyı misk-i Çin durur

⁶²⁶ İÜ: kokar

⁶²⁷ L: Kimisi çirkin kimi öter hasen

- 786 Bularından her ne ise alışun
Ana göre Hakk’a olur nâlişün
- 787 Çünkü mikdârınca söyler her kişi
Ta’n idüb dime ki yanlışdur işi
- 788 Her birinde var durur bir hâssiyyet
Anlayanlar bulıserdür ‘âfiyet
- 789 [L: 33b] Kimsenün ‘aybına kılmanız nazar
Tâ senün ‘aybun dahı ola hüner

Der-beyân-ı mevlûd-ı Nebî ‘Aleyhisselâm

- 790 Gel rivâyetden işitgil bir haber
Nice mevlûd oldu ol hayru’l-beşer
- 791 Tâli’i olmuşdı eflâkûn sa‘îd
Cümle encüm hem nuhûsetden ba‘îd
- 792 Kamusı kılmış şeref burcın makâm
On bir encümdi şerefde bil tamâm
- 793 [İÜ: 29b] Kamu yıldız çün şeref burcın bulur
Pes ‘Utârid bir dahı evde olur
- 794 Mümkün olmaz on iki encüm tamâm
Kim şeref burcın bulalar iy hümâm
- 795 Mümkün olsa cümle ‘âlem intizâm
Buluben mahlûk olurdu ber-nizâm
- 796 Ol habîbün mevlûdını anla bil
Ol yıl içre kim gelür ashâb-ı fîl
- 797 On yidisinde Muharrem ayınun
Kim yiğirmisiydi Abril ayınun

- 798 Geldi yekşenbih günü ashâb-ı fil
Ka‘be’ye Furkân’da var durur delîl
- 799 Kim hilâli ol Muharrem ayınun
Cum‘a gicesi görünmişdi anun
- 800 [TTK: 26b] Çünkü târîhini anduk tâli‘ün
Anla var ise başunda tâli‘ün
- 801 [L: 34a] Vâcib oldı kim diyem yılduzları
Kanda seyr iderdi ol dem her biri

Der-beyân-ı seb‘a-i seyyâre⁶²⁹

- 802 Bil Zuhâl ‘Akreb’de kılmışdı makâm
Dokuzuncı derecesinde tamâm
- 803 Hem dakîka olmuş idi kırk dokuz
Ol Zuhâl anda mekân itmişdi düz
- 804 Müşterî hem ‘Akreb’i kılmışdı câ
Dokuzuncı derecesin iy hocâ
- 805 Hem dakîka olmuş idi kırk dokuz
Müşterî oturmuş idi anda düz
- 806 Merrîh itmişdi Seretân’ı makâm
Hem ikinci derecesin iy hümâm
- 807 [İÜ: 30a] Hem dakîkası dahı olmuş dokuz⁶³⁰
Merrîh itmişdi mekân iy sözi öz
- 808 Şems itmiş idi hem Sevr’i mekân
Dört derecesinde idi ol zamân

⁶²⁹ İÜ ve L: Der-seyr-i seb‘-i seyyâre

⁶³⁰ İÜ ve L: Hem dakîkasında kim olmuş [İÜ: olmuşdı] dokuz

- 809 Hem otuz beşdi dakîka iy ulu
Anda itmişdi makâm ol bahtulu
- 810 Zühre Sevr'ün burcın itmişdi makâm
On derecesinde idi iy hümâm
- 811 Hem on üç dakîkasın idüb mekân
Zühre oturmuşdi iy sâhib-i zebân⁶³¹
- 812 Hem 'Utârid varmış idi ber-Hamel⁶³²
On dokuzuncı derecede idüb 'amel⁶³³
- 813 [L: 34b] Otuz ikinci dakîkada makâm
İtmiş idi ol 'Utârid bi't-tamâm⁶³⁴
- 814 [TTK: 27a] Sevr burcında oturmuş idi Kamer⁶³⁵
Kim dokuzuncı derecesinde yir⁶³⁶
- 815 Hem on üçüncü dakîkasın mekân
İtmiş idi ol Kamer hem bî-gümân
- 816 Hem Esed dutmuş Hamel burcında yir⁶³⁷
Sitte vü 'işrîn⁶³⁸ derecesinde dir
- 817 On yidi dakîkasın idüb makâm
Ol Esed didükleri yılduz tamâm
- 818 Tâli'-i mevlûd hem yıl tâli'i
Pes mutâbık düşdi anla tâli'i

⁶³¹ L ve TTK: zamân

⁶³² TTK: Hem 'Utârid varmış burc-ı Hamel

⁶³³ TTK: On dokuzuncı derecede 'amel

⁶³⁴ İÜ ve L: bil tamâm

⁶³⁵ TTK: oturmuş idi dir

⁶³⁶ İÜ ve L: Hem dokuzuncı derecesinde der

⁶³⁷ İÜ: Hem Esed burcında Hamel dutmuş yir

⁶³⁸ TTK: Sitte 'işrînün

- 819 Hem Rebî‘ulevvel ayında bilün⁶³⁹
Hem yiğirmisiydi mâh-ı Abrîl’ün
- 820 Bil düşenbih gün on ikinci gice
Dokuzuncı sâ‘atinde iy hâce⁶⁴⁰
- 821 Geliser dünyâya ol sâhib-kırân
Hem tevârîhi görürler ol zamân
- 822 [İÜ: 30b] Âdem ü Havvâ hübûtından yeğîn
Nûh Tûfânı’na varınca değîn
- 823 İki bin iki yüz elli idi yıl
Andan İbrâhîm’e gelince de bil
- 824 Yidi yüz yetmiş dokuz olmuş idi
Böyle târîhi diyen bulmuş idi
- 825 Dahı İbrâhîm’den ol Mûsâ’ya⁶⁴¹ dek
Beş yüz elli yıl geçübdi itme şek⁶⁴²
- 826 [L: 35a] Hem Nebî Mûsâ Benî İsrâ’îl’i
Mısır’dan alub çıkardığı yılı
- 827 Mescid-i Aksâ yapusına değîn
Altı yüz otuz hem altı yıl yeğîn
- 828 Ol yapudan tâ gelince⁶⁴³ İskender’e
Pâdişâh olunca ol ‘âlemlere
- 829 [TTK: 27b] Yidi yüz on yidi yıl olmuş idi
Zulmet ile bu cihân dolmuş idi

⁶³⁹ TTK: yılun

⁶⁴⁰ İÜ: Dokuzuncı sâ‘atinde idi bil iy hoca; L: sâ‘atinde iy hoca

⁶⁴¹ İÜ ve L: İbrâhîm’den Mûsâ’ya

⁶⁴² İÜ: geçübdi ne şek; L: geçübdür di ne şek

⁶⁴³ TTK: gelüb

- 830 Hem Nebî ‘Îsâ doğaldan iy emîn
Mustafâ’nun hicretine dek yakîn
- 831 Beş yüz altmış dört yıl olmuşdı tamâm
Eyle dir Âdem hübûtından hemân⁶⁴⁴
- 832 Varmış olur altı bin yetmiş yıla
Bundan ötesin ne olur kim bile
- 833 Mevlûdından hicretine bil yakîn
Ol Muhammed Mustafâ’nun iy emîn
- 834 Elli altı yıl dahı hem dokuz ay
Hem yigirmi gün dahı iy gönli bay
- Der-beyân-ı etvâr-ı Felek⁶⁴⁵
- 835 Çün biner yıl devr ider gökde nücûm
Kim yidi bin yıl olur imiş ‘amûm
- 836 [İÜ: 31a] Pes olur çok fitne andan âşikâr
Dahı dürlü hâle döner rûzigâr
- 837 Yidi bin yıl olıcak Tûfân olur
Cümle mahlûkât o dem bî-cân olur
- 838 [L: 35b] Bu hisâb üzre olubdur⁶⁴⁶ yidi bin
Niçün olmadı henüz Tûfân din
- 839 Aslı bu kim nice yıl artuk hisâb
Olunur yâ eksük iderler hisâb
- 840 Kimseye bildürmedi Hak bu işi
Ger bilinse⁶⁴⁷ sakınurdı her kişi

⁶⁴⁴ İÜ ve L: Eylese Âdem hübûtından hümâm

⁶⁴⁵ İÜ ve L: Edvâr-ı felek

⁶⁴⁶ İÜ: olubdı

- 841 İşbu devri⁶⁴⁸ kim didüm sana iy yâr
Nice bin kerre idübdür rûzigâr
- 842 Nice bin kerre idiserdür dahı
Kimse bilmez işbu sırrı iy sehî
- 843 [TTK: 28a] Böyle geldi böyle geçdi rûzigâr
Kılmadı kimse bunı⁶⁴⁹ hergiz şümâr
- 844 Çün bu hilkatden⁶⁵⁰ ola hâsıl murâd
Ne kala insân ü ne insândan ad
- 845 Nice bu fikret ü tûl-ı emel
Fikr-i fâsidden irer ‘akla halel
- 846 Koyalum devr-i felek ahvâlini
Derc idelüm biz nebî ahvâlini⁶⁵¹
- 847 Yidi ayluk anası rahminde ol
Olduğında ol resûl-ı pür-usûl
- 848 Anasına irdi Hâtif’den nidâ
Yâ Emîne bahtulu kıldı Hudâ⁶⁵²
- 849 Kim Muhammed Mustafâ’ya sen ana
Oldun üstüne senün rahmet ine
- 850 Yidi ayluk oldu gencünde senün
Tamu odı yakmayıserdür tenün
- 851 [L: 36a] [İÜ: 31b] Şeybe’ye didi Emîne bu işi
Böyle ilhâm oldu iy uslu kişi

⁶⁴⁷ TTK: biline

⁶⁴⁸ TTK: İşbu durur

⁶⁴⁹ İÜ: Kılmadı bunı kimse

⁶⁵⁰ TTK: Çünkü bu hulktan

⁶⁵¹ İÜ ve L: akvâlini

⁶⁵² İÜ ve L: Anasına dir [L: irdi] Hâtif’den nidi / Yâ Emîne bahtulusın sen didi

- 852 Şâd oluben Şeybe ayağın durur
Oğlı ‘Abdullâh’ı ol dem kaygırur
- 853 Didi ‘Abdullâh’a oğlun Mustafâ
Dünyeye gelicek ol kân-ı vefâ⁶⁵³
- 854 Çok ziyâfet iderem anı seve
Al kumâşumdan da yüklet kırk deve
- 855 Şâm’a iltüb kullarunla anı sat
El bahâsı ile ka‘k ü peksimât
- 856 Hem enâcîr ü mevîzinden anun
Götürübildükçe muhkem yüklenün
- 857 Kıldı ‘Abdullâh çü Şâm’a niyyeti
Yürüdiler gice gündüz key katı
- 858 [TTK: 28b] ‘Azm idüben Şâm’a bir gün yetdiler
Her ne kim götürdilerse satdılar
- 859 Aldılar didüklerin yükletdiler
Tâ Medîne şehrine dek yetdiler
- 860 Çün Medîne’ye gelürler⁶⁵⁴ bir gice
Hasta olur ‘Abdullâh⁶⁵⁵ eydem nice
- 861 Yatdı ‘Abdullâh anda nice gün
Hâlet-i nez‘e varub oldı zebûn

Vefât-ı ‘Abdullâh

- 862 Çünki bâkî kimseye kalmaz hayât
İtdi ‘Abdullâh Medine’de vefât

⁶⁵³ İÜ ve L: sehâ

⁶⁵⁴ İÜ: geldiler

⁶⁵⁵ İÜ ve L: Hasta ‘Abdullâh olur

863 [L: 36b] Girdi mâtem donına halkı anun

Vardılar şehrine bir gün Mekke'nün

864 Şeybe anı işidüb çok ağladı

İşidenlerün yüreğin dağladı

865 Mekke kavmi nice gün eyledi yas⁶⁵⁶

Kara geydi anun için heb ünâs

866 [İÜ: 32a] Şeybe saklardı Emîne hatunı

Gölgeden güneşe çıkarmaz anı

Resîden-i müddet-i mevlûd-ı Nebî 'Aleyhisselâm⁶⁵⁷

867 Müddet-i mevlûd irişdi bir gice

Ol Rebî'ulevvel ayında hâce⁶⁵⁸

868 On ikinci gün düşenbih gicesi

Dokuzuncı sâ'atinde nicesi

869 Doğdı eydem ol resûl-ı kibriyâ

Ol habîb-i Hak Muhammed Mustafâ

870 Doğdı sünnetlü kesilmiş nâfesi

Misk ile 'anber kohardı nefesi⁶⁵⁹

871 [TTK: 29a] Ba'zı dirler ceddi 'Abdülmuttalib

Yidi günden sonra eline alub

872 Sünnet itdi anı bin i'zâz ile

Ulalınca⁶⁶⁰ beslediler nâz ile

⁶⁵⁶ TTK: âh

⁶⁵⁷ İÜ: Resîden-i müddet-i mevlûd-ı Nebî 'A[leyhisselâm]m

⁶⁵⁸ İÜ: hoca

⁶⁵⁹ TTK: Müşk ile 'anber kokardı nâfesi

⁶⁶⁰ İÜ: Olanca

- 873 Ba‘zılar dirler ki Cibrîl-i Emîn
Karnını yardukda itmiş sünnetin⁶⁶¹
- 874 Oldı üç dürlü rivâyât-ı sahîh
Doğduğında söyledi dirler fasîh
- 875 [L: 37a] Ümmetî didi işitdi anası
Ol sadefden doğıcak dür-dânesi
- 876 İy ‘aceb ümmet ana kimdür olan⁶⁶²
Ümmet olur mı riya tâ‘at kılan
- 877 Şimdi halkun ekser oldur⁶⁶³ pîşesi
Zerk ü tezvîr ü hased endîşesi
- 878 Birbirini halk ilüb çekmekdedür
Şerr ü fitne tohmunu ekmekdedür
- 879 Fikrümüz gaybet kuru bühtân nemîm
Ümmet olmaz böyle vallâhü’l-‘Azîm⁶⁶⁴
- 880 [İÜ: 32b] Ümmet oldur kim duta buyruğını
Anı seve ol koya⁶⁶⁵ ayruğını
- 881 Bî-riyâ yok defterümde bir ‘amel
Yazılı illâ dolu tûl-ı emel
- 882 Bin günâhuma dimedüm bir günâh⁶⁶⁶
Bir günâhuma dimedüm bir gün âh
- 883 Cürmümüzden kiçi ola Kûh-ı Kâf
Özümüzden ulu ola mûr-ı sâf

⁶⁶¹ İÜ ve L: Ba‘zı eydürler ki Cibrîl-i Emîn / Karnını yardukda itmişdi hemîn

⁶⁶² İÜ: İy ‘aceb kimdür ana ümmet olan

⁶⁶³ İÜ ve L: Kim zamânun şimdi oldur

⁶⁶⁴ İÜ ve L: tallâhü’l-‘Azîm

⁶⁶⁵ TTK: Anı seve koya ol

⁶⁶⁶ TTK: bir kez âh

- 884 ‘Ömrümüz geçdi hatâ vü lehv ile
Var ise bir tâ‘atüm bin sehv ile
- 885 Sehv ile olmaz ‘ibâdet Hâlık’a
Nice mahv ola günâh-ı sâbika⁶⁶⁷
- 886 [TTK: 29b] Lâyık olduk yandurursa nârına
‘Afv iderse gark ider⁶⁶⁸ envârına
- 887 Kulıyam hâcem⁶⁶⁹ elinde ihtiyâr
Ger be-nûr itsün delâlet ger be-nâr
- 888 [L: 37b] Az kalubdur sâl ile heftâd olam
Râzıyam sonra çıkan Hennâd olam
- Der-beyân-ı ‘alâyim-i mevlûd-ı Nebî ‘Aleyhisselâm⁶⁷⁰
- 889 Ol gice kim anadan doğdı Resûl
Ka‘be’ye girmişdi Şeybe bâ-usûl
- 890 Hoş ziyâret iderek bakar görür
Ka‘be dört rükni ile secde kılur
- 891 Gördi ‘Abdullâh evine doğrudur
Bir zamândan Ka‘be yine doğrulur
- 892 Her ne denlû varsa asnâm-ı Lât
Düşdiler yüzün koyu⁶⁷¹ iy pâk-zât
- 893 Üç güne dek kaldururlardı ‘amû
Girü yüzi üzre⁶⁷² düşerdi kamu

⁶⁶⁷ TTK: Sehv ile olmaz ‘ibâdet bil kabûl / Sehv ile niçün ‘ibâdet ide kul

⁶⁶⁸ TTK: Mahv iderse gark ide

⁶⁶⁹ İÜ ve TTK: hocam

⁶⁷⁰ İÜ: Der-mevlûd-ı ‘alâyim-i Resûl ‘Aleyhisselâm

⁶⁷¹ TTK: Yüzi üzre düşdiler

⁶⁷² İÜ ve L: Girü yüzün [L: yüzi] koyu

894 [İÜ: 33a] Yıkılur⁶⁷³ bin bir kelîse⁶⁷⁴ kubbesi

Hem dahı eyvân-ı Kisrî suffesi

895 Yapduğı Nevşînrevân görgülü sarây

Yarıluben kubbesi çün⁶⁷⁵ kopdı vay

896 Tahtı yıkıldı dahı bir yanınun

Tâcı dahı düşdi başından anun

897 Şâm milkinde⁶⁷⁶ Satîh-i kâhine

Oldı masrû‘ kimse duymaz âhına

898 Şakk-ı kâhin⁶⁷⁷ dahı hem iy zâtı pâk⁶⁷⁸

Odı sındı ol gice oldı helâk

899 Hem uçuklu oldı Zerkâ-yı Yemâm

Düşüben taşdan taşa oldı tamâm

[L: 38a] Kavlühû Te‘âlâ: “Ve kul câ’e’l-hakku ve zehaka’l-bâtılü inne’l-bâtîle kâne zehûkan”⁶⁷⁹

900 [TTK: 30a] Hem ‘Acem milkinde ol nâr-ı kebîr

Bunca yıl yanar iken söyündi dir

901 Kim ana tapar idi kavm-i ‘Acem

Âve Sâve Kûm ü Kâşân⁶⁸⁰ şehri hem

902 Âve şehrinün öninde vardı göl

Ulu idi key katı kiçi değül⁶⁸¹

⁶⁷³ TTK: Yıkılub

⁶⁷⁴ İÜ: kenîsâ; L: kelîsâ

⁶⁷⁵ İÜ ve L: vü

⁶⁷⁶ TTK: milkinün

⁶⁷⁷ İÜ: şakk-ı şâhin

⁶⁷⁸ L: pâk-zât

⁶⁷⁹ Bu başlık TTK’da yoktur.

⁶⁸⁰ TTK: Âve Sâve kavmi Kâşân

- 903 Atlu ancak iki günde dolaşur
Ol gice yire geçüb kurur⁶⁸² kalur
- 904 Sâve⁶⁸³ şehrinün öninde hem işit
Var idi bir ulu derbend iy yiğit
- 905 Kim ekâlîmden gelicek kârbân
Ol aradan geçüb olurdı revân
- 906 Dağdan yıkıldı bir ulu kaya⁶⁸⁴
Dutdı ol derbendi anı kim sıya
- 907 Mümkün olmadı gidermek anı dir
Kaldı ol şehrin yolu kapalı dir⁶⁸⁵
- 908 [İÜ: 33b] Dahı bunun gibi nice mu‘cizât
Gördi ol gice kamu kavm-i ‘usât
- 909 Geldi alına anun ol gice nûr
Nûr idi kendözi pes kıldı zuhûr⁶⁸⁶
- 910 Şöyle berrâk oldu anun cebhesi⁶⁸⁷
Kimsenün kalmadı ayruk şübhesi
- 911 Evvel idi geldi ol nûr âhire⁶⁸⁸
İntikâl itmedi ayruk âhara
- 912 Nûrla evvel cism ileydi âhirîn
Evvel âhir pes ol olubdı hemîn

⁶⁸¹ Bu beyit sadece İÜ’de vardır.

⁶⁸² İÜ ve L: kuru

⁶⁸³ L ve TTK: Âve

⁶⁸⁴ TTK: Dağdan yıkıldı indi bir kaya

⁶⁸⁵ İÜ: Mümkün olmadı gidermek anı bil / Kaldı ol şehrin yolu kapalı dir

⁶⁸⁶ TTK: Nûr idi kendinün kıldı zuhûr

⁶⁸⁷ İÜ: Şöyle berk ururdu anun cebhesi

⁶⁸⁸ İÜ: Evvel idi ol nûr geldi âhire

913 [L: 38b] Evliyâ ol nûra oldı lem‘a dir

Nitekim pervâne tâlib şem‘a dir⁶⁸⁹

914 Andan özge gelmeye ayruk vücûd

Nûrını hem anda hatm itdi Vedûd

915 Kalmadı bir söz kim anı ben diyem

Ol habîbullâha cândan bendeyem

Kâle Resûlüllâh sallelâhü ‘aleyhi ve sellem: Men lâ a‘refe küneytünâ bi’t-tamâmi

ve’l-kemâli lâ yesihhu îmânühû illâ bi’n-noksâni ve’l-ihtilâli⁶⁹⁰

916 Anladunsa ma‘nîsin ‘âkil kişi

Pes gerekmez olasın gâfil kişi

917 Bilmeyen ecdâdumı başdan tamâm

Hem kime nakl itdi nûrum iy hümâm

918 Ol kişinün olmaz îmânı bütün

Böyle didi hak Resûl iy zû-fünûn

919 Bilmek istersen bu bâbı anla sen

Bu kitâba kıl nazar yâ bû’l-hasen

920 Tâ ola îmânun İslâm’un dürüst

Anladunsa sözümi iy fehmi cüst

[TTK: 45b] Meclis-i dîger der-tevârîh-i mülûk-ı ‘Osmâniyân⁶⁹¹

921 [İÜ: 34a] Çün tevârîh-i nebî oldı tamâm

Nûrı hem seyr ile buldı ihtitâm

⁶⁸⁹ 912 ve 913. beyitler TTK’da yoktur.

⁶⁹⁰ Bu başlık ve 916-920 arasındaki beş beyit TTK’da yoktur. Burada İÜ’de كُنَيْتًا, L’de كُنَيْتًا olarak yazılan kelimenin doğru okunuşu bulunamamıştır.

⁶⁹¹ Bu başlık İÜ’de yoktur.

- 922 Hak'dan olursa 'inâyet ben gedâ
İdeyin bir söze dahı ibtidâ
- 923 [L: 39a] Lâzım oldu vasfını sultânların
Eydeyin⁶⁹² târîhini hem anların
- 924 Her birisi⁶⁹³ nice gelüb gitdüğün
Saltanatda 'adl ile dâd⁶⁹⁴ itdüğün
- 925 Ahmedî sâbıkları zikr eylemiş
Âl-i 'Osmân'a gelince söylemiş
- 926 Âl-i 'Osmân'un da nice beğlerin
Söylemiş n'eyleyüben n'itdüklerin
- 927 Dimiş ez-Âdem benî 'Osmân'a dek
Dahı andan Mîr Süleymân Han'a dek⁶⁹⁵
- 928 Anun adına İskendernâme'sin⁶⁹⁶
Hatm idüben anda sımış hâmesin⁶⁹⁷
- 929 İy Hudâyâ tâ irişince ecel
Bize dahı söylemeğe vir mecel
- 930 Âl-i 'Osmân'un gazâsın bî-şümâr
Söyleyelüm dinlesün şeyh ü kibâr
- 931 Dükedince devrini çarh-ı felek
Ellerinde bunların olsun dilek
- 932 Âl-i 'Osmân itdi bil bî-had gazâ
Gâzî adı anlara oldu sezâ

⁶⁹² İÜ: Eydeyim

⁶⁹³ TTK: Her birisin

⁶⁹⁴ TTK: Saltanatda nicesi dâd

⁶⁹⁵ İÜ ve L: Âdem atadan dimiş 'Osmân'a dek / Dahı mâdûnın Mîr Süleymân'a dek

⁶⁹⁶ L: Sikendernâme'sin

⁶⁹⁷ Bu beyit TTK'da yoktur.

- 933 Varduğınca önlerinden sonı gör
Ger sen inanmaz isen fikr eyle gör⁶⁹⁸
- 934 Kim nice dutdı cihânı ser-be-ser⁶⁹⁹
Basmaduk ayakları kalmadı yer⁷⁰⁰
- 935 Kalanın dahı basıser bî-gümân
Kılıcından düşmeni bulmaz amân
- 936 [İÜ: 34b; L: 39b; TTK: 46a] Çün dükenmez bunların şerhi ‘azîz
Varalum söz evveline yine biz
- 937 Böyle nakl itmiş hikâyetde selef
Buldı gâzîler cihâd ile şeref
- 938 Anladılar çün şehâdet rütbetin
Saldılar seyf ile küffâra akın
- 939 Şehr-i Me’men’den kopub tâ-milk-i Rûm
Gazv⁷⁰¹ içün cem’ olub itdiler hücûm⁷⁰²
- 940 Pâdişâhları Süleymân Şâh idi
Encüm içinde sanasın mâh idi
- 941 Çünkü gâlib oldu Çengiz⁷⁰³ Han ana
Bakmaz ayruk dâr-ı milkinden yana
- 942 Aslını sorar isen eydem sana
Dut kulağın bir zamân benden yana
- 943 Kalp Alp oğlıdur⁷⁰⁴ ol şîr-i dilîr
Ol dahı Kızıl Boğa oğlıydı dir⁷⁰⁵

⁶⁹⁸ TTK: Ben demek lâzım değil fikr eyle gör

⁶⁹⁹ TTK: ser-te-ser

⁷⁰⁰ TTK: Kalmadı ayakları basduğu yer

⁷⁰¹ İÜ: Gazâ

⁷⁰² TTK: Gazâ için cem’ ile itdi hücûm

⁷⁰³ İÜ: Cengin

- 944 İbn-i Bayındur idi Kızıl Boğa
Ol dahı Ayu Kulak oğlu ağa
- 945 Hem Doğan oğlu durur Ayu Kulak
Ol da Meyşun oğlıdur⁷⁰⁶ bi'l-ittifâk
- 946 Hem Safur oğlu durur Meyşun dahı
İbn-i Bakı Ağa'dur ol da ahî⁷⁰⁷
- 947 İbn-i Doğan Çakı'dur⁷⁰⁸ Bakı Ağa
Tok Temür oğlıdur ol dahı ağa⁷⁰⁹
- 948 İbn-i Basık⁷¹⁰ Ağa'dur hem Tok Temür
İbn Gök Alp durur ol da anla gör
- 949 [L: 40a] Gök Alp hem Oğuz oğlıdur be-nâm
Ol dahı İbn-i Kara Han iy hüâm
- 950 Hem Kara Han Kutlu oğlıdur işit
Ol Durak oğlu durur⁷¹¹ bil iy yiğit
- 951 [İÜ: 35a; TTK: 46b] Ced-ber-ced Yâfes'e varınca tâ
Kim otuz sekiz nefer cümle ata⁷¹²
- 952 Yâfes ibn-i Nûh durur⁷¹³ iy nev-cüvân
Nûh Lemek oğlu durur bilgil 'ayân

⁷⁰⁴ İÜ ve L: oğlıydı

⁷⁰⁵ TTK: oğlu durur

⁷⁰⁶ L: oğlu durur

⁷⁰⁷ L: Hem Doğan oğlu durur Meyşun dahı / İbn Bakı Ağa'dur ol dahı

⁷⁰⁸ TTK: İbn-i Doğan Çak durur

⁷⁰⁹ 945, 946 ve 947. beyitlerin sırası L'de (muhtemelen müstensih hatasından dolayı) karışmıştır; oradaki sırası 946, 947, 945'tir. Beyitlerdeki kelimelerin farklı varyantları da yukarıda, ilgili beyitlerin dipnotlarında verilmiştir.

⁷¹⁰ TTK: Yasif

⁷¹¹ TTK: Ol da Durak oğlıdur

⁷¹² İÜ ve L: neferdür iy fetâ

⁷¹³ İÜ ve L: Nûh'dur

- 953 Bunlar Oğuz neslidür bil iy ‘amû
Gâyet ile mu‘tekidlerdi kamu
- 954 Şehr-i Me’men bunlara olmuş vatan
Pâdişâhlardı kamusı⁷¹⁴ anla sen
- 955 Leşkeri var idi yiğirmi tümen
Her tümen yüz bin er idi encümen
- 956 Belh şehrini kıldılar bunlar harâb⁷¹⁵
Oda yakdı yandı nice şeyh ü şâb
- 957 Belh sultânı idi Horezmşâh
Kaçdı Bağdâd’a varub oldı penâh
- 958 Atası anun Bahâ’üddîn idi
Nîk-hulk idi vü nîk-âyîn idi
- 959 Şâh-ı Horezm’ün Bahâ’üddîn dahı
Kızı oğlu idi bilgil iy sehî⁷¹⁶
- 960 Atası idi Hüseyin-i pür-edîb⁷¹⁷
Olmış idi Belh şehrinde hatîb
- 961 Kim Ebûbekr-i Takî neslinden ol
Gelmiş idi Belh’e ol sâhib-i ‘ukûl
- 962 [L: 40b] Altı ay öndin Bahâ’üddîn-i pâk
Gitdi Bağdâd’a oluben vehm-nâk
- 963 Geldi yakdı Belh’i bil Cengiz⁷¹⁸ Han
Virmedi ol kimseye emn ü amân

⁷¹⁴ TTK: kamusın

⁷¹⁵ İÜ ve L: Belh şehrini varub [L: vurub] kıldı harâb

⁷¹⁶ TTK: ahî

⁷¹⁷ L: bî-edîb; TTK: bir edîb

⁷¹⁸ L: Cengin; TTK: Çengiz

964 [İÜ: 35b] Sonra geldi oğlu Ogütay Han⁷¹⁹

Oldı Bağdâd'a emîr ol bir zamân

965 Yakdı Bağdâd'ı harâb itdi ol er

Eyledi ilin dahı zîr ü zeber

966 [TTK: 47a] Aldı 'Abbâsilerün tahtını ol

Âl-i Selçuk oldılar gâyet melûl

967 Âl-i Selçuk'dan 'Alâ'üddîn Şâh

Pes 'Acem'den çıkdı Rûm'a sürdi râh

968 Aldı Yunan illerini ser-be-ser

Kim ana dirler Karaman iy peser

969 Yapdı çok kal'a bilâd âbâd ider

Şimdi halkı hayrla anı yâd ider⁷²⁰

970 Bir ulu sultân olur ol nîk-nâm

Aldı Yunan illerin oldı hümâm⁷²¹

971 Çün müşevveş oldı hâl-i rûzigâr

Kılmadı ayruk Süleymân Şâh karâr⁷²²

972 Dâr-ı küfr imiş işitdi Rûmili

Gazv için seyfin kuşandı ol velî⁷²³

973 Tâ-Amasiyye kamu şehir ü diyâr

Feth idüben aldı anı şehriyâr

974 Dönüben getdi Haleb'den yana ol

Kondı Hayber önine idüb nüzûl

⁷¹⁹ TTK: Sonra geldi oğlu ol Ogüt Han

⁷²⁰ Bu beyit TTK'da yoktur.

⁷²¹ L: hemân

⁷²² İÜ: Kılmadı ayruk Süleymân karâr

⁷²³ L: Gazâ için seyfin kuşatdı ol velî; TTK: Gazâya kuşandı seyfin ol velî

975 [L: 41a] Kasd kıldı kim Furat'ı geçe tîz⁷²⁴

Yad idi bilmezler idi yol ü iz

976 Uğradı ana Süleymân Şâh özi

Düşdi gark oldı Furat'a kendözi

977 Çünki fânîdür cihân iy nev-cüvân

Ne kalur Nûşîrevân⁷²⁵ ne Erdevân

978 Var idi üç oğlu anun nâm-dâr

İkisi döndi biri kıldı karâr

979 Birinün adı durur⁷²⁶ Sunkurtekin

Biri Gündoğdı değül bunlar tekin

980 [İÜ: 36a] Biri Ertuğrul durur key şîr-i ner

Her yana vardıysa buldı zafer

981 Az zamânda kopdı⁷²⁷ ol bir nerre şîr

Atası 'Osmân'un oldur iy beşîr⁷²⁸

982 [TTK: 47b] Fî-sebîlillâh gazâlar kıldı çok

Gönli bay idi anun eli açuk

983 Her ki diler taht ala sultân ola

Kân-ı lutf ü ma'den-i ihsân ola

984 Ger diler sen olmaya bî-hûde iş

Pes gerekdür sende çok dâd ü dihiş

985 Dâd ile Nûşîrevân oldı ulu

Hem dihişle⁷²⁹ Hâtem olur bahtulu

⁷²⁴ Bu beyit İÜ'de yoktur.

⁷²⁵ TTK: Nûşîrevân

⁷²⁶ TTK: adı idi

⁷²⁷ TTK: oldı

⁷²⁸ TTK: iy emîr

- 986 Var idi Ertuğrul'un üç oğlu hem
Biri Sarhı biri Gündüz iy dedem
- 987 Biri 'Osmân idi ol bebr ü peleng
Gitmediler sakladılar nâm ü neng
- 988 [L: 41b] Çün 'Alâ'üddîn ulu sultân olur
Sarhı'yı Ertuğrul ana gönderür
- 989 Vara⁷³⁰ sultân hazretine yalvara
Kışla yazla bunlar bir yir vire
- 990 Ermenek dağın Bilecük yöresin
Virdi hem bile Domaliç arasın
- 991 Kışla yazla virdi tâ kim duralar
Cân ü dilden kâfire seyf uralar
- 992 Bir zamân çün itdiler bunlar karâr
Oldı küffârdan bularun kârı zâr⁷³¹
- 993 Nâ-gehân sultâna Yacu⁷³² Han yürür
İşidüb Ertuğrul'a yirin virür
- 994 Didi Sultân 'Alâ'üddîn-i⁷³³ imâm
Ben gelince yirüme ol kâyim-makâm⁷³⁴
- 995 [İÜ: 36b] Gitdi tâ Yacu⁷³⁵ ile ide cidâl
Ol arada irdi sultâna zevâl

Rü'yâ-yı Ertuğrul

⁷²⁹ İÜ: dihişlü

⁷³⁰ TTK: Vardı

⁷³¹ İÜ: Oldı küffârın işi bulardan kâr-zâr; L: Oldı küffârın bulardan kârı zâr

⁷³² TTK: Ye'cü

⁷³³ İÜ ve L: Sultân el-'Alâ'üddîn

⁷³⁴ İÜ ve L: Ben gelince yirüme kâyim-makâm

⁷³⁵ TTK: Ye'cü

996 [TTK: 48a] Yatub Ertuğrul gice bir düş görür

İndi gökden ay ü koynına girür⁷³⁶

997 Bir mu‘abbir var idi ol nîk-nâm

Dedebalı dirler idi iy hümâm

998 Vardı düşün didi ana yalvaru

Çıkdı koynundan bir ay iy mâh-rû

999 Girdi koynuma benüm buldum sürûr

Bitdi nâfumdan bir ağaç dolu nûr

1000 [L: 42a] Şöyle buldı ol şecer tûl ü dirâz

Devhasında kondı yüz bin ser-firâz

1001 Halk-ı ‘âlem cem‘ olur ol sâyede

Key ganîmet buldılar çok fâ’ide

1002 Yir yirin hem çeşmeler oldu revân

Kimi içer kim suvarur bûsitân

1003 Ol mu‘abbir didi ana iy yiğit

Neslüne virildi sultânluk işit

1004 Kızumı oğlun eğer ‘Osmân ala

Nesli yidi iklîme sultân ola

1005 Virdi ‘Osmân’a kızın şeyh-i kebîr

Oldı Ertuğrul hem elli yıl emîr

1006 ‘Âkıbet ol dahı dünyâdan gider

Baht anun kim hayr ile ihsân ider

Cülûs-ı Sultân ‘Osmân Gâzî⁷³⁷

⁷³⁶ TTK: koyunına girür

⁷³⁷ L ve TTK: Cülûs-ı ‘Osmân Gâzî

- 1007 Altı yüz seksen yidi oldukda sâl
Geçdi ‘Osmân tahta bî-ceng ü cidâl
- 1008 [İÜ: 37a] Dutdı şevket çünki devlet oldu yâr
Oldı anun bu kamu milk ü diyâr
- 1009 Cem‘ olur leşker katında bî-girân
Cengde Rüstem ‘adilde Nûşînrevân⁷³⁸
- 1010 [TTK: 47b] Oldı bu cümle guzâta⁷³⁹ ol peder
Okı zahmından⁷⁴⁰ Fîrenk itdi hazer
- 1011 Dâr-ı küfre düşdi andan zelzele
Üngürüs’e hem irişdi velvele
- 1012 [L: 42b] Eynegöl feth oldu hem⁷⁴¹ Karahisâr
Oldı halkı anlarun heb târümâr
- 1013 Ulubad’ı aldı Bursa’ya düşer
Alımayub bir havâle yaptılar
- 1014 Kapluca’da ol havâle iy peder
Biri dahı Balabancık didiler
- 1015 Bir yıl içre ikisini yaptılar⁷⁴²
İl vilâyet cümle ana dapdılar⁷⁴³
- 1016 Kaldı kal’a yalunuz pes der-miyân
Bir şecer üzre sanasın âşiyân
- 1017 Oğlı Orhan’ı virib idi ana
Tâ kim⁷⁴⁴ ide anun işin bir yana

⁷³⁸ L ve TTK: Cenge Rüstem ‘adl ile Nûşînrevân

⁷³⁹ İÜ: gazâda

⁷⁴⁰ L: Okı rumhından; TTK: Ok ü rumhından

⁷⁴¹ İÜ ve L: vü

⁷⁴² İÜ: yapdı yâr

⁷⁴³ TTK: çapdılar

- 1018 Köse Mihal dirler idi bir dilîr
Bile gitdi anun ile dinle bir
- 1019 Yenişehir'e⁷⁴⁵ gitdi 'Osmân ceng içün
Ceng-i küffâr⁷⁴⁶ ile nâm ü neng içün
- 1020 İtdi küffâr ile bir ceng-i girân
Ki âferîn itdi zemîn ü âsumân
- 1021 Gâzîler cânını kıldılar fidî
Hak 'inâyet kıldı küffârı sıdı
- 1022 Bursa halkı çün bu hâli gördiler
Kal'ayı Orhan'a ol gün virdiler
- 1023 [İÜ: 37b] Pes tekûri kılmadı ayruk karâr
Gitdi İstanbul'a idüben firâr
- 1024 Yidi yüz yiğirmi altıdaydı sâl
Bursa feth oldukda iy şîrîn-makâl
- 1025 [L: 43a; TTK: 49a] On dokuz yıl sürdi 'Osmân saltanat
Hem bu yıl Orhan'a değdi memleket

Cülûs-ı Sultân Orhan⁷⁴⁷

- 1026 Getdi 'Osmân geçdi Orhan yirine
Oğlı kalsa kişinün ne yirine
- 1027 Çünkü Orhan eyledi tahta cülûs
Kıldı 'âlem halkı ana pâ-y-bûs

⁷⁴⁴ TTK: ki

⁷⁴⁵ L: Binişehir'e; TTK: Yinice'ye

⁷⁴⁶ TTK: Çünkü küffâr

⁷⁴⁷ L ve TTK: Cülûs-ı Orhan Şâh

- 1028 Pes karındaşı ‘Alî Paşa’yı ol
Da‘vet idüb dir ne dirsın nice yol
- 1029 Dutalum kim işümüz ola temîz
Bir nasîhat vir bize sen iy ‘azîz
- 1030 Didi ana ol ‘azîz iy ihtiyâr
Ger dilerse kim olasın bahtiyâr
- 1031 ‘Adli pîşe kıl özüne oldur iş
Dîn-i İslâm’a mu‘âvin ol durış
- 1032 ‘Âlem içre sen dahı ko bir nişân
Yâd olasın anun ile çok zamân
- 1033 Çün kızıl börk geydi leşkerler kamu
Sen gey ak börki arada iy ulu
- 1034 Vardı Bektaş⁷⁴⁸ oğlına ol şîr-i ner
Bî‘at idüb andan ak börki geyer⁷⁴⁹
- 1035 İtdi ol şeyh ana sıdk ile du‘â
Hak katında ol du‘â oldı revâ
- 1036 Didi önünden sonun hak eyde gör
Hoş kabûl oldı du‘â fîkr eyle gör
- 1037 [İÜ: 38a; L: 43b] Geydiler ol kisveti kullar dahı
Kaldı andan geymek ak börk iy ahî⁷⁵⁰
- 1038 Yeniçeri dirmek andan kaldı hem
Hem yaya yazmak dahı iy bû’l-kerem
- 1039 [TTK: 49b] Kardaşı kardaşın öldürmek dahı
Ol zamânda yoğ idi bil iy sehi⁷⁵¹

⁷⁴⁸ TTK: Bekdaş

⁷⁴⁹ İÜ: andan ol ak börk geyer

⁷⁵⁰ L: Kaldı andan ak börk geymek dahı [TTK: ahî]

- 1040 Yıldırım⁷⁵² Han'a gelince bu günâh
Olmadı vü olmadı bunlar tebâh⁷⁵³
- 1041 İznik'i feth itdi kıldı çok savaş
Bir 'imâret yapdı üleşdirdi aş
- 1042 Virdi pes oğlu Murâd Han'a 'alem
Bursa sancağın bâ-hayl ü haşem⁷⁵⁴
- 1043 Hem Karasi ilini hem İdrimid
Bergama'yı dahı feth itdi be-cid
- 1044 Dinle bir gün Şeh Süleymân ol emîr
Kardaş idi Orhan ile hem vezîr⁷⁵⁵
- 1045 Geldi deryâya yakın⁷⁵⁶ ol nîk-hâh
Bize yol vir didi bundan yâ İlâh
- 1046 Rûmili'ne geçmeğe göster sebîl
Tâ şehîd olanlar içe selsebîl
- 1047 Danışur bir nice merd ile ol er
Kim ne yirden idelüm Rûm'a güzer
- 1048 Ece Beğ didi vü Fazlı Beğ ana
Ger dilersen işümüz bu dem ona
- 1049 Var bu deryânun kenârında hisâr
Adını virmiş Cüneyt'ün Girdigâr
- 1050 [L: 44a] Emr idersen varalum biz ana dir
Görelüm başda ne yazdıysa Kadîr

⁷⁵¹ TTK: ahî

⁷⁵² İÜ ve L: İldırım

⁷⁵³ L: Olmadı vü bunlar olmadı penâh; TTK: Olmadı vü bunlar oldılar penâh

⁷⁵⁴ TTK: Böylese sancağın bile hayl ü haşem

⁷⁵⁵ L: Kardaş idi Orhan ile ol hem vezîr

⁷⁵⁶ TTK: Geldi dir yaza yakın

- 1051 Girdiler bir sala ikisi o dem
Rûmili'ne basdılar bir gün kadem
- 1052 [İÜ: 38b] Bağlar içinde bulub bir kâfiri
Dutdılar iletdiler anı diri
- 1053 Virdiler hil'at didiler iy kişi
Var mıdur yir geçmeğe birkaç kişi
- 1054 [TTK: 50a] Ger Cüneytî⁷⁵⁷ kal'asın biz alavuz
Göresin sana ne eylük kılavuz
- 1055 Bir gemiye girdiler seksen kişi
Şâh⁷⁵⁸ Süleymân bile gözle gerdişi
- 1056 Var idi anda bir ulu mezbele
Çıkalum dir buna⁷⁵⁹ cümlemüz bile
- 1057 Kal'aya olmuş havâle key firâz
Ol aradan girdiler iy ser-firâz
- 1058 Kim bular gelmiş idi vakt-i seher
Buldılar fırsat hisâra girdiler
- 1059 Taşra hırmende bulundı kamusu
Sındı küffârın bu işden nâmûsı
- 1060 Elleriine girdi çünkim ol hisâr
Doldururlar leşker ile bî-şümâr
- 1061 Ol aradan saldılar Rûm'a akın
Vardılar Gelibolu'ya⁷⁶⁰ hem yakın

⁷⁵⁷ TTK: Cüneyt'ün

⁷⁵⁸ L ve TTK: Şeh

⁷⁵⁹ L: Çıkalum buna dir; TTK: Çıkalum dir ana

⁷⁶⁰ İÜ: Gelübolu'ya

- 1062 Akçalimon⁷⁶¹ dirler idi bir ada
Yakdılar keştîlerin uruben⁷⁶² oda⁷⁶³
- 1063 [L: 44b] Var idi Ayaş yana hem bir hisâr
Varub anı dahı anlar⁷⁶⁴ aldılar
- 1064 Pes Gelibolu'ya⁷⁶⁵ itdiler hücûm
Leşker ile vardılar beğler 'umûm
- 1065 Geldi cenge leşkere karşı tekür
Virdi fırsat bunlara⁷⁶⁶ Hayy ü Şekûr
- 1066 Kaçdı girdi kal'aya ol bed-siyer⁷⁶⁷
Gâzîler ol kal'ayı feth⁷⁶⁸ itdiler
- 1067 [İÜ: 39a] Hicretinden hem Resûl'ün iy 'azîz
Olmış idi yidi yüz elli sekiz
- 1068 Hayrabolu'yı vü Çorlu'yı bular
Akın idüb illerini aldılar
- 1069 [TTK: 50b] İvrenos Beğ dirler idi bir güzîn
Dimetoka hem İlbeği Birgozı'n⁷⁶⁹
- 1070 Varub aldı⁷⁷⁰ anları ol kâm-kâr
Gelibolu'ya⁷⁷¹ gelüb kıldı karâr

⁷⁶¹ TTK: Ağçalimon

⁷⁶² L: urub

⁷⁶³ TTK: Basdılar keştîlerin urub oda

⁷⁶⁴ TTK: Varub anlar dahı anı

⁷⁶⁵ L: Gelübolu'ya; TTK: Gelibolu'ya

⁷⁶⁶ İÜ: Virdi bunlara fırsat; TTK: Virdi nusret bunlara

⁷⁶⁷ TTK: Kaçdı girdi kal'aya ol demde dir

⁷⁶⁸ L: kal'ayı dahı feth

⁷⁶⁹ TTK: Dimetoka İlbeği hem Birgozı'n

⁷⁷⁰ İÜ: aldılar

⁷⁷¹ TTK: Gelibolu'ya

- 1071 Bir gün ol düstûr-ı Sultân-ı Orhan
Şeh⁷⁷² Süleymân sayda getdi nâ-gehân
- 1072 Saldı şâhinin şikâra bayağı
Bir delüğe geçdi atı ayağı
- 1073 Düşdi atından ü oldı nâ-tüvân
Uçurur⁷⁷³ şehbâzını ez-âşiyân
- 1074 Bu cihândan kimse çün bulmaz murâd
Merd isen dünyâda ko bir yahşı ad
- 1075 Kim kişinün bunda adıdur kalan
Ayrığının gerçeği olmuş⁷⁷⁴ yalan
- 1076 [L: 45a] Adı kalsa kişinün olmaz fenâ
Bu durur ‘ömr-i dirâzdan key gınâ⁷⁷⁵
- 1077 İki aydan sonra Sultân Orhan
‘Azm idüb milk-i cinâna virdi cân
- 1078 Anı dahı yutdı bu⁷⁷⁶ hâk-i zemîn
Vâh ne zâlimdür bu yir iy hurde-bîn
- 1079 Anun içün dir ulular buna yir
Nâz ile besler döner⁷⁷⁷ ol girü yir
- 1080 Bir nazar kılsan yire iy pür-kemâl
Dopdoludur hûb-rûy ü hatt ü hâl
- 1081 Yidi yüz elli dokuz oldı sene
Han Murâd geçdükde Orhan yirine

⁷⁷² İÜ: Şâh

⁷⁷³ TTK: Uçura

⁷⁷⁴ L ve TTK: oldı

⁷⁷⁵ İÜ ve L: Bu durur ‘ömr-i dirâz ü key gınâ

⁷⁷⁶ TTK: ber/bir

⁷⁷⁷ İÜ: dutar

[İÜ: 39b] Cülûs-ı Sultân Murâd ve şehîd-i gazâ-yı Kosova⁷⁷⁸

1082 Bir ulu sultân olur Gâzî Murâd

Kim kamu ‘âlem bulur andan murâd

1083 [TTK: 51a] Aldı Birgoz’ı⁷⁷⁹ vü Çorlu’yı tamâm

Dahı Batnos kal‘asın hem ol hümâm

1084 İpsala alındı vü milk-i Keşân⁷⁸⁰

İvrenos Beğ feth ider ol pehlüvân

1085 Edrene’ye geldi hem Sultân Murâd

Kırdı küffârı kazandı yahşı ad

1086 Kal‘ayı feth eyledi ol yek-sere⁷⁸¹

Girdi Hicret yidi yüz altmış bire

1087 Pes⁷⁸² Fülûbe feth olur hem Zağara

Kasd kıldı kim Sitarebol’a vara⁷⁸³

1088 [L: 45b] Yidi yüz altmış iki oldukda sâl

Feth olur bunlar eyâ şîrîn-makâl

1089 Hem bu yılda oldu dir küllü kûsûf

‘Ârif oldur kim bula sırra vukûf

1090 Bir gice bir gün olur key karanı

Halk-ı ‘âlem oldılar öni yanı⁷⁸⁴

⁷⁷⁸ L: Cülûs-ı Sultân Murâd; Cülûs-ı Gâzî Murâd Han

⁷⁷⁹ TTK: Bergoz’ı

⁷⁸⁰ TTK: İpsala’yı aldı hem milk-i Keşân

⁷⁸¹ İÜ: yel sere

⁷⁸² TTK: Hem

⁷⁸³ İÜ: Kasd kıldı kim Sitanbul’a vara; TTK: Kasd kıldı Üsitanbul’a vara. Kastedilen yer İstanbul değil, Stavroupoli/Yeniköy olmalıdır.

⁷⁸⁴ TTK: eni beni

- 1091 Şöyle düşdi vehim ol gün illere
Şerhi gelmez hergiz anun dillere
- 1092 Yidi yüz çün altmış altı oldu yıl
Hem Biga ili⁷⁸⁵ alındı eyle bil
- 1093 Geldi sultâna haber ki iy pâdişâh
Cümle küffâr oldu sana kîne-hâh
- 1094 Serf ilinden kopdı bir bî-had çeri
Elli-altmış bine irdi leşkeri
- 1095 Getdi sultân Gelibolı'dan yana
Bir haber geldi yine anda ana⁷⁸⁶
- 1096 [İÜ: 40a] Geldi Çirmen iline kâfir dahı
İrdi sultâna haberler bir dahı
- 1097 İtdiler don baskunını gâzîler
Doldı leşkerden ovalar yazılar
- 1098 [TTK: 51b] Bir neberd itdiler⁷⁸⁷ ol gice 'azîm
Yire kanlar dökülür ol dün delim
- 1099 Akdı anda⁷⁸⁸ her taraftan seyl-i hûn
Oldı râyâtı olarun ser-nigûn
- 1100 Şimdi dahı vardur ol yirde nişân⁷⁸⁹
Sırf Kırundusı dinilür iy cüvân
- 1101 [L: 46a] Hicret'ün yidi yüz altmış yidisi
Olmış idi kim düşdi kâfir besî⁷⁹⁰

⁷⁸⁵ TTK: Boğa ili

⁷⁸⁶ L: Bir haber geldi yine andan ana; TTK: Bir haber geldi yine andan yana

⁷⁸⁷ İÜ: itdi

⁷⁸⁸ İÜ: andan

⁷⁸⁹ İÜ: Şimdi dahı vardur o yirde nişân; TTK: Şimdi dahı var durur andan nişân

- 1102 Vardı sultân Bursa'da kıldı karâr
Bilecük şehrinde hem câmi' yapar⁷⁹¹
- 1103 Hem Hamîdili'ni feth itdi tamâm
Dahı Akşehir'i Yenişehir'i hümâm
- 1104 Seydîşehri'ni Yalavaç'ı dahı
Yidi yüz yetmiş beşinde iy sehî
- 1105 Geçdi andan Rûmili'ne Şâh Murâd⁷⁹²
Tâ ki gazv⁷⁹³ ide kazana bir key ad⁷⁹⁴
- 1106 İvrenos Beğ geldi buluşdı ana
Getdiler andan Pelane'den⁷⁹⁵ yana
- 1107 Ana Tanrı yıkduğı dirler hisâr
Ol yirün halkı kamu ana kaçâr
- 1108 Vardı sultân üstine çok ceng ider
Alımayub âhir anı kor gider
- 1109 Alımaduğına gâyetde melûl⁷⁹⁶
Oldı varub bir yire ider nüzûl
- 1110 Tanrı yıka diyü ider bed-du'â
Ol du'âsın Hak anun kıldı revâ
- 1111 [İÜ: 40b] Bu arada geldi hana bir haber
Kal'a bu gice yıkıldı didiler

⁷⁹⁰ L ve TTK: Olmış idi kim düşer kâfir başı [TTK: besî]

⁷⁹¹ TTK'da 1102. beyit önce, 1101. beyit sonra gelmektedir.

⁷⁹² L: Geçdi andan Rûmili'ne Şeh Murâd; TTK: Geçdi andan yine Rûm'a Şeh Murâd

⁷⁹³ L: gazâ

⁷⁹⁴ TTK: Tâ gazâ ide kazana eyü ad

⁷⁹⁵ TTK: Bolayır'dan

⁷⁹⁶ TTK: Oldı gâyet alımaduğına melûl

- 1112 Varub aldılar esîrini tamâm
Çok ganâyim sîm ü zer taslar hırâm
- 1113 [TTK: 52a] Geydi başa gâzîler ol tasları
‘Arşa⁷⁹⁷ döndi cümlesinün⁷⁹⁸ başları
- 1114 [L: 46b] Altun üsküf geymek andan kaldı hem
Edrene’ye geldiler hayl ü haşem
- 1115 İvrenos Beğ’e virür ol ucı bil
Tâ ki küffâra açâ⁷⁹⁹ gazve sebîl
- 1116 Uç⁸⁰⁰ idüb Gümülcine’yi ol dilîr
Morona’yı Üsküb’i⁸⁰¹ feth itdi dir
- 1117 Kavala Dırâma Siroz feth olur
Hem Karaferye Manastır alınur⁸⁰²
- 1118 Vardı Saruhan ilinde göçer il
Sürdiler doldurdılar ol ili bil⁸⁰³
- 1119 Yidi yüz seksen yidi olmışdı sâl
Olduğında bu fütûh ü bu cidâl
- 1120 Ol arada hem hurûc itdi Temür
Geldi Bağdâd’a basar halkı fütûr
- 1121 Ceng ider ol yılda Tahmış Han ile
Sıdı ilin aldı istîmân ile

⁷⁹⁷ İÜ ve L: ‘Ursa

⁷⁹⁸ L: kamusunun

⁷⁹⁹ TTK: ide

⁸⁰⁰ TTK: Güç

⁸⁰¹ İÜ ve L: İsket’i

⁸⁰² TTK: feth olur

⁸⁰³ İÜ: Vardı Saruhan ilinden göçerdi il / Sürdiler doldurdılar ol ili dir

- 1122 Vâkı‘aya uğradı Tahmış Han
Virmedi ana Temür emn ü amân
- 1123 Viribir⁸⁰⁴ ana haber Gâzî Murâd
Gel berü ceng idelüm iy bed-nihâd
- 1124 Varduğun ili vurub⁸⁰⁵ kıldun harâb
Saltanat resmi bu mıdur iy kılâb
- 1125 Girü Sırf’un⁸⁰⁶ leşkeri idüb hücûm
Kosova’ya doğru geldiler ‘umûm⁸⁰⁷
- 1126 [İÜ: 41a] Şâh⁸⁰⁸ Murâd cem‘ itdi heb⁸⁰⁹ ‘askerlerin
Rûmili’nün beğlerin serverlerin
- 1127 [L: 47a] Karşulayu vardı anları revân
Buluşuben itdiler ceng-i girân⁸¹⁰
- 1128 [TTK: 52b] Görmedi böyle neberd çarh-ı felek
Yirde insân tanıladı gökde melek
- 1129 Banlarun birisi döndi hana dir
Ya‘nî geldüm emn ile sultâna dir
- 1130 Adına dirlerdi⁸¹¹ anun Ban Miloş
Sandılar anı ki geldi eli boş
- 1131 Hañçeri var idi yininde⁸¹² meğer
Geldi hanun ya‘nî kim elin öper

⁸⁰⁴ TTK: Viribdi

⁸⁰⁵ L: vurub

⁸⁰⁶ L ve TTK: Serf’un

⁸⁰⁷ İÜ: ‘amûm

⁸⁰⁸ L: Şeh

⁸⁰⁹ İÜ ve L: hem

⁸¹⁰ İÜ: Buluşuben itdiler bir ceng-i girân; L: Buluşuben itdi bir ceng-i girân

⁸¹¹ TTK: dirler

1132 Gâfil idi Han Murâd pes ol pelîd

Hançer ile vurdı⁸¹³ vü kıldı şehîd

1133 Hem kiralun getürürler başını

Kurda kuşa yidürürler lâşını

1134 Leşkeri küffârun oldu târümâr

Gâzîler aldı ganâyim bî-şümâr

Cülûs-ı Ildırım Bâyezîd Han ve hurûc-ı Sultân Timurlenk⁸¹⁴

1135 Çünki ol gâzî Murâd oldu şehîd

Yirine oturdı oğlu Bâyezîd

1136 Çün müyesser oldu taht ol servere

Girdi Hicret yidi yüz doksan bire

1137 Saltanat tahtında otuz yıl tamâm

Oturub Sultân Murâd⁸¹⁵ sürdi merâm

1138 Yıldırım⁸¹⁶ Han'a çü değdi tâc ü taht

Oldı anun devlet ü encâm ü baht

1139 [L: 47b] Kıratova ma'denini bi't-tamâm⁸¹⁷

Aldı feth itdi ilini ol hümâm

1140 [İÜ: 41b] Paşa Yiğit dirler idi bir dilîr

Feth ider Üsküb'i ol mânend-i şîr⁸¹⁸

⁸¹² İÜ: elinde

⁸¹³ TTK: urdı

⁸¹⁴ L: Cülûs-ı Ildırım Han Bâyezîd; TTK: Cülûs-ı Sultân Yıldırım Bâyezîd Han

⁸¹⁵ İÜ: Bâyezîd

⁸¹⁶ İÜ ve L: Ildırım

⁸¹⁷ İÜ ve L: Karatova ma'denlerini bi't-tamâm

⁸¹⁸ TTK: Feth ider Üsküb'i mânend-i beşîr

- 1141 Kulıydı İshâk Beğ ol gâzînün
Bu tevârîhi gerekdür yazınun
- 1142 [TTK: 53a] Var idi Fîrûz Beğ bir pâk-dîn
Feth olur anun elinde hem Vidin
- 1143 Hem varub İflak'a⁸¹⁹ ol itdi akın
Çok ganâyim aldı ol pâkîze-dîn
- 1144 Hem girü Paşa Yiğit Bosna ilin
Feth idüb ol ilde⁸²⁰ itdi çok akın
- 1145 Geçdi han Bursa'ya vardı kendözi⁸²¹
Alaşehr'i⁸²² fetih kıldı hem özi
- 1146 Ayasuluğ'ı dahı Saruhan ilin
Feth idüb ayağına korlar elin
- 1147 Aydın ili beği hem Saruhan beği
Fevt olur çü⁸²³ irdi Hakk'un dileği⁸²⁴
- 1148 Sâl-i Hicret yidi yüz doksan iki
Olmış idi fevt⁸²⁵ olıcak ol iki
- 1149 İllerini aldı Sultân Bâyezîd
Varduğınca⁸²⁶ dir idi hel min mezîd⁸²⁷
- 1150 Sonra İstanbul'a⁸²⁸ vardı ol dilîr
Ceng iderken bir haber var dinle bir

⁸¹⁹ TTK: Eflah'a

⁸²⁰ TTK: yılda

⁸²¹ İÜ: Geçdi han Bursa'ya kendözi

⁸²² İÜ: Alaşehr'e

⁸²³ L: çün

⁸²⁴ TTK: Fevt olur hem Hakk'un irdi dileği

⁸²⁵ TTK: feth

⁸²⁶ İÜ: Varduğında

⁸²⁷ "daha fazlası yok mu?" manasındadır.

- 1151 Üngürüs kiralı itmişdi hücûm
Niğebolı'ya gelür düşmüş o şûm⁸²⁹
- 1152 [L: 48a] Yıldırım⁸³⁰ Han işidicek bu sözi
Kodı şehri ana gitdi kendözi
- 1153 Sûretin tebdîl idüb ol şîr-i merd
Gice ile basdı vü itdi neberd
- 1154 Dökdi Tuna nehrine kâfirleri
Cümlesin itdi helâk ol dîn eri⁸³¹
- 1155 [İÜ: 42a] Bir yıl içinde ider iki gazâ
Kim didüm târîhini evvel size
- 1156 Yine İstanbul'a geldi kendözi
Ehl-i küfrün gice oldı gündüzi
- 1157 [TTK: 53b] İtdi anlarun ile şîrâne cenk
Kal'a küffârün gözine geldi⁸³² tenk
- 1158 Âhiri sulh eylediler dîn eri
Koydılar⁸³³ birkaç kişi bir dâveri⁸³⁴
- 1159 Hem Tarakçı Yenicesi'nün erin⁸³⁵
İçerüye koydılar heb yir yirin
- 1160 Hıfz ideler kal'ayı anlar bile
Kâfirün gitdi kamu işi yile

⁸²⁸ TTK: İslâmbol'a

⁸²⁹ İÜ ve L: Üngürüs kiralı hücûm itmiş idi / Niğebolu'ya [İÜ: Niğübolu'ya] gelüb düşmüş idi

⁸³⁰ İÜ ve L: İldırım

⁸³¹ İÜ ve L: Kamusun itdi helâk ol eri [İÜ: ol dîn eri]

⁸³² TTK: oldı

⁸³³ TTK: Kodılar

⁸³⁴ İÜ'de "ya'nî kâdî" ifadeleriyle derkenar mevcuttur. "dâver" kelimesine işaret edilmiş olmalıdır.

⁸³⁵ İÜ: Hem Tarakçı Yenicesi'nün ilin; L: Her Tarakçı Yenicesi'nün eri

- 1161 Yidi yüz doksan beş idi iy pâk-rûh⁸³⁶
Sâl-i⁸³⁷ Hicret olduğında bu fütûh
- 1162 Mısır sultânı meğer Bürkûk Emîr
Bu arada ol dahı fevt oldu dir
- 1163 Yıldırım⁸³⁸ Han ‘askerine buyurur
‘Azm idüb ol⁸³⁹ Malatiyye’ye varur
- 1164 Aldı anı kış irişüb kışladı
Aldı Erzincan’ı key iş işledi
- 1165 [L: 48b] ‘Azm idüben pes⁸⁴⁰ girü Rûm’a varur
Niğebolu hem Silistre⁸⁴¹ feth olur
- 1166 Sonra Mora iline varur yakın
Karaferye’de durub saldı akın
- 1167 Bir ‘imâret yaptı anda nâm-dâr
Edrene’ye geldi vü kıldı karâr
- 1168 İşidür kim kâdîlar ider fesâd
Cem‘ ider anları tâ kim ide dâd
- 1169 Yinişehr⁸⁴² içinde bir dama koyar
Emr ider kim yakalar anları⁸⁴³ be-nâr
- 1170 [İÜ: 42b] Çün ‘Alî Paşa’ya irdi bu haber
Kim vezîr idi vü ‘âdil-i dâd-ger

⁸³⁶ L: Yidi yüz doksan beş itdi iy pâk-rûh; TTK: Yidi yüz doksan beş idi pâk-rûh

⁸³⁷ İÜ: ‘Âmm-ı

⁸³⁸ İÜ ve L: İldırım

⁸³⁹ TTK: andan

⁸⁴⁰ İÜ ve L: ol

⁸⁴¹ L ve TTK: Silistre

⁸⁴² L: Yenişehr

⁸⁴³ L ve TTK: anı

- 1171 Bir ‘Arab var idi gâyetde nedîm
Da‘vet idüb didi ana ol kerîm⁸⁴⁴
- 1172 [TTK: 54a] Ger bu dem kâdîları kurtarasın
Dileğünce mâl ü genc aparasın
- 1173 Vardı zînet virdi kendüye ol er
Çin⁸⁴⁵ seherden durdı dîvâna gider
- 1174 Düşdi sultân ayağına sürdi rû⁸⁴⁶
Gördi anı didi ‘azmün kancaru
- 1175 Görmemişem ben seni böyle⁸⁴⁷ çevük
Lâzım oldu düşdi dir boynuma yük
- 1176 Kim işitdüm oda yandı kâdîlar
Dilerem İstanbul’a kılam sefer
- 1177 Ger icâzet olur ise giderem
Beğlerinden nice ruhbân dilerem
- 1178 [L: 49a] Didi n’eylersin alub ruhbânları
Didi kâdî eylerem heb anları
- 1179 Yeğ değül mi didi kullarum komak
Didi bilmez kullarun hîç okumak
- 1180 Didi bu kâdîlar okumuş mıdur
Hill ü hürmet n’idüğün bilmiş midür
- 1181 Hak senün ‘ömrünü kılsun sermedî
Okumayan kâdî olur mı didi

⁸⁴⁴ TTK: nedîm

⁸⁴⁵ TTK: Tâ

⁸⁴⁶ TTK: yüz

⁸⁴⁷ TTK: şöyle

- 1182 Ya niçün dutmazlar okudukların
Bunlar alur halk yirüb kodukların
- 1183 Döndi bakdı bir Süleymân Paşa'ya
N'eyleyelüm bunlara dir paşaya
- 1184 Didi paşa ana iy lutf-ı İlâh
Bir cihet vir olmasun dirsən günâh
- 1185 [İÜ: 43a] Bir cihet olmayıcak lâbüd tama'
Lâzım olur sözlerüme dut sema'
- 1186 Nefs tekâzâ idicek komaz mecâl
Dimez ayruk bu harâmdur yâ helâl⁸⁴⁸
- 1187 [TTK: 54b] Bir cihet anlara ta'yîn it didi
Hüccete yiğirmi sicille yidi
- 1188 Hem nikâha nakle dahı hemçünân
Bunun ile buldı kâdîlar tüvân
- 1189 Zahreddîn Beğ oğlu vü kızı hem⁸⁴⁹
Aluben Bursa'ya getürdi⁸⁵⁰ be-hem
- 1190 Pes Temür 'azm itdi Şâm'a⁸⁵¹ bâ-şitâb
Tâ Haleb milkin alub kıldı harâb
- 1191 [L: 49b] Sâl-i Hicret'den⁸⁵² sekiz yüz yıl tamâm
Oldı ol⁸⁵³ fetretde iy şîrîn-kelâm
- 1192 Zahreddîn⁸⁵⁴ Beğ Germiyânoğlu revân
Düzme Aydınoglı ibn-i Saruhan

⁸⁴⁸ İÜ ve L: bu harâm ü bu helâl

⁸⁴⁹ İÜ ve L: Tahredîn Beğ oğlını kızını hem

⁸⁵⁰ İÜ: götürdi

⁸⁵¹ TTK: şâha

⁸⁵² TTK: Hicret'de

⁸⁵³ İÜ ve L: bu

- 1193 Menteşe oğlu vü Türkman⁸⁵⁵ beğleri
Han Temür'e vardılar serverleri
- 1194 Şol kadar ibrâm iderler sağ ü sol
Rûmili'ne gelmeğe meyl ider ol
- 1195 Birbirine ilçiler virib idi
Arada ıslâha mümkün olmadı
- 1196 Yürüdi 'askerler ile bî-hisâb
Aldı Sivas şehrini kıldı harâb
- 1197 Döndi girü⁸⁵⁶ Şâm'a gitdi ol emîr
Hem Mısır sultânı geldi anda dir
- 1198 Buluşur⁸⁵⁷ ikisi der-nezd-i Haleb
Ol Dabak Yazısı üzre bî-sebeb
- 1199 Şol kadar ceng oldı vü döküldi hûn
Leşkeri Mısır'un olur âhir zebûn
- 1200 [İÜ: 43b] Kaçdı sultân getdi Mısır'a kendözi
Nicesinün gice oldı gündüzi
- 1201 Pes Haleb şehri alındı hem Hamûs
Hem Hamâ anla var ise sende us
- 1202 [TTK: 55a] Gördi anda üç makâbir key ulu
Bir 'azîze sordı kimler ola bu
- 1203 Bunlar ashâb-ı Nebî'dendür şehîd
Birisi Hâlid durur ibn-i Velîd

⁸⁵⁴ İÜ ve L: Tahredîn

⁸⁵⁵ TTK: Tekermen

⁸⁵⁶ TTK: yine

⁸⁵⁷ İÜ: Buluşurlar

1204 [L: 50a] Birisidür Ka‘bü’l-Ahbâr iy emîr

Hem ‘Amr ü biri Ümeyye oğlu dir

1205 Anların yüzi suyına dâd ider

Cümle halkını anun âzâd ider

1206 Ba‘albek şehrine andan vardı ol

Anı dahı feth ider iy pür-usûl⁸⁵⁸

1207 Düşdi Şâm’a anı cebr ile alur

Hem Yezîd’ün kabrini anda bulur

1208 Üstühânını oda yakdurdı pes

Kabrini doldurdı hem anun⁸⁵⁹ neces

1209 Anda kışladı girü olunca yaz

Yaz olunca Rûm’a doğru sürdi bâz⁸⁶⁰

1210 Geldi Erzincan’a vü Engüri’ye

Kasdı bu Han Bâyezîd’e yürüye

1211 Yıldırım Han dahı dirdi ‘askerin⁸⁶¹

Deşt ilinden aldı Tatar erlerin

1212 Rûmili’nden dahı hem bî-had çeri

Han Temür üstine sürdi ‘askeri⁸⁶²

1213 İki leşker birbirine buluşur

Yıldırım⁸⁶³ Han’a irer ol gün fütûr

1214 Döndi leşker beğlerine her biri

Germiyanoglı’na kendü leşkeri

⁸⁵⁸ TTK: Ba‘albek şehrine andan vardılar / Anı dahı feth idüben sürdiler

⁸⁵⁹ TTK: anun hem

⁸⁶⁰ İÜ: Yaz olunca Rûm’a doğru sürdi yaz; TTK: Yaz olıcak Rûm’a karşı sürdi bâz

⁸⁶¹ İÜ ve L: Ildırım Han dahı dirdi leşkerin

⁸⁶² İÜ ve L: Rûmili’nden dahı bir bî-had sipâh / Han Temür üstine doğru sürdi râh

⁸⁶³ İÜ ve L: Ildırım

- 1215 [İÜ: 44a] Kara Dana Beğ'den yana döndi Tatar
Yüz çevürdi oldu leşker târümâr
- 1216 Kaldı sultân yalunuz bâ-Ferd-i Rab
Kendözin öldürmek ister bi'l-gazab
- 1217 [L: 50b; TTK: 55b] Çok hamîyyet itdi durdı ol emîr
Çünkü olmadı kimesne destigîr
- 1218 Aluben anı Temür'e getdiler
Ayağ altında kalanı yetdiler
- 1219 İtdi istikbâl ana sultân Temür
Beğlerin alub ana karşı varur
- 1220 Çok tesellî virdi aldı yanına
Getürürdi dem-be-dem dîvânına
- 1221 Dir idi olma melûl iy şâh-ı Çîn
Kimseye milk olmadı rûy-ı zemîn
- 1222 Böyledür bu devr-i çarh-ı nîl-gûn
Gâh ser-efrâz eyler ü gâh ser-nigûn
- 1223 Nevbet iledür bu tâc ile kemer
Kimseye bâkî degüldür tâc-ı ser
- 1224 Virdi Rûmîli'ni Tatar'a Temür
Pes Semerkand'dan yana kıldı 'ubûr
- 1225 Yıldırım⁸⁶⁴ Han işidüb oldu melûl
Pes Temür Han'a dönüben didi ol
- 1226 Bir sözüm vardur direm döngil bana
Bana bugün ise yarındur sana

⁸⁶⁴ İÜ ve L: İldırım

- 1227 Eyü degüldür söyündürmek ocak
İntikâm alıcı durur bunda Hak
- 1228 Bir dileğüm var katunda dinle bir
Virme Tatar’a ilümi yâ emîr
- 1229 Bu dileğün didi han olsun kabûl
Aldı Tatar’ı bile vü döndi ol
- 1230 [İÜ: 44b; L: 51a] Yıldırım⁸⁶⁵ Han’a dahı irdi ecel
Böyle takdîr itdi ol ‘Azze ve Cel
- 1231 Sâl-i Hicret çün sekiz yüz dörd⁸⁶⁶ olur
Girü ‘Osmânlu’ya tahtı yurd⁸⁶⁷ olur
- [TTK: 56a] Cülûs-ı Süleymân Şâh ibn Yıldırım Bâyezîd Han⁸⁶⁸
- 1232 Çün sekiz yüz beşine⁸⁶⁹ girdi sene
Şâh Süleymân geçdi ‘Osmân tahtına⁸⁷⁰
- 1233 Mîr Süleymân oldu çün şâh-ı cihân
‘Adl ile doldı zemîn ile zamân
- 1234 Yıldırım Han oğlu⁸⁷¹ idi ol emîr
‘İşrete meşgûl idi ol dinle bir
- 1235 Gâfil iken geldi Mûsâ kardaşı
Gâfil olan dâyimâ virür başı

⁸⁶⁵ İÜ ve L: Ildırım

⁸⁶⁶ TTK: dörd

⁸⁶⁷ TTK: yurd

⁸⁶⁸ İÜ: Cülûs-ı Sultân Süleymân bin Bâyezîd; L: Cülûs-ı Süleymân bin Bâyezîd

⁸⁶⁹ TTK: yaşına

⁸⁷⁰ TTK: yirine

⁸⁷¹ İÜ: Ildırım Han oğlu; L: Ildırım oğlu

1236 Gâlib oldu cengde⁸⁷² Mûsâ kaçdı ol

Bâr ü bûngâhını dökdi saçdı ol

1237 İrişüb bir karyede katl itdiler

Başını Mûsâ'ya alub getdiler

1238 Saltanatda yidi yıl olub emîr

Bî-terahhum anı dahı yidi yir

Cülûs-ı Mûsâ Çelebi ibn Yıldırım Bâyezîd Han⁸⁷³

1239 Geçdi Mûsâ Âl-i 'Osmân tahtına

Ol dahı gönenmedi⁸⁷⁴ çok bahtına

1240 Hicret'e sekiz yüz on üç idi yıl

Edrene'de geçdi Mûsâ tahta bil

1241 [L: 51b] İşidür Sultân Muhammed iy hümâm

Kim alur kardaşı Rûmili'n tamâm

1242 Edrene tahtına geçdi oturur

Ol Amasiyye'den Bursa'ya varur⁸⁷⁵

1243 [İÜ: 45a] Lazili'ne yürüdi Mûsâ dahı

Ofçabolu vü Köprülü'ye⁸⁷⁶ dahı

1244 Feth idüben saldı her yana akın

Dahı İstanbul'a vardılar yakın

1245 [TTK: 56b] Kapusını kapadub ceng itdiler

Ceng ile halkını dil-teng itdiler

⁸⁷² İÜ ve L: çünkü

⁸⁷³ İÜ ve L: Cülûs-ı Mûsâ bin Bâyezîd Han

⁸⁷⁴ İÜ: göyünmedi

⁸⁷⁵ TTK: Burusa'ya gelür

⁸⁷⁶ İÜ ve L: Köprülü'yi

- 1246 Bu yana Sultân Muhammed bâ-gazab
Rûmili'ne geçmeğe eyler taleb
- 1247 Danişur erkân ile ol bu işi
Dirler İstanbul'a varsun bir kişi
- 1248 Biz tekür ile eğer barışavuz
Rûmili'ne geçmeğe yarışavuz⁸⁷⁷
- 1249 Vardı Bursa⁸⁷⁸ kâdîsı Fazlî ana
Sulh idüben itdi işin bir yana
- 1250 Çok gemi virdi geçürdi 'askeri
Geçdi sultân bile cümle leşkeri⁸⁷⁹
- 1251 İllere çün⁸⁸⁰ düşdi sultân heybeti
Kaçdı Mûsâ getdi başdan devleti
- 1252 Rûm begleri uluları iy 'amû
Geldiler sultâna tapdılar kamu
- 1253 Düşdi Mûsâ ardına tâ Sofya'ya
Samokov'da hem irişür⁸⁸¹ Mûsâ'ya
- 1254 [L: 52a] Kaçdı bir balçığa Mûsâ düşdi çün
Kim atı olmuş idi gâyet zebûn
- 1255 Saruca dirlerdi bir kulı anun
İrişüb kesdi sinirin atınun
- 1256 Düşdi Mûsâ dutdı ol kul itdi bend
Aldı sultâna getürdi derd-mend

⁸⁷⁷ L: barışavuz; TTK: irişevüz

⁸⁷⁸ TTK: Burusa

⁸⁷⁹ TTK: 'askeri

⁸⁸⁰ İÜ ve L: çok

⁸⁸¹ TTK: Samakov'da hem irişdi

- 1257 Ol gice irdi ecel hem Mûsâ'ya
Meyyitini gönderürler Bursa'ya⁸⁸²
- 1258 [İÜ: 45b] Ger dilersen başun ola sağ esen
Kuluna kullukçuna inanma sen
- 1259 Üç buçuk yıl pâdişâh oldu hemân
Virmedi çarh-ı felek ayruk amân

[TTK: 57a] Cûlûs-ı Sultân Muhammed bin Yıldırım Bâyezîd Han⁸⁸³

- 1260 İrüben devletle rûz-ı bahta dir
Geçdi pes Sultân Muhammed tahta dir
- 1261 Hicret'e sekiz yüz ü on altı yıl
İldırım oğlydı ol da⁸⁸⁴ eyle bil
- 1262 Çünkü sultân itdi tahtında karâr
Her taraftan kıldı düşmenler⁸⁸⁵ firâr
- 1263 Rûmili'nde çok gazâ eyledi ol
Her tarîk ile virür milke usûl
- 1264 Fitne çok oldu zamânında anun⁸⁸⁶
Üstine düşmen yürüdi Bursa'nun⁸⁸⁷
- 1265 Börklüce dirlerdi hem bir bed-nihâd
Mustafâ adı velî dolu fesâd

⁸⁸² TTK: Burusa'ya

⁸⁸³ İÜ: Cûlûs-ı Sultân Muhammed bin Bâyezîd Han; L: Cûlûs-ı Muhammed bin Bâyezîd Han

⁸⁸⁴ TTK: Yıldırım oğlydı oldu

⁸⁸⁵ İÜ: düşmenler kıldı

⁸⁸⁶ 1262, 1263 ve 1264'üncü beyitlerin dizilimi üç nüshada da farklıdır. Sadece İÜ'de bu üç beytin yanında 7, 8, 9 rakamlarıyla beyit sırası verildiği için (ki L'deki dizilim de budur) burada da o dizilim tercih edilmiştir. Bu beyitler İÜ'de 1262, 1264, 1263; TTK'da 1263, 1262, 1264 sırasıyla dizilmiştir.

⁸⁸⁷ TTK: Burusa'nun

- 1266 [L: 52b] Kıldı da‘vâ-yı nübüvvet ol pelîd
Kıldı ol da‘vâ anı hem nâ-bedîd
- 1267 Hem Simav kâdîsı oğlu Bedreddîn
Saltanat da‘vâsın itdi utanmadın
- 1268 Bana verildi dir idi saltanat
Aldı cebr ile bir-iki memleket
- 1269 ‘Âkıbet Siroz’da dutdılar anı
Sürüyüb sultâna iletdiler anı
- 1270 Monlâ Haydar⁸⁸⁸ dirler idi bir key er
Ol ‘Acem’den gelmiş idi pür-hüner
- 1271 Virdi fetvâ varuben dâr itdiler
Siroz’un⁸⁸⁹ sûkında ber-dâr itdiler
- 1272 [İÜ: 46a] Hem hurûc itmiş idi Torlak Kemâl
İllere çok virdi fetvâ mekr ü âl
- 1273 İki bin torlak ile urub⁸⁹⁰ ili
Çok fesâd itdi aralıkda velî
- 1274 [TTK: 57b] Bir mürîdi ile âhir dutdılar
İltüben Mağnîsa’da⁸⁹¹ dâr itdiler
- 1275 Vardı sultân Bursa’da⁸⁹² kıldı karâr
Bir ‘imâret yaptı anda nâm-dâr
- 1276 Edrene’de Eski Câmi‘’i dahı
Yapdurub itdi tamâm bil iy ahî⁸⁹³

⁸⁸⁸ TTK: Habîb

⁸⁸⁹ TTK: Sirez’ün

⁸⁹⁰ TTK: urdı

⁸⁹¹ İÜ ve L: Ma‘nîsâ’da

⁸⁹² TTK: Burusa’da

- 1277 Kim anun Mûsâ urub bünyâdını
Çin ilinden götürüb üstâdını⁸⁹⁴
- 1278 Ana dahı irdi fermân-ı İlâh
Âhara kodı gidüb⁸⁹⁵ taht ü külâh
- 1279 [L: 53a] Eyledi Sultân Muhammed çün vefât
Ana da⁸⁹⁶ içürdi cür‘a kâ’inât
- 1280 Saltanat tahtında dokuz yıl karâr
İdüben sulh ile⁸⁹⁷ sürdi rûzigâr

Cülûs-ı Sultân Murâd Gâzî

- 1281 Geçdi yirine anun Gâzî Murâd
Kim kamu ‘âlem bulur andan murâd
- 1282 Bursa’da⁸⁹⁸ çün tahta geçdi ol velî
Sekiz yüz yigirmi dörd⁸⁹⁹ idi yılı⁹⁰⁰
- 1283 Hicret’ün ol pür-sehâ vü pür-kerem
Devlet ile tahta basdukda kadem
- 1284 Nev-cüvândı tahta itdükde ‘urûc
Her taraftan kıldı düşmenler hurûc
- 1285 Key müşevveş oldu andan rûzigâr
Her yanadan geldi ‘asker bî-şümâr

⁸⁹³ İÜ: Yapdurub itdi tamâm iy sehî; L: Yapdurub itdi tamâm bil iy sehî

⁸⁹⁴ İÜ ve L: Çin’den getürmüş idi üstâdını

⁸⁹⁵ İÜ: gidüb kodı

⁸⁹⁶ İÜ ve L: dahı

⁸⁹⁷ İÜ ve L: ‘adl ile

⁸⁹⁸ TTK: Burusa’da

⁸⁹⁹ L: dört

⁹⁰⁰ TTK: Hem sekiz yüz yigirmi dörddi belî

- 1286 [İÜ: 46b] Lîk Tanrı'dan irüb 'avn ü meded
Her ne denlû geldilerse kıldı red
- 1287 Mustafâ Düzme didiler bir kişi
Çıkdı devrinde anun gör gerdişi
- 1288 [TTK: 58a] Bâyezîd Han oğlıyam didi ol er
Hayli er cem' oldı yanında meğer
- 1289 Geldi Vardar Yenicesi'ne girür
Vardı Siroz'a anı halkı virür
- 1290 Edrene tahtını aldı Rûm'ı heb
Yenice'ye geldi girü⁹⁰¹ bî-edeb
- 1291 [L: 53b] Çünkü sultâna irişdi bu haber
Bâyezîd Paşa'ya didi kıl sefer
- 1292 Bâyezîd Paşa'yı gönderdi ana
Varduğında ol dahı döndi ana
- 1293 İzmir oğlu ana⁹⁰² dirlerdi Cüneyd
Ol dahı vardı ana vü oldı sayd
- 1294 Bâyezîd'i katl idüben Mustafâ
Hâyin oldı⁹⁰³ cânına kıldı cefâ
- 1295 'Askerini cem' idüben dutdı yol
Bursa'ya varmağa 'azm eyledi⁹⁰⁴ ol
- 1296 İşidür Sultân Murâd bu işleri
Bildi nedür hâlleri cünbüşleri

⁹⁰¹ TTK: girür

⁹⁰² İÜ ve L: oğlu ki ana

⁹⁰³ İÜ ve L: idi

⁹⁰⁴ TTK: varmakluğa 'azm itdi

- 1297 İbrâhîm Paşa ‘İvaz Paşa gelür
Hem Temürtaş oğulları cem‘ olur
- 1298 Danışurlar pâdişâha bu işi
Viribiyelüm Tokad’a⁹⁰⁵ bir kişi
- 1299 Tâ Mihaloğlu’nı Muhammed Beğ’i
Çıkaralum idelüm beğlerbeği
- 1300 Sâdır olmuş bir günâh andan meğer
Hayliden mahbûs idi ol şîr-i ner
- 1301 [İÜ: 47b] Kim ulu beğ durur ol hem nâm-dâr
Cümle beğler göricek ana uyar⁹⁰⁶
- 1302 Habsden anı varuben⁹⁰⁷ çıkardılar⁹⁰⁸
Yüriyüb ‘askerlerini sürdiler
- 1303 Geldiler⁹⁰⁹ bir gün Ulubad suyına
Kesdiler köprüsin ol suyun⁹¹⁰ yine
- 1304 [L: 54a; TTK: 58b] Düzme dahı geldi köprü⁹¹¹ başına
Yoğ idi yir kim oradan yaşına
- 1305 Pes Mihaloğlu gice ider nidâ
Mustafâ’nun beğlerine çok sadâ⁹¹²
- 1306 Rûm beğleri iştdiler sözün
Suya vurdılar⁹¹³ hemân-dem kendözin

⁹⁰⁵ TTK: Tokat’a

⁹⁰⁶ Bu beyit TTK’da yoktur.

⁹⁰⁷ L: uruben

⁹⁰⁸ TTK: Habisden varub anı çıkardılar

⁹⁰⁹ TTK: Vardılar

⁹¹⁰ İÜ ve L: sunun

⁹¹¹ TTK: köpri

⁹¹² TTK: safâ

- 1307 Geldiler Sultân Murâd’a kamusı
Sındı anda Mustafâ’nun nâmûsı
- 1308 Kaçuben Gelibolu’ya sökdiler⁹¹⁴
Heb⁹¹⁵ gemileri karaya dökdiler
- 1309 Geldi sultân dahı ardınca sürüb
Buldı bir tâcir gemisin⁹¹⁶ aldurub
- 1310 ‘Asker ile geçdi Rûm’a Şâh⁹¹⁷ Murâd
Tâ ‘adûsın katl idüb bula murâd
- 1311 Mustafâ kaçdı Bolayır’dan gider
Edrene’ye varuben gör kim n’ider
- 1312 Geldi ardınca anun sultân dahı
Düzme kaçdı durmadı anda⁹¹⁸ dahı
- 1313 Kızılağaç Yenicesi’ne varur
Ol arada dutılub ele girür
- 1314 Edrene’ye getürüben basdılar
Kal‘anun bir burcı üzre asdılar⁹¹⁹
- 1315 Edrene tahtında şâh kıldı karâr
Düzdi anda kendü içün kasr ü dâr
- 1316 [İÜ: 47b] Var idi bir kardaşı dahı anun
Mustafâ idi adı ol oğlanun

⁹¹³ İÜ ve TTK: urdılar

⁹¹⁴ L: Kaçuben Geldibolu’ya sevkiler; TTK: Kaçuben Gelibolu’ya sindiler

⁹¹⁵ TTK: Hem

⁹¹⁶ TTK: Buldı tâcir gemisini

⁹¹⁷ TTK: Şeh

⁹¹⁸ İÜ ve L: andan

⁹¹⁹ TTK: Kal’a burcı üzre anı asdılar

- 1317 [L: 54b] Anadolu'da⁹²⁰ çoğ eyledi fesâd
Hayli iller urub itdi yavuz⁹²¹ ad
- 1318 'Âkıbet anı dahı getürdiler
Gice ile işini bitürdiler
- 1319 [TTK: 59a] Her kimün kim bahtı ola ser-bülend
Kimesne⁹²² ırgürmeye ana gezend⁹²³
- 1320 Andan İflak'a varub itdi sefer
Eylediler ol ili zîr ü zeber
- 1321 Key ganî oldı çerisi sultânun
Elliye oldı eyüsi oğlanun
- 1322 Menteşe ilin dahı Aydın ilin
Hem Hamîdili'n dahı Saruhan ilin⁹²⁴
- 1323 İzmir oğlı hem dahı itdi firâr
Feth idüb ilin gelüb kıldı karâr
- 1324 Hem sekiz yüz dahı yığirmi yidi
Hicret'ün yılın bilen böyle didi
- 1325 Hem dahı İsfendiyâr'un kızını
Aldı düğün ider âyinle anı
- 1326 Saldı Lazili'ne hem girü⁹²⁵ akın
Kesdi 'ırkın kâfirün ol pâk-dîn
- 1327 Hicret'e sekiz yüz otuz idi yıl
Lazili'n feth itdüğünde eyle bil

⁹²⁰ TTK: Anadolu'da

⁹²¹ TTK: yahşı

⁹²² TTK: Kimse

⁹²³ L: güzend

⁹²⁴ TTK'da 1321 ve 1322'nci beyitlerin ikinci mısraları yanlış olarak birbirlerinin yerlerine yazılmıştır.

⁹²⁵ L: yine

- 1328 Hem Vecan⁹²⁶ ovası Güğercinlik'i
Aldı gider kendözünden benliği
- 1329 Hem Vecan⁹²⁷ ili dahı feth oldu bil
Kim sekiz yüz otuz bir olmuşdı⁹²⁸ yıl
- 1330 [L: 55a] Pes nidâ itdi girü Sultân Murâd
İderem diyü gazâ-yı ekber ad
- 1331 [İÜ: 48a] Hem Selanik kal'asın feth eyledi
İvan ilin aldı halkı toyladı
- 1332 Kal'alar çok feth idüb aldı ili
Kim sekiz yüz otuz üç idi yılı
- 1333 Hicret'ün Arnavud'a itdi⁹²⁹ akın
Selanik feth olduğu yıl bil yakın
- 1334 [TTK: 59b] Ol dem Arnavud beği idi İvan⁹³⁰
Virdi sultâna harâc aldı amân
- 1335 Yine vardı Edrene'ye Şeh Murâd
Çok ganâyimle gelüb buldı murâd
- 1336 Bir gün oldu hem kûsûf-ı küllî⁹³¹ tamâm
Zulmet içre kaldı bir gün hâss ü 'âm
- 1337 Ol yıl içre hem 'Alî Beğ bil yakın
Varuben Arnavud'a kıldı akın
- 1338 İvrenos Beğ oğlu idi ol peleng
Büzürşek⁹³² üzre ider şîrâne ceng

⁹²⁶ İÜ: Veçan

⁹²⁷ İÜ: Veçan

⁹²⁸ TTK: sekiz yüz otuz birdeydi

⁹²⁹ İÜ: saldı

⁹³⁰ TTK: Yivan

⁹³¹ İÜ ve L: kül

- 1339 Âhir oldu leşkeri anun şikest
Gâh bülend olur kişi vü gâh pest
- 1340 Hicret'ün sekiz yüz otuz altısı
Oldı kim gâzî helâk oldı besî
- 1341 Pes yine uç beğleri cem' oldılar
Mîr İshâk Beğ ü Sinân Beğ geldiler
- 1342 İvrenos Beğ oğlu pes⁹³³ önlerine
Düşdi varub Arnavud illerine
- 1343 [L: 55b] Key gazâ-yı ekber itdi ol be-nâm
Arnavud ilini feth itdi tamâm
- 1344 Çün sekiz yüz oldı otuz yidi sâl
Key katı oldı vebâ sa'b oldı hâl⁹³⁴
- 1345 Aldı hem Vılak kızını Sultân Murâd
Anun ile dahı oldı ber-murâd
- 1346 [İÜ: 48b] Hicret'ün sekiz⁹³⁵ yüz otuz dokuzı
Olmış idi geldüğünde Vılak kızı
- 1347 Ol yıl içre hem 'Alî Beğ key akın
Arnavud'a itdi vü aldı hakkın
- 1348 Bî-nihâyet mâl ile geldi çeri
Gark olur mâla esîre leşkeri
- 1349 [TTK: 60a] Pes ider sultân Karaman'a sefer
Aldı Akşehr'i vü Beğşehri'n döner

⁹³² TTK'da, Arnavutluk'ta bir yer ismi olan bu kelimenin yerine "cân ü baş" terkibi yazılmıştır. Bu, büyük ihtimalle müstensih'in kelimeye anlam verememesinden dolayı oraya vezne uygun bir terkip uydurduğunu gösterir.

⁹³³ İÜ ve L: girü

⁹³⁴ İÜ: Key ulu vebâ oldı sa'b oldı hâl; L: Key ulu oldı vebâ sa'b oldı hâl

⁹³⁵ İÜ ve L: dokuz

- 1350 Hem Karamanoğlu ile sulh ider
Adı İbrâhîm Beğ idi iy peder
- 1351 Edrene'de hem Yeni Câmi'î yapar
Üngürüs'e gitmeğe sultân kopar
- 1352 Altı pâre kal'asın aldı bilün
Hem sekiz yüz kırk bir olmuşdı yılun
- 1353 Girü gitdi Üngürüs'e ol velî
Belgırad'a düşdi almadı velî⁹³⁶
- 1354 Döndi Novabırda'yı feth eyledi
İllerini urdı 'asker toyladı
- 1355 Yetdi⁹³⁷ târîh çün sekiz yüz kırk üçe
Nice beğler gönderür hem ol uca
- 1356 [L: 56a] Mîr-i mîrândı Şehâbeddîn Paşa
Uçbeği İshâk Beğ ile ol tuşa
- 1357 Varuben anda çok iller aldılar
Gâzîler mâl ü esîre daldılar⁹³⁸
- 1358 Hem Mezîd Beğ'e virür ulu akın⁹³⁹
Geçdi Eflak'dan Üngürüs'e yakın
- 1359 Tuş olub küffâr ile çok itdi ceng
Lâkin⁹⁴⁰ irer kendüye tîr ü hadeng
- 1360 Fî-sebîlillâh özi oldı şehîd
Dağılub akıncı oldı nâ-bedîd

⁹³⁶ TTK: belî

⁹³⁷ İÜ ve L: basdı

⁹³⁸ L: doydılar; TTK: doyuldılar

⁹³⁹ TTK: Virdi Ferîdûn Beğ'e ulu akın

⁹⁴⁰ TTK: Lîkin

- 1361 [İÜ: 49a] Sâl-i Hicret hem sekiz yüz kırk beşe
Râzî ol Hak'dan ne gelürse başa
- 1362 Yine sultân cem' ider⁹⁴¹ leşkerlerin
Rûmili'nün beğlerin serverlerin
- 1363 Yürüdi 'askerle⁹⁴² Şehâbeddîn Paşa
Tâ ki dîn yolına⁹⁴³ muhkem durışa
- 1364 [TTK: 60b] Üngürüs'e geçdiler hayli çeri
Buldı Yankol gâfilin hem anları
- 1365 Basdı Rûm'un 'askerin kıldı şikest
Didiler kim dest olur bâlâ-yı dest
- 1366 Hicret'ün sekiz yüzi kırk altısı
Olmış idi kim çeri sındı besî
- 1367 Pes girü Yankol pelîd despot ile
'Asker ile 'azm idüb girdi ile
- 1368 İzladı⁹⁴⁴ Derbendi'ni geçdi kışın
Üngürüs kiralı bile gözle işin
- 1369 [L: 56b] Rûmili'yle yürüdi Kâsım Paşa
Dahı Turhan Beğ akıncı bir tuşa
- 1370 Kâfir ile buluşub ceng ü⁹⁴⁵ kıtâl
Birbiriyle eylediler çok cidâl
- 1371 Olmadı Turhan Beğ ana hem zahîr
Sındı Rûmili olur sultân habîr

⁹⁴¹ İÜ: idüb

⁹⁴² İÜ ve L: leşker

⁹⁴³ TTK: yolında

⁹⁴⁴ TTK: Üzladi

⁹⁴⁵ TTK: cenge

- 1372 Geçdi Rûm’a Şâh⁹⁴⁶ Murâd ol nev-cüvân
Hâzır olan ‘asker ile oldı revân
- 1373 Rûmili’nden çıkarur hayli ‘azeb
Yeniçeri vü kapu halkıyla heb
- 1374 ‘Azm idüb ardına düşdi anlarun
Basdı İzladı’de⁹⁴⁷ ardın banlarun⁹⁴⁸
- 1375 Sanasın kim Müşterî ile Zuhâl
Buluşub itdi kırân ol bî-bedel⁹⁴⁹
- 1376 [İÜ: 49b] İtmedi⁹⁵⁰ kiral ile Yankol karâr
Bâr ü büngâhın koyub⁹⁵¹ kıldı firâr
- 1377 Çok ganâyimle dönüb Sultân Murâd
Dâdmı aldı ‘adûdan oldı şâd
- 1378 Bir nice gün kıldı tahtında karâr
Dünye fânîdür diyü ol kâm-kâr
- 1379 Fârig oldı taht ü tâcından geçüb
Vardı Mağnîsâ’ya⁹⁵² deryâdan geçüb
- 1380 [TTK: 61a] Geçdi pes Sultân Muhammed yirine
Oğlı kalıcak kişi ne yirine
- 1381 Olmış idi oğlı bir ner ejdehâ
Kimse cenginden bulımazdı rehâ

⁹⁴⁶ TTK: Şeh

⁹⁴⁷ L: Basdı vü izledi

⁹⁴⁸ TTK: bunlarun

⁹⁴⁹ Bu beyit TTK’da yoktur.

⁹⁵⁰ İÜ ve L: idemedi

⁹⁵¹ İÜ ve L: kodı

⁹⁵² İÜ ve L: Ma’nîsâ’ya

- 1382 [L: 57a] Edrene'de tahta geçdi ol dilîr
Hem Halîl Paşa ana oldı vezîr
- 1383 Hicret'e sekiz yüz ü hem kırk yidi⁹⁵³
Olmuş idi yıl bilen böyle didi
- 1384 İşidüb yine kiral itdi hücûm
Üngürüs ü Lih ü Çeh cümle 'umûm
- 1385 Hem Alaman ü Latin ü Rus ü Sas
Hem Fırenk virdi gemiler bî-kıyâs
- 1386 Dutdı çün bahri Fırenk berri kiral
Hak'dan irişe meğer ana zevâl
- 1387 Gark olub âhen pûlâda heb çeri
Dutdı kâfir 'askeri bahr ü beri
- 1388 Pes Belgırat'dan Severin'den geçüb
Hem Niğübolu İpravadi'ye geçüb⁹⁵⁴
- 1389 Eşdi anları alımadı birin⁹⁵⁵
Niğebolı beği dahı yir yirin⁹⁵⁶
- 1390 Ki ana dirlerdi Muhammed Beğ be-nâm
Cem' idüb dört-beş bin er anda tamâm⁹⁵⁷
- 1391 [İÜ: 50a] Kâfirün ardın⁹⁵⁸ basub çok kesdi baş
Kıldı olarunla şîrâne⁹⁵⁹ savaş

⁹⁵³ İÜ: Hicret'e sekiz yüz ü kırk yidi; TTK: Hicret'e sekiz yüz oldı kırk yidi

⁹⁵⁴ L: Pes Belgırad'dan Severin'den geçüb / Hem Niğebolı Pıravadi'ye geçüb; TTK: Pes Belgırad'dan ü Severim'den göçüb / Hem Niğebolı Bıravada'ya geçüb

⁹⁵⁵ L: Üşdi anları alımadın birin

⁹⁵⁶ TTK: Eşdi anları alımadın birin / Niğebolı'nun beği dahı birin

⁹⁵⁷ L: dört-beş bin er tamâm

⁹⁵⁸ İÜ: ardından

⁹⁵⁹ L ve TTK: şîrâne olarunla

- 1392 Gördiler kim bulıma bunlar zafer
Kıldılar Sultân Murâd'a pes haber
- 1393 Ol haber sultâna kılmadı eser
Pes 'alâ-cübbe varub getürdiler⁹⁶⁰
- 1394 Çün deniz yüzini dutmuşdı gemi
Kuş uçurmazlar değül kim âdemi
- 1395 [L: 57b; TTK: 61b] Bir gemi buldı Kalata'da meğer
Rûmili'ne ol anun ile geçer
- 1396 Saldı âdem dirdi⁹⁶¹ pes leşkerlerin
Rûmili'nün beğlerin serverlerin
- 1397 Çok akıncı hem 'azeb çıkardılar
Ehl-i İslâm kanda varsa dirdiler
- 1398 Pes nefîr-i 'âm diyü itdi nidâ
Başlarını gâzîler kıldı fidâ
- 1399 Yürüyüben eyledi 'azm-i cihâd
Varna'da buluşdılar iy hoş-nihâd
- 1400 Bir neberd oldı ki devr-i rûzigâr
Görmemiş⁹⁶² anun gibi hîç kâr-zâr
- 1401 Toplar atıldı tüfenkler bî-'aded
Oğul ataya irürmezdi meded
- 1402 Kırıl-ı bî-dîn orta göğüsde durub
Yankol ü Kara Mihal dahı sürüb
- 1403 Şâh⁹⁶³ Murâd üstine kıldılar hücûm
Yürüdiler bunca 'askerler⁹⁶⁴ 'umûm

⁹⁶⁰ L: getürdiser; TTK: getürdi dir

⁹⁶¹ TTK: virdi

⁹⁶² İÜ ve L: görmemişdi

- 1404 İdemeyüb leşker-i İslâm karâr
Sökdiler⁹⁶⁵ iki kolın iy nâm-dâr
- 1405 Mîr-i mîrân Dayı⁹⁶⁶ Karaca şehîd
Oldı ol dem cümle ‘asker nâ-bedîd
- 1406 [İÜ: 50b] Getdi akıncı çeri dağıldı heb
Kaldı sultân yalunuz bâ-Ferd-i Rab
- 1407 Gördi kimse kalmadı ancak özi
Âh idüben sürdi toprağa yüzi
- 1408 [L: 58a] El getürüb kıldı Hakk’a çok du‘â
Didi yâ Rab sen du‘âm eyle revâ
- 1409 Ehl-i İslâm’a ‘inâyet kıl bugün
Gâlib olmasun bize bu kavm-i dîn
- 1410 [TTK: 62a] Ol Muhammed hürmeti-çün yâ İlâh
Ehl-i İslâm’a bugün ol sen⁹⁶⁷ penâh
- 1411 Destimâlin yaşıyla doldurdu su
Hâcetin kıldı kabûl ol Ferd-i Hû
- 1412 İşbu işe kıldı ol bî-dîn gurûr
Kendü sultânun alayına yürür
- 1413 Âhenîn pûlâda gark özi atı
Sürdi sultân üstine ol it atı⁹⁶⁸
- 1414 Key gurûrından didi iy Han Murâd
Çün ele girdün bugün buldum⁹⁶⁹ murâd

⁹⁶³ TTK: Şeh

⁹⁶⁴ İÜ: ‘asker

⁹⁶⁵ İÜ: Söktiler

⁹⁶⁶ TTK: Darı

⁹⁶⁷ TTK: sen ol

⁹⁶⁸ TTK: katı

- 1415 Sanma ayruk doyurasın açunı
Bize teslîm eyle taht ü tâcunı
- 1416 İşidüb Sultân Murâd eyledi âh
Didi sığındum sana iy pâdişâh
- 1417 Ol pelîd atını sürdi ilerü
Bir Yeniçeri geçüb durdı girü
- 1418 Atını sinirledi ol şîr-i ner
Düşdi yire oluben zîr ü zeber
- 1419 Hızr idi adı velî Hızr oldu ol⁹⁷⁰
Üşdiler başına anun sağ ü sol
- 1420 Alperenlerden biri dahı gelür
Seyfîn izhâr eyleyüb boynın urur
- 1421 [İÜ: 5a; L: 58b] Aldı başın virdi şâha armağan
Gördi çün mahbûslar kıldılar⁹⁷¹ figân
- 1422 Didiler budur bizüm sultânumuz
Kıralumuz varumuz hem cânumuz⁹⁷²
- 1423 Çün işitdi han urur yüzün yire
Şükr idüb başını dikdi göndere
- 1424 Pes nidâ itdürdi üşte⁹⁷³ kıralunuz
Göndere dikdük başını alunuz
- 1425 [TTK: 62b] Gördi küffâr içine düşdi firâk
Baş gidicek pâyidâr olmaz ayak

⁹⁶⁹ İÜ ve L: bulduk

⁹⁷⁰ L: Hızr adı idi velî Hızr oldu ol

⁹⁷¹ L ve TTK: kıldı

⁹⁷² İÜ: Kıralumuz hem varumuz hem hanumuz; L: Kıralumuz varumuz hem hanumuz

⁹⁷³ İÜ: üşde; TTK: üş

- 1426 Çün hezîmet itdi küffâr⁹⁷⁴ leşkeri
Girü gâlib oldı sultân leşkeri
- 1427 Kaçdı kâfir döküben büngâh ü raht
Kaldı sultâna girü tâc ile taht
- 1428 Şol kadar yat ü yarağ mâl ü genc
Aldılar hîç çekmedin bir şemme⁹⁷⁵ renc
- 1429 Bir eyü nesne durur sanma gurûr
Bil gurûr ardında olur bî-huzûr⁹⁷⁶
- 1430 Cem‘ olur beğler girü bir bir o gün
Üç gün itdiler o yirde⁹⁷⁷ toy düğün
- 1431 Geldi tahtına girü⁹⁷⁸ Sultân Murâd
Bahtulu ol kim kazanur bir key⁹⁷⁹ ad
- 1432 Sâl-i Hicret’den sekiz yüz kırk sekiz
Olmuş idi bu gazâ oldukda tîz
- 1433 Girü tahtından ferâgat itdi şâh
Getdi Mağnisa’ya doğru sürdi râh⁹⁸⁰
- 1434 [L: 59a] Geçdi pes Sultân Muhammed tahtına
Garre oldı mâl ü rızk ü bahtına
- 1435 Key bahâdur merd idi ol nev-cüvân
Şîr-i garrân idi hem nev pehlüvân

⁹⁷⁴ İÜ ve L: küfrân

⁹⁷⁵ İÜ ve L: kimse

⁹⁷⁶ İÜ ve L: Eyü nesnedür diyü sanma gurûr / Bil gurûr irdükde olur bî-huzûr

⁹⁷⁷ İÜ ve L: orada

⁹⁷⁸ TTK: yine

⁹⁷⁹ TTK: eyü

⁹⁸⁰ İÜ ve L: Vardı Ma‘nisya’ya [L: Ma‘nisya’da] doğru sürdi râh
206

1436 [İÜ: 51b] Yeniçeri karcaşub⁹⁸¹ kaldurdu baş

İtdiler Hâdım Paşa ile savaşı

1437 Çünkü katl itmek dilediler görür

Kaçuben sultân sarâyına girür

1438 Buçuğar⁹⁸² arturdu anlara direm

Didiler zî-saltanat zihî kerem

1439 Sâkin oluben kanâ‘at itdiler

Şirret itmekden ferâgat itdiler

1440 [TTK: 63a] Girü beğler eylediler ittifâk

Saldılar bir kişi Mağnisa‘ya⁹⁸³ çak

1441 Didiler sultâna kim gel tahtuna

Gelmesün dirsens nedâmet bahtuna

1442 İki sultân olamaz⁹⁸⁴ bir ilde bil

Almasun ilüni sil tahtunı yıl⁹⁸⁵

1443 Kılmaz isen sen eğer Rûm‘a güzer

Bilesin kim memleket elden gider

1444 Pes yine gelmeğe sultân ‘azm ider

İrişür bu yana erkâna haber

1445 Didiler kim yini hanı kim sava

Didiler anı çıkaralum ava

1446 Ba‘zı beğler ile iderken şikâr

Saldı Mağnisa‘ya⁹⁸⁶ anı rûzigâr

⁹⁸¹ İÜ: karcaşur

⁹⁸² L: buçukar

⁹⁸³ İÜ ve L: Ma‘nisa‘ya

⁹⁸⁴ TTK: olamaz

⁹⁸⁵ L: ilüni yel tahtunı sil; TTK: ilüni il tahtunı yıl

- 1447 [L: 59b] Geçdi tahtına yine Sultân Murâd
Memleketde kıldı yine ‘adl ü dâd
- 1448 Vardı ol kış itdi Mora’ya sefer
Ol ili başdan başa hem feth ider
- 1449 Oldı Hicret’den sekiz yüz elli yıl
Mora feth olunduğında⁹⁸⁷ eyle bil
- 1450 Pes yine Arnavud’a kıldı sefer
Hem Yıvan⁹⁸⁸ ilini urdı ser-be-ser
- 1451 [İÜ: 52a] Yakdı⁹⁸⁹ çokluk memleketler şehir ile
Kocacuk kal’asın aldı kahr ile
- 1452 Kaçdı İvan oğlu İskender pelîd
Hâyin olmuş idi oldı⁹⁹⁰ nâ-bedîd
- 1453 Viribir⁹⁹¹ âdem kırala ol şakî
Key inan bana didi Tanrı hakkı
- 1454 İlüme girdi benüm Sultân Murâd
Ger⁹⁹² dilersen kim olasın bâ-murâd
- 1455 [TTK: 63b] Tîz iriş kim bağladum yollarını
Gel elüne vireyim diri anı⁹⁹³
- 1456 İşidüb anı kıral itdi gurûr
‘Askerini cem’ ider⁹⁹⁴ Rûm’a yürür

⁹⁸⁶ İÜ ve L: Ma’nisa’ya

⁹⁸⁷ İÜ: Mora feth olduğunda; TTK: Mora’nun fethi olduğunda

⁹⁸⁸ L: Yuvan

⁹⁸⁹ TTK: Yıkdı

⁹⁹⁰ TTK: olaydı

⁹⁹¹ TTK: Viribdi

⁹⁹² TTK: Kim

⁹⁹³ L: vireyin diri anı; TTK: vireyin illerini

- 1457 Bu yana geldi haber sultâna tîz
Kim yürüdi Rûm'a kiral-ı bî-temîz
- 1458 Yürüdi sultân dahı pes bî-direng
Kim ide küffâr ile şîrâne ceng
- 1459 Getdi 'askerler Dırevosafya'ya⁹⁹⁵
Vardı Üsküb'e vü⁹⁹⁶ andan Sofya'ya
- 1460 [L: 60a] Anda durub cem' ider bî-had sipâh
İtmek içün kâfirün günin siyâh
- 1461 Oğlı hem Sultân Muhammed bâ-şükûh
Bir yana durmuş idi mânend-i kûh
- 1462 Bir yana Eflak çerisi idüb hüçûm
Niğebolı'dan geçüb geldi 'umûm
- Gazâ-yı Kosova
- 1463 Kosova'da dirilüb cem' oldılar
Leşker-i İslâm hem anda⁹⁹⁷ geldiler
- 1464 Birbirine karşı durub bu çeri
Urdı elini yarağa her biri
- 1465 [İÜ: 52b] Bir neberd oldı orada iy hümâm
Üç gün iki gice ceng oldı tamâm
- 1466 Atları kendüleri hem âhenîn⁹⁹⁸
Savulub⁹⁹⁹ sultân çerisi itdi kemîn

⁹⁹⁴ TTK: 'Askerin cem' eyleyüb

⁹⁹⁵ Yukarıda da geçtiği üzere (Bkz. 1338. beyit), muhtemelen yine bir yer ismini okuyamayan müstensih, bu mısraı TTK'da "Getdi 'asker dîn kaydını yaya" olarak almıştır.

⁹⁹⁶ İÜ: hem

⁹⁹⁷ TTK: Leşker-i İslâm'un anda

⁹⁹⁸ İÜ ve L: Atları vü kendüleri âhenîn

- 1467 Yalunuz kaldı girü¹⁰⁰⁰ sultân özi
Âh idüb dutar yine Hakk’a yüzi
- 1468 Dolaşur ardına leşker¹⁰⁰¹ kâfirün
Urdı ‘üryânına kılıç anlarun
- 1469 [TTK: 64a] Birbirini basdı anlar ha kırar
Oldı kâfir beğlerinün kârı zâr
- 1470 İtmeyelüm bunda tatvîl-i kelâm
Kırdılar küffârı olinca tamâm
- 1471 Terk idüb anlar yine büngâh ü raht
Kodılar sultâna girü¹⁰⁰² tâc ü taht
- 1472 [L: 60b] Bu yana çün hâyin İskender irer
Virmiş idi ol yana birkaç bin er¹⁰⁰³
- 1473 Bunlar anda varıcak iy kâm-kâr
Üngürüs olmuş idi heb târümâr
- 1474 Bunlar ol hâli görüben kaçdılar
Yine Arnavud iline göçdiler
- 1475 Gâzîler şol denlü aldı genc ü mâl
Birbiriyle itmedi ceng ü cidâl
- 1476 Döndi sultân geldi girü tahtına
Şâd oluben tâli‘ine bahtına
- 1477 Hicret’ün sekiz yüz elli ikisi¹⁰⁰⁴
Olmış idi kim kırân oldı besî

⁹⁹⁹ TTK: Savılub

¹⁰⁰⁰ TTK: giri

¹⁰⁰¹ TTK: ‘asker

¹⁰⁰² TTK: yine

¹⁰⁰³ İÜ ve L: Bu yana hâyin İskender [L: Sikender] dahı der / Virmişdi ol cânibe birkaç bin er

- 1478 Yine Arnavud'a eyledi sefer
Akçahisâr'a varub düşdi meğer
- 1479 Alımayub yine döndi ol velî
Hicret'ün sekiz yüz elli dört yılı
- 1480 [İÜ: 53a] Olmış idi geldi girü Şâh¹⁰⁰⁵ Murâd¹⁰⁰⁶
Memleketde kıldı çok 'adl ile dâd
- 1481 Çün sekiz yüz elli beşe girdi sâl
Eyledi sultân cihândan intikâl

Cülûs-ı Sultân Muhammed Han¹⁰⁰⁷

- 1482 Geçdi pes Sultân Muhammed tahta dir
Yirlü yirinde kamu mîr ü vezîr
- 1483 [TTK: 64b] Pes Karaman'a varub kıldı sefer
Buldı anlara dahı feth ü zafer
- 1484 [L: 61a] Hem Boğazkesen hisârın yaptı ol
Edrene'ye doğru dutdı girü yol
- 1485 Hicret'ün sekiz yüz elli altısı
Olduğında kal'a yapıldı besî
- 1486 Niyyet itdi pes yine ulu gazâ
Kim gazâ itmek ana oldı sezâ
- 1487 Getdi etrâf-ı zemîne nâmeler
Tâ ide İstanbul'a 'azm-i sefer

Feth-i Kostantiniyye

¹⁰⁰⁴ TTK: elli sekizi

¹⁰⁰⁵ L: Şeh

¹⁰⁰⁶ TTK: Olmış idi yine geldi Şeh Murâd

¹⁰⁰⁷ İÜ: Cülûs-ı Sultân Muhammed

1488 Cem‘ oluben ‘askerin oldu revân¹⁰⁰⁸

Kâr-dîde hem dahı çok kâr-dân

1489 Varuben İstanbul’ı kıldı hisâr

Topla itdi bürûcını târümâr

1490 Fî-sebîlillâh kılub yağma anı

Nice müflis oldılar ol gün ganî

1491 Kal‘a çün feth oldu vü kaçdı tekür

Şâha fursat virdi hem Hayy ü Şekûr

1492 Sâl-i Hicret sekiz yüz elli yidi

Hem Rebî‘ulevvel ayında idi¹⁰⁰⁹

1493 [İÜ: 53b] Hem se-şenbih gün irer emr-i Kadîr

Kahr ile feth oldu pes ol kal‘a dir

1494 Beldetün tayyibetün¹⁰¹⁰ dimiş ‘Alîm

Böyle yâd itmiş kelâmında kadîm

1495 Fethine târîh durur¹⁰¹¹ hem bu kelâm

Key muhakkak bil bunu sen vesselâm

1496 [L: 61b] Çünkü sultân kal‘a içine girür

Dürlü dürlü çok ‘acâyibler görür

1497 [TTK: 65a] Şerh idersevüz anı söz çok uzar

Vâcib oldur kim kılalum ihtisâr

1498 Bî-nihâyet buldı anda¹⁰¹² genc ü mâl

Kim gazâ mâlı durur mâl-ı helâl

¹⁰⁰⁸ TTK: ol dirdi ân

¹⁰⁰⁹ İÜ ve L: ayıydı didi

¹⁰¹⁰ İÜ ve L: Beldeten tayyibeten

¹⁰¹¹ İÜ ve L: târîhdür

¹⁰¹² İÜ ve L: anlar

- 1499 Tahtını yerleşdürüb oldı mukîm
Zîre taht olmuş idi ol ‘an-kadîm¹⁰¹³
- 1500 ‘Adlle bünyâd eyledi ol şîr-i ner
Her¹⁰¹⁴ ne yana vardısı buldı zafer
- 1501 Altı yüz yıl oldı der-dest-i Freng
Sonra aldı anı sultân bî-direng
- 1502 Sivrihisâr’ı alur andan girü
Hem varub Semendire’yi oda uru¹⁰¹⁵
- 1503 Pes Novabırda¹⁰¹⁶ olur feth eyle bil
Çün sekiz yüz elli dokuz oldı yıl¹⁰¹⁷
- 1504 Hem Belğırad’a varub alımadı
Pes Karaca Beğ şehîd oldı idi¹⁰¹⁸
- 1505 Hem iki cânibde doğdı Cevzehir¹⁰¹⁹
Biri maşırıkda biri mağribde dir
- 1506 Ol yıl içre kim varur Belğırad’a
Sekiz yüz altmış yıl olmuşdı dede
- 1507 Körfüz’i aldı vü hem Şâm ‘askeri¹⁰²⁰
Geldi Larendi’yi urdı serserî¹⁰²¹
- 1508 [İÜ: 54a] Aldı Mora ilini feth eyledi
Yıl sekiz yüz altmış ikide idi¹⁰²²

¹⁰¹³ TTK: Zîre taht olunmuş idi ol kadîm

¹⁰¹⁴ TTK: Hem

¹⁰¹⁵ İÜ ve L: Hem Semendire’yi oda urur kamu

¹⁰¹⁶ L: Novabırda

¹⁰¹⁷ TTK: Pes Novaberye de feth oldı o yıl / Çün sekiz yüz elli dokuz oldı bil

¹⁰¹⁸ İÜ ve L: oldıydı

¹⁰¹⁹ İÜ’de Cevzehir kelimesinin üstünde “ya’nî kuyruklu yıldız” notu düşülmüştür.

¹⁰²⁰ L ve TTK: ‘askerin

¹⁰²¹ TTK: serserin

1509 [L: 62a] Hem Güğercinlik Rasova iy velî

Güzelcehisâr dahı hem Umalı

1510 Feth olub alındı bunlar eyle bil

Kim sekiz yüz altmış üç olmuşdı¹⁰²³ yıl

1511 Ayamavra hem Semendire feth olur

Ana fırsat virdi ol¹⁰²⁴ Hayy ü Şekûr

1512 [TTK: 65b] Mora tekûri dutuldu ili¹⁰²⁵ hem

Feth olur sekiz yüz altmış dörtde tem¹⁰²⁶

1513 Koyluc ü Tırabuzan¹⁰²⁷ İsfendiyâr

Feth oluben oldu halkı târümâr

1514 Sâl-i Hicret sekiz yüz altmış beşe

Girmiş idi kondı çün¹⁰²⁸ devlet başa

1515 Feth olur İflak Midillü dahı hem

Sekiz yüz altmış altıda iy dedem¹⁰²⁹

1516 Bosna feth olur kıralı dutılır

Hersek ili Yayçe dahı feth olur

1517 Sekiz yüz altmış sekiz olmuşdı yıl

Yayçe feth oldukda anı eyle bil

Feth-i vilâyet-i Arnavud ve girîz-i hâyin İskender

¹⁰²² İÜ ve L: ikiydi didi

¹⁰²³ TTK: sekiz yüz altmış olmuş idi

¹⁰²⁴ TTK: hem

¹⁰²⁵ TTK: iki

¹⁰²⁶ L: yem; TTK: hem

¹⁰²⁷ İÜ ve L: Tarabuzan

¹⁰²⁸ TTK: hem

¹⁰²⁹ TTK: Feth olur Midillü'nün adası hem / Altmış altı hem sekiz yüz iy dedem

- 1518 Hem girü Arnavud’a sultân varur
İlbasan’ı yaptı ilini urur¹⁰³⁰
- 1519 Hâyin İskender kaçub girdi taşa
Vurdi¹⁰³¹ anun ilini Mahmûd Paşa
- 1520 Eyledi yağma esîrin bî-hisâb
Sekiz yüz yetmiş idi yıl kıl hisâb¹⁰³²
- 1521 [L: 62b] Yine def’a¹⁰³³ Arnavud’a girdi han
Erkeğin kırdı dışisin dirdi han
- 1522 [İÜ: 54b] Sekiz yüz yetmiş bir idi sâle dir
Kimse hîç uğramasun¹⁰³⁴ bu hâle dir
- 1523 Hem Karaman ili Tarsus’a değin
Feth olıcak sâl-i Hicret bil yeğin¹⁰³⁵
- 1524 Sekiz yüz yetmiş iki olmuş idi
Ağriboz beşinde feth olmuş idi
- 1525 Dinle ‘Îsâ Beğ varub ad eyledi
Hem Böğürdelen’i¹⁰³⁶ bünyâd eyledi
- 1526 [TTK: 66a] Hem Gedük Ahmed¹⁰³⁷ Anadolu’ya dir
Geçdi feth itdi ‘Alâ’iyye’yi dir¹⁰³⁸
- 1527 Yetmiş altı hem sekiz yüz yıl dahı
Olmış idi sâl-i hicret iy sehî

¹⁰³⁰ L: İlbasan’ı yaptı vü ilin urur; TTK: İlbasan’ı aldı vü ilin alur

¹⁰³¹ İÜ: Urdı

¹⁰³² TTK: Sekiz yüz yetmişdi târîh kıl hisâb

¹⁰³³ TTK: def’i

¹⁰³⁴ TTK: uğramadı

¹⁰³⁵ TTK: yakın

¹⁰³⁶ TTK: Böğürdilin’i

¹⁰³⁷ İÜ: Ahmed’i

¹⁰³⁸ İÜ: ‘Aliyye’yi [L: ‘Aleyye’yi] emîr

- 1528 Yürüdi Uzun Hasan Tokad'a hem
Çok ziyân itdi ol ilde iy dedem
- 1529 Mustafâ şehzâde¹⁰⁴⁰ hem Dâvud Paşa
Akşehir üstinde ceng itdi paşa¹⁰⁴¹
- 1530 Kırdılar anları anda iy emîr
Oldı hem Mahmûd Paşa yine vezîr
- 1531 Ol yıl içre sekiz yüz yetmiş yidi
Sâl-i Hicret'den bilen böyle didi
- 1532 Pes yine Sultân Muhammed 'askerin
Dirdi Erzincan'a sürdi heb varın¹⁰⁴²
- 1533 [L: 63a] Ceng olub basıldı Tercan içre Rûm
İtdi Tatar'un çerisi çok hücûm¹⁰⁴³
- 1534 Düşdi anda hem Murâd Paşa vezîr
Cem' ider sultân çerisin yine dir
- 1535 Bayburd¹⁰⁴⁴ ilinde ceng itdi 'azîm
Ol Hasan Han ile sultân iy kerîm¹⁰⁴⁵
- 1536 [İÜ: 55a] Bir neberd itdi orada Rûmî sipâh¹⁰⁴⁶
Kim Hasan Han oğlunun 'ömrin¹⁰⁴⁷ tebâh

¹⁰³⁹ İÜ: Harb-i Hasan-ı hâyin-i Dirâz

¹⁰⁴⁰ İÜ ve TTK: şâhzâde

¹⁰⁴¹ İÜ ve L: Akşar üzre ceng iderler iy paşa

¹⁰⁴² TTK: Dirdi Erzincan'a sürdi hem varın

¹⁰⁴³ TTK: Ceng olub basıldı Tercân'da rukûm / Anda Tatar'un çerisi çok hücûm

¹⁰⁴⁴ TTK: Payburd

¹⁰⁴⁵ İÜ: sultân-ı kerîm

¹⁰⁴⁶ TTK: Eyledi ceng anda pes Rûmî sipâh

¹⁰⁴⁷ L: 'ömrî

- 1537 İduben kesdiler anun başını
Çarh anun dahı kurutdı yaşını
- 1538 Pes Hasan Han basılub kıldı firâr
Dağılub oldı çerisi târümâr
- 1539 Feth idüb Karahisârı'n aldılar
Çok fütûhât ile Rûm'a geldiler
- 1540 [TTK: 66b] Sekiz yüz yetmiş sekiz olmışdı sâl
Bu araya varduğında bu makâl
- 1541 Pes yine Ahmed Paşa'ya leşkerin
Koşdı kim yıka Karaman illerin
- 1542 Vardı feth itdi Karaman'ı tamâm
Ol Gedük Ahmed dinen şîr iy hümâm¹⁰⁴⁸
- 1543 Aldı yine 'askerin¹⁰⁴⁹ Hâdım Paşa
Vardı İskenderiye üzre iy paşa
- 1544 Sa'b idi alımadı döndi girü
Pes Kara Boğdan'a vardı ol¹⁰⁵⁰ girü
- 1545 Anda dahı varuben oldı şikest
Kim dimişler destdür bâlâ-yı dest¹⁰⁵¹
- 1546 [L: 63b] Var idi sultânun oğlu bir dilîr
Adı Sultân Mustafâ mânend-i şîr
- 1547 Hüsn-i Yûsuf'dan yakar idi çerâk
Fevt olub andan düşer hana firâk

¹⁰⁴⁸ L ve TTK: Ol Gedük Ahmed diyen şîr-i be-nâm [L: ...şîr iy hümâm]

¹⁰⁴⁹ L ve TTK: 'askeri

¹⁰⁵⁰ İÜ ve L: andan

¹⁰⁵¹ L: dest der-bâlâ-yı dest; TTK: dest ber-bâlâ-yı dest
217

- 1548 Zann ider Mahmûd Paşa'dan bu¹⁰⁵² işi
Kim var idi 'avret ile bir işi¹⁰⁵³
- 1549 Zehr içürdi didiler hem ana¹⁰⁵⁴ ol
Hanun itdi anı hem 'aklı kabûl
- 1550 Da'vet idüb anı itdürdi helâk
Böyledür çarhun işi iy zâtı pâk
- 1551 [İÜ: 55b] Pes Karaman'ı virür oğlu Cem'e
Kim durur dünyâda düşmez mâteme
- 1552 Yıl¹⁰⁵⁵ sekiz yüz yetmiş idi hem dokuz
Bu hikâyet olduğında bâ-rümûz
- 1553 Hem girü Sultân Muhammed 'askerin
Cem' idüb¹⁰⁵⁶ Ahmed Paşa alur varın
- 1554 Vardı aldı Kefe'yi vü Manküb'i
Hem Kırım'ı sakırdı¹⁰⁵⁷ sultân gibi
- 1555 [TTK: 67a] Oldı Tatar leşkeri ana mutî'
Çok ganâyim aldı geldi ol bedî'
- 1556 Key bahâdur merd idi ol şîr-i ner
Her ne yire varsa bulurdi¹⁰⁵⁸ zafer
- 1557 Yapdı Böğürdelen'i hem Üngürüs
Ol yıl içre dinle varsa sende us

¹⁰⁵² İÜ: bir

¹⁰⁵³ İÜ: kişi

¹⁰⁵⁴ İÜ ve L: didiler ana

¹⁰⁵⁵ İÜ: Bil

¹⁰⁵⁶ İÜ: idüben

¹⁰⁵⁷ İÜ ve L: Sakız'ı

¹⁰⁵⁸ TTK: vardisa buldı

- 1558 Kim sekiz yüz seksen olmuş idi yıl
Bu kazâyâ¹⁰⁵⁹ oldu ol yıl anla bil
- 1559 [L: 64a] Pes yine Sultân Muhammed bir¹⁰⁶⁰ gazâ
Niyyet idüb kıldı küffâra cezâ
- 1560 Kim anun gazâydı işi rûz ü şeb
Nireye varsa musahhar kıldı Rab¹⁰⁶¹
- 1561 Kara Boğdan’a varuben¹⁰⁶² çok gazâ
Eyledi kim feth¹⁰⁶³ idi ana sezâ
- 1562 Kâfiri basub ganâyim aldı çok
Rızkun esbâbun esîrûn haddi yok
- 1563 Üngürüs yapmışdı ol yıl üç hisâr
Cümle ağaçdan idi iy kâm-kâr
- 1564 Kış içinde anlara dahı varur
Ol hisârları aluben dağıdur
- 1565 Sekiz yüz seksen bire irdi sene
Kim Mesîh Paşa vezîr oldu yine
- 1566 [İÜ: 56a] Eynebahtı’ya gider Hâdım Paşa
Alımadı başını urdı taşa
- 1567 ‘Azl ider görür anı çün bahtı yok
Cem‘ ider sultân çeri kim haddi yok
- 1568 Yürüdi İskenderiye üstine
Cebr ile anı feth itmek kasdına¹⁰⁶⁴

¹⁰⁵⁹ TTK’da “kasâbâ” قصابا gibi okunabilecek kelimenin bu okunuşla manası olmadığından dolayı, nokta eksikliğinden dolayı böyle yazılmış olabileceği ihtimali akla gelmektedir.

¹⁰⁶⁰ TTK: bu

¹⁰⁶¹ TTK: Kim gazâ olmuşdı işi rûz ü şeb / Nireye varsa musahhar kıldı heb

¹⁰⁶² İÜ: Varuben Kara Boğdan’a

¹⁰⁶³ İÜ: gazv; L: gazâ. Burada Fatih Sultan Mehmet’ten bahsedildiği için fetih kelimesi tercih edilmiştir.

- 1569 Geldi İvan iline ol uğradı
Kim ol ilün şimdi Debri'dür¹⁰⁶⁵ adı
- 1570 [TTK: 67b] Uç idi çok gâzî¹⁰⁶⁶ dutmışdı vatan
Dîn yolında terk idüben¹⁰⁶⁷ baş ü ten
- 1571 Gice gündüz işleri hem ceng idi
Kâfir anlardan katı dil-teng idi
- 1572 [L: 64b] Hâyin İskender çü mürd¹⁰⁶⁸ olmuş idi
Basılub il emn ile dolmuş idi
- 1573 Vâlid ol yirde¹⁰⁶⁹ çü dutmışdı mekân
Geçdüğünde gördük ol sâhib-kırân
- 1574 Anda varub kal'ayı kıldı hisâr
Çok giriftâr oldu gâzî bî-şümâr
- 1575 Sa'b idi gâyetde yoğ idi nazîr
Alımayub döndi mîr ile vezîr
- 1576 İvrenos Beğ oğlu ol¹⁰⁷⁰ Ahmed Beğ'i
Anda kodı yoğ idi andan yeği
- 1577 'Asker ile hıfz ide anda dura
Kim bahâr oldukda han girü vara
- 1578 Geldi Efrenc leşkeri çok ceng ider
Dağıdur anları heb ol şîr-i ner

¹⁰⁶⁴ İÜ: Cebr ile anı feth kılmak kasdına; TTK: Cebr ile çün anı almak kasdına

¹⁰⁶⁵ İÜ: Debri'dür şimdi

¹⁰⁶⁶ TTK: Üç ay idi gâzî

¹⁰⁶⁷ İÜ: Terk idüben dîn yolında

¹⁰⁶⁸ L: redd

¹⁰⁶⁹ TTK: Ol da ol yirde

¹⁰⁷⁰ İÜ ve L: hem

- 1579 Kal'a halkı gördiler kim yok esâs
Kal'ayı virdiler olmak çün halâs
- 1580 Üsküb'e gelmiş idi sultân dahı
Kim beşâret irdi ana iy sehî
- 1581 [İÜ: 56b] Şâd oluben virdi ana çok belek
Hem kabûl oldu yanında çok dilek
- 1582 Barışub Efrenc virür hana harâc¹⁰⁷¹
Âl-i 'Osmân'a yaraşur taht ü tâc
- 1583 Pes Rodos'a yürüdi Mesîh Paşa
Varuben çıkarmadı anı başa
- 1584 Sa'b idi ol kal'a key muhkem hisâr
Alımayub düşdi 'asker bî-şümâr
- 1585 [L: 65a; TTK: 68a] Ol arada çok çeri oldu telef
Top ü tûfenge kimi tîre hedef¹⁰⁷²
- 1586 Yürüdi Ahmed Paşa¹⁰⁷³ hem Pulya'ya
Beş bin idi 'askeri atlu yaya
- Feth-i Pulya der-dest-i Gedük Ahmed Paşa¹⁰⁷⁴
- 1587 Yapdurub¹⁰⁷⁵ Avlonya'da¹⁰⁷⁶ altmış gemi
Girdi deryâya çeride yok gemi
- 1588 Çün karaya çıkdı ol bebr ü peleng
Kal'a-i Otranda üzre kıldı ceng

¹⁰⁷¹ TTK: Barışub hana virür Efrenc harâc

¹⁰⁷² TTK: Top ü tûfenk kim tîri kimisi hedef

¹⁰⁷³ İÜ: Ahmed Paşa yürüdi

¹⁰⁷⁴ İÜ ve L: Feth-i Pulya der-dest-i Ahmed Paşa

¹⁰⁷⁵ İÜ ve L: yapdurur

¹⁰⁷⁶ L ve TTK: Avlona'da

- 1589 Yidi gün küffâra göz açdurmadı
Cenk kıldı gice gündüz durmadı
- 1590 Kal‘ayı feth eyledi yidinci gün
Key bahâdur merd idi iy zû-fünûn
- 1591 Kırdı küffârı alub çok genc ü mâl
Kimse ayruk kılmadı anunla cidâl¹⁰⁷⁷
- 1592 Nice kal‘a boş koyuben getdiler
Mâl ü milkinden ferâgat itdiler
- 1593 Bir gazâ-yı ekber itdi ol dilîr
Mâl ü rızk ile çerisin kıldı sîr¹⁰⁷⁸
- 1594 Geldi sonra ‘asker ile Konducul
Kullarına hem anun geydürdi çul
- 1595 [İÜ: 57a] Kesdi başın akıdub kanın yire
Kimse ayruk gelmedi ol¹⁰⁷⁹ servere
- 1596 İle boya her gün iderdi akın
Durdı anda bir buçuk yıla yakın
- 1597 [L: 65b] Sekiz yüz seksen beşe girmişdi sâl
Kal‘a feth oldukda iy şîrîn-makâl
- 1598 Bu yana Sultân Muhammed ‘azm ider
Yürüdi ya‘nî kim ol Mısr’a gider
- 1599 [TTK: 68b] Vardı Gegebüze’ye¹⁰⁸⁰ iy pâk-zât
Hakk’un emri irişüb kıldı vefât

Cülûs-ı Sultân Bâyezîd Han

¹⁰⁷⁷ TTK: kılmadı ceng ü cidâl

¹⁰⁷⁸ TTK: pür

¹⁰⁷⁹ TTK: o

¹⁰⁸⁰ İÜ: Gegibize’ne; L: Gegibize’ye

- 1600 Oğlı geçdi yirine Han Bâyezîd
Yolına hâk ana yüz bin bin Yezîd¹⁰⁸¹
- 1601 ‘Adl içinde Âl-i ‘Osmân içre dir
Gelmemişdi ancılayın bir dilîr
- 1602 Kardaşı Cem dirdi kendü leşkerin
Sürdi bi’l-cümle Karaman illerin
- 1603 Getdi Ahmed Paşa’ya çapar ulak
Tiz iriş kıl üç konağı bir konak
- 1604 Kodı anda ‘askeri geçdi özi
Geldi sultâna irişdi kendözi
- 1605 Cenge¹⁰⁸² durmuş idi iki nerre şîr
Geldüğünde hana ol bebr ü dilîr
- 1606 Kaçdı Sultân Cem diyüben el-fırâr¹⁰⁸³
Tâ Frengistân’a-dek ol nâm-dâr
- 1607 Tahta gedüğünde Sultân Bâyezîd
Yıl sekiz yüz seksen altıydı işid¹⁰⁸⁴
- 1608 Pulya’da kalan çeriyi bî-direng
Geldi vü aldı oları heb Fireng
- 1609 [İÜ: 57b; L: 66a] Bu yana Ahmed Paşa’yı pâdişâh
Katl idüb kıldı anun günin siyâh
- 1610 Oldı pes Dâvud Paşa¹⁰⁸⁵ ulu vezîr
Kabz ü bast anun idi bâlâ vü zîr¹⁰⁸⁶

¹⁰⁸¹ İÜ ve L: Ten olubdur Rûmili cân Bâyezîd

¹⁰⁸² TTK: Çünkü

¹⁰⁸³ İÜ: el-fırâk

¹⁰⁸⁴ TTK: işit

¹⁰⁸⁵ İÜ ve L: Oldı Dâvud Paşa hem

- 1611 Bu yana Arnâvud ilinde işid
Hâyin İskender Beğ oğlu bir¹⁰⁸⁸ pelîd¹⁰⁸⁹
- 1612 [TTK: 69a] Zâhir oldu adı İvan ol itün
Geldi girdi içine memleketün
- 1613 Uydı küffâr ana cem‘ itdi çeri
On iki bin oldu anun ‘askeri
- 1614 Debri’ye geldi vilâyet halkı pes
Kaçuben girdi hisâra yek-nefes
- 1615 Kocacuğ’a varuben¹⁰⁹⁰ çün girdiler
Yakdı¹⁰⁹¹ şehri kal’a halkı gördiler
- 1616 Şehir kavminün oda¹⁰⁹² gitdi varı
Hamdû-lillâh kimseyi almadı diri¹⁰⁹³
- 1617 Vehme düşdi halk idüb andan firâr
On iki gün kal‘ada kılduk¹⁰⁹⁴ karâr
- 1618 Şehir kavmi cem‘ olur kâdî ile¹⁰⁹⁵
Varalum dir görelüm n’oldı hele
- 1619 Şehrümüz hâli ne oldu bilelüm
Ana göre biz tedârük kılalum

¹⁰⁸⁶ TTK: idi mîrâne mîr

¹⁰⁸⁷ İÜ: ‘İsyân-ı hâyin İvan İskender; L: Hurûc-ı İvek bin Hâyin İskender der-Arnâvud

¹⁰⁸⁸ TTK: ol

¹⁰⁸⁹ Bu beyit, İÜ ve TTK’da başlıktan sonra, L’de ise önce yazılmıştır.

¹⁰⁹⁰ TTK: varın

¹⁰⁹¹ TTK: Yıkdı

¹⁰⁹² TTK: odı

¹⁰⁹³ L: Hamdû-lillâh almadı kimse diri; TTK: Hamdû-lillâh olmadı kimse deri

¹⁰⁹⁴ TTK: kıldı

¹⁰⁹⁵ İÜ ve L: bile

- 1620 Bindi yüz elli kişi çâpük-süvâr
Kıldılar vâdî kenârında karâr
- 1621 [L: 66b] Gördiler küffâr irişdi fevc fevc
On bin artuk urdı deryâ bigi mevc¹⁰⁹⁶
- 1622 Kâr-dîde var idi bir şîr-i ner
Didi kim kaçmak değül bugün hûner
- 1623 [İÜ: 58a] Koç olub kurbâna gelmişüz bugün
Yüz suyuyla¹⁰⁹⁷ ölmeğe dirler düğün
- 1624 Adı Mürsel key bahâdur merd idi
Şîr merdler arasında ferd idi
- 1625 İntihâb itdi otuz atlu güzîn
Köprüyi bağladı anlar ansuzın
- 1626 Gördi kâfir kim alındı köprüsi
‘Azm iderler köprüye kâfir besî
- 1627 [TTK: 69b] Durdılar bunlar katı ceng itdiler
Kâfirün yolın dutub teng itdiler
- 1628 Geldi kâfir kim ala¹⁰⁹⁸ köpri başın
Yıkdı gâzîler suya dördin beşin
- 1629 Hıfz idüb köprüyi muhkem durdılar
Dîn yolına kâfire seyf urdılar
- 1630 Gördi Mürsel kâfiri kim karçaşur
Cümle gâzîlerle üstine yürür

¹⁰⁹⁶ TTK: irdi deryâ gibi fevc

¹⁰⁹⁷ İÜ: suyla

¹⁰⁹⁸ TTK: Geldi kâfirler ala

- 1631 Aldı dağdan yanını kesdi yolın
Eyledi tekbîr idüb kılıç yalın
- 1632 Sürdiler küffârı suya dökdiler
Bir yanından bir yanına sökdiler¹⁰⁹⁹
- 1633 Kimi gark oldu kiminden getdi baş
Dîn içün merdâne kıldılar¹¹⁰⁰ savaş
- 1634 [L: 67a] Binden artuk kesdiler kâfir başın
Her birisi bağladı dördin beşin
- 1635 Gice irdi¹¹⁰¹ yohsa kalmazdı biri
Bağladılar bir-iki binin diri¹¹⁰²
- 1636 Gice çünkim kal'aya irişdiler
Birbiriyle gâzîler görüşdiler
- 1637 Hîç işitdün mi bunun gibi gazâ
Gördünüzse işidelüm din¹¹⁰³ bize
- 1638 [İÜ: 58b] Düşmen on bin gâzî yüz elli nefer
Buldı anlar bunca küffâra zafer
- 1639 Kaçdı İvan pes¹¹⁰⁴ Frengistân'a dek
Bir devece assı var dur ana tek¹¹⁰⁵
- 1640 Çün zamâne yiri değül bildiler
Şehir kavmi tuş tuşa dağıldılar

¹⁰⁹⁹ İÜ: söktiler

¹¹⁰⁰ TTK: Dîn içün merdâneler kıldı

¹¹⁰¹ İÜ: oldu

¹¹⁰² TTK: Şöyle mürd itdiler ol mel'unları

¹¹⁰³ İÜ ve L: eydün

¹¹⁰⁴ İÜ ve L: gitdi

¹¹⁰⁵ L: assı vardur ana dek; TTK: assı var durana dek

- 1641 Ba‘zı yine ‘avdet itdi yirine
Kimsesi olan kişi ne yirine
- 1642 [TTK: 70a] Vâcib idi dimek anun çün didüm
Bu gazâyı vasf idüb şerh eyledüm
- 1643 Biz yine söz evveline varalum
Ne gazâlar itdi sultân görelüm
- 1644 Kara Boğdan’a yürür Han Bâyezîd
İşidüb küffâr anı oldu kadîd
- 1645 Feth olur Akkirme ile hem Kili
Nehb ü gâret eylediler ol ili
- 1646 Çok fütûhât ile geldi tahtına¹¹⁰⁶
Gazv¹¹⁰⁷ içün cem‘ eyledi ‘asker yine
- 1647 [L: 67b] Pes ‘Alî Paşa’ya koşdı ‘askeri
Kara Boğdan’a girü vardı çeri
- 1648 Gâret idüb tahtını yıkdı anun
İllerini uruben yakdı anun
- 1649 Gark olurlar mâla rızka gâzîler
Doldı rûzîyle¹¹⁰⁸ ovalar yazılar
- 1650 Hem sekiz yüz doksan iki oldu sâl
Bu gazâ oldukda iy şîrîn-makâl
- 1651 Pes Herisek oğlı Ahmed Paşa nâm
Anadolu¹¹⁰⁹ ‘askerin dirdi tamâm

¹¹⁰⁶ TTK: şehrine

¹¹⁰⁷ L: gazâ; TTK: feth

¹¹⁰⁸ TTK: rızk ile

¹¹⁰⁹ TTK: Anadolu

- 1652 Mısr'a yürüdi 'Arab'la ceng ide
Ya'nî kim anları ol dil-teng ide
- 1653 [İÜ: 59a] Gâfilin basıldı vü sındı çeri
Dutdılar Mihal oğlu bir serveri¹¹¹⁰
- 1654 Adı İskender Beğ idi nev-cüvân¹¹¹¹
Oldı dutuldukda ol¹¹¹² hem nâ-tüvân
- 1655 İletdiler¹¹¹³ tâ Mısr'a anı habs ile
Nice başlar dahı anunla bile
- 1656 Pes 'Alî Paşa girü kıldı hücûm
'Asker-i Rûm ü Anadolu¹¹¹⁴ 'umûm
- 1657 [TTK: 70b] Vardılar Tarsus'a ol 'asker kamu
Dinle imdi n'oliserdür iy 'amû
- 1658 Aldılar Adana'yı Tarsus'ı¹¹¹⁵ hem
Kim ol idi anlara kâr-ı ehem
- 1659 Yürüdi cündî¹¹¹⁶ irişüb fevc fevc
Sanasın deryâ idi kim urdı mevc
- 1660 [L: 68a] Birbirine seyf urub iki çeri
Gice olunca durışdı¹¹¹⁷ her biri
- 1661 Çün şeb-i hengâm irişdi nâ-gehân
Her biri hargâhına döndi revân

¹¹¹⁰ TTK: oğlu serveri

¹¹¹¹ TTK: idi ol nev-cüvân

¹¹¹² TTK: Ol dutuldukda dahı

¹¹¹³ TTK: Aldılar

¹¹¹⁴ TTK: Anadolu

¹¹¹⁵ TTK: Tarsus'a

¹¹¹⁶ TTK: çıkdı

¹¹¹⁷ İÜ: düşdi

1662 Vehim düşdi ‘asker-i Rûm’a besî

Didiler kıldı ‘Arab bize pusı

1663 Bâr ü bûngâhı koyub Rûmî sipâh

Her biri bir tuşa kıldı ‘azm-i râh

1664 Re’y böyle kıldılar kim kaçalar

Subh olunca Varsak ilin geçeler

1665 ‘Askeri Mısır’un dahı idüb firâr

Tâ seher olunca kılmadı karâr

1666 Gördiler kim kimse komaz anları

Döndiler girüye geldi cânları

1667 Aldılar çok bâr ü bûngâh ü yarak

Böyledür ‘askerde olsa¹¹¹⁸ ittifâk

1668 [İÜ: 59b] Getdi¹¹¹⁹ anlar Mısır’a bunlar Rûm’a dir

Kaldı çok tenler gurâba bûma¹¹²⁰ dir

1669 Çün sekiz yüz oldu doksan dört sene

Bir gazâ-yı ekber eydelüm yine

Gazâ-yı Küryeleş¹¹²¹

1670 Şâm kasdına girü leşker-i ‘azîm

İpsala’da cem‘ olur dört ay delim

1671 [TTK: 71a] Mısır sultânı virib idi resûl

Bâyezîd Han ile sulh itdi hem ol

¹¹¹⁸ TTK: olmasa

¹¹¹⁹ TTK: Vardı

¹¹²⁰ İÜ ve L: çok leşker gurâb ü bûma

¹¹²¹ Bu başlık İÜ’de yoktur.

1672 [L: 68b] Hâzır idi ‘asker ile sürdi şâh

Arnavud iline indürdi sipâh

1673 Küryeleş iklîmini urdı¹¹²² tamâm

Gark olur mâl ü esîre hâss ü ‘âm

1674 Geldi andan tahtına ol ser-firâz

İtdi Hakk’a dürlü hamd ile niyâz

1675 Bir nice gün ‘îş ü ‘işret şâd-kâm

Sürdi çünkim Hak’dan oldu bu merâm¹¹²³

Der-ahvâl-i mü’ellif¹¹²⁴

1676 Ol deme-dek şuguldeydüm ben fakîr

Çünki sâkin oldu harb ü dâr-gîr

1677 Eyledük pes yine arzû-yı vatan

Geldüğümde sebz idi çayır çemen

1678 Ata ana dostları hoş gördiler

Bundadır diyü kulağım burdılar

1679 Gâyet ile bize râğbet itdiler

Dürlü hürmetlerle ‘izzet itdiler

1680 Cümlesinden râzî olsun ol Celîl

Cennet-i Firdevs’e göstereün sebîl

1681 Gel yine söz evveline varalum

N’eyledi Han Bâyezîd’i görelüm

1682 Şehr-i Kostantin içi çok velvele

Oldı sankim irdi nâ-geh zelzele¹¹²⁵

¹¹²² TTK: iklîmine irdi

¹¹²³ 1674 ve 1675. beyitler L’de yoktur.

¹¹²⁴ Bu başlık ve altındaki beyitler L’de yoktur; 1682, 1683 ve 1684. beyitler ise TTK’da da mevcuttur.

1683 [İÜ: 60a] Ol yıl içre yıldırım¹¹²⁶ indi ulu

Yandı bî-pâyân gûhercile ‘amû¹¹²⁷

1684 Çok cemâ‘at oldılar andan helâk

Olmayanlar oldılar key vehim-nâk

Gazâ-yı Ya‘kûb Paşa der-menâzil-i Kırbağa der-vilâyet-i Hırvat¹¹²⁸

1685 Var idi Ya‘kûb Paşa bir nâm-ver¹¹²⁹

‘Asker ile Hırvat’a kıldı sefer

1686 Kırbağa’da karşılar üç¹¹³⁰ ban anı

Gördi¹¹³¹ leşker çok katı korkdı cânı

1687 Zîre kâfir çoğ idi gâzî kalîl

Kıldı anlara ‘inâyet ol Celîl¹¹³²

1688 Kâfirün başı Derencül¹¹³³ Ban idi

Bunların yarıcısı Sübhân idi

1689 Ceng için çün¹¹³⁴ ‘askerini yasadı

Hak ‘inâyet kıldı küffârı sıdı

1690 Yidi ban başını hem tabl ü ‘alem

Viribdi sultâna çok hayl ü haşem¹¹³⁵

¹¹²⁵ TTK: Şehr-i Kostantin içre velvele / Oldı sankim irdi nâ-gâh velvele

¹¹²⁶ İÜ: ıldırım

¹¹²⁷ TTK: kamu

¹¹²⁸ L ve TTK: Gazâ-yı Kırbağa

¹¹²⁹ TTK: nâm-dâr

¹¹³⁰ İÜ: on

¹¹³¹ İÜ: Gördiler

¹¹³² Bu beyit L’de yoktur.

¹¹³³ L: Derencil; TTK: Derenciler

¹¹³⁴ TTK: hem

¹¹³⁵ İÜ ve L: Yidi ban başını bâ-tabl ü ‘alem / Viribdi sultâna bâ-hayl ü haşem

1691 [TTK: 71b] Hem Derencül Ban'ı gönderdi diri¹¹³⁶

Yidi beğ başın dahı ol dîn eri¹¹³⁷

1692 Sağ selâmet 'asker ile döndi o

Kodı anda bir yakın yirde pusu

1693 Kal'anun kapusın açdılar seher

Kim varub ol leşkere uğraşalar¹¹³⁸

1694 'Avret oğlan kız gelin çün açdı baş

Tâ dökeler leşker üzre kanlu yaş

1695 Nâ-gehân gâzîler açdılar kemîn

Aldılar taşra çıkanun kamusın

1696 [İÜ: 60b; L: 69a] 'Avret oğlan cümlesini dutdılar

Kal'ayı tenhâ koyuben getdiler

1697 Key ganî oldı çeri ol gün zehî

Kalmadı bir kimsenün desti tehî¹¹³⁹

1698 Bu gazâ oldukda dinle iy 'azîz

Oldı yıl sekiz yüz ü doksan sekiz

Der-tevârîh-i kadîm¹¹⁴⁰

1699 Hicret oldukda dokuz yüz yıl¹¹⁴¹ tamâm

İdelüm biz bunda bir şîrîn kelâm

¹¹³⁶ TTK: Derencil başını gönderdi diri

¹¹³⁷ İÜ ve L: Yidi biğ bini dahı ol dîn eri

¹¹³⁸ İÜ ve L: leşkeri ağlayalar

¹¹³⁹ Bu beyit L'de yoktur.

¹¹⁴⁰ Bu bölüm, İÜ'de müellifin tarihini H. 898 olarak verdiği Gırbava seferi ve tarihini H. 903 olarak verdiği "Gazâ-yı Rus" başlığı arasında anlatıldığı ve başlıktan hemen sonra "Hicret oldukda dokuz yüz yıl tamâm" ifadeleri bulunduğu için buraya alınmıştır (İÜ'de başlık yoktur fakat beyitler vardır). L'de "hâtîmetü'l- kitâb", yani kitabın son bölümünden hemen evvel geçen bu bölüm, TTK'da "Der-tevârîh-i kadîm bûd" ifadeleriyle, "Der-beyân-ı 'alâim-i mevlûd-ı Nebî 'Aleyhisselâm" başlığından sonra gelmektedir.

¹¹⁴¹ L: dokuz yıl

- 1700 [TTK: 30b] Didiler ehl-i Hıtâ ‘âlimleri
Zu‘m üzre cem‘ olub fâzılları
- 1701 İbtidâ edvâr-ı ‘âlemden berü
Kaç yıl olduğın dimişler iy ‘amû¹¹⁴²
- 1702 Bin¹¹⁴³ sekiz yüz seksen altı yüz bin
Dahı ardınca otuz dokuz bin
- 1703 [L: 132a] Hem dokuz yüz yetmiş üç yıldur tamâm
Devr-i ‘âlemden bu yılda vesselâm
- 1704 Yüz seksen dört bin ü beş yüz dahı
Dahı doksan yidi yıl bil iy ahî¹¹⁴⁴
- 1705 İdeliden hem Sibâ‘îler kırân
Bu kadar yıl olmuş idi iy cüvân¹¹⁴⁵
- 1706 Hem on üç bin beş yüz altmış bir sene
Yapılalı köhne Mısır içre yine¹¹⁴⁶
- 1707 Ol olu künbed ki dirler Âmidûn
Bu kadar yıl olmuşdı iy zû-fünûn¹¹⁴⁷
- 1708 Kim ne tîşe yonar anı ne teber
Şöyle muhkem yapmış ol üstâdlar¹¹⁴⁸
- 1709 Hem yidi bin on yıl Âdem’den berü
Olmış idi bu yıl içre iy ulu

¹¹⁴² TTK: ulu

¹¹⁴³ İÜ ve L: bil

¹¹⁴⁴ L: Dahı doksan yedi yıl iy sehî

¹¹⁴⁵ İÜ: olmuşdı iy nev-cüvân

¹¹⁴⁶ TTK: Yapılalı köhne dehr için binâ

¹¹⁴⁷ TTK: Ol ulu günde ki dirler Âmidûn / Bu kadar olmuşdı bil iy zû-fünûn

¹¹⁴⁸ Bu beyit TTK’da yoktur.

- 1710 Altı bin ü yidi yüz altmış dokuz
Ka‘be bünyâd olalı olmuşdı uz¹¹⁴⁹
- 1711 [İÜ: 61a] Beş bin ile dahı doksan üçdi yıl
Cennet-i Firdevs’e İdrîs eyle bil¹¹⁵⁰
- 1712 Dört bin ü beş yüz dahı doksan yidi
Nûh tûfânından olmuşdı didi
- 1713 Doğalıdan bilesin Mûsâ Nebî
Üç bin ü yüz yigirmi dört yıl ebî¹¹⁵¹
- 1714 Doğalıdan Dâvud ol sâhib-i Zebûr
İki bin dört yüz ü on itmiş ‘ubûr¹¹⁵²
- 1715 İki bin dört yüz ü doksan bir tamâm
Beyt-i Mukaddes yapılalı iy hümâm
- 1716 [L: 132b; TTK: 31a] Bin yidi yüz dahı hem doksan dokuz¹¹⁵³
Sedd-i İskender yapılalıydı düz
- 1717 Âsumân-ı çârüme ‘Îsâ Nebî
İntikâl ideli olmuş iy ebî
- 1718 Bin dört yüz dahı altmış beş sene
Gidelüm evvelki söze biz yine
- 1719 İhtiyâcum yoğ idi dimek tamâm
Lîk söz olur mutavvel iy hümâm

Gazâ-yı Rus

¹¹⁴⁹ TTK: Altı bin didi vü yüz altmış dokuz / Köhne bünyâd olalı olmuşdı uz

¹¹⁵⁰ TTK: Beş bin ile dahı doksan üçde yıl / Cennet-i Firdevs’e İdrîs girdi bil

¹¹⁵¹ TTK: Üç bin yüz yigirmi dört bin bil ebî

¹¹⁵² TTK: İki bin yıl dört yüz on itmiş ‘ubûr

¹¹⁵³ İÜ: Bin yidi yüz yıl dahı doksan dokuz

1720 Sonra Malkoçoğlu getdi Rus’a dir

Çok esîr aldı ganâyim lâ-nazîr

1721 Getdi kış içre yine ol nâm-ver¹¹⁵⁴

‘Askere irdi sovukdan çok zarar

1722 Oldı çok atlar yiğitler münce mid

Niceler oldı esîr ile kadîd

1723 Sâl-i Hicret girdi dokuz yüz üçe

Malkoçoğlu varduğında ol uca¹¹⁵⁵

Vefât-ı Cem Sultân¹¹⁵⁶

1724 [İÜ: 61b] Hem vefât itdi Frengistân’da Cem

Kaçdı Mîrzâ getdi tâ-milk-i ‘Acem

1725 [TTK: 72a] Pâdişâh oldı velî çok durmadı

Buldı maksûdın murâda irmedi¹¹⁵⁷

1726 Güyeğü olmış idi sultâna ol

Ya‘kûb Hân oğlu idi ol pür-usûl¹¹⁵⁸

1727 Atası yirine vardı han ola

Kim ‘Acem milkinde¹¹⁵⁹ ol sultân ola

1728 Bulmadı kimse bu dünyâdan vefâ

Görmediler cüz‘am¹¹⁶⁰ ü derd ü ‘anâ¹¹⁶¹

¹¹⁵⁴ İÜ ve L: Getdi yine kış içinde ol nâm-ver

¹¹⁵⁵ TTK: Vardüğında Malkoçoğlu uca

¹¹⁵⁶ İÜ ve L: Vefât-ı Sultân Cem

¹¹⁵⁷ TTK: Buldı maksûdın murâdın almadı

¹¹⁵⁸ TTK: Ya‘nî Ya‘kûb Cân oğlu pür-usûl

¹¹⁵⁹ TTK: milkinde

¹¹⁶⁰ İÜ: cüzgam

¹¹⁶¹ 1726, 1727 ve 1728. beyitler L’de yoktur.

1729 Çıkarub Avlonya'dan¹¹⁶² Cem Sultân'ı

Rûmili'nden Bursa'ya doğru¹¹⁶³ anı

1730 Hürmet ile 'izzet ile dutdılar

Bursa'ya¹¹⁶⁴ iltüb anı defn itdiler

1731 Yıl dokuz yüz dörde basmışdı kadem

Brusa'da¹¹⁶⁵ defn olduğında Şâh Cem

[L: 69b] Feth-i kal'a-i Eynebahtı

1732 Pes girü cem' itdi sultân leşkeri

Ki ide küffâra gazâ-yı ekberi

1733 Doldı leşkerlerle¹¹⁶⁶ hem deryâ yüzi

Hem karadan getdi 'askerle¹¹⁶⁷ özi

1734 Eynebahtı kal'asın kıldı hisâr

Oldı pes küffârın işi kâr-zâr

1735 İşidüb anı Firenk itdi hücûm

Saldılar deryâyâ keştîler 'umûm

1736 İki cânibde¹¹⁶⁸ mukâbil durdılar

Birbirine top ü tüfenk¹¹⁶⁹ urdılar

1737 Bir neberd oldı ki devr-i rûzigâr

Döneliden olmamışdur böyle kâr

¹¹⁶² TTK: Avlona'dan

¹¹⁶³ TTK: doğru

¹¹⁶⁴ TTK: Burusa'ya

¹¹⁶⁵ TTK: Burusa'da

¹¹⁶⁶ TTK: 'Asker ile doldı

¹¹⁶⁷ TTK: leşkerle

¹¹⁶⁸ L: cânibden

¹¹⁶⁹ TTK: top tüfenkler

- 1738 [İÜ: 62a] Bağladı yolların İslâm'un Fırenk
Çıkdı keştîler kenâra oldu tenk
- 1739 [TTK: 72b] Virmediler geçmeğe anda mecâl
Bilmedi sultân ki ne oldu me'âl
- 1740 Saldı bir kayık geçe¹¹⁷⁰ Re'îs Kemâl
Bildürür sultâna ne oldıysa hâl
- 1741 İşidicek incinür Han Bâyezîd
Hersekoğlı'n gönderür getdi be-cid
- 1742 On iki bin 'asker anunla bile
Gice gündüz getdiler key vehm ile
- 1743 Çün gelüb girdi gemilere çeri
Ceng ile çok düşdi küffârın seri
- 1744 [L: 70a] On iki gün kıldılar ceng-i 'azîm
Doldı deryâ yüzi leşkerle¹¹⁷¹ delim
- 1745 Oldı deryâ yüzi la'l ile 'akîk
Ay ü gün dutuldu san ol gün refîk
- 1746 Olmadı hergiz anun gibi hurûb
Devr ideli nüh felek şark ü cenûb
- 1747 Doymayub İslâm hurûbına Fırenk
Bu cihân gözlerine göründi tenk
- 1748 Şöyle kaçdı andan ol kavm-i şîrâr
Tâ Venedik şehrine ider firâr
- 1749 Eynebahtı'ya irişdi çün gemi
Kal'ayı virdiler idüb mâtemi

¹¹⁷⁰ İÜ: gice

¹¹⁷¹ İÜ: leşkerden

- 1750 Kış irişdi yapıdılar¹¹⁷² iki hisâr
Eynebahtı boğazında üstüvâr
- 1751 Kal‘a feth oldu nazar kıl gerdişe
Sâl-i Hicret girdi dokuz yüz beşe
- 1752 Anda kodılar gemileri kamu
Gitdi sultân Edrene‘ye iy ‘amû
- 1753 [İÜ: 62b] Ka‘be‘den geldi Mesîh Paşa vezîr
Anda durmak yiğ idi sultâna dir
- 1754 [TTK: 73a] Var yarağun yatun anda şehriyâr
Gitme İstanbul‘a bunda kıl karâr
- 1755 Emr olundu kim yapalar¹¹⁷³ yüz gemi
Avlonya‘da Pireveze‘de iy ‘amû¹¹⁷⁴
- 1756 Kış geçüb çün irişür evvelbahâr
Cem‘ ider sultân çerisin bî-şümâr
- [L: 70b] Der-feth-i kal‘a-i Moton¹¹⁷⁵
- 1757 Kal‘a-i Moton‘ı kıldılar hisâr
Geldi deryâdan gemiler bî-şümâr
- 1758 Bağladı deryâ yüzini ser-te-ser
Bulmaya sultân gemisi tâ zafer
- 1759 Bu gemiler ‘asker ile dopdolu
Sürdi deryâ yüzine iy bahtulu

¹¹⁷² İÜ: irişdi çün yapıdılar

¹¹⁷³ İÜ: ideler

¹¹⁷⁴ TTK: Avlona Pireve‘de hem iy ‘amû

¹¹⁷⁵ İÜ: Feth-i kal‘a-i Moton; TTK: Kal‘a-i Moton feth kerden

- 1760 Baş idi sultân gemisinde Kemâl
Eyledi bunlara hoş mekr ile âl
- 1761 Yürüdi ya'nî gider Kõrfüz'e ol
Gördi kâfir bu işi oldu melûl
- 1762 Sürdi kâfir kim varub yolın ala
Kõrfüz'e yakın varıcak iş kıla
- 1763 Getdi çün anlar görünmedi biri
Dönderür bunlar gemilerin¹¹⁷⁶ geri
- 1764 Hak 'inâyet kıluben kâfir şaşar
Bu gemiler kal'aya varub düşer
- 1765 Döndi geldi kâfir ardına düşer
Kal'a öninde gemilere üşer
- 1766 Ceng ider Ya'kûb Paşa anlar ile
Gırbava'da nitekim banlar ile
- 1767 [İÜ: 63a] Şöyle ceng ider ki¹¹⁷⁷ deryâ yüzi hûn
Doldı ebhâr ile oldu la'l-gûn
- 1768 [TTK: 73b] 'Âkıbet sındı gemiler dökdi raht
Gâlib olur kime yüz dönderse¹¹⁷⁸ baht
- 1769 [L: 71a] Getdi küffâr¹¹⁷⁹ gemisi oldu şikest
Oldı râyâtı olarun cümle pest
- 1770 Aldı paşa hem yiğirmi dört gemi
Ara yirde yoğ idi hîçbir gemi

¹¹⁷⁶ L: gemileri

¹¹⁷⁷ İÜ ve L: Şöyle ceng [İÜ: harb] oldu ki

¹¹⁷⁸ İÜ: döndiyse; TTK: dutarsa

¹¹⁷⁹ İÜ ve L: küffârun

- 1771 Sonra geldi üç gemi dolu yarak
Gâfilin girdi hisâra ittifâk
- 1772 Kal'a halkı idüben ana gurûr
Âlet-i harb almağa anlar varur
- 1773 Gördi leşker kal'a bekler kimse yok
Kodılar hâlî gedükleri açuk
- 1774 Bu¹¹⁸⁰ kezin oldı icâzet 'askere
Aldı gâzîler kılıcın ellere
- 1775 Yürüdiler kal'aya idüb hücûm
Her ne denlû var ise 'asker 'umûm
- 1776 Kal'a burcına çıkar birkaç kişi
Eteğine saruben ipler¹¹⁸¹ başı
- 1777 Saldılar top iplerini aşağı
Yapuşur kimi ipe kim ayağa
- 1778 Bir dem içre çıkdı leşker¹¹⁸² burca çün
Bakdı gördi anları ol kavm-i dîn
- 1779 Kimi kaçdı kim elini dişledi
Gazîler bildüklerini işledi
- 1780 İşbu işden anlar olunca vukûf
Saldılar küffâra gâzîler süyûf
- 1781 Ol gün eyle itdiler merdâne cenk
Kal'a küffârun gözine geldi¹¹⁸³ tenk

¹¹⁸⁰ İÜ ve L: bir

¹¹⁸¹ L ve TTK: anlar

¹¹⁸² TTK: 'asker

¹¹⁸³ İÜ ve L: oldı

1782 [İÜ: 63b; L: 71b] Erkeğün cümle kesdiler başın

Dişisinün sen bilürsin hod işin

1783 [TTK: 74a¹¹⁸⁴] Kal'a feth oldı fütûhât oldı çok

Alınan mâlun esîrün haddi yok

1784 Hem Anavarya alındı hem Koron

Yidi kal'a feth olur iy zû-fünûn

1785 Pes oradan getdi sultân tahtına

Şâd oluben feth ü rûz ü bahtına

1786 Hem gemiler geldiler sağ ü selem

Lîk gördiler kürekçiler elem

1787 Hem dokuz yüz altıya irmişdi sâl

Olduğında bu fütûh ü bu cidâl

Feth-i kal'a-i Dıraç

1788 Pes girü Arnavud'a oldı sefer

Dıraç'a varub 'askerle üşdiler

1789 'Îsâ Beğ oğlu Muhammed Beğ be-nâm

Varub anı feth ider ol nîk-nâm

1790 Sâl-i Hicret oldı dokuz yüz yidi

Ol yıl içre kal'ayı feth eyledi

1791 Ol yıl içre hem Midillü'ye Firenk

Düşdi gâzîler ider şîrâne cenk

1792 Pes gemilerle Sinân Paşa gelür

İşidicek kâfir anı dağılur¹¹⁸⁵

¹¹⁸⁴ TTK'da 74a ve 74b numaralı sayfalar kayıp olduğundan dolayı, o nüshada, buradan, başlangıcı "[TTK: 75a]" diye işaretlenen sayfaya kadar olan kısımlar yoktur.

¹¹⁸⁵ L'de bu son üç beyit 1791, 1792, 1790 sırasıyla dizilmiştir.

- 1793 [L: 72a] Şeyh Haydar oğlu hem kıldı hurûc
Memleketde kıldı çok zulm ile güç
- 1794 Aldı Tebrîz’i vü Şîrvân’ı tamâm
Pes ‘Acem tahtına geçdi iy hümâm
- 1795 [İÜ: 64a] Adı İsmâ‘îl ü Kızılbaş idi
Nesli sultândan değül evbâş idi
- 1796 [TTK: 74b¹¹⁸⁶] Mülhid ü müfsid ne varsa yek-sere
Uydılar varub ol İbn-i Hayder’e
- 1797 Ol ‘Acem milkinde çok itdi fesâd
Fitne doldı götürüldi ‘adl ü dâd
- 1798 Az zamânda bir ulu han oldu ol
Gönderür Han Bâyezîd’e ol resûl
- 1799 Sen ata ol didi ben sana oğul
Bâyezîd Han kıldı ol sözi kabûl
- 1800 ‘Ahdini muhkem kılur sultân ile
Birbiriyle sulh ider erkân ile
- 1801 Çün ‘Acem milkini ol aldı tamâm
Pes Horâsân’a yürür iy nîk-nâm
- 1802 Şeybe Han ile ider ceng-i ‘azîm
Yire kanlar dökülür ol gün delim
- 1803 Hîle ile kesdi başın kendözi
Kara gice oldu anun gündüzi

¹¹⁸⁶ TTK’nın her sayfasında 15 beyit olduğundan dolayı, bu sayfanın burada başladığı tespit edilmiştir. Kayıp olan sayfalarda bulunan beyitler ve başlıklar, olması gereken satır boşluğuna uygun miktardadır.

- 1804 Gönderür başını sultâna revân
Ya'nî oğuldan ataya armağan
- 1805 Gerçi buldı hâtırı hanun nişât
Lîk gönünden ider key ihtiyât
- 1806 [L: 72b] Oldı Rûmili'nde çok kaht ü vebâ
Niceler acın ölüb oldı hebâ
- 1807 Açdan ölmeyenleri tâ'ûn direr
İrdüğine ol kılıç gibi kırar
- 1808 Didiler nâs ana tâ'ûn-ı kebîr
Ağlamakdan oldı çok gözler darîr
- 1809 Bize dahı değdi hisse aradan
N'idelüm alan viren ol Yaradan
- 1810 [İÜ: 64b] Çün dokuz yüz dokuz oldı Hicret'e
Pes münâsib düşdi fûrkat hicrete
- 1811 [TTK: 75a] Sonra kıldı yine çok şiddet şitâ
Kaynadı sular bahârda iy fetâ
- 1812 Nice iller şehirler¹¹⁸⁷ kıldı harâb
Çok elem çekdi bu işden şeyh ü şâb
- 1813 Sulh ider sultân yine Efrenc ile
Bitmez iş olmaya mâl ü genc ile
- 1814 Üngürüs Leh ü Çeh¹¹⁸⁸ Rus ü Alaman
Virdi sultân anlara emn ü amân
- 1815 Pâdişâhlarda çü bu düzgün olur¹¹⁸⁹
Sâl-i Hicret bil¹¹⁹⁰ dokuz yüz on olur¹¹⁹¹

¹¹⁸⁷ İÜ: il ü şehir ile; L: il ü şehirler

¹¹⁸⁸ L ve TTK: Lih ü Çih

- 1816 Bu tarîke çünki geçdi bir zamân
Pirliğe¹¹⁹² irişdi sultân iy cüvân
- 1817 Cem‘ idüb erkân ile tedbîr ider
Bilmediler anı kim takdîr ider
- 1818 Didi Sultân Ahmed’e idün haber
Tahta gelsün eylesün ‘azm-i sefer
- 1819 [L: 73a] Kâbil oldur cümle evlâdumda dir
Fâriğ ol dir Mustafâ Paşa vezîr
- 1820 Şimdi ger anı yirinden iresin
Dirliğünde sen kıyâmet göresin
- 1821 Her birisi bir yanadan ide hîz
Koparurlar başumuza rüstahîz
- 1822 Çünki Han Korkud’a irdi bu haber
Ol gazabla eyledi Mısır’a sefer

Zelzele şod¹¹⁹³ der-şehr-i Kostantiniyye

- 1823 Dinle imdi nice oldı velvele
Cum’a gicesi olur key zelzele
- 1824 [İÜ: 65a] Şehr-i Kostantin içi oldı¹¹⁹⁴ harâb
Daş ağaç altında kaldı şeyh ü şâb
- 1825 [TTK: 75b] Mescid ü câmi‘de kalmadı minâr
Kal‘anun dîvârı oldı târümâr

¹¹⁸⁹ L: ola

¹¹⁹⁰ TTK: yıl

¹¹⁹¹ L: ola

¹¹⁹² TTK: Birliğe

¹¹⁹³ TTK: şoden

¹¹⁹⁴ L: içi olur; TTK: Şehr-i Kostantin olur nice

- 1826 Çok¹¹⁹⁵ ‘alâmet zâhir oldu bî-‘aded
İdemez gelse kazâ bir kimse red
- 1827 Saldılar ulakları ırgad için
Çok mühendis yapıcı üstâd için¹¹⁹⁶
- 1828 Cem‘ idüb¹¹⁹⁷ altmış bin ırgad iy hümâm
Kal‘ayı üç ayda yaptılar tamâm
- 1829 İrdi Nevruz geldi her şey’ cünbüşe
Girdi Hicret hem dokuz yüz on beşe
- 1830 Çün tamâm oldu hisârün yapısı
Gelmiş idi hana Korkud tapısı¹¹⁹⁸
- 1831 [L: 73b] Her birisi kılmağa dirlik taleb
Dirlik olur zîre her şey’e sebeb
- 1832 Geldi Korkud yine vü girdi¹¹⁹⁹ ile
Mısır sultânının oğlıyla¹²⁰⁰ bile
- 1833 Cümle kapısı girü ana gider
Her biri yirlü yirine iy peser¹²⁰¹
- 1834 Katdılar Saruhan ilin sancağına¹²⁰²
Geldi çok begler anun ayağına

Şinîd-i Han Selîm ef‘âl-i¹²⁰³ pedereş

¹¹⁹⁵ TTK: Çün

¹¹⁹⁶ TTK: Hem mühendis yapıcı üstâd için

¹¹⁹⁷ TTK: ider

¹¹⁹⁸ L ve TTK: kapısı

¹¹⁹⁹ TTK: Korkud çün yine girdi

¹²⁰⁰ TTK: oğlı hem

¹²⁰¹ TTK: Her birisi yirlü yirine peder

¹²⁰² TTK: Geldi ol Saruhan ili sancağına

¹²⁰³ İÜ: efgân-ı

- 1835 Hem Tarabuzan'da idi Han Selîm
İşidür bu gizlü ahabârı delim
- 1836 Tahtını rahtını kıldı târümâr
Bâğ ü bağçasını bi'l-cümle kırar
- 1837 Pes Kefe iline geçdi cebr ile
Durdı anda bir nice gün sabr ile
- 1838 [İÜ: 65b] Aldı mîrîye gidecek mâlı hem
Virmedi sultâna andan¹²⁰⁴ bir direm
- 1839 [TTK: 76a] Çünkü vardı Han Selîm ol¹²⁰⁵ Yaltı'ya
Vardı Hicret dokuz yüz on altıya
- 1840 Bu arada yayılır yanlış haber
Bâyezîd Han içün öldi didiler
- 1841 Elmalu'da var idi bir bed-fi'âl
Kara Bıyık oğlu pür-mekr ile âl
- 1842 Şeyh idi Şeyh Haydar oğluna mürîd
Gârdan çıkub olur halka bedîd
- 1843 [L: 74a] Didi kim bana virildi saltanat
Kıldı çok fitne fesâd ü şeytanet
- 1844 Cem' olur halkun eşirrâsı tamâm
Dimediler bu helâl ü¹²⁰⁶ bu harâm
- 1845 Gâret itmedük komadı şehir ü köy
Vurdu kanda uğradıysa il ü boy
- 1846 Anadolu¹²⁰⁷ ilini kıldı harâb¹²⁰⁸
Paşalar beğler virimedi cevâb

¹²⁰⁴ İÜ ve L: Kimseye virmedi andan

¹²⁰⁵ İÜ: o

¹²⁰⁶ TTK: yâ

- 1847 Karagöz Paşa'yı vurdi¹²⁰⁹ kazuğa
Dimedi girdüm bu işden¹²¹⁰ yazuğa
- 1848 Anadolu'da¹²¹¹ çok eyledi fesâd
Zîre halk itmişdi ana¹²¹² i'tikâd
- 1849 Çün irer Han Bâyezîd'e bu haber
Didi erkânına¹²¹³ tîz idün sefer
- 1850 Kimse râzî olmaz ana varmağa
Ya anun ile mukâbil durmağa¹²¹⁴
- 1851 Âhiri Hâdım 'Alî Paşa gider
Heb kapu¹²¹⁵ halkı ile kıldı sefer
- 1852 Bu yanadan Sultân Ahmed'e meğher¹²¹⁶
Kethüdâsı geldi dir iy pür-hüner
- 1853 [İÜ: 66a] Müjde olsun didi oldun pâdişâh
Sultân Ahmed işidicek kıldı¹²¹⁷ âh
- 1854 [TTK: 76b] Âşikâre didüğine incinür
Anı birkaç kerre darb ider urur
- 1855 Didi çünkim bana babam tahtını
Virdi¹²¹⁸ geldün bana yâ hükmün kanı

¹²⁰⁷ TTK: Anadolu

¹²⁰⁸ L: Anadolu'yı vurub kıldı harâb

¹²⁰⁹ TTK: urdı

¹²¹⁰ TTK: işde

¹²¹¹ TTK: Anadolu'da

¹²¹² TTK: eylemiş idi

¹²¹³ İÜ ve L: erkâna ki

¹²¹⁴ TTK: olmağa

¹²¹⁵ TTK: kamu

¹²¹⁶ İÜ: haber

¹²¹⁷ İÜ ve L: ider

- 1856 [L: 74b] Pes katı incindi didi yûri var
Kethüdâ getdi oluben kârı zâr
- 1857 Vardı erkâna hüküm kıldı taleb
Bana sultân eyledi dir key gazab
- 1858 Virdiler hükmi ana idüb¹²¹⁹ edâ
Çünkim¹²²⁰ incinmiş idi ol kethüdâ
- 1859 Pes varub Sultân Selîm'e iledür
Şâh¹²²¹ Selîm alub çün ol hükmi görür
- 1860 Sultân Ahmed da'vet olunduğına
İncinüb bir pâre od oldı¹²²² yine
- 1861 Didi bana bunda durmakdur harâm
'Asker ile yürüdi ol nîk-nâm
- 1862 Gönderür Tatar hanına haber
Geldi andan dahı nice şîr-i ner
- 1863 Yürüdi geldi Kili Akkerme'ye¹²²³
Vay ana kim devleti Hak virmeye

Hurûc-ı Sultân Selîm Han

- 1864 Aldı anda bulduğı mâlı tamâm
Bildî Rûmili bu ahvâli tamâm
- 1865 Kodı yirinde Süleymân Şah'ı ol
Cebr ile geçdi vü dutdı Rûm'a yol

¹²¹⁸ TTK: Didi

¹²¹⁹ İÜ ve L: idüb ana

¹²²⁰ İÜ ve L: çünki

¹²²¹ L: Şeh

¹²²² TTK: İncinür bir pâre od olur

¹²²³ İÜ: Akkirme'ye

- 1866 Dobrica'ya¹²²⁴ geldi kondı babaya
Giderem didi sılaya babaya
- 1867 [İÜ: 66b] Çünkü halk in'âmın ihsânın görür
Kanda merdüm-zâde var ana varur
- 1868 [L: 75a; TTK: 77a] Rûmili'nde kanda bir yarar yiğit
Var ise yanına vardı key işit
- 1869 Çün nice üftâdenün dutdı elin
Her kişi ayağına kodı alın
- 1870 Buldı şevket çünkü devlet oldu yâr
Cem' olur yanına¹²²⁵ leşker bî-şümâr
- 1871 İşidür sultân dahı salar ulak
Tîz irişsün 'asker¹²²⁶ olsun pür-yarak
- 1872 Cem' ider sultân dahı bî-had çeri
Geldi hana Rûmili'nün beğleri
- 1873 Danışub saldı Selîm Şâh'a resûl
Didi gelmekden nedür maksûd oğul
- 1874 Didi pîr olduğunu anlamışam
Hâk-i pâyüne sılaya gelmişem
- 1875 Ger icâzet virür isen yüz sürem
Olmaz ise girü yirüme varam
- 1876 Çün icâzet olmadı ol servere
'Asker ile vardı kondı bir yire
- 1877 Bindi Sultân Bâyezîd gerdûna dir
Vay ana kim yüz çevüre döne dir

¹²²⁴ TTK: Doprıca'ya

¹²²⁵ TTK: başına

¹²²⁶ TTK: leşker

Sebeb-i harb-i Sultân Selîm Han bâ-pedereş

- 1878 Edrene’de kondı Çukurçayır’a
Kurdı çadır dutdı ‘asker dâyire
- 1879 Han Selîm hem geldi¹²²⁷ Çölmek köyine
Bundan işit kim ne fitne uyana
- 1880 [L: 75b] Çünkü ‘Osmân tahtına dış bile di
Yine sultândan icâzet diledi
- 1881 [İÜ: 67a] Bir sözüm var diyicek sultâna dir
Pes ne buyurur¹²²⁸ duram fermâna dir
- 1882 [TTK: 77b] Gerçi âhir olmadı destûr ana
Lîk virdi nâme her düstûr¹²²⁹ ana
- 1883 İvme didiler senündür taht ü tâc
Yidi iklîmden alırsın harâc
- 1884 Bu söz ile ana virdiler gurûr
Hâtırından kibr ü kîne oldı dūr
- 1885 ‘Âkıbet çün bildi sultân bu sözi
Kulların cem‘ idüben çıkdı özi
- 1886 Yûnus Ağa ile Yeniçeri hem
Cem‘iyyet¹²³⁰ kıldı kapu halkı be-hem
- 1887 Didi sultân bunlara iy kullarum
Bun deminde siz kanadum kollarum
- 1888 Ni‘metümle buldunuz neşv ü nemâ
Sizün ile eyledüm¹²³¹ bunca gazâ

¹²²⁷ TTK: Han Selîm geldi çü

¹²²⁸ İÜ: buyurursun; L: buyursan

¹²²⁹ L: destûr

¹²³⁰ TTK: Hamiyyet

- 1889 Görmedünüz benden el-hak yatlu söz
Kasdı oğlanlarumun¹²³² bana yavuz
- 1890 Ağzın açdı üstüme üç ejdehâ
Yalunuz bulam mı anlardan rehâ
- 1891 Bi'l-fi'il yanumca yürür birisi
Pür-yarak olmışdur anun ikisi
- 1892 Yohsa bir mi sözünüz anlar ile
Var mı 'isyân ide kul hanlar ile
- 1893 [L: 76a] Olmasa bir sözünüz yâ ittifâk
N'ite ideydi¹²³³ oğullarum nifâk
- 1894 Didi kullar bir kezin iy hanumuz
Yoluna dâyim fidâdur¹²³⁴ cânumuz
- 1895 Hâşâ kim 'isyân idevüz biz sana
Kanca¹²³⁵ gitsen bende-i¹²³⁶ fermânuz sana
- 1896 [İÜ: 67b] Bin olursa bire¹²³⁷ yüz döndermezüz
Senden özge hana baş indürmezüz
- 1897 [TTK: 78a] Nitekim cânundan ola bir ramak
Döner isek seyfün itsün iki şak
- 1898 İşidüb bu sözi kıldı çok du'â
Eyledi anlara in'âm ü 'atâ

¹²³¹ TTK: iderem

¹²³² İÜ ve L: oğullarumun

¹²³³ TTK: iderdi

¹²³⁴ TTK: hudâdur

¹²³⁵ TTK: Kanda

¹²³⁶ İÜ: biz de

¹²³⁷ İÜ: biz de

- 1899 Bu yana çünkim ‘Alî Paşa gider
Sultân Ahmed anlara işit n’ider
- 1900 Tahtını virdi bana sultân babam
Gel mutî‘ olun bana siz vesselâm
- 1901 Her birinüzi kılayım ber-murâd
Memleketlerde kılalum ‘adl ü dâd
- 1902 Dönüben bunlar didi yâ ibn-i han
‘Ömür sürgil devlet ile câvidân
- 1903 Ölmeyince hanumuz bir kimseye
Varmazuz diyü çekildiler kıya
- 1904 İncinüb pes gitdi sultân tahtına
Bildi kim uymadı devlet bahtına
- 1905 Getdi bunlar dahı düşmenden yana
Buluşub atdılar¹²³⁸ anı bir yana
- 1906 [L: 76b] Çok çeri kırıldı anda gensüzün
Düşdi paşa dahı anda ansuzın
- 1907 Pes kapu halkı dağılub¹²³⁹ getdiler
Varuben Han Bâyezîd’e yetdiler
- 1908 Bu yanadan Han Selîm hayli çeri
Elli-altmış bin derildi ceng eri
- 1909 Çün icâzet olmadı ol sılaya
Başladı bir dürlü dahı hîleye
- 1910 Dir idi¹²⁴⁰ âdem ki devletlü baba
Bana uç vir kılayım bârî¹²⁴¹ gazâ

¹²³⁸ İÜ: itdiler; L: atdı

¹²³⁹ TTK: dağıdub

- 1911 [İÜ: 68a] Sen var iken itmezem tahta heves
Virdiler Semendire'yi taht ide pes
- 1912 [TTK: 78b] Dahı İzvornuk¹²⁴² hem Alacahisâr
Bile virildi ana iy kâm-kâr
- 1913 Han icâzet virdi kim var ucuna¹²⁴³
Şîr-i nersin kuvvet olsun gücüne
- 1914 'Azm idüb geldi Filibe¹²⁴⁴ şehrine
Ol aradan döndi ol girüsine
- 1915 Zağra'da kondı Sâzlukdere'ye¹²⁴⁵
Hayli âdem cem' olur ol araya¹²⁴⁶
- 1916 Tâ 'Alî Paşa gelince gitmezem
Bunda durub kimseye zulm itmezem
- 1917 Çün 'Alî Paşa'dan irişdi haber
İncinüb han eyledi 'azm-i sefer
- 1918 Yürüdi İstanbul'a getdi özi
Han Selîm Edrene'ye dutdı¹²⁴⁷ yüzi
- 1919 [L: 77a] Edrene'ye geldüğünde ol nîk-nâm¹²⁴⁸
Saldı zindânda olanın bi't-tamâm
- 1920 Paşalardan hem yine geldi haber
Tîz iriş kim taht senündür didiler

¹²⁴⁰ İÜ ve TTK: Viribdi

¹²⁴¹ TTK: bârî kılayım

¹²⁴² TTK: Izırnık

¹²⁴³ TTK: uçuna

¹²⁴⁴ İÜ: Filübe

¹²⁴⁵ İÜ: Sâzludere'ye; L: Sâzludere'de

¹²⁴⁶ L: arada

¹²⁴⁷ L: döndi

¹²⁴⁸ TTK: geldüğünde nîk-nâm

1921 Yürüdi Sultân Selîm bi'l-ittifâk

Eyler idi üç konağı bir konak

Harb-i Sultân Selîm Han bâ-pedereş¹²⁴⁹

1922 Karşu geldi çünki han anı görür

Dutunuz¹²⁵⁰ dir 'askerine buyurur

1923 Han Selîm dahı dilerdi kim kona

Gördi kim irdi alaylar üstine

1924 Gâfil idi Han Selîm hem bâ-gurûr

İki leşker¹²⁵¹ birbirine ulaşur

1925 [İÜ: 68b] Ol gün oldu bir 'azîm ceng-i girân¹²⁵²

Döneliden görmemişdi âsumân

1926 [TTK: 79a] Nireye baksan akar su kan idi

Kan buhârından havâ tûfân idi

1927 Birbiri üzre yığıldı¹²⁵³ küşteler

Küştelerden doldı sahrâ püşteler

1928 'Askeri oldu Selîm Şâh'un¹²⁵⁴ şikest

Beğleri sultâna geldi dest ü pest

1929 Kıldı anlara siyâset çok cefâ

Bulmadı bu dünyeden¹²⁵⁵ kimse vefâ

¹²⁴⁹ İÜ ve L: Harb-i Sultân Selîm bâ-pedereş

¹²⁵⁰ İÜ ve L: dönünüz

¹²⁵¹ L: 'asker

¹²⁵² İÜ: Oldı ol gün anda bir genc-i girân; L: Ol gün oldu anda bir ceng-i girân

¹²⁵³ İÜ ve L: yıkıldı

¹²⁵⁴ İÜ: Han'un

¹²⁵⁵ İÜ ve TTK: dünyâdan

- 1930 Diri dutulanları getürdiler
Cümlesinün¹²⁵⁶ anda boynın urdılar
- 1931 [L: 77b] Kimseye kılmadı anda merhamet
Kim siyâsetle durur dir¹²⁵⁷ saltanat
- 1932 Hâyin olanlara dir budur cezâ
Dahı dürlü işedür¹²⁵⁸ bunlar sezâ
- 1933 Üç kişiyle Han Selîm idüb firâr
Rûmili'nde kılmadı ayruk¹²⁵⁹ karâr
- 1934 Ol hazâyinle ganâyim bunca mâl
Oldı çadırlar otaklar pâyimâl
- 1935 Sîm ü zer gitdi cevâhir kıymeti
Birinün girmez hisâba kıymeti
- 1936 Kıymeti n'olur cevâhir yâ hasen
Heb bulunur baş olıcak sağ esen
- 1937 Buldı sonra yirine¹²⁶⁰ yüz bin 'ıvaz
Böyle olur olsa kişi¹²⁶¹ bî-garaz
- 1938 Kurtulan girdi ağaç denizine
Kimi düşdi Han Selîm'ün izine
- 1939 Geçdi andan Kefe'ye Sultân Selîm
Düşdi gam deryâsına dil dolu bîm
- 1940 [İÜ: 69a] N'idesin bilmezdi kanca¹²⁶² gidesin
Didiler böyle neden rencîdesin

¹²⁵⁶ İÜ ve L: kamusunun

¹²⁵⁷ L: siyâsetle olur dir; TTK: siyâsetle olurdu

¹²⁵⁸ TTK: işe

¹²⁵⁹ TTK: Rûmili'nde dahı kılmadı

¹²⁶⁰ İÜ ve L: birine

¹²⁶¹ TTK: olsa kişi

- 1941 [TTK: 79b] Didi nice olmayam rencîde ben
Yalunuz kaldum çü serv-i nâ-reven¹²⁶³
- 1942 Getdi ‘asker bunca genc ü bunca mâl
Bin dil olsa şerh olunmaz vasf-ı hâl¹²⁶⁴
- 1943 Didiler babandur iden gûşimâl
Yad yağı değüldür iy şîrîn-makâl
- 1944 [L: 78a] Gam yime âhir senündür tâc ü taht
Kim sana virdi Hudâ ikbâl ü baht
- 1945 Çok nasîhat virdiler ol servere
Tâ ki birkaç gün ol arada dura
- 1946 Düşdi gayret odına cânı yanub
Zîre ol sultân idi gâyet gazûb
- 1947 Gözin açub gözler idi her taraf
Tâ¹²⁶⁵ bulınca tâlî‘i burcî şeref
- 1948 Bu yanadan getdi¹²⁶⁶ sultân tahtına
Şükr idüb şâd oldu rûz ü bahtına
- 1949 Alçağına leşkerün¹²⁶⁷ destûr olur
Bâkîsi beğlerle sultâna gelür
- 1950 Yine sultân şöyle tedbîr eyledi
Kim getüre tahta Sultân Ahmed’i
- 1951 Didi gelsün mi elüm öpsün mi o¹²⁶⁸
Râzî olmadı kapu halkı kamu

¹²⁶² TTK: kanda

¹²⁶³ TTK: Didi böyle nice olmaya melâl / Yalunuz kaldum başıma geldi hâl

¹²⁶⁴ Bu beyit TTK’da yoktur.

¹²⁶⁵ TTK: Yâ

¹²⁶⁶ TTK: Bu yana da geçdi

¹²⁶⁷ TTK: ‘askerün

- 1952 Didiler olur fesâd ü şeytanet
Kim olur sevgülü dirler saltanat
- 1953 Birisi el öpmeğe gelürse tîz
Mâ‘adâsı koparurlar rüstahîz
- 1954 Saltanat tahtını virürler yile¹²⁶⁹
Çün öperler öpsün el üçi bile¹²⁷⁰
- 1955 [İÜ: 69b] Yirlü yirine girü varsun üçi
Görmesün bir kimse dir isen güci
- 1956 Sultân Ahmed Gegibüze’de¹²⁷¹ durur
Nice ola diyüben kulak urur
- 1957 [L: 78b; TTK: 80a] Çünkü olmadı ol anda ber-murâd
Tahta getdi olmasun diyü fesâd
- 1958 Bu yana sultâna irişdi haber
Şâh İsmâ‘îl ider Rûm’a sefer
- 1959 Çok çeri cem‘ eylemiş ol bed-fi‘âl
Rûmili’ni itmek içün pâyimâl
- 1960 Cem‘ idüb erkânı kıldı meşveret
Meşveret gerek kişiye her keret
- 1961 Didi kangınız ider ikdâm ana
‘Asker ile varasız andan yana
- 1962 Virmedi hergiz ana kimse cevâb
Girü döndi kıldı erkâna hitâb

¹²⁶⁸ İÜ: Didiler gelsün mi elün öpsün mi o

¹²⁶⁹ TTK: bile

¹²⁷⁰ TTK: üçü ile

¹²⁷¹ İÜ: Gegibize’de; L: Geybize’de

- 1963 Hersek oğlu didi ol kiçi vezîr
Kim kapu halkı vü beğler böyle dir
- 1964 Şimdi ulu han olubdur sürh-ser
Kâdir ise hanumuz kılsun sefer
- 1965 Gidelüm bile gerekdür başa baş
İdelüm düşmenle merdâne savaş
- 1966 Didi Sultân Ahmed'i niçün kabûl
İtmedinüz¹²⁷² şimdi baş olurdı ol
- 1967 Didiler anı kabûl itmez çeri
Ne kapu halkı ne Rûm'un beğleri
- Da'vet kerden Sultân Bâyezîd Sultân Selîm-râ ve saltanat dâred-i o-râ¹²⁷³
- 1968 Didi âdem gönderün oğlum Selîm
Gelsün illâ dirmesün leşker delim
- 1969 [İÜ: 70a; L: 79a] Virdüm üç sancak Silistre¹²⁷⁴ birisi
Pıravadi tahtı ola oturası
- 1970 Lîk şartımı benüm kılsun kabûl
Kim varursa yanına almasun ol
- 1971 [TTK: 80b] Kendü halkıyla otursun bâ-vakâr
Olmasun evvelki gibi şerm-sâr
- 1972 Ben dahı 'askerlerüm hâzır kılam
Düşmenüm kandan gelür çünkim bilem¹²⁷⁵

¹²⁷² İÜ ve L: itmediler

¹²⁷³ L: Da'vet kerden Sultân Bâyezîd Sultân Selîm ve saltanat dâd o; TTK: Da'vet kerden Sultân Bâyezîd Sultân Selîm-râ ve saltanat-dâd-râ

¹²⁷⁴ L: Silistre; TTK: Silivre

¹²⁷⁵ TTK: çünki görem

- 1973 Leşkerüm koşam ana ol baş ola
Bun deminde hem bana yoldaş ola
- 1974 Çünkü irişe bana Hak'dan ecel
Taht anun ola virürse Lem-Yezel
- 1975 Han Selîm'e çün irişdi bu haber
Yine Rûm'a eyledi 'azm-i sefer
- 1976 Geldi irişdi Kili'ye ol dilîr
Bu yanadan bir haber var dinle bir
- 1977 Sultân Ahmed Anadolu'yı tamâm
Kabz ider ya'nî kim ider ihtimâm
- 1978 Hem şehinşâh oğlın aldı yanına
Getürürdi dem-be-dem dîvânına
- 1979 Eyledi Mustansır oğlı hem akın
Arnavud iline iy pâkîze-dîn
- 1980 Şöyle gark¹²⁷⁶ oldu esîre gâzîler
Doldı sahrâlar ovalar yazılar
- 1981 Kaçdı Han Korkud karındaşından ol
Gelüben İstanbul'a kıldı nüzûl
- 1982 [L: 79b; TTK: 81a] Yeniçeri arasına¹²⁷⁷ girdi çün
Kimse bilmez geldüğün iy zû-fünûn
- 1983 Hem tevârîhi bilen böyle didi
Olmış idi yıl dokuz yüz on yidi
- 1984 [İÜ: 70b] Anladı Han Korkud'un geldüğünü
Bildi anlar dahı anladüğünü

¹²⁷⁶ TTK: Eyle tuş

¹²⁷⁷ İÜ ve L: arasında

- 1985 Virdi bir¹²⁷⁸ çavuş kim anı çıkara
Girü ol geldüğü yirine vara¹²⁷⁹
- 1986 Yeniçeri virmedi iy pür-usûl
Konuğumuzdur çü geldi¹²⁸⁰ dursun ol
- 1987 Edrene'ye geldi hem Sultân Selîm
Hem bile anunla leşkerler delim
- 1988 Geldi İstanbul'a fi'l-hâl ol dilîr
Çıkdı Sultân Korkud ana karşı dir
- 1989 Birbiriyle eylediler merhabâ
Tâze kıldı yüzlerin bâd-ı sabâ
- 1990 Geldi Yinibakça'ya kondı¹²⁸¹ otak
Yeniçeri geldi ana pür-yarak
- 1991 İşidür sultân çü bu cünbüşleri
Bilmedi kimden oldı bu işleri¹²⁸²
- 1992 Didi erkâna ki nice ola hâl
Didiler kullar getürdi itdi âl¹²⁸³
- 1993 Gulgule itdi kapu halkı tamâm
Beğ gerek bize didiler vesselâm
- 1994 İltüben sultâna buluşdurdılar
Elin öpüb koca görüşdurdiler
- 1995 [L: 80a] Gördi çün Sultân Selîm'i ağladı
İşidenlerün yüreğin¹²⁸⁴ dağladı

¹²⁷⁸ İÜ ve L: Viribdi

¹²⁷⁹ 1982, 1983, 1984 ve 1985 numaralı beyitler TTK'da tekrar etmiştir.

¹²⁸⁰ TTK: Konuğumuz çünkü geldi

¹²⁸¹ TTK: Yinibağça'ya dutdı

¹²⁸² TTK: Bildi kimden olduğın bu işleri

¹²⁸³ L ve TTK: Didi erkâna ki nice oldı hâl / Didi kullar getürdi itdi âl [TTK: Didiler kullar getürtdi itdi âl]

1996 [TTK: 81b] Didi varun taşrada dîvân idün

‘Âdet üzre hem anı sultân idün

1997 Oldı Hicret’den dokuz yüz on sekiz

Geçdüğinde tahta sultân iy ‘azîz

1998 [İÜ: 71a] Hem Safer ayında on yidinci gün

Tahta geçdi yevm-i sebt idi o gün

Bâz-bahr-i evvel âmed

[MEFÂ‘ÎLÜN MEFÂ‘ÎLÜN FE‘ÛLÜN]

1999 Cülûs itdi çü tahta şâh-ı devrân

Olurlar cümle ‘âlem bende-i fermân

2000 Sanasın geldi Merrîh âfîtâba

Yürür zâlimlere cevre ‘ikâba

2001 Dutub zâlimleri ol kıldı¹²⁸⁶ ihlâk

Cihânı eyledi her fitneden pâk

2002 Cihân doldı zamânında ‘adâlet

Gönüldi bid‘at ü zulm ü dalâlet

2003 Koyun kurd ile yürür yok savaşı

Kedi pâyine muşek kodı başı

2004 İder nâ-ehle cevr ile siyâset

Virür ehl olana milk ü riyâset

¹²⁸⁴ TTK: Birbirintün yüreğini

¹²⁸⁵ TTK: ‘Osmâniyân

¹²⁸⁶ İÜ: zâlimleri kıldı

- 2005 Zamânında olanlar mîr ü evzâr
İderlerdi elinden¹²⁸⁷ nâle vü zâr
- 2006 [L: 80b] Vezîr olanlar ider dürlü nezri
Ki yokdı¹²⁸⁸ bininün bir kuşça kadri
- 2007 Eğer varsa kapularına bir şey
İderdi ‘ömrinün tomarını tay
- 2008 Katı bî-had idi anda firâset
Umûr-ı ma‘rifet hikmet kiyâset
- 2009 Eyü iş virmez idi kem kişiye
Kem işi virmedi muhkem kişiye
- 2010 Bilüb ehline virürdi her işi
Anun içün oldı anun gevher işi
- 2011 Ne fikr itse gelür ‘ar‘ar bigi râst
Bulunmadı işinde bir kem ü kâst
- 2012 [İÜ: 71b] İder her sırrını gönlinde mektûm
Bir iş dutsa idinmez kimse ma‘lûm
- 2013 Anun-çün her ne yana gitdise ol
Kamu işinde olmadı sağı sol
- 2014 Kişi kim eyleye esrârını fâş
Yiridür dokunursa başına taş
- 2015 Zamânında key itdi ‘adl ü dâdı
Ganî pür-gam fakîrün zevk ü şâdı
- 2016 Eyüye eylüğün yoğ idi sayı
Yavuzlarun olubdı başı kayı

¹²⁸⁷ İÜ: elinde

¹²⁸⁸ L: yoğ idi

- 2017 Çü tahta çıkdı han kılıç kuşandı
Kızılbaş işidüb yavlak üşendi
- 2018 Yidi iklîme yayıldı sadâsı
Velî maksûdı anun Hak rızâsı
- 2019 [L: 81a] Çü taht üzre mukarrer oldı sultân
Yüridi Edrene'ye Bâyezîd Han
- 2020 Bile Yûnus Paşa Kâsım Paşa'yı
Alub getdi işit¹²⁸⁹ bu mâcerâyı
- 2021 Alur seksen katar altun kumâşı
Yiğirmi zer dahı kıymetlü taşı
- 2022 Piyâde hem yanınca getdi sultân
Dökerdi yaş yirine gözleri kan
- 2023 Dutub gerdânını¹²⁹⁰ bile giderdi
Atası dönüb ana pend iderdi
- 2024 Dir idi ağlayurak iy güzel han
Sana oldı mukarrer taht-ı 'Osmân
- 2025 Budur gerdûn işi sultânlarına
Alur birinden ü virür birine
- 2026 Bi-hamdillâh ki 'âkilsin ü kâmil
Bugün 'ilm ilesin 'âlemde 'âmil
- 2027 [İÜ: 72a] Yayıldı hikmetün dâdun kohusı
Ki mât itdün Arestofeylekos'ı
- 2028 Ayağa düşenün ol destigîri
Ganî lutfunla eyle her fakîri¹²⁹¹

¹²⁸⁹ L: işid

¹²⁹⁰ L: gerdûnını

2029 Ki sultânlık hemîn dâd ü dihişdür¹²⁹²

Kalanı bî-gümân bî-hûde işdür

2030 Eğerçi kişinün var çok murâdı

Velî yeğdür çıkarmak yahşı¹²⁹³ adı

2031 Ki Rüstem ad ile işlerdi işi

Yaramaz ad ile yeğ olsa kişi

2032 [L: 81b] ‘Adâlet pîşe kıl el çek zulümden

Ki zulmün pîşesi kemdür ölümden

2033 Ki zulm idenlerün olmaz bekâsı

Kafâsında durur dirler fenâsı

2034 Tehî sen görme zulm ile enîni

Karar toprağa ol çok nâzenîni

2035 Dahı çok dürlü itdi¹²⁹⁴ nush ü pendî

İşidüb Şâh¹²⁹⁵ Selîm anı beğendi

2036 Elini öpdî vü döndi şehinşâh

Binüb atına kıldı ‘azm-i dergâh

Vefât-ı Sultân Bâyezîd Han nevverallâhü rûhahû¹²⁹⁶

2037 Za‘îf oldı katı sultân marazdan

Ki ayrılmak diler cevher ‘arazdan

2038 Gelicek Hafsa’ya kalmaz mecâli

Biraz gayret dahı eyledi hâli

¹²⁹¹ 1999-2028 numaraları arasındaki beyitler TTK’da yoktur.

¹²⁹² TTK: dihiştdür

¹²⁹³ TTK: eyü

¹²⁹⁴ İÜ: Dahı çok itdi dürlü

¹²⁹⁵ L: Şeh

¹²⁹⁶ İÜ: Vefât-ı Sultân Bâyezîd Han; L: Vefât-ı Sultân Bâyezîd nevverallâhü rûhahû

- 2039 [TTK: 82a] Yeniköprü¹²⁹⁷ başında dutdı evtân
Ol arada ulaşırdı Hakk’a cân¹²⁹⁸
- 2040 İrüb ol yirde fermân-ı İlâhî
Gidüb terk eyledi tâc ü külâhı
- 2041 [İÜ: 72b] Anı bildürdiler sultâna ta‘cîl
Getürdiler anı İstanbul’a bil
- 2042 Özinün¹²⁹⁹ cum‘asında defn iderler
Taş ü toprağ ile örtüb giderler
- 2043 Çü sultân buldı istiklâl ü bahtı
Mukarrer oldu ana Rûm tahtı
- 2044 [L: 82a] Ele getürdi hem kardaşlarını¹³⁰⁰
Murâdmca bitürdi işlerini
- 2045 Dutub kardaşları oğullarını
Kara toprağa kardı küllerini¹³⁰¹
- 2046 Şu resme oldu akvâmına cellâd
Felek devr ideli görmedi üstâd
- 2047 Çü gâyet hîle-sâz idi hünere-ver
Her işin başa iltüb¹³⁰² komaz ebter
- 2048 Komadı bir işin bir yire ile¹³⁰³
Dimişler erlik on dokuzı hîle

¹²⁹⁷ TTK: Yeniköbri

¹²⁹⁸ TTK: Ol arada ulaşur Hakk’a iy cân

¹²⁹⁹ TTK: Anı tik [?] (أنى تيك)

¹³⁰⁰ TTK: Ele getürdiler kardaşlarını / Kara yirde yidürdi aşlarını

¹³⁰¹ TTK: Anun dahı uçurdu cânlarını

¹³⁰² TTK: ilter

¹³⁰³ TTK: ire

- 2049 İcâzet virdi pes leşkerlerine
Kış oldu vara evlü evlerine¹³⁰⁴
- 2050 ‘Înâyet kıldı mahlûkına Sultân
Yidi iklîme han oldu Selîm Han¹³⁰⁵
- 2051 Zamânında kuzât idüb ‘adâlet
Gönüldi bid‘at ü zulm ü dalâlet

Âmeden-i kâdî-i ‘âdil Ahmed Çelebi¹³⁰⁶

- 2052 Birini bize dahı virdi Mevlâ
Kuzât içre yoğ idi andan evlâ
- 2053 Adı Ahmed durur İştib-zâde
Deminde her kişi irdi murâda
- 2054 Şerî‘atde kavî emrinde çâpük
Anı gördüm komadı boynına yük
- 2055 [İÜ: 73a] Yoğ idi râstlukda ana hemtâ
Kimesneden ol almadı bir elma
- 2056 Değül işi riyâ ez-havf ü haşyet
Ana Hak’dan virilmişdi bu haslet
- 2057 Hedâyâdan murâdı olsa bir şey
Bahâsını virürdi ana der-pey
- 2058 Bahâsından bir akça kesmez idi
Dil uzadub savurub esmez idi
- 2059 Yoğ idi havfı beğlerden paşadan
Mu‘arrâ idi zîrâ irtişâdan

¹³⁰⁴ İÜ ve L: Kış irişdi varur evlü evine

¹³⁰⁵ İÜ ve L: ‘Înâyet kıldı mahlûkına Sübhân / Yedi iklîme anı kıldı sultân

¹³⁰⁶ Bu başlık ve içerdiği beyitler L ve TTK’da yoktur (sadece 2077 L’de vardır, TTK’da yoktur.)

- 2060 Didüm bir gün ana açdan ölürsün
Kim itdi bu işi kim sen kılursun
- 2061 Hedâyâ hod helâl oldu minallâh
Didüm yüzüme bakdı kıldı bir âh
- 2062 Didi virdi e'imme gerçi fetvâ
Ve lâkin almamakdan¹³⁰⁷ 'ilm-i takvâ
- 2063 Sana bir müdde'î virse bir elmâ
Ana meyl itmemek itmezsın aslâ
- 2064 Hedâyâ pîşvâ-yı irtîşâdur
Serâbilden döşek bize döşedür
- 2065 Sonumuz olmasun dırsen fezâhat
Kuru nân ile idelüm kanâ'at
- 2066 Didi tab'um budur üş yâr olursan
Seni hoş yâr idem hüşyâr olursan
- 2067 Çü bildüm tab'in ü pâk i'tikâdın
Murâdın maksûdın aslın nihâdın
- 2068 Didüm oldum sana kardaş ü yoldaş
Baş üzre yürüyem olursa yol daş
- 2069 Benüm dahı murâdum bu Hudâ'dan
Ki yirde buldum isterken semâdan
- 2070 [İÜ: 73b] Hem evvelden severdüm pâk olanı
Kabûl itmezdi dil bî-pâk olanı
- 2071 Hudâ bilür her erün dürlü hâlin
Komadum irtîşâyâ baş ü alın

¹³⁰⁷ Bu kelime "almamakdur" olabilir.

- 2072 Hedâyâdan değüldüm gerçi perhîz
Çoğ olsa ana da el sunmadum tîz
- 2073 Ger olsa irtişâya meyl ü hâlüm
Benüm dahı olurdu bunca mâlüm
- 2074 Otuz beş yıl niyâbet işbu bâba
İdüben olmadum mâlik nisâba
- 2075 Çün olduk ol ‘azîz ile karındaş
Koduk bir nice gün bir yastuğa baş
- 2076 Yine söz evveline başlayalum
Şeker tengîn gülâba eşleyelüm
- 2077 Görelüm n’eyledi Sultân Selîm Şâh
Çü tahtı rûzî kıldı ana Allâh
- Der-tedbîr-i sefer-i Kızılbaş-ı bed-ma‘âş¹³⁰⁸
- 2078 Direr erkânı¹³⁰⁹ bir gün ol hired-mend
Şidâd ile virür anlara sevgend
- 2079 [TTK: 82b] Ne dirsiz didi gâyet katı¹³¹⁰ düşmen
Ola kim bağlayalum ana gerden
- 2080 Kızılbaş’a mı varmak yeğrekdür
Veyâhûd Üngürüs’e mi gerekdür
- 2081 [L: 82b] E’imme cem‘ olub¹³¹¹ emr itdi sultân
Ne dirsiz dir Kızılbaş hakkına han

¹³⁰⁸ İÜ: Gazâ-yı Kızılbaş

¹³⁰⁹ TTK: erkâna

¹³¹⁰ İÜ ve L: gâlib kaysı

¹³¹¹ TTK: idüb

- 2082 Olubdur perde-i İslâm'a hettâk
Ki mülhiddür özi bî-dîn ü nâ-pâk
- 2083 Bize vâcibdür anı def¹³¹² kılmak
Cihândan şerr ü şûrın ref¹³¹³ kılmak
- 2084 [İÜ: 74a] Zarardur 'âmme-i İslâm'a ol kelb
'Înâyet kılssa Hak nâmın kılâm selb
- 2085 Didi 'âlimler anda cem' idüb hûş
Kamu düşmanun olsun mest ü medhûş
- 2086 Anun katli helâldür işde¹³¹⁴ fetvâ
Kitâblarda¹³¹⁵ budur hem 'ilm-i takvâ
- 2087 Virildi çünkü fetvâ oldu tescîl¹³¹⁶
Sefer 'azmin kılalum didi ta'cîl
- 2088 Pes andan saldılar Rûm'a ulağı
Ki 'asker görsün üç yıllık yarağı
- 2089 Vay ol sancağa kim olmaya düzgün
Ki çıkmaya ulağum varduğı gün
- 2090 Budur emrüm seher varsa ulağum
Giceye kalmasun budur yasağum
- 2091 Gice varsa seherden¹³¹⁷ taşra çıksun
Ve ger ni haymesin başına yıksun

Reften-i Sultân Selîm Han ber-cânib-i İsmâ'îl ya'nî Kızılbaş¹³¹⁸

¹³¹² İÜ ve L: ref

¹³¹³ İÜ ve L: def

¹³¹⁴ İÜ ve L: üste

¹³¹⁵ İÜ: Kütüblerde; L: Kütüblerden

¹³¹⁶ İÜ ve L: tebcîl

¹³¹⁷ İÜ ve L: Budur emrüm seherden

- 2092 Pes andan kaynadı Rûm'un tenûrî
Ki gark ide 'Acem hem milk-i Fûr'ı
- 2093 [L: 83a] Sanasın cûş ider deryâ-yı 'ummân
'Acem milkini gark itmeğe yeksân
- 2094 [TTK: 83a] Bulut gibi çeriler bağladı fevc
Urur deryâ gibi¹³¹⁹ her yanadan mevc
- 2095 Ki hayrân kaldı eflâkûn bürûcî
Biri bunda 'Acem' deydi bir ucı
- 2096 Hemân-dem kıldı deryâdan 'ubûrî
Yoğ idi durmağa bir gün huzûrî
- 2097 Yazub menşûrî evvel saldı kâsîd
Didi iy kân-ı şer ümmü'l-mefâsîd
- 2098 [İÜ: 74b] Şâh İsmâ'îl geçersin¹³²⁰ Erdebîlî
Katı muhkem gerekdür erde bili
- 2099 Atan şeyh idi sen sultânlık itmek
Sezâsuz taht alub nâdânlık itmek
- 2100 Çü hetk-i perde-i İslâm kıldun
Fesâdın 'âlemün i'lâm¹³²¹ kıldun
- 2101 Şüyûhî 'âlemün 'âlimleri heb
Bilürler kim değûlsin pâk-mezheb
- 2102 Derilüb virdiler katlüne fetvâ
Seni katl eylemekdür kâr-ı uhrâ

¹³¹⁸ İÜ: Reften-i Sultân Selîm Han ber-cânib-i İsmâ'îl Bahâdur; L: Reften-i Sultân Selîm ber-cânib-i Kızılbaş

¹³¹⁹ İÜ: bigi

¹³²⁰ İÜ ve L: Şâh [L: Şeh] İsmâ'îl'sin sen

¹³²¹ TTK: i'lân

- 2103 Hudâ pes vâcib itdi ben kulına
Ki her gümrâhı döndürem yolına
- 2104 Eger ef'âlüne nâdim olursan
Cemî'-i küfrüne tevbe kılursan
- 2105 Olursan sen yine sünnî Müsülmân
Kılıcumdan bulasın emn ü amân
- 2106 [L: 83b] Velî bed fi'lüni terk itmez isen
Yedilüb doğru yola gitmez isen
- 2107 Musırr¹³²² olursan ef'âl-i kabîha
Mücidd olursan ahvâl-i fezîha
- 2108 Pes eyle olıcak¹³²³ fermân Hudâ'nun
Er isen bağla meydâna miyânun
- 2109 [TTK: 83b] Ne denlü var ise kıl zûr-ı bâzû
Görelüm biz de neyse başda yazu
- 2110 İrâdet çün Hudâ'nun ceng idelüm
Cihânun gen fezâsın¹³²⁴ teng idelüm
- 2111 Varıcak ceng içün yir eyle ta'yîn
Ve ger ni neyse fikrün eyle tebyîn¹³²⁵
- 2112 Eger sünnî olursan barışavuz
Veyâhûd bunda devlet yarışavuz
- 2113 [İÜ: 75a] Dahı nice bunun emsâli sözler
Viribir¹³²⁶ her biri bir tîr ü hançer

¹³²² L: Muzır

¹³²³ TTK: olsa

¹³²⁴ İÜ: gin kazâsın; TTK: gel fezâsın

¹³²⁵ L: ...eyle tebsîn [?] (تبسين); TTK: Ve ger di neyse fikrün eyle ta'yîn

¹³²⁶ TTK: Viribdi

- 2114 Getürmedi hîç andan kimse aslâ
Mukâbil ola mı olmaz mı ebnâ
- 2115 Yürüdi germ sultân tâ Sivas’a
Gelicek anda gönlin dutdı tasa
- 2116 Ki şâhı bilmediler kandadur ol
Ki doğru ilteler andan yana yol
- 2117 Pes eyle kıldılar tedbîr ü re’yi
Ki yoklansun çeri düzsün alayı
- 2118 Hemân-dem intihâb itdi çeriden
Yüz elli bin kiçiden hem iriden
- 2119 [L: 84a] Kalanın kodı anda¹³²⁷ dutdı râhı
Ne denlü var ise mîr ü sipâhî
- 2120 ‘Acem milkine girdi heybet ile
Sanasın katı yaydan ok atıla
- 2121 İrişdi bir gün Azerbayıcan’a
Kişiden bulmadı hergiz nişâne
- 2122 Gider andan dahı ol hâs erenler
Alub başın eteğine saranlar
- 2123 Gider günlerde bir gün Çaldıran’a
İrer ârzû okı anda nişâna
- 2124 [TTK: 84a] Çeri konmuş iken asub yarağı
Kızılbaş’un dahı konar otağı
- 2125 Görüb Sultân Selîm atlandı fî’l-hâl
Sakındı kılmasun bir mekr ile âl

Harb-i Sultân Selîm Han bâ-İsmâ‘îl-i evbâş ya‘nî Kızılbaş¹³²⁸

¹³²⁷ L: andan

- 2126 Yasadı ‘askerin düzdi alayın
Kıvanub gözler idi cenk kolayın
- 2127 [İÜ: 75b] Kodı Malkoçoğulları’n pusuda
Dutun didi ziyânunuz bu sûda¹³²⁹
- 2128 Kızılbaş dahı atlandı kıvanu
Bile hatunı gelmiş Tâc Bânû
- 2129 Bile uydurmuş ehlini kamusı
Eger alu durur ger arkalusı
- 2130 Pes andan cenge durdı¹³³⁰ iki leşker
Zuhal san oldı Merrîh’e berâber
- 2131 [L: 84b] ‘Alemler gün yüzine oldı perde
Okun peykânı yir kıldı ciğerde
- 2132 Kılıçlar barka-veş çıkdı ufukdan
‘Arûsı san zuhûr itdi tutukdan¹³³¹
- 2133 Yılan gibi¹³³² dilin uzatdı nîze
Ciğerler oldı andan rîze rîze
- 2134 Tüfenk atıldı¹³³³ vü toplar tırâkı
Ker itdi Şâm ile Mısr’ı ‘Irâk’ı
- 2135 Duhân ile doluben dokuz eflâk
Melekler gördi kıldı yakalar çâk
- 2136 Didiler yüz urub yâ Rabb-i Hazret
Vir İslâm dînine fırsatla nusret¹³³⁴

¹³²⁸ İÜ: Harb-i Sultân Selîm Han bâ-İsma‘îl Bahâdır; L: Harb-i Sultân Selîm bâ-Şâh İsma‘îl

¹³²⁹ İÜ: Durun didi ziyâdunuz bu suda; TTK: Dutun didi ziyânunuz busuda

¹³³⁰ İÜ: Pes andan durdı

¹³³¹ Bu beyit TTK’da yoktur.

¹³³² İÜ ve L: bigi

¹³³³ L: Tüfenk çatıldı; TTK: Tüfenk çatıldığı

- 2137 Karışdı birbirine iki leşker
Ayağ altında galtân oldu başlar
- 2138 Anadolu'ya sürdi Ustacalu
Düşürdi anı bir kolı kazâlu¹³³⁵
- 2139 [TTK: 84b] Başını kıldılar top ile perrân¹³³⁶
Sinân Paşa ider ol şîr-i garrân
- 2140 Vezîri idi şâhun hem yararı
Çerisi kılmadı ayruk karârı
- 2141 Açub Malkoçoğulları kemîni
İyüb bulmadılar fırsat demini
- 2142 [İÜ: 76a] Sürer¹³³⁷ şâh üstine ol iki server
Çerisini öninden dağıdurlar
- 2143 İrişdürdi birisi şâha nîze
Geçürdi budına san eski bize
- 2144 [L: 85a] Üşüb korcılar şâhun revânı
Şehîd itdiler ol iki cüvânı
- 2145 Girü¹³³⁸ kıldı hamîyyet şâh durdı
Alayını Selîm Şâh üzre sürdi¹³³⁹
- 2146 İrişüb hışm ile Rûm'a dokundu
Nice beğ düşdi Rûm'un yüzi döndi
- 2147 Anadolu¹³⁴⁰ yürüyüb ardın aldı
Kızılbaş leşkeri ortada kaldı

¹³³⁴ TTK: Vir İslâm dînine sen nasr ü fırsat

¹³³⁵ TTK: kadalı

¹³³⁶ TTK: galtân

¹³³⁷ TTK: Sürüb

¹³³⁸ TTK: Geri

¹³³⁹ TTK: urdı

- 2148 İder serverleri Rûm'un hamîyyet
Dönerler şâhun üstine be-gayret
- 2149 Yine şâhun yüzini dönderürler
Nice cânlar başını indürürler
- 2150 Girü gayret idüb şâhun çerisi
Yürüdi Rûm'a uvağı irisi¹³⁴¹
- 2151 Hasan Paşa kim ol beğlerbeğiydi
Katında 'askerün yahşı yeğiydi
- 2152 Katı dokundılar şâha özinsüz
Düşer paşa vü kaldılar uzinsuz¹³⁴²
- 2153 Gedicek baş ayak çünkim¹³⁴³ dayanmaz
Kuru olmayıcak yaş oda yanmaz
- 2154 [TTK: 85a] Pes ol dem pâdişâhı basdı hayret
Girü kıldı tehevvür birle gayret
- 2155 Yürüdi kendözi şâh üstine tîz
Hemânâ irdi bâd-ı nusret-âmîz
- 2156 Virürler odı top ile tûfenge
Bahâdırlar girür merdâne cenge
- 2157 [İÜ: 76b; L: 85b] Yidi sâ'at çü kıldılar katı cenk
Dokundı şâha bir tîz yahşı tüfenk
- 2158 Budından geçdi vü eyer kaşından
Olur böyle düşen devlet başından

¹³⁴⁰ TTK: Anadolu

¹³⁴¹ TTK: Yürür Rûm'a uvağı vü irisi

¹³⁴² TTK: Katı dokundılar şâha urur söz / Düşer paşa vü kaldılar uzinsuz

¹³⁴³ İÜ: ayak kim; L: ayak bil kim

- 2159 Çü gördiler anı düşdi atından
Götürdi halkı anı gayretinden
- 2160 Didiler şâh düşdi oldı mürde
Çerisi işidüb oldı füsürde
- 2161 Pes andan dönderüb yüzün tamâmı
Bırakdı bâr ü büngâhı gulâmı
- 2162 Keserler seslerini hûy ü hâydan
Giderler ok misâli katı yaydan
- 2163 Kaçanlar dutdılar sahrâ beyâbân
Kalur meydân içinde ‘avret oğlan
- 2164 Kaçanların gider ardınca leşker
Nice bin ser keserler hayli server
- 2165 Kamu sancakları hem geldi ma‘kûs
Güzîde hanlarını dahı mahbûs¹³⁴⁴
- 2166 Getürüb ‘arz iderler hana anı
Keser başlarını virmez amânı
- 2167 Şu denlü¹³⁴⁵ aldılar mâl ile genci
Ganî oldı fakîr ü her dilenci
- 2168 Libâsa kim bakar yâ câme hâba
Gümiş altun ile gelmez hisâba
- 2169 [TTK: 85b] Cebe cevşenler ile doldı meydân
Velî götürmeğe yoğ idi imkân
- 2170 [L: 86a] Alıbildüklerin yüke dakarlar
Alımadukların oda yakarlar

¹³⁴⁴ TTK: Güzîde hanları hem bile mahbûs

¹³⁴⁵ L: denli

2171 Alurlar heb Kızılbaş'un varını

Dahı 'avretlerin oğlanlarını

[İÜ: 77a] Latîfe bâşed¹³⁴⁶

2172 Harâretten çü yanmışdı ciğerler

Birer meh-rûyî pehlûya çekerler

2173 Pes evvel kılmağ için 'arz-ı İslâm

Diküb sîmîn bürûca sürh-i i'lâm

2174 Mutarrâ saçları vü zülfi dağuk

Müsûlmânâne alurlar ele ok

2175 Bir ok kim geçdi peykânı ciğerden

Yüreğe su seperler acılardan

2176 Yürütdi Rûm¹³⁴⁷ erkânınca leşker

'Acem tavrın giderdiler ser-â-ser

2177 Şu resme vurdılar¹³⁴⁸ Rûmî çomağı

Dudak depserdi huşk oldu dimâğı

2178 Erenler çekdiler elmâs hançer

Teni sîminleri bağrında sancar

2179 Kızılbaş'a geçürüb ak börki

Yeniçeri'ye döndi Rûm ü Türkî

2180 Karışdı bir yire çün bal ü kaymak

Gerekmezdir¹³⁴⁹ didiler böyle kıymak

¹³⁴⁶ L'de bu bölümün sadece dört beyti (şu sırayla: 2172, 2187, 2186, 2188) vardır.

¹³⁴⁷ TTK: Rûm'a

¹³⁴⁸ TTK: urdılar

¹³⁴⁹ İÜ: gerekmezdi

- 2181 Bilümüz baykunumuz gitdi elden
Kocub doymadunuz mı ince biden
- 2182 Doğaldan görmedük biz böyle kârı
Ne diyelüm hoş aldunuz şikârı
- 2183 [TTK: 86a] Sokub miftâh açanlar kilîdi
Cevâbını bu sözün böyle didi
- 2184 Dutun ma‘zûr dutmaduğumuz uz
Suya irdükde sabr ider mi susuz
- 2185 Yidi ay oldı kim susuzuz¹³⁵⁰ meseldür
Dadanmışlar kudurmuşlardan beterdür¹³⁵¹
- 2186 [İÜ: 77b] Ururlar tabl ü dühle yahşı darbı
Çalarlar subh olinca çeng-i harbî
- 2187 ‘Acem tarlalarına tohm-ı Rûmî
Saçıldı¹³⁵² bî-‘aded çün bahir kumı
- 2188 Eğer bin yıl sürerse ‘ömri bahtı
‘Acem dilberleri görmeye kahtı

Mesnevî¹³⁵³

- 2189 Üçünci gün nidâ itdürdi sultân
Vay ana kim duta bir ‘avret oğlan¹³⁵⁴
- 2190 Kamusını eğerçi kıldı âzâd
Velî leşker yanınca¹³⁵⁵ gitdiler şâd

¹³⁵⁰ TTK: susuz

¹³⁵¹ İÜ: kudurmuşdan bedeldür

¹³⁵² TTK: Saçarlar

¹³⁵³ L: Mesnevî gûyed

¹³⁵⁴ İÜ: duta ‘avret oğlan

¹³⁵⁵ L: yanınca leşker

- 2191 Kızılbaş'un dahı ceng içre ol dem
Dutulmuş 'avreti pür-sîm ü zer hem
- 2192 Dutan kişi anı sultâna virdi
Alub sultân dahı bir câna virdi
- 2193 Adı Ca'fer ol idi kâdî'asker
Ki 'ahd itmiş idi sındukda leşker
- 2194 [L: 86b] Katı kâmil-vücûd idi beşerde
Bulunmazdı arasan gökde¹³⁵⁶ yirde
- 2195 Didi var sohbet eyle bu gül ile
Ki bâğda gül yaraşur bülbül ile
- 2196 Sürûr pes içi taşı¹³⁵⁷ doldı
Ki gökde istediğin yirde buldı
- 2197 [TTK: 86b] Bilindi kim zahim-nâk oldu şâhı
Gilân'a doğru gitdi sürdi¹³⁵⁸ râhı
- 2198 İşitdi çün Selîm Şâh¹³⁵⁹ eyledi hîz
Müyesser oldu bir gün taht-ı¹³⁶⁰ Tebrîz
- 2199 Götürdi bid'at ü zulmi aradan
Ki kalmış idi ol yüzi karadan
- 2200 [İÜ: 78a] Ulu câmi'lerini eyledi pâk
Ki ibtâl itmiş idi anı bî-pâk
- 2201 Bilen böyle dimiş bunda tevârîh
Dokuz yüz hem yığirmideydi târîh

¹³⁵⁶ TTK: değme

¹³⁵⁷ TTK: Sürûr ile içi vü taşı

¹³⁵⁸ TTK: sürdi gitdi

¹³⁵⁹ TTK: Han

¹³⁶⁰ TTK: ana

- 2202 Okundı hutbesi vü dutdılar sâf
İrişdi vasfı Kâf'a doldı eknâf
- 2203 On iki gün ana taht oldu Tebrîz
Yine 'azm itdi Rûm'a bir seher hîz
- 2204 Konakda üç günü iderdi bir gün
Kamu leşkerden irdi tahta öndün
- 2205 Çeri olmuş idi gâyetde yorgun
Deve döküldi atlar oldu durgun
- 2206 Ki kahtlık gerçi¹³⁶¹ kim sarartdı sûret
Velî harçluğa¹³⁶² yoğ idi zarûret
- 2207 [L: 87a] Belâ çekdi eger bâlâ vü gerdûn
Ki bin beş yüze oldu bir kîle un
- 2208 Yide yide olanlar atı aruk¹³⁶³
Yarıldı¹³⁶⁴ çizmesi vü geydi çaruk
- 2209 Didiler tîz irelüm milkümüze¹³⁶⁵
Koyub atları bindiler¹³⁶⁶ öküze
- 2210 Hele el-kıssa irdiler selâmet
Kamu evlü evine bî-melâmet
- 2211 Gelürken Rûm'a ol sultân-ı a'zam
'Alâ'üddevle'ye çoğ itdi verhem
- 2212 [TTK: 87a] Hıyânet itdi zîrâ ol bed-endîş
Yolını bağlamışdı leşkerün pîş

¹³⁶¹ İÜ ve L: Kahtlık gerçi

¹³⁶² İÜ ve L: harçluğa

¹³⁶³ TTK: Yedekde olanun hem atı aruk

¹³⁶⁴ L: Yırıldı

¹³⁶⁵ İÜ ve L: Diyenler tîz irelüm bahta rûza

¹³⁶⁶ İÜ: binerler

- 2213 Helâk itdi anı feth itdi ilin
Kamu neslini kırdı kesdi dilin
- 2214 Var idi kardaşı oğlu ‘Alî Beğ
Ana viridi ili kıldı anı beğ¹³⁶⁷
- 2215 [İÜ: 78b] Diyârbekir ilin aldı tamâmı
Kemah’ı Payburd’ı¹³⁶⁸ çok makâmı
- 2216 Kodı baş anda bir sâhib-i serîri
Muhammed Paşa dirler bir vezîri
- 2217 Alış viriş ider bir nice müddet
Viribdi Hak şecâ‘at birle şevket
- 2218 Pes andan sonra geldi tahta sultân
Yidi iklîme sürdi emr ü fermân
- 2219 Kızılbaş’un var idi bir vezîri
Karahan dirler idi key emîri
- 2220 [L: 87b] On iki bin er ile ucu bekler
Bile anunla hem on yidi¹³⁶⁹ beğler
- 2221 Kızılbaş’un yararı pehlüvânlar
Kamu korcıları key¹³⁷⁰ nev-cüvânlar
- 2222 Muhammed Paşa dâyim anlar ile
İşi ceng olmuş idi hanlar ile
- 2223 Bu cânibden dahı dâyim varurlar
Viribir¹³⁷¹ Han Selîm bir nice leşker¹³⁷²

¹³⁶⁷ TTK: Ana viridi anı kıldı ulu beğ

¹³⁶⁸ TTK: Kemâ-hî yapu viridi

¹³⁶⁹ İÜ: Bile hem anunla on yedi

¹³⁷⁰ TTK: hem

¹³⁷¹ İÜ: Virür

- 2224 Özi dahı yüridi leşker¹³⁷³ ile
Hücûm ider nice yüz bin er ile
- 2225 Kızılbaş'a irer çün bu haberler¹³⁷⁴
Viribir¹³⁷⁵ ol dahı bir nice leşker
- 2226 Muhammed Paşa ile durışalar¹³⁷⁶
Eger fırsat bulursa urışalar¹³⁷⁷

[TTK: 87b] Harb-i Muhammed Paşa bâ-Karahan¹³⁷⁸

- 2227 Kılurlar birbiriyle dürlü hîle
Hem âhir buluşurlar birbiriyle
- 2228 İki leşker karışdı cenge durdı
Karahan kendözin alaya urdı¹³⁷⁹
- 2229 [İÜ: 79a] Katı durışdı bulam dirdi¹³⁸⁰ fırsat
Muhammed Paşa'ya Hak virdi nusret
- 2230 Karahan düşdi bile on yidi beğ
Kesildi başları dağıldı derneğ
- 2231 Alındı 'avret oğlan cümle varı
İşidicek Kızılbaş kıldı zârî
- 2232 [L: 88a] Ümîdi anlar idi varlığından
Yakasın çâk iderdi darlığından

¹³⁷² TTK: 'asker

¹³⁷³ TTK: 'asker

¹³⁷⁴ TTK: çünkim haberler

¹³⁷⁵ İÜ: Viribdi

¹³⁷⁶ L: duruşalar

¹³⁷⁷ L: uruşalar

¹³⁷⁸ İÜ'de "...bâ-Karaman" olarak geçen bu başlık TTK'da yoktur.

¹³⁷⁹ L: vurdı

¹³⁸⁰ TTK: diyü

- 2233 Şu resme eyledi âh ü figânı
Kızıl kana boyadı âsumânı
- 2234 Ferâmûş oldu cengi Çaldıran'un
Nihâyet yoğ idi baş aldırannun
- 2235 Düşer hem altı bin korcısı şâhun
Diri beş bini dutuldu sipâhun¹³⁸¹
- 2236 Hemân-dem şâh kıldı 'azm-i Hürmüz
Elikdi gerçi kim olmuşdı gürbüz
- 2237 İrer sultâna bu şîrîn haberler
Çekildi doğru Elbistan'a leşker¹³⁸²
- 2238 Mısır sultânına saldı resûlî
Kızılbaş'a giderem dutma yolu
- 2239 Meğer sultân-ı Mısır'un ittifâkı
Kızılbaş ile bir imiş nifâkı
- 2240 Kılıcak 'azmi Elbistan'a sultân
Mısır sultânı dahı dutdı eyvân
- 2241 Çerisin gark idüb âhen pûlâda
Ki ya'nî irişem dirdi murâda
- 2242 [TTK: 88a] Sürer han üstine doğru çerisin
Ne denlü var ise hurde irisin
- 2243 Muhammed Paşa'ya hanun ulağı
Varub didi ki tîz eyle yarağı
- 2244 [İÜ: 79b] İrer bir gün yığirmi bin er ile
'Acem serverleri anunla bile

¹³⁸¹ TTK: dutuldu sipâhun

¹³⁸² Bu beyit TTK'da 2238. beytin yerinde, şu şekilde yer almaktadır: "Mısır sultân bu şîrîn haberler / Çekildi doğru Elbistân'a leşker"

2245 [L: 88b] ‘Alâ’üddevle Mîr’i Şehsuvâr’ı

Yiğirmi bin bile¹³⁸³ Türkmen süvârî

2246 İrişdiler Haleb’de pâdişâhı

Ki Hak olmuş idi anların penâhı

2247 Çeriler çün Haleb milkine düşdi

Mısır sultânı Kansu Han irişdi

2248 Konub leşker dutarlar deşt ü dağı

İder Tilbâşır¹³⁸⁴ üstinde durağı

2249 Nebî Dâvud’un andadur mezârı

Çemen çayırdur ol sahrâ kenârı

Harb-i Sultân Selîm Han bâ-Kansav Han-ı Mısır¹³⁸⁵

2250 Seher çin oldı çün durmağa kâbil

Olurlar birbirisine mukâbil

2251 Erenler eylediler ‘azm-i meydan

Girüben çarkçılar itdi cevelân

2252 Nice başlar kesildi kan döküldi

Zırh çâk oldı cevşenler söküldi

2253 ‘Arab cündîleri Rûm’a sokuldi

Çok oynadı velî sonra sak oldı

2254 Çok oldı ceng içinde söz ile sav

Yürüdi Han Selîm üstine Kansav

2255 Kemînini açar çün Türkmen ü Tat

Muhammed Paşa ardından salar at

¹³⁸³ L: Yiğirmi bin er ile

¹³⁸⁴ TTK: Tilbâş

¹³⁸⁵ Bu başlık ve içerdiği beyitler TTK’da yoktur, L’de ise “Harb-i Selîm Han bâ-Kansav Han-ı Mısır” ifadeleriyle geçmektedir.

- 2256 Kalur ortada çün cündî çerisi
Kayurmazdı ölüsini dirisi
- 2257 [L: 89a] Karışdı iki leşker çünki cenge
Virürler odı top ile tufenge
- 2258 [İÜ: 80a] Salarlar çin seher merdâne tîgi
İrerler gün yüzinden ebr ü mîgi
- 2259 Şu resme kıldılar ceng ü neberdi
Yirün tozdı¹³⁸⁶ yidi eflâke gerdi
- 2260 Düşer Kansav dokundı çün ana tob
Ol arada olur çok fitne âşûb
- 2261 Düşürdiler kamu yatın yarağın
Komadı bir kişi yürür ayağın
- 2262 Çü Kansav düşdi kalmadı karârı
Çerisi ihtiyâr itdi firârı
- 2263 Kaçarlar birbirin geçüb¹³⁸⁷ er erden
Dağıldı nitekim cinnî şererden
- 2264 Şu denlü aldılar rızk ile mâlı
Ki mâl-â-mâl oldu her havâlî
- 2265 Cebe cevşen kılıçlar tâzî atlar
Alub oldu ganî Türk ile Tatlar
- 2266 İder Sultân Selîm andan dahı hîz
Haleb şehrine şevketle irer tîz
- 2267 Getürdüb hanı defn ider Haleb'de
Mutî' oldu ana şehr-i Haleb de

¹³⁸⁶ İÜ: tozı

¹³⁸⁷ İÜ: geçer

- 2268 Hem anda buldı sultân çok hazîne
Alur bakmaz anun çoğ ü azına
- 2269 Ki Kansav Han komışdı anda varın
Kamu esbâbın ü rûzın davarın
- 2270 [L: 89b] Alub ‘azm itdi andan sonra Şâm’a
İrer bir gün konar bir hoş makâma
- 2271 Mutî‘ oldı ana Şâm ile Remle
Pes andan sonra kıldı Mısır’a hamle
- 2272 Alub Şâm ilini kıldı beşâret
Halîl’i Kuds ile itdi ziyâret
- 2273 [İÜ: 80b] Görür el-kıssa anda kış yarağın
Sarâya girdi götürdi otağın
- 2274 Dağıtdı leşkerini Şâm iline
Virür köyler sipâhun her birine
- 2275 Ki atlar beslene¹³⁸⁸ vü dinclene er
Sefer vakti girü cem‘ ola leşker

Âgâz-ı reften-i Sultân Selîm Han¹³⁸⁹ ber-diyâr-ı Mısır¹³⁹⁰

- 2276 Çü vakt oldı dirildi cümle erkân
Dönüb bunlara bakdı didi sultân
- 2277 İdün dir Mısır’a gitmekliğe tedbîr
Görevüz başda ne yazdıysa takdîr
- 2278 Durur han muntazır çok ol cevâba
Kimesne kâdir olmadı cevâba

¹³⁸⁸ İÜ: Gidenler beslene

¹³⁸⁹ L: ...reften-i Selîm Han

¹³⁹⁰ Bu başlık ve içerdiği beyitler TTK’da yoktur.

- 2279 Görürler kim te'emmül hadden aşdı
Pes erkândan birisi ağzın açdı
- 2280 Didi hallâli sensin müşkilâtun
Bilen imkânını her mümkünâtun
- 2281 Bu yoldan Mısır'a varmak katı müşkil
Berriye çok susuzdur cümle menzil
- 2282 [L: 90a] 'Adû kahrı fütûhât idi maksûd
Bi-hamdillâh müyesser kıldı Ma'bûd
- 2283 Çü düşmen kaçdı oldı bî-sa'âdet
Değül anları kovmak resm ü 'âdet
- 2284 Didi kim böyle mi dîrsiz kamunuz
Bu mıdur fîkr ile 'akl ü bilünüz
- 2285 Bakar hışm ile bunlara gazab-nâk
Dilerdi kim kamusın ide ihlâk
- 2286 Didi Yûnus Paşa'ya sen ne dîrsin
Bu tedbîr içre belki sen de bîrsin
- 2287 [İÜ: 81a] Ayağ üstine durdı didi hanum
Fidî olsun bu dem yolunda cânun
- 2288 Sana çün irdi nusret Hak Çalab'dan
Ne bâkümüz ola bizüm 'Arab'dan
- 2289 İrişdi darbun a'lâya aluya
Sığırıcık gibi sindiler çaluya
- 2290 Şehâ emr eyle 'asker cem' idelüm
Ne yire olsa fermânun gidelüm
- 2291 'Înâyet senden olsa ben du'âcı
Komayam suya aslâ ihtiyâcı

- 2292 İşitdi han sözini itdi tahsîn
Nice bin bedre altun itdi ta‘yîn
- 2293 Müyesser eyler ise¹³⁹¹ Mısr’ı Sübhân
Seni Mısr’un idem tahtına sultân
- 2294 Yûnus Paşa yirinden eyledi hîz
Otuz bin kırba ihzâr itdürür tîz
- 2295 [L: 90b] Otağına varub cem‘ itdi halkın
Yararına bu resme itdi telkîn
- 2296 Gönülden vehm ü havfı terk idelüm
Kuşağı iki yirden berkidelüm
- 2297 Diler misiz beni basmaya hayret
İdün merdâne kuvvet birle gayret
- 2298 Ulu söz söylemişem han katında
Utandırman beni sultân katında
- 2299 Kılasız ger bu maksûdumı hâsıl
Kılam maksûda ben de sizi vâsıl
- 2300 Husûsan var idi bir ihtiyârı
Katında kethüdâsı hem yararı
- 2301 Yaraşurdu başında ‘izzet-i tâc
Kamu halk ana olmuş idi muhtâc¹³⁹²
- 2302 [İÜ: 81b] Sorarsan kimdür ol Bayram Beğ idi
Bu yirden kopdı pâk aslı nihâdı
- 2303 Firâset sâhibi hem kâr-dîde
Ol idi halkı içinde güzîde

¹³⁹¹ L: eylediyse

¹³⁹² İÜ: Kamu halk ana olmuşdı ihtiyâc

- 2304 Ana el virmiş idi baht ü 'izzet
Ne yana varsa karşulardı devlet
- 2305 On iki gün yügürüb oldı der-kâr
On-on beş bin deve itdürdi ihzâr
- 2306 Yarağın gördi leşker dutdı râhı
İrerler Gazze'ye bir gün sipâhî
- 2307 Sinân Paşa gider on bin er ile
Yürür âheste sultân leşkeriyle
- 2308 [L: 91a] Giderler ilerü bir-iki menzil
Alur paşa 'Arab'dan bir nice dil
- 2309 Haber alındı kim Cânberdi geldi
On iki bin er ile irdi geldi
- 2310 Yürüdi leşker andan itdi ılgar
Dahı Cânberdi olmadın haberdâr
- 2311 Buluşurlar seherden ceng iderler
'Arab leşkerlerin dil-teng iderler
- 2312 Nice başlar kesildi hana getdi
Kalanı dağılub yabâna getdi
- 2313 Çü Cânberdi getirmez¹³⁹³ cenge tâkat
Hemân-dem ihtiyâr itdi ibâkat
- 2314 Pes andan Mısır'a 'azm itdi çeriler
Dirilüb bir yire top oldı leşker
- 2315 Berriye yolına leşker yürüdi
Her etrâfını yağmurlar bürüdi

¹³⁹³ L: getirmedi

- 2316 ‘Înâyet kıldı hana Hayy ü Sübhân
Zemistânda yağar bârân-ı Nisan
- 2317 [İÜ: 82a] Çerinün suya olmaz ihtiyâcı
Havânun germ ü serd oldu mizâcı
- 2318 Şu resme indürür Hak bize rahmet
Çeriler çekmedi bu yolda zahmet
- 2319 Velî kesdi ‘Arab ardın çerinün
İşi ceng oldu kırk gün dîn erinün
- 2320 Tüfenkler atılır leşker yumılır
‘Arab anı görüb kuma gömilür
- 2321 [L: 91b] ‘Arab çün ceng ile ağartmadı yüz
Uğrılığa durışdı gice gündüz
- 2322 İderler gündüzin gizlenmeği hû
Gice oldukda virmezlerdi uyhu
- 2323 Olurdı subh olunca ceng ü gavgâ
Üşerler nitekim şâhîne karga
- 2324 Velî ol şâhbâz-ı ceng-i âhen
Dağıdur nitekim zâg ile zagân
- 2325 Hayrî¹³⁹⁴ Beğ leşkere oldu kulavuz¹³⁹⁵
Bu resm ile çeriler getdi çil rûz
- 2326 Hücûm itdükde leşker dutub eyvân
Tomanbay¹³⁹⁶ olmuş idi Mısır’a sultân
- 2327 Gelür leşkerler ile ol dahı bil
Ki ya‘nî ola sultâna mukâbil

¹³⁹⁴ İÜ: Hayra

¹³⁹⁵ İÜ: kulağuz

¹³⁹⁶ L: Tomanpay

- 2328 Sürer leşkerlerin bağlar alayın
Durur bir yirde gözler cenk kolayın
- 2329 Çerisine virür vâfir yarağı
Kazar hendek kılur anda durağı
- 2330 Gelüb sultân dahı çün dutdı bir yir¹³⁹⁷
Girürler çarkaya bir nice dil-gîr
- 2331 Ulaşdı leşker ü kopdı fitenler
Dolu meydânlar oldı baş ü tenler
- 2332 [İÜ: 82b] Çerinün öni leşker ardı leşker
Durur sultân arada sanki Ülker
- 2333 İhâta kıldı Kâf'ı gerçi 'ummân
Velî depretmeğe olmadı imkân
- 2334 [L: 92a] Çü Hak sâbit kılubdur bu ocağı¹³⁹⁸
'Adûsınun bilürsin n'olacağı
- 2335 Olar 'ummân ise Kâf dağıdur bu
Kamu düşmenlerini dağıdur bu¹³⁹⁹

Harb-i Sultân Selîm Han bâ-Tomanbay¹⁴⁰⁰

- 2336 Hele el-kıssa harbe urdılar el
Sinân Paşa yürüdi cenge evvel
- 2337 Çün andan oldı cengün ibtidâsı
İrişdi göklere sît¹⁴⁰¹ ü sadâsı

¹³⁹⁷ İÜ: Gelüb sultân dahı çün didi yir yir

¹³⁹⁸ İÜ: kılubdur ocağı

¹³⁹⁹ İÜ: düşmanlarını dağıdur cû

¹⁴⁰⁰ Bu başlık ve içerdiği beyitler TTK'da yoktur, L'de "Harb-i Sultân Selîm bâ-Tomanpay" ifadeleriyle geçmektedir.

¹⁴⁰¹ İÜ'de bu kelimenin üzerinde "çav" kelimesi yazmaktadır.

- 2338 Üşer cündî anun üstine fî'l-hâl
Bu sultândur diyü kılmağa pâ-mâl
- 2339 Velî şîrâne ceng itdi cüvân-merd
Düşer beş yüz kulu kalur özi ferd
- 2340 Ana dahı irer zahm-ı sehim-nâk
Bu işden oldı sultân key vehim-nâk
- 2341 Şehîd oldı çün ol mîr-i yegâne
Nice başlar kesildi râyegâne
- 2342 Eğerçi pâdişâhı basdı hayret
Velî cân ü gönülden kıldı gayret
- 2343 Hücûm idüb nidâ itdürdi sultân
Bugün baş oynayalum üşde meydân
- 2344 Kanı Rûm'un dilîri nerre şîri
Dirilsün bir yire mîr ü vezîri
- 2345 Dirilüb oldılar bir gürbüz alay
Anı görüb Tomanbay didi hây hây¹⁴⁰²
- 2346 [İÜ: 83a; L: 92b] Yaman yağı imiş Rûm'un çerisi
Pelenge bebre benzer her birisi
- 2347 Değülmiş düşen anlarun emîri
Düşen bir beğ durur yâ bir vezîri
- 2348 Dokundı ana sultân-ı cihângîr
Dağıtdı sanki şâhîn itdi nahcîr¹⁴⁰³
- 2349 Gören seyf ile ol sâhib-kırânı
Nücûmun didiler vardur kırânı

¹⁴⁰² L: Tomanpay didi hey hây

¹⁴⁰³ L: Dakıtdı sanki şâhin itdi tahcîz

- 2350 Berüden ol yana dokundı geçdi
Sanasın bir içim su idi içdi
- 2351 Kaçar Cânberdi Gazzâlî Tomanbay¹⁴⁰⁴
Girüben Mısr içinde dutdılar cây
- 2352 Keser esvâkını Mısr'un düzer hûb
Kodı her bir sokağında birer top
- 2353 Ki ya'nî Mısr'a girür ise leşker
Düşe her bir kapuda bunca¹⁴⁰⁵ leşker
- 2354 Pes andan şâh-ı Rûm ardınca sürdi
Varub günlerde bir gün Mısr'a irdi
- 2355 Dutulmuş idi Mısr'un cümle bâbı
Hudâ sultâna virdi feth-i bâbı
- 2356 Top ile tûfenge virdiler odı
Sadâdan nicesinün sındı ödi
- 2357 'Arab yitürmedi çün¹⁴⁰⁶ cenge tâkat
İrişdi âfet itdiler ibâkat
- 2358 Çeri çün cenge girdi artdı eşvâk
Yıkıldı kapular feth oldı esvâk¹⁴⁰⁷
- 2359 [L: 93a] Girürler her sokağa nice bin merd
Dolar Mısr'un duhân ile içi gerd
- 2360 Şu resme kıldılar merdâne cengi
Ki doldı her sokağı lâle rengi

¹⁴⁰⁴ L: Tomanpay

¹⁴⁰⁵ L: nice

¹⁴⁰⁶ İÜ: çü

¹⁴⁰⁷ L: eşvâk

2361 [İÜ: 83b] Görür cündî girür leşker sığınca

İder her biri bir damı sığınca

2362 Çıkar dam üzre atar hışt ile seng

Olur üç gün bu resme key katı ceng

2363 Kimi kaynar su döker kimi atar taş

Bular tîr ü tûfeng ile alur baş

2364 Mısır'da çün yidi bin cündî düşdi

Tomanbay bir kapudan çıkdı kaçdı

Der-feth-i Mısır¹⁴⁰⁸

2365 Koyalum bunda tatvîl-i kelâmı

Çü sultân feth ider¹⁴⁰⁹ Mısır'ı tamâmı

2366 Ne denlû var ise Mısır içre Çerkes

Boyunlarını urdı kalmadı kes

2367 Velî Cânberdi kurtarmışdı cânı

Mutî' oldı ana virdi amânı

2368 Sa'îd iline gîtmişdi Tomanbay

Eli ayağı bağılu geldi ber-cây

2369 Getürdiler anı sultâna mahbûs

Göricek cân ü tenden oldı me'yûs

2370 Çü birkaç gün ider anı giriftâr

İder Mısır içre âhir anı ber-dâr

2371 [L: 93b; TTK: 88b] Pes andan sonra Mısırîler itâ'at

İdüb sultâna terk¹⁴¹⁰ itdi şenâ'at

¹⁴⁰⁸ İÜ ve L: Feth-i Mısır

¹⁴⁰⁹ L ve TTK: idüb

¹⁴¹⁰ İÜ: ter

- 2372 Bilâdı hem kılâ‘ı cümle aklâm
Olurlar kamusı fermânına râm
- 2373 Çün¹⁴¹¹ eyle oldı fermânı Hudâ’nun
Medîne Mekke şehri oldı anun
- 2374 ‘Arab milkin kamu berren ü bahren
Kılıç ile alur cebren ü kahren
- 2375 [İÜ: 84a] Bu feth oldukda Hicret sâlini¹⁴¹² bil¹⁴¹³
Dokuz yüz hem yığirmi iki idi yıl¹⁴¹⁴
- 2376 Çü birkaç gün dutar¹⁴¹⁵ han anda evtân¹⁴¹⁶
İder Yûnus Paşa’yı Mısır’a sultân¹⁴¹⁷
- 2377 Basar çün Mısır tahtına ayağı
Virür Bayram Beğ’e o gün Bulağ’ı
- 2378 Ki baş üzre dutarlardı özini
Ayağına sürerlerdi yüzini
- 2379 Olanlar ‘izzete lâyük uludur
Anun çün her gönülde sevgülüdür
- 2380 Eğer Hak olmasa gönülde bayık
Sevilmeğe¹⁴¹⁸ nite olaydı lâyük
- 2381 Gönülde sevgü¹⁴¹⁹ Hakk’un sevgüsüdür
Sevilenler bilün Hakk’un nesidür

¹⁴¹¹ İÜ ve TTK: çü

¹⁴¹² İÜ: sâli

¹⁴¹³ TTK: yıl

¹⁴¹⁴ TTK: bil

¹⁴¹⁵ TTK: ider

¹⁴¹⁶ Sadece TTK’da, 2375 ve 2376. beyitler arasında “Der-târîh-i memâlik-i ‘Arab” başlığı bulunmaktadır. Buradaki beyitlerin içeriğinin bu başlıkla alakası olmadığından, başlık metne alınmamıştır.

¹⁴¹⁷ İÜ ve L: Virür Yûnus Paşa’ya Mısır’ı sultân

¹⁴¹⁸ TTK: Sevilmekde

2382 Giren gönüllere sevgü¹⁴²⁰ yüzinden

Değül lâyük anun çıkmak sözinden

2383 Budur didükleri Hakk'ın sevüsi¹⁴²¹

Seilmeyenlerün başı kayusu

2384 [L: 94a] Kişi kim her gönülde sevgülüdür

Bilün kim Hak katında ol uludur

2385 [TTK: 89a] Belî her nesneye var hadd ü gâyet

Bunun vafına bulunmaz nihâyet

Mesnevî ve Maktel-i Yûnus Paşa¹⁴²²

2386 Çü han Mısır'un yarağın düzdi koşdı

Havâsı¹⁴²³ Rûmili'nün ana düşdi

2387 Yine 'azm itdi sultân bir seher çin

Kasâvet dutmuş anun taşın için¹⁴²⁴

2388 Yûnus Paşa ile¹⁴²⁵ gönderdi anı

İrer nâ-geh¹⁴²⁶ kazâ-yı âsumânî

2389 [İÜ: 84b] Giderken okudı anı katına

Yapuşur bir nice bevvâb atına

2390 Atından indürüb boynını urdı

Dağıldı halkı çünkim anı gördi

¹⁴¹⁹ İÜ: Gönülde şular

¹⁴²⁰ TTK: sevgi

¹⁴²¹ İÜ: sürüsü; TTK: sevisi

¹⁴²² L: Maktel-i Yûnus Paşa

¹⁴²³ L: Havâsın

¹⁴²⁴ TTK: taş ü için

¹⁴²⁵ İÜ: bile

¹⁴²⁶ TTK: nâ-gâh

- 2391 Çü han getdi yakalar itdiler çâk
Anı defn eylediler cüst ü çâlâk
- 2392 Eger eylûge eylûk olsa rûze
Bıçak olmaz idi dirler öküze
- 2393 Hele el-kıssa gitdi Rûm’a sultân
Hayrî Beğ tahta geçdi oldı sultân
- 2394 Yine günlerde bir gün geldi Şâm’a¹⁴²⁷
İcâzet virdi anda cümle ‘âma
- 2395 Havâssına icâzet virmedi çün
Şikâr olmuşdı kârı bir nice gün
- 2396 [L: 94b] İder çok Şeyh Muhyiddîn’e ‘izzet
‘İmâret yapıdı kıldı hayli hürmet
- 2397 Kodı mâl ü ganâyim dürlü evkâf
Huzûr ide müsâfir cümle ezyâf¹⁴²⁸
- 2398 Virür Cânberdi’ye Şâm’ı tamâmı
Sıfat Ken‘ân ili Dârüsselâm’ı
- 2399 Hikâyet gerçi çokdur bu arada
Velî tîz irelüm dirüz murâda
- 2400 Murâdumuz kitâbun ihtitâmı
Ecelden içmedin cân dolu câmı¹⁴²⁹
- 2401 Mukaddem size bir medh itmiş idüm
Anun evsâfını şerh itmiş idüm

¹⁴²⁷ 2394-2437 arasındaki beyitler TTK’da yoktur.

¹⁴²⁸ İÜ: esnâf

¹⁴²⁹ Buradan bu bölümün sonuna kadar birçok beyit L’de yoktur. Bunların numaraları şunlardır: 2399 ve 2400, 2403, 2406, 2408, 2411, 2413-2416 arası, 2418, 2419, 2426, 2427, 2431-2437 arası.

- 2402 Adı Bayram Beğ ü güftârı ma‘kûl
Olur Ferhâd Paşa yanında makbûl
- 2403 Müberrâ ol kişi sen yatlu hûdan
Yapu taşı girü kalmaz yapudan
- 2404 [İÜ: 85a] Kişiye devlet olıcak müsâ‘id
Durur halk ayağın ol olsa kâ‘id
- 2405 Yûnus Paşa’dan artuk buldı hürmet
İki olmazdı bir sözi ne minnet
- 2406 İdüb erkân ile çok ihtilâtı
Sürerdi dâyimâ ‘îş ü neşâtı
- 2407 Bu yirde kalmadı bürnâ vü eytâm
Ki bulmadı katında devlet ü kâm
- 2408 Niçün kişi olıcak elde fursat
Çıkarmaz yahşı adı bulsa ruhsat
- 2409 Kişinün yahşı adıdur kalanı
Kalanun gerçek olmuşdur yalanı
- 2410 Ayaklarda kalanun destigîri
Alub kaldırdı çok düşmüş fakîri
- 2411 Dirîg eylemeyüb elden gelenin
Başa çıkardı ayakda kalanın
- 2412 Uyandurdu nice dinmiş çerâğı
Bilâ-şübhe budur cennet yarağı
- 2413 Çün olmuş idi erbâb-ı hâcât
Muzâf olmuşdı katında izâfât
- 2414 Güler yüzlü şeker sözlü dili bay
Özi Rüstem sehâ vü Hâtem-i Tây

- 2415 Mürüvvet hem şecâ‘at hem sehâvet
Üçü bir erde olmak zî-sa‘âdet
- 2416 Üçin virmiş idi Hak ol ‘azîze
‘Adûsı bağı olsun rîze rîze
- 2417 Virüb yidürmek olsa kimde ‘âdet
Şecâ‘atden¹⁴³⁰ bin artukdur sehâvet
- 2418 Şecâ‘atde kişi virür gâh alur
Sehâvetde eli virmekde kalur
- 2419 [İÜ: 85b] Sehâvet cân durur dildür şecâ‘at
Kişi cânına kıymak key belâgat
- 2420 Bunun işi gice gündüz yidürmek
Fakîr olanlara çok nesne virmek
- 2421 [L: 95a] İcâzet aldı paşadan sılaya
Ki dermân irgüre her mübtelâya
- 2422 Sılaya geldi bir gün ol meh-i nev
Güneş gibi¹⁴³¹ bıraktı halka pertev
- 2423 Ulu kiçi dirildiler katına
Gönülden râgıb olub hidmetine
- 2424 Mürüvvet kânıdur çün açdı¹⁴³² kapu
Kapusına kamu halk itdi tapu
- 2425 Kamu bid‘atleri ilden götürdi
Şerî‘at emrine girdi oturdı
- 2426 Te’ehhülden murâd oldu müyesser
Ana viridi Hudâ bir pâk gevher

¹⁴³⁰ İÜ: Şecâ‘atde

¹⁴³¹ L: bigi

¹⁴³² İÜ: açıldı

- 2427 Asil-zâde atadan hem anadan
Hudâ saklasun anları ‘anâdan
- 2428 Yapar anda¹⁴³³ bir ulu âsitâne
Ki sığmaz şerhi anun dâsitâne
- 2429 Gelen giden fakîr ü her müsâfir
Ta‘âmın yirler idi anda vâfir
- 2430 Dirîg itmezdi varın her kişiden
Hezârân âferîn dirler işiden
- 2431 İder halk ile şîrîn zindegâne
Hudâ’dur ‘âlem içre bahâne
- 2432 Eyüye eylük itmek oldu kârı
Katında yavuzun yoğdı karârı
- 2433 Yarayumaz kişi bu cümle halka
Gerek ni‘met yidür irince hulka
- 2434 [İÜ: 86a] Değüldür her kişinin bir mizâcı
Kimine tatlu yarar kimine acı
- 2435 Nicesi yarasun halka bir âdem
Değül vâcib Hakk’a ıslâh-ı ‘âlem
- 2436 Ne yavuz ol dirler ki asılasın
Ne yavaş ol ki halka basılasın
- 2437 Biraz medh eyledük ol nîk-nâmı
Diyelüm yine bir şîrîn kelâmı

Âmeden-i Kâdî Muhyiddîn Efendi¹⁴³⁴

¹⁴³³ L: andan

¹⁴³⁴ Bu başlık ve içerdiği beyitler L’de ve TTK’da yoktur.

- 2438 Yine bir kâdı virdi bize sultân
Getürmemüş felekde mislin erkân
- 2439 Ma‘ârif menba‘ı ‘ilme delîl ol
Muhammed dirler İbn-i İsmâ‘îl ol
- 2440 Kebecioğlu dirler nâm-ı sâî
Bulunmaz misli geşt itsen cihânı
- 2441 Fekâhetde nazîri gelmemişdür
‘İlim yok kim ol anı bilmemişdür
- 2442 Neden sorsan dimezdi bilmezem ol
Cevâbın her sözün virürdi ma‘kûl
- 2443 Gelibolılı Muhyiddîn Efendi
Virürdi halka çok nush ile pendî
- 2444 Dolıydı hâtırı ‘ilm-i tasavvuf
Ala virmiş ‘ilm-i cifre lâ-tekellûf
- 2445 Kemâl ile bilür ‘ilm-i ‘arûzı
Tamâmet hûb ‘arz eyler ‘arûzı
- 2446 Bilür ‘ilm-i nücûmı hendeseyle
Hisâb eylerdi cev cev hendeseyle
- 2447 Kelâm ü mantık ü ‘ilm-i ma‘ânî
Ana bi’l-fî‘il olmuş her ma‘ânî
- 2448 [İÜ: 86b] Bu külliyât ü cüz’iyyâtda kâmil
Anı gördük efâhim hem efâzıl
- 2449 Bilürdi ‘ilm-i nârencât-ı veffâk
Anun bigi getürmemişdi âfâk
- 2450 Açardı âdemînün gönli pasın
Yidük ni‘metlerin geydük libâsın

- 2451 Severdi ben kulin iderdi ‘izzet
İderdük biz dahı gönlünce hidmet
- 2452 Kitâb itmişdi tasnîf adı Minhâc
Komamış zerre olmak fıkha muhtâc
- 2453 Didi iy yâr-i cân ü iy karındaş
Çıkar bunı beyâza idelüm fâş
- 2454 Ele aldum gördüm bir gevher-i pâk
Eline almamışdı anı hakkâk
- 2455 İçidür pür-ma‘ânî pür-mesâ’il
Komamış bir su‘âl itmeğe sâ’il
- 2456 Eğerçi Türkî dille eydinilmiş
Usûl-ı fıkıh heb dinilmiş
- 2457 Kimi müstahrec olmuş Kâdı Han’dan
Kimi Bezzâz ü ne Tatar Han’dan
- 2458 Kamu a‘lâ kütüblerden çıkarmış
Gemi gibi tab‘ından akarmış
- 2459 Çıkardum çün beyâza virdüm anı
Kitâb olmuş didi şâd oldı cânı
- 2460 Geçürdük bir nice gün rûzigârı
Tamâm yıl olmadı bunda karârı
- 2461 Ferâgat eyledi bâb-ı kazâdan
Katı incindük işbu mâcerâdan
- 2462 Şu denlü rikkat oldı aramızda
Ki yol itdi gözümün yaşı yüzde
- 2463 [İÜ: 87a] Peşîmân oldı sonra itdüğine
Ferâgat eyleyüben gitdüğine

- 2464 Bu yirden ya‘nî kim olundı tercîh
Kazâ’-i Narda oldu ana tevcîh
- 2465 Hudâ’dan irdi bir gün anda fermân
Suya gark oldu rûhı ‘arşa tayrân
- 2466 Makâmı Sidre olsun vasl-ı dîdâr
Anun kim kalbi olmışdı pür-esrâr
- 2467 Bu arada mutavvel oldu kıssa
Ölümden irişür her şahsa hisse

Vefât-ı Sultân Selîm nevverallâhü rûhahû¹⁴³⁵

- 2468 Bu yana han Selîm Han mîr-i devrân
Şikâr ide nice gün kıldı seyrân
- 2469 Arada çok havâdis oldu zâhir
Ve lîkin dimeğe yok hazz-ı vâfir
- 2470 Ki hazz ider kişi ceng ü gazâdan
Olunmaz hazz kuru mâcerâdan
- 2471 Mutavvel olmasun dirüz kelâmı
Muhassal buldı ‘âlem intizâmı
- 2472 [L: 95b] Hikâyetden murâdumuz gazâdur
Gazâ ‘Osmânlu’ya dirler sezâdur
- 2473 Meğer bir gün irer emri Hudâ’nun
Donuz başı olur bağrında hanun
- 2474 Marazdur ol katı benzer çibana
Kişi kurtulmaz andan râyegâna

Vefât ve te’essüf-i Sultân Selîm Han¹⁴³⁶

¹⁴³⁵ İÜ’de “Vefât-ı Sultân Selîm Han” ifadeleriyle geçen bu başlık ve içerdiği beyitler TTK’da yoktur.

- 2475 Görürler kim katı sa‘b oldu ahvâl
İder bu resme erkân mekr ile âl
- 2476 [İÜ: 87b] Görülsün didiler ‘asker yarağı
Kurılır taşraya hanun otağı
- 2477 Gemi kaydın görürler şöyle muhkem
Müheyyâ oldılar durdılar epsem
- 2478 Görürler kim maraz oldu ziyâde
Virür arkasını şâhun fesâda
- 2479 Çıkar seyr iderek erkân ile ol
Babası ile ceng itdüğü yire ol
- 2480 İderler bir nice gün anda seyrân
İrişür bir gün ana emr-i Sübhân
- 2481 Dokuz yüz hem yığirmi altıya sâl
İrişdükde bu resme oldu ahvâl
- 2482 Zebûn oldu katı sa‘b oldu hâli
Dükendi tâkati getdi mecâli
- 2483 Dirildiler katına cümle erkân
Didiler maslahat çok iy ulu han
- 2484 [L: 96a] Velî ‘arz idelüm tapuna yarın
Didi han doldurub çeşmi bınarın
- 2485 [TTK: 90a] Ki iy erkân-ı devlet cânumuzdan
Ümîdi kesmişüz¹⁴³⁷ dermânumuzdan
- 2486 Dahı dîvâna gelmezsiz¹⁴³⁸ bilürem
Velî üç nesne için yakıluram

¹⁴³⁶ İÜ: Vefât-ı Sultân Selîm Han; L: Vefât ve te’essüf-i Selîm Han

¹⁴³⁷ TTK: kesmişem

- 2487 Biri bu sonuma kaldı Kızılbaş
İkinci komadum taş üzre bir taş
- 2488 ‘İmâret kılmadum cismüm yatağın
Üçünci kılmadum küffâra akın
- 2489 Müyesser olmadı gazv ü cihâdum
Eğerçi söylenür dillerde adum
- 2490 Diyüb âh eyledi cân ü gönülden
Nefes bağlandı söz gelmez dilinden¹⁴³⁹
- 2491 [İÜ: 88a] Hakk’a teslîm ider ol demde cânı
Gözin yumdı kodı fânî cihânı
- Cülûs-ı Sultân Süleymân Gâzî eyyedallâhü ma‘âliyhü¹⁴⁴⁰
- 2492 Selîm Han’a iricek emr-i Sübhân
Yerine geçdi oğlu Han Süleymân
- 2493 Zamânun Hüsrev’i sâhib-kırânı
‘Adâletde basar Nûşîrevân’ı¹⁴⁴¹
- 2494 İskender¹⁴⁴² kullarınun kemteridür
Kamu gâzîlerün ser-defteridür
- 2495 Nazîri gelmedi ol nev-cüvânun
Budur sâni¹⁴⁴³ Süleymân’ı cihânun
- 2496 [L: 96b] Çün ol sultân cihâna sâye saldı
Kubâd ü Tahmurâs’un¹⁴⁴⁴ adı kaldı

¹⁴³⁸ TTK: gelmezsin

¹⁴³⁹ İÜ ve L: söz gelmedi dilinden [L: dilden]

¹⁴⁴⁰ İÜ: Cülûs-ı Sultân Süleymân Gâzî Han; TTK: Cülûs-ı Sultân Süleymân Gâzî eyyedallâhü Te‘âlâ

¹⁴⁴¹ TTK: Nûşîrevân’ı

¹⁴⁴² L ve TTK: Sikender

¹⁴⁴³ TTK: Şâh-ı

- 2497 Sehâvetle şecâ‘at geldi ber-cây
Ferâmûş oldu Rüstem ü Hâtem-i Tâý
- 2498 Kamu feth oldu ana düşmen diyârı
Unutdurdı felek İsfendiyâr’ı

‘Âsî şod Cânberdi Gazzâlî¹⁴⁴⁵

- 2499 Bilüb Cânberdi sultânun vefâtın
Külâhın göğə atdı bindi atın
- 2500 Hurûc idüb kılur izhâr-ı ‘isyân
İşitdi çün bu hâli Şeh Süleymân
- 2501 Salar Ferhâd Paşa’yı leşker ile
Kapu halkı dahı anunla bile
- 2502 Dahı Rûm’un gönüllü pehlüvânı
Ne denlü var ise yarar cüvânı
- 2503 Bile getdi uyuben ol hümâma
Çeri günlerde bir gün irdi Şâm’a
- 2504 [İÜ: 88b] Direr Cânberdi hem bir nice leşker
Olurlar birbirisiyle berâber
- 2505 Girür merdâneler meydâna cenge
Virürler odı top ile tûfenge
- 2506 Celebler girdi cenge dutdı meydân
Gönüllü saldı atın itdi cevân
- 2507 ‘Arab çün kılmadı cenge karârı
Hemân-dem ihtiyâr itdi firârı

¹⁴⁴⁴ İÜ ve L: Kubâd’un Tahmurâd’un

¹⁴⁴⁵ İÜ’de “‘Âsî şoden Cânberdi Gazzâlî” ifâdeleriyle geçen bu başlık ve içerdiği beyitler TTK’da yoktur.

2508 [L: 97a] Getürür bir kişi Cânberdi başın

Komadılar gice yimeğe aşın

2509 Müyesser kıldı çün ol fethi Bârî¹⁴⁴⁶

Kılur bir nice gün paşa karârı

Resûl firistâden¹⁴⁴⁷ Süleymân Şâh bâ-Kıral¹⁴⁴⁸

2510 Bu yana dinle bir şîrîn gazâvet

Gönülden giderür dürlü kasâvet

2511 Salar han bir resûlîn¹⁴⁴⁹ Üngürüs'e

Çeh'e Leh'e Alaman ile Rus'a

2512 İderler mi ezelki 'ahdi tecdîd

Dururlar mı veyâ ider¹⁴⁵⁰ mi terdîd

2513 Kıral işidicek didi Selîm Han

Cihândan getdi mi ol şîr-i garrân

2514 Didi ilçi¹⁴⁵¹ belî gitdi fenâdan

Velî oğlu gibi doğmaz anadan

2515 Kiçi yaşlu durur ol nev-cüvândur

Ve lâkin Mehdî-i sâhib-i zamândur¹⁴⁵²

2516 Çün andan kurtarur Lât ü Menât'um

Didi Tunca'da sulaniser atum

¹⁴⁴⁶ L: yârî

¹⁴⁴⁷ L: firistân

¹⁴⁴⁸ Bu başlık ve içerdği beyitler TTK'da yoktur.

¹⁴⁴⁹ L: resûlî

¹⁴⁵⁰ L: iderler

¹⁴⁵¹ L: elçi

¹⁴⁵² L: Ve lâkin Rüstem-i sâhib-kırândur

- 2517 Selîm Han'dan çün irişdük huzûra
Süleymân kim ola kim karşı dura
- 2518 [IÜ: 89a] Çü savduk yidi başlu ejdehâyı
Bula mısız elümüzden rehâyı
- 2519 Sıdı Türk ile çün kâfir kapağın
Keserler elçinün burnın kulağın
- 2520 [L: 97b] Delükanlu idi bed-mest ü bed-kîş
Sanurdı kim ide ol Türk'e bir iş
- 2521 Bu sözi bilmedi kim muhtasardur
İzâ-câ'el-kazâ 'umiye'l-basar'dur¹⁴⁵³
- 2522 İştıdı bu işi sultân nihânî
Gazabdan gayret ile yandı cânı
- 2523 Salar Rûmili'ne çapar ulağı
Ki derneşsün çeri görsün yarağı
- 2524 Gazâdur niyyetüm Hak'dan 'inâyet
Olursa hak nebîden hem himâyet
- 2525 Yürüdi Han Süleymân şevket ile
Hezârân kerr ü ferr ü devlet ile
- 2526 Şu denlü cem' olur Rûm'un dilîri¹⁴⁵⁴
Ki hayretde kalur çarhun debîri
- 2527 Sürüb günlerde bir gün Niş'e geldi
Anı bilmediler kim ne işe geldi
- 2528 Pes anda dahı kılmadın¹⁴⁵⁵ karârı
Gider Böğürdelen'e doğru varı

¹⁴⁵³ “Kaderde olan başa geldiğinde, göz kör olur” manasındadır.

¹⁴⁵⁴ L: çerisi

- 2529 Hisârı aldı yağma itdi ol gün
Belgırad'un olur hâli dîger-gûn
- 2530 Sava üstine doğru geldi sultân
Olur pes köprü yapmak anda fermân
- 2531 Yapıldı köprü su anı götürdi
Pes andan sonra keştîler getürdi
- 2532 Gemi üstinde köprü yapı muhkem
Adaya geçdi sultân leşkeri hem
- 2533 [İÜ: 89b; L: 98a] Zemin alındı hem Barachisârı
Geçüb sultân kılur anda karârı
- Feth-i kal'a-i Belgırad¹⁴⁵⁶
- 2534 Belgırad'ı ider muhkem hisâr ol
İder küffârın işin bî-karâr ol
- 2535 Ulu toplar kurub çevre hisâra
Bürûcın eylediler pâre pâre
- 2536 İderler kal'a cengin bî-nihâye
İrer toplar duhânı tâ semâya
- 2537 Nice gâzîler ol gün kodılar baş
Alınmaz kal'adan bir kem kuru taş
- 2538 Yine döğdiler anı bir nice gün
İrişdi gâzîlerden göklere ün
- 2539 Hücûm idüb yine tekbîr iderler
Hisâra girmeğe el bir iderler

¹⁴⁵⁵ L: Pes andan dahı kılmadı

¹⁴⁵⁶ Bu başlıkla içerdiği beyitler ve sürhler TTK'da yoktur.

- 2540 Şu denlû baş kesildi kan döküldi
Cebe cevşenler ışıklar söküldi
- 2541 İderler yine bir merdâne gayret
Bu gayretten basar küffârı hayret
- 2542 Alındı kal‘anun pes taş hisârı
Şehîd olanların yokdur şümârı
- 2543 Zihî hoş mertebe zihî sa‘âdet
Dem-âlûde olub bulan şehâdet
- 2544 Kanına gark olan Yahyâ Beğ‘i bil
Cinâna kamudan ön ilte menzil
- 2545 [L: 98b] Şehâdet ol ki kalmaz nutka imkân
Şehîd olduğı dem vire Hakk‘a cân
- 2546 Şerî‘atde şehîd olan hakîkî
Budur gözler isen doğru tarîki
- 2547 [İÜ: 90a] Ne baht ola kim şehîd ola gazâda
Kopıser yüzi ak yevm-i cezâda
- 2548 İkinci Ka‘be yolunda vefâtı
Bulan üçüncü gurbetde memâtı
- Men mâte garîben fe-kad mâte şehîden
- 2549 Budur dördüncü fevt olan vebâdan
Beşincisi şikem-derd-i ‘anâdan
- 2550 Şehâdet beş durur beş vakt namâza
Mutâbık düşdi emr-i Bî-Niyâz‘a
- 2551 Kılursan sana dahı ol şehâdet
Müyesser olıser budur sa‘âdet

- 2552 Namâz içre ‘Alî bigi şehâdet
Bulursın sıdk ile kılsan ‘ibâdet
- 2553 Çün urdı hançer ile İbn-i Mülcem
Namâzın bozmadı vü yimedi gam
- 2554 Sabâvetden ol anı beslemişdi
Şehâdet buluram bundan dimişdi
- 2555 Mürüvvet sâhibi bilüb bu kârı
Girü beslerdi ol ceybinde mârı
- 2556 Çün andan buldı ol neşv ü nemâyı
Niçün katl eyledi Şîr-i Hudâ’yı
- 2557 [L: 99a] Sakın sen eylük itdüğün kişiden
Eğer merd ola vü eğer dışiden
- İttaki şerra men ahsente ileyhi
- 2558 Ne hikmet ola kim bu kudret ıssı¹⁴⁵⁷
Ki bulur bunda hayret ‘ibret ıssı
- 2559 Cihânun âhirine evveline¹⁴⁵⁸
Gelelüm biz yine söz evveline
- [İÜ: 90b] Mesnevî¹⁴⁵⁹
- 2560 Katı sa‘b idi kal‘a key vehim-nâk
Nice gâzîler anda oldı ihlâk
- 2561 Çün âhir gördiler yok ana çâre
Lağım urdılar¹⁴⁶⁰ ol demde hisâre

¹⁴⁵⁷ İÜ: Ne hikmet ola iy kudret ıssı

¹⁴⁵⁸ L: Cihânun evveline âhirine

¹⁴⁵⁹ Bu başlık ve içerdği beyitler TTK’da yoktur.

2562 Yıkıldı burc ü bârû gördi anı

Çıkub küffâr isterler amânı

2563 Virürler kal‘ayı oldılar âzâd

Yıkılmış yirlerin itdiler âbâd

2564 İçine er koyub muhkem iderler

Yarağını görüb koyub giderler

[TTK: 90b] Evvel feth-i kal‘a-i Belgrad¹⁴⁶¹

2565 Dokuz yüz yigirmi yidinci yılda¹⁴⁶²

Alındı kal‘a hem söylendi dilde

2566 Açıldı kâfire gazvün sebîli

Şehîd olanlar içdi selsebîli

2567 İrer günlerde bir gün tahta sultân

Bu fethe oldu gâyet şâd ü handân

[L: 99b] Der-feth-i cezîre-i kal‘a-i Rodos¹⁴⁶³

2568 Diyelüm yine bir şîrîn gazâvet

Olursa Hak Çalap’dan ger ‘inâyet

2569 Hikâyetden murâd olan gazâdur

Gazâ ‘Osmânlu’ya dâyim sezâdur

2570 Gazâvet gerçi çokdur dünya¹⁴⁶⁴ dolu

Gazâ olmaz cihânda bundan ulu

¹⁴⁶⁰ L: vurdılar

¹⁴⁶¹ Bu başlık sadece TTK’da vardır.

¹⁴⁶² TTK: Dokuz yüz hem yigirmi yidi yılda

¹⁴⁶³ İÜ’de “Feth-i cezîre-i kal‘a-i Rodos” ifadeleriyle yer alan bu başlığın içeriği, kayıp varaklar sebebiyle o nüshada eksiktir; tenkitli metin diğer nüshaların yardımıyla tamamlanmıştır. TTK’da ise hem başlık, hem 2568-2704 arasındaki beyitler yoktur.

¹⁴⁶⁴ İÜ: dünyâ

- 2571 Meğer bir gün biner Sultân Süleymân
Gezer deryâ kenârın bile erkân
- 2572 Görür bî-had gemiler heb müheyyâ
İtilmiş suya durur nezd-i deryâ
- 2573 [İÜ: 91a]¹⁴⁶⁵ Didi bunlar nedür kanca varurlar
Denize itilüb hâzır dururlar
- 2574 Didiler kim atan itdürmiş idi
Rodos'un heb yarağın görmüş idi
- 2575 Katı sa'b olduğunu bilmiş idi
Bu yıl dursun diyü vaz gelmiş idi
- 2576 Çün ol yıl içre sultâna irer mevt
Kalur bu iş ol arada olur fevt
- 2577 Didi sultân ki iy erkân-ı devlet
Olunmuş bir gazâyâ çünkü niyyet
- 2578 Babamuz varmadısa biz varalum
Başa yazılanın anda görelüm
- 2579 Buyurdı tîz idün didi yarağı
Rodos'da idelüm bu yıl durağı
- 2580 [L: 100a] Hudâ iderse ben kula 'inâyet
Bu işe cehd idelüm biz be-gâyet
- 2581 Didi erkâna itmen bunda ihmâl
Ne denlü hâcet olsa sarf idün mâl
- 2582 Salar Rûmili'ne çapar ulağı[n]
Ki beğler leşkerün bursun kulağın

¹⁴⁶⁵ Buradan itibaren (İÜ nüshası için) kayıp varaklar bitinceye kadar, her sayfa 15 satır hesap edilerek 98b'ye kadar numara verilmiştir.

- 2583 Görüb âlât-ı harb esbâb-ı ceyşi
Kuşansunlar kılıç kurbân ü kişi
- 2584 Kulak urdı sipâhî bu salâya
Varub cem‘ oldı leşker İpsala’ya
- 2585 Gemiler girdi deryâyı bürüdi
Denizden Mustafâ Paşa yürüdi
- 2586 Karadan getdi sultân-ı cihângîr
Çeriler bulımazdı konacak yir
- 2587 Eğer Rûmili’dür ger Anadolu
Gazâya bile getdi kiçi ulu
- 2588 [İÜ: 91b] Gemiler dutdı deryânun yüzini
Unutdı kal’a halkı kendözini
- 2589 Didiler kanca gider bu gemiler
Yaraklu içi dolu âdemîler
- 2590 Ki bunlar gâfil olmışlar bu işden
Haber alınmamış yad ü bilişden
- 2591 Gemiler bağladı yolın hisârun
İrişmedin gemisi ehl-i nârun
- 2592 Konar deryâ kenârına çü sultân
Dutar bir nice gün ol yirde evtân
- 2593 [L: 100b] Nidâ kıldı çeriler oldı yaya
Geçürdi kamusun öte yakaya
- 2594 Bile kendi kamu erkân ü a‘yân
Kalur bunda musâhiblerle sultân
- 2595 Konar leşker hisârun çevresine
Ne baş kaldı yarılmadı ne sîne

- 2596 Dirilüb bir yire tedbîr iderler
Biraz dahı anaruya giderler
- 2597 Irak durdı çeri ne anda varmak
Ne baş çıkartmaz atar olsa barmak
- 2598 Top indürmediler hergiz hisâra
Yürürler karşı anlar âşikâra
- 2599 Bu hâli bildürürler çünki hana
Gazabdan durdı vü oldu revâne
- 2600 Varub gördi hisârı her yanadın
İşün sabrın kodı gözler onadın
- 2601 Dirildiler ulular bir araya
Ki kangı iş bu tedbîre yaraya
- 2602 Alınmağa hisârün çâresi ne
İrişmedi birisi çâresine
- 2603 [İÜ: 92a] Bir ulu söz didi bir gâyet ednâ
Ulularsız kamu a‘lâdan a‘lâ
- 2604 Diyem bir söz size ger işidesiz
Ana göre buna bir iş idesiz
- 2605 Zamânıyla ben oldum bunda mahbûs
Mesîh Paşa gelür bir gün be-nâmûs
- 2606 [L: 101a] Alımayub girü döndükde leşker
Kamu halkı hisârün cem‘ olurlar
- 2607 İderler çok ziyâfet dürlü sohbet
Didiler bulmadılar bize fırsat
- 2608 Kayurman didiler imden girü siz
Dahı bir yağı gelmez buna hergiz

- 2609 Ururdı her birisi da‘vî vü lâf
Arada bir kişi durur pür-insâf
- 2610 Gülerek didi hoş ahmak kişisiz
Ki bilmezsiz nedendür bu işi siz
- 2611 Ol er ancak bilür girmek döşeğe
Virimezmiş saman iki eşeğe
- 2612 Eğer anun yirinde ben olaydum
Hisârı ben beş-on günde alaydum
- 2613 Sesirgeyüb didiler kim hey ahmak
Nicedür on gün içre bunı almak
- 2614 Murâdum olsa didi bunı almak
Sürerdüm karşısına taş ü toprak
- 2615 İderdüm kal‘aya karşı havâle
Bunı böyle alur her kim ki ala
- 2616 Ve ger ni gayrı yokdur ana çâre
Didiler ana var hey yüzi kara
- 2617 Ne sözdür bu ki sen söylersin anı
Eğer ma‘kûl ise dir idük anı
- 2618 [İÜ: 92b] İşıtdiler bu sözi çün ekâbir
Getürtdiler kürek kazmayı vâfir
- 2619 [L: 101b] Alan söz yatımın önden kışından
Zevâli her işün dirler içinden
- 2620 Bir iş olmak bunun ile sezerler
Irakdan bir yiri dutub kazarlar
- 2621 Sürerler toprağı karşı hisâra
Pes anunla bulurlar ana çâre

- 2622 Atarlar toplan ol püştelerden
Hisârun doldı içi küştelerden
- 2623 Zihî ‘akl ü zihî fikr ü firâset
Ki toprağ ile oldı çok siyâset
- 2624 Üşüb leşker taş ü toprak atılır
Bir ayda eylediler hendeki pür
- 2625 Atılan top gömilür toprağa dir
Düşene yok sağış var yaprağa dir
- 2626 Komadı bir yire bunca nüfûsı
İdelden tahta ‘Osmânlı cülûsı
- 2627 Sürerler ‘askeri hendek içine
Girürler kamusı andak içine
- 2628 Nitekim yürüyüş oldı hisâra
Ana ceng ile bulunmadı çâre
- 2629 Koparmadılar andan bir kara taş
Koparan bir kodı yirine bin baş
- 2630 Havâyî top ile için döğerler
Kaçarlar evlere girüb sinerler
- 2631 Binâsı kâr-gîr ol evlerinün
Sığınacak yiri var her birinün
- 2632 [L: 102a] Ve lâkin kimse çıkarmaz başını
Düşerse varub almaz kardaşını
- 2633 [İÜ: 93a] Yidinci aya girdi Han Süleymân
Bulınmaz kal‘ayı almağa imkân
- 2634 Girü mîr ü vezîr el bir iderler
Dirilüb bir yire tedbîr iderler

- 2635 Didi sultân ki bundan gitmezem ben
Eğer on yıl duram terk itmezem ben
- 2636 Bilün ben râzîyam bunda ölüme
Ne yüz ile varam ben taht-ı Rûm'a
- 2637 Bu derde yâ devâ bulmak gereksiz
Veyâhûd kamunuz ölmek gereksiz
- 2638 Görürler kim ölümden dirlik evlâ
Didiler yüz urub yâ Rabb-i Mevlâ
- 2639 Hudâ senden himâyet hem 'inâyet
Bunalduk çâresüz kalduk be-gâyet
- 2640 Hakk'a 'arz eylediler çok mezâlim
Biri didi gelün dipden kazalum
- 2641 Geçerler fıkret ü tûl-ı emelden
Girürler kazmağa anı temelden
- 2642 Cidârının enidür otuz arşun
Sanasın kim akıtmış tûc ü kurşun
- 2643 Çatarlar bir nice tomruk şitâbân
Sürerler üstini zift ile katrân
- 2644 Ne âteş kâr ider ana ne hod taş
Görenler didiler ahsentü sâbâş
- 2645 [L: 102b] Girüb altına urdılar külüngi
Ki dünkiden katı urur bugünkü
- 2646 Külüngi taşa ururlar sanasın
Yirün ka'ında urmuşlar binâsın
- 2647 Külüngi urdılar dîvâra andan
Koparurlar hele bir pâre andan

- 2648 [IÜ: 93b] Kazanlar çünkü korkmazdı yarakdan
Murâdıncâ kazarlardı ırakdan
- 2649 Olar dahı ağaç sanduk çatarlar
Cidâr üstine çıkarlar bakarlar
- 2650 Ki n'eyler bu çeri kim dindi sesler
Kim ayruk cenge itmezler hevesler
- 2651 Bilürler kim nedür hâli bularun
Cidâr itdiler içinden hisârun
- 2652 Ki ya'nî bir nice gün ceng ideler
Giden leşkerleri dil-teng ideler
- 2653 İrer bir gün gazâyâ emr-i Bârî
Delerler bir nice yirden hisârı
- 2654 Çeriler girmek ister kimse dertmez
Ne girmek taşraya barmaq çıkartmaz
- 2655 Delükler karşısına kurdılar top
Süpürürler nitekim gâh-ı cârûb
- 2656 Didiler şimdi oldu dahı müşkil
Görürler kal'a içi taş değül kil
- 2657 Girü hendek kazarlar iç yüzinden
Sapıtma yolunı üstâd izinden
- 2658 [L: 103a] Hezârân âferîn üstâda olsun
Kişi üstâd için üftâde olsun
- 2659 Eğer üftâdesin üstâda düş var
Ki olmaz müşkil iş üstâda düşvâr
- 2660 Kazub hendek döşerler tahta üstin
Bilür üstâd her kârün dürüstün

- 2661 Yarağ atılsa dokunmaz çeriye
Bu resme girdi leşker içeriye
- 2662 Görür kâfir kim az kaldı zamânı
Dirilüb bir yire ister amânı
- 2663 [İÜ: 94a] Didiler kal'a hanun biz çikalum
Alub esbâbumuz taşra çikalum
- 2664 Gerek on gün bize mühlet viresiz
Çikalum biz pes andan siz giresiz
- 2665 Didi sultân amân olsun ve lâkin
Otursun her biri yirinde sâkin
- 2666 Kaçub geldi biri andan dir iy şâh
Senünle hîle kıldılar bu gümrâh
- 2667 Haber getdi Frenk'e bundan esbak
Bilün kim kal'a elden getdi mutlak
- 2668 Dükendi ceng ederi kalmadı tâkat
Bize leşker virün kılun 'inâyet
- 2669 Eğer irmezsenüz buyun demine
Bunı alsa varur Mağrib-Zemîn'e
- 2670 Frenk işitdi kıldı yakalar çâk
Virürler on bin er hoş cüst ü çâlâk
- 2671 [L: 103b] Haber geldi ki on günde gelürler
Anun çün on güne amân alurlar
- 2672 Didi sultân idelüm biz de hîle
Çün işler biter imiş hîle ile
- 2673 Çü sultân vâkıf oldı işbu hâle
Viribir bir kişi Mastur Magal'e

- 2674 Ol idi kal‘a mîri zû-fünûnı
Tamunun mâliki muhkem sûtûnı
- 2675 Didi çün virdünüz kal‘a kilîdin
Gerek kim içine koyam bir emîn
- 2676 Beş-on gün sizün ile olsun ol zayf
Çeriden kimse size itmesün hayf
- 2677 Dirilüb bir yire el bir iderler
Bu resme hîle vü tedbîr iderler
- 2678 [İÜ: 94b] Ko gelsün dir iki yüz kişi yumluk
Olıserler bize sonra doyumluk
- 2679 Didiler iki yüz er bir beğ ile
Viribi bunda dursun bizüm ile
- 2680 Didi sultân iki yüz ne dimekdür
Çürük sözdür katı herze yimekdür
- 2681 İki bin merd ile iki emîri
Virelüm beklesün mâlı esîri
- 2682 Hele bin kişiye râzî olurlar
Ağa hem bin Yeniçeri girürler
- 2683 Kaposında kodılar kapucılar
Ki ya‘nî içine girmeye leşker
- 2684 [L: 104a] Velî bir kimseyi men‘ itmediler
Hisârun kaposını dutmadılar
- 2685 Bu bin yanınca girdi nice bin cân
Görüb kâfir kalurlar deng ü hayrân
- 2686 Bilimezler ne kılub n’idesini
Alub başın kancaru gidesini

- 2687 Birinün olmadı cenge mecâli
Cihânda görmedi kimse bu hâli
- 2688 Çıkar Mastur Magal taşra gazabdan
Didi Ahmed Paşa'ya ne sebebdan
- 2689 Çeriden kal'anun oldu içi pür
Didi kim leşker it siki gibidür
- 2690 Didi sen bu çeriye girisek bil
Genezdür girmesi çıkması müşkil
- 2691 Buyurun didi çıksun taşra anlar
Veyâ şimdi olur bin dürlü kanlar
- 2692 Didi sizünle kılduk 'ahd ü peymân
Çıkun taşra budur dir emr-i sultân
- 2693 [İÜ: 95a] Eğer hüsn-i rızâyile çıkasız
Fenâ dünyâya birkaç gün bakasız
- 2694 Çıkarun mâlunuz bâ-cümle evlâd
Dururuz 'ahde olsun cümle âzâd
- 2695 Duran dursun gidene oldu destûr
Ve ger ni olisersiz cümle makhûr
- 2696 İşitdi çün Magal işbu kelâmı
Ümîdin kesdi dirlikden tamâmı
- 2697 [L: 104b] Döner medhûş olub sergeşte hayrân
Bilür kim âline âl itdi sultân
- 2698 Didi çok duruşan mekr ü fütûna
Görenler benden alsunlar numûme¹⁴⁶⁶

¹⁴⁶⁶ Bu kelimenin doğrusu "numûne" olabilir.

- 2699 Bulardur var ise ‘aklı mu‘aşşer
Fırâsetde olımaz kimse hem-ser
- 2700 Yürür hayrân urur engüşte dendân
Dirîgâ getdi mâl ü milk ü evtân
- 2701 Hisâra girdi derdi aldı varın
Gemilerle dutar deryâ kenârın
- 2702 Uyanlar gitdiler anunla bile
Dimişler erlik on dokuzı hîle
- 2703 Giden getdi kalanına amânı
Virüben hoş geçürdiler zamânı
- 2704 Re‘âyâ itmediler terk-i evtân
Ri‘âyet eyledi anlara sultân
- 2705 Alındı kal‘a feth oldu memâlik¹⁴⁶⁷
Re‘âyâ durdı yirinde¹⁴⁶⁸ kezâlik
- 2706 Dokuz yüz hem yığirmi dokuza yıl¹⁴⁶⁹
Duhûl itmiş idi sen anı bilgîl¹⁴⁷⁰
- 2707 Safer ayının alındı üçinde
Değûldi yaz ü illâ kış içinde
- 2708 [İÜ: 95b] Kışun ilkinde¹⁴⁷¹ yığirmi beşinde
Yanılmaz çarh-ı eflâk gerdişinde
- 2709 Didiler ol güne mevlûd-ı ‘Îsâ
Ri‘âyet ider ana¹⁴⁷² kavm-i Tersâ

¹⁴⁶⁷ 2705-2729 numaraları arasındaki beyitler TTK’da da vardır.

¹⁴⁶⁸ TTK: bunda

¹⁴⁶⁹ L: bil

¹⁴⁷⁰ L: sen anı key bil

¹⁴⁷¹ TTK: evveli

- 2710 [L: 105a] Hisârün gerçi fethi oldu âsân
Velî bin bin cesed anda virür han
- 2711 Yüz elli bin hisâb itmişdi hâsib
Kamu mahlûle¹⁴⁷³ çalındı menâsıb
- 2712 Kalan halkun bilinmedi şümârı¹⁴⁷⁴
Kişinün rikkate yok ihtiyârı
- 2713 Biner sultân dahı bir bâd-pâya¹⁴⁷⁵
Ki seyri ta'n ider hurşîde¹⁴⁷⁶ aya
- 2714 Varub seyr eyledi için hisârün
Nihâyeti yok bulınan yâdigârün
- 2715 [TTK: 91a] Yakın itmiş¹⁴⁷⁷ yarağı birbirine
Komiş üstâd anı¹⁴⁷⁸ yirlü yirine
- 2716 Değül âdem uçar kuşlar perini
Şaşurmazdı atıcak¹⁴⁷⁹ her birini
- 2717 Görür ol¹⁴⁸⁰ kal'ada bir vaz' ü tertîb
Değül mânend ana Sind ü Serendîb
- 2718 Didi Hak'dan 'inâyet olmasa bil
Alınmazdı eğer beklense on yıl
- 2719 Ve ger hâk olmasa karşı hisâra
Buna ceng ile bulunmazdı çâre

¹⁴⁷² L: Ri'âyet eyler anı

¹⁴⁷³ TTK: mahlûka

¹⁴⁷⁴ TTK: hisâbı

¹⁴⁷⁵ L: tünd-pâya

¹⁴⁷⁶ L: hurşîd ü

¹⁴⁷⁷ L: imiş

¹⁴⁷⁸ L: üstâdlar

¹⁴⁷⁹ L: yaticak

¹⁴⁸⁰ TTK: Görürler

- 2720 Bi-hamdillâh didi¹⁴⁸¹ Hayy ü Kadîm'e
Ki irdüm bu murâdât-ı 'azîme
- 2721 Arada gerçi geçdi çok fevâsıl
Bi-hamdillâh ki maksûd oldu hâsıl
- 2722 Görüb ta'mîrini emr itdi sultân
Yüridi Rûm'a andan şâd ü handân
- 2723 [L: 105b; İÜ: 96a] Rodos fethi çün oldu illere çav
Dilinde kâfirün oldu söz ü sav¹⁴⁸²
- 2724 Didiler kim yıkıldı sedd-i Ye'cûc
Bize şimden girü Türk¹⁴⁸³ oldu Me'cûc
- 2725 İşidürdük didiler emr-i takdîr
Ki kalmaz Türk ayağı basmaduk yir
- 2726 Dirîgâ biz irişdük ol zamâna
İdiserler¹⁴⁸⁴ bizi oka nişâne
- 2727 İki kapu açıldı biri bahre
Biri berre doyan kimdür bu kahra
- 2728 Birinden bil Firengistân'a 'azmi
Birinden Üngürüs'e Rûs'a cezmi
- 2729 Bu fethi çün müyesser kıldı Sübhân
Gelüb el-kıssa tahta geçdi¹⁴⁸⁵ sultân

[TTK: 91b] Der-târîh-i dîger feth-i kal'a-i Rodos münâsib şod¹⁴⁸⁶

¹⁴⁸¹ TTK: dahı

¹⁴⁸² TTK: sözi sav

¹⁴⁸³ TTK'da vav ile harekelenen kelime, L'de "terk" olarak okunacak şekilde fetha ile harekelenmiş olsa da, Türk kelimesinin kastedildiği açıktır.

¹⁴⁸⁴ L: Ki idiserler

¹⁴⁸⁵ L: geçdi tahta

- 2730 Şâh-ı gâzî mücâhid-i fillâh
Dîn-i İslâm-râ himâyet kerd
- 2731 Bezele'l-cühdi fî-sebîlillâh
Lutf-ı Hakkaş bidân hidâyet kerd
- 2732 Feth-i Rodos ki kes ne-dâde nişân
Lâ-cerem Hak bidû 'inâyet kerd
- 2733 Yefrahu'l-mü'minûne bi-nasrillâh
Sâl-i târîh ân rivâyet kerd

'İsyân-ı Ahmed Paşa¹⁴⁸⁷

- 2734 Pes Ahmed Paşa andan Mısr'a gitdi
İdüb izhâr-ı 'isyân gör ki n'itdi
- 2735 Getürüb bekledi dîvâna derdi
Kamusını dutub bir bir kırdı
- 2736 Kapu halkı kaçub girdi hisâra
Hisârı almağa bulmadı çâre
- 2737 Varub İskenderiye üstine ol
Anı almağa dahı bulmadı yol
- 2738 Haber yayıldı Mısr ü Şâm içine
Varur Mısr'a girür hammâm içine
- 2739 [L: 106a] Kamu halkı üşüb yüz dönderürler
Kesüb başını hana gönderürler
- 2740 Sa'âdet çün kişiden ala behre
Gülünç olmakdur işi ile şehre

¹⁴⁸⁶ Bu başlık ve içerdiği beyitler sadece TTK'da vardır.

¹⁴⁸⁷ Bu başlık ve içerdiği beyitler TTK'da yoktur.

[İÜ: 96b] Der-mürd-i Şâh İsmâ‘îl-i evbâş ya‘nî Kızılbaş¹⁴⁸⁸

2741 Bu yana Şâh İsmâ‘îl-i mahzûl

Sınıcak tahtına oturmadı ol

2742 Şikest olduğına ol eyleyüb ‘âr

Varuben Kerbelâ’ya getdi nâ-çâr

2743 Didi Hak’dan bana devlet yiter bu

Getürem türbeye dağdan soğuk su

2744 Kamu sarf eyledi ol yola mâlın

Su geldükde kodı toprağa alın

2745 [TTK: 89b] Dokuz yüz otuza irdükde¹⁴⁸⁹ Hicret

Ana dahı irer fermân-ı Hazret

2746 İrüb anun dahı ‘ömri ucına

Hüseyn’ün düşdi ayağı ucına

2747 Didiler hana sen sağ ol Kızılbaş

Hüseyn’ün türbesinde ol kodı baş

2748 Didi sultân görün devr-i zamânı

Alur bir bir eyüyi ger yamanı

Gazâ-yı Budin¹⁴⁹⁰

2749 Aradan getdi çünküm ol kasâvet

Diyelüm yine bir şîrîn hikâyet

¹⁴⁸⁸ L’de “Vefât-ı Kızılbaş” ifadeleriyle geçen bu başlık ve içerdiği beyitler İÜ’de yoktur (kayıp varakların içinde olduğu düşünülmektedir). TTK’da bu başlık, kronolojiye uygun olmayacak şekilde (bu olay I. Selim değil, I. Süleyman döneminde meydana gelmiştir), “Mesnevî ve maktel-i Yûnus Paşa” başlığıyla “Vefât ve te’essüf-i Sultân Selîm Han” başlığı arasına alınmıştır.

¹⁴⁸⁹ L: girdükde

¹⁴⁹⁰ L’de Gazâ-yı Budun kelimeleriyle geçen bu başlık, İÜ’de kayıp varakların içinde olan kısma denk gelmektedir.

- 2750 [L: 106b] Yayıldı bu haber çün hâss ü ‘âma
Yine sultân virür etrâfa nâme
- 2751 Gazâya eyledüm dir ‘azm ü niyyet
Gerekdür ehl-i İslâm’a hamîyyet
- 2752 Kılalum gayret ile zûr-bâzû
Görelüm başumuzda neyse yazı
- 2753 Pes andan şâh-ı devrân itdi fermân
Ki kılsunlar gazâ ahvâlin i‘lân
- 2754 [İÜ: 97a] Didiler Şâh Süleymân Üngürüs’e
Yürüdi Alaman’a Nemçe Rûs’a
- 2755 Gazâya çünki doğrultdı bu yolu¹⁴⁹¹
Cesar’un¹⁴⁹² geldi sultâna resûlî
- 2756 Kırılun ol idi kayın atası
Dimiş dâmâdumun¹⁴⁹³ çokdur hatâsı
- 2757 Dilekler iderem suçın bağışla
Hatâ itdiyse ol lutfun sen¹⁴⁹⁴ işle
- 2758 [TTK: 92a] Katı bed-mest imiş itmiş şenâ‘at¹⁴⁹⁵
Özünden dilerem eyle şefâ‘at
- 2759 Harâc ise murâdun yâ vilâyet
Virelüm tek ana kıl bir ‘inâyet
- 2760 Didi çok söyleme sultân resûle
Bu sözün geçmeye hergiz kabûle

¹⁴⁹¹ L: Gazâya çünki han doğrutdı yolu

¹⁴⁹² TTK: Hisârun

¹⁴⁹³ TTK: Dimişdi âdemün

¹⁴⁹⁴ L: ol sen lutfun

¹⁴⁹⁵ L: Katı bed-mest imiş hem ol şenâ‘at

- 2761 Bu midur sizde resm-i pâdişâhî
Resûlümün dinüz neydi günâhı
- 2762 Değül ana banadur ol fezâhat
Öcüm alınca bil yok bana¹⁴⁹⁶ râhat
- 2763 [L: 107a] Kişinün olduğında gönli acı
Görünmez gözine dünyâ ‘ilâcî¹⁴⁹⁷
- 2764 Gerekdür er olana ‘âr ü nâmûs
Eli n’eyler bulanlar¹⁴⁹⁸ ‘akl ile us
- 2765 Yüri var sen bugün ben dahı yarın
Çün ol bed-mest imiş açam humârın
- 2766 Tamac’un elçisi gördi¹⁴⁹⁹ bu hâli
Dükendi tâkati getdi mecâli
- 2767 Bilüb elçi bu sözden n’olacağın
Söyündürür bu dir Budun¹⁵⁰⁰ ocağın
- 2768 Gider elçi görür sultân yarağı
Dahı bir lahza kılmadı¹⁵⁰¹ durağı
- 2769 [İÜ: 97b] Çeriler ‘arz ider kim yok hisâbı
‘Alemlerden güneş dutar nikâbı
- 2770 Kamu leşker çü bir yire karışdı
Sanasın ceys-i İskender irişdi
- 2771 Akub¹⁵⁰² deryâ gibi¹⁵⁰³ cûş itdi leşker
Sadâdan oldu çarhun kulağı ker

¹⁴⁹⁶ L: bil yokdur bende

¹⁴⁹⁷ L: harâcî

¹⁴⁹⁸ TTK: İdüb erlik bulanlar

¹⁴⁹⁹ L: elçisi çün gördi

¹⁵⁰⁰ TTK: Söyündürür Budin Budin

¹⁵⁰¹ TTK: kalmadı

- 2772 Su gibi kaynadı leşker firâvân
Sanasın cûş ider deryâ-yı ‘ummân
- 2773 [TTK: 92b] Belğırad’a irer günlerde bir gün
Çeri yoklandı anda buldı düzgün
- 2774 Gelür Balı Beğ ol mîri hisârûn
Hudâ olsun didi sultâna yârun
- 2775 Çeker sultâna ol bî-had na‘âyım
Değül insân düketmeye behâyım
- 2776 [L: 107b] Didi sultân ki iy tîr-i safâ-bahş¹⁵⁰⁴
Kulağuz ol önümüzce sürüb rahş
- 2777 Kuşan muhkem gazâya sen kılıcı
Ki sensin bu yirün hâlin bilici
- 2778 Yüz urub didi hana iy hudâvend
Ezelden kılmışam ben ‘ahd ü peyvend
- 2779 ‘Amelden kalmışam kanı sa‘âdet
Ümîdüm bu nasîb ola şehâdet
- 2780 Pes andan Balı Beğ geçdi ilerü
Sava nehrin¹⁵⁰⁵ geçüb urdı yire rû
- 2781 Delüler var ise anda ne denlü
Keskilü gercik atlu bir çeleklü¹⁵⁰⁶
- 2782 Geçerler kamusı anunla bile
Ki benzer her birisi bebre bile¹⁵⁰⁷

¹⁵⁰² TTK: Akıb

¹⁵⁰³ L: bigi

¹⁵⁰⁴ TTK: Didi sultânun iy mîr-i safâ-bahş

¹⁵⁰⁵ TTK: bahrin

¹⁵⁰⁶ TTK: Kesik çizme gercik atlu çeleklü

- 2783 Aç arslan gibi eğreşüb¹⁵⁰⁸ yürürler
Kılıçların baş üzre dönderürler
- 2784 [IÜ: 98a] Anun ardınca İbrâhîm Paşa
Geçüb diler ki düşmenle ulaşa¹⁵⁰⁹
- 2785 Geçer ardınca leşker bile beğler
Pes andan geçdi sultân cümle server
- 2786 Sirem¹⁵¹⁰ sahrâsına geçmişdi leşker
Varadin üstine varub üşerler
- 2787 Beş-on¹⁵¹¹ günden erişdi emr-i takdîr
Anı feth itdi sultân seyf ile dir¹⁵¹²
- 2788 [TTK: 93a] Kırar anları tâ hadd-i bülûğa
Pes andan varuben¹⁵¹³ düşdi İlog'a
- 2789 [L: 108a] Hisâr ehli görür getdi huzûr
Virürler kal'ayı pes bi'z-zarûrî
- 2790 Çeriler çün bir araya dirildi
Nice kal'a dahı kendü virildi
- 2791 Gemiler geldi ağaçlar çatıldı
Dırava nehrine köprü¹⁵¹⁴ yapıldı
- 2792 Katı âsân idi ol sanma müşkil
Değül bir lokmaca yapmağa bir mil¹⁵¹⁵

¹⁵⁰⁷ TTK: Ki benzer her biri berü yile

¹⁵⁰⁸ L: bigi eğrişüb

¹⁵⁰⁹ TTK: Geçerlerdi ki düşmana ulaşa

¹⁵¹⁰ L: Siram

¹⁵¹¹ TTK: Pes on

¹⁵¹² L: bil

¹⁵¹³ TTK: Varadin

¹⁵¹⁴ TTK: köpri

- 2793 Çatılmışdı ağaçları gemide
Kim anı görmemişti âferîde
- 2794 Kaçan kim bir ulu suya inerler¹⁵¹⁶
Çıkub¹⁵¹⁷ bir lahzada anı geçerler
- 2795 Geçildükde bozub koyar gemiye
Her iş âsân olubdur¹⁵¹⁸ âdemîye
- 2796 Bu yana kâfir elçisi kırıla
İrişdi han katı durış dir âla
- 2797 Durışdum çok değül mümkün barışmak
Nene gerekdür anlara irişmek
- 2798 Düğüm elde iken dişe düşürdün
Elünle başuna zenbûr üşürdün
- 2799 [İÜ: 98b] İşıtdükde bu sözi Kırıl Laloş¹⁵¹⁹
Oğundı ‘aklı getdi oldı bî-hûş
- 2800 Öni geldükde pes cem‘ itdi erkân
Didi bu müşkil işe n’ola dermân
- 2801 Didiler cümle mezhebdaşlarımız
İşıtsünler kamu kardaşlarımız
- 2802 [L: 108b] Ne denlü var ise bu semtde¹⁵²⁰ küffâr
Diyelüm hâli olsunlar haberdâr
- 2803 Kimi dirsün hazîne kimi leşker
Olalum Türk ile andan berâber¹⁵²¹

¹⁵¹⁵ L: pul

¹⁵¹⁶ L: yiterler

¹⁵¹⁷ L: Çatub

¹⁵¹⁸ L: olur dir

¹⁵¹⁹ TTK: İşıtdükde bu sözi çün kırılüş

¹⁵²⁰ L: semte

2804 [TTK: 93b] Kılubdur Lât ü ‘Uzzâ bize yârî

Getürdi ayağumuza şikârı

2805 Ve ger ni geçse bizden bi’z-zarûrî

Kamusınun bilün getdi huzûrî

2806 Pes andan getdi elçi Lih’e Rûs’a

Didiler Türk irişdi Üngürüs’e

2807 Çesar’a¹⁵²² Çih’e Nemçe Alaman’a

Haber vardı¹⁵²³ eyüye ger yamana

2808 Dahı Moskov’a Hırvad’a¹⁵²⁴ Firenk’e

Oporsupur’a Kırstat’a Direnk’e

2809 Dahı İspanya Rim Pop’a vü Sas’a

Varınca zulmete cümle ünâsa¹⁵²⁵

2810 Dahı Mağrib-Zemîn’e Portukal’a

Haber vardı¹⁵²⁶ sünü sığmaz çuvâla

2811 Haber gönderdi kılsunlar i‘ânet

Çeri virsün kimi zer bî-nihâyet

2812 Eğer harc olmaya zer bâ-terâzû

Kifâyet mi idiser zûr-bâzû

2813 Değül vakti koyalum dıhk ü lâgı

Bilün muhkem basubdur Türk ayağı¹⁵²⁷

¹⁵²¹ 2803 ve 2804. beyitler L ve TTK’da birbirleriyle yer değiştirmiş halde (yani TTK’da 2804, 2803 sırasıyla) dizilmiştir.

¹⁵²² TTK: Çesan ü

¹⁵²³ TTK: virdi

¹⁵²⁴ L: Hırvad’a

¹⁵²⁵ TTK: Dahı İsbanya Rim Papa vü Sas’a / Varınca zulmete hamle üsâsa

¹⁵²⁶ TTK: virdi

¹⁵²⁷ TTK: ulağı

- 2814 [İÜ: 99a] Ağızda olsa lokma yutmayasız
Resûlüm varsa bir dem dutmayasız
- 2815 [L: 109a] Gözünüz açunuz gayret demidür
Değüldür gâfil¹⁵²⁸ ol kim âdemîdür
- 2816 İşidürler çü bu güft ü şinîdi
Keserler cümle dirlikden ümîdi
- 2817 Buları bir nice gün basdı hayret
Pes andan eylediler zûr ü gayret
- 2818 [TTK: 94a] Kimi zer virdi bî-had kimi leşker
Geyimlü cümle cevşenlü temür ser
- 2819 Çeriler ‘arz iderler şöyle gürbüz
Ki sahrâ dağ olubdur anda düpdüz¹⁵²⁹
- 2820 İrişdi her memâlikden kırالا
Çeriler hem dahı¹⁵³⁰ gark oldu mâla
- 2821 Ne denlü var ise ol semtde¹⁵³¹ Latin
Görürler cümle ceng ü harb âlâtın
- 2822 Çerilerden dolu¹⁵³² sahrâ bayır dir¹⁵³³
Hisâbı yok nitekim kum kayır dir¹⁵³⁴
- 2823 Kırال beğendi görüb leşkerini¹⁵³⁵
Gelenlere çok itdi âferîni

¹⁵²⁸ L: ‘âkil

¹⁵²⁹ İÜ ve L: Ki sahrâ dağ anlardan olur düz [L: ...olur pür]

¹⁵³⁰ İÜ ve L: katı

¹⁵³¹ İÜ ve L: semte

¹⁵³² İÜ: dolar

¹⁵³³ L: Çerilerden dolar sahrâ bââyâbân bayır dir

¹⁵³⁴ L: kum kıyam kır dir

¹⁵³⁵ İÜ ve L: Beğendi kırال göricek leşkerini

- 2824 Gurûr itdi katı kendü işine
Sevindi leşkerün bu cünbüşine
- 2825 Didi çün geldi leşker bile Erdel
Değül Türk gözüme bir dâne hardel
- 2826 Çeri eylüğine yok kâl ile kâl
Bir iş idem ana kim¹⁵³⁶ tanlaya il
- 2827 Haber alun ne yirdür Türk'e menzil
Kanı Sultân Süleymân tîz alun dil
- 2828 [L: 109b] Haber aldı birisi geldi fî'l-hâl
Didi bu işde zinhâr itmen ihmâl
- 2829 [İÜ: 99b] Dırava nehrini geçmiş oturmuş
Geçecek köprüsin bozmuş götürmüş¹⁵³⁷
- 2830 Gidermişler gönülden gussa kaygu
Müdâmî işleri gül-beng ü çalgu
- 2831 Sanasın kim gider bunlar düğüne
Oda uğrarsa bakmazlar önüne
- 2832 İşitdüğünde¹⁵³⁸ oldu benzi saru
Başın kaldırdı bir demden yukaru
- 2833 [TTK: 94b] Didi hey hey ne cân-sûz¹⁵³⁹ leşker imiş
Didüklerince anları var imiş
- 2834 Balık gibi¹⁵⁴⁰ suda pervâne o da
Ne sudan gam çeker pervâne oda

¹⁵³⁶ TTK: key

¹⁵³⁷ TTK: yetürmüş

¹⁵³⁸ L: İşitdükde

¹⁵³⁹ İÜ ve TTK: cân-suz

¹⁵⁴⁰ İÜ ve L: bigi

- 2835 Ne balçık¹⁵⁴¹ men‘ ider anları ne su
Yumaz yüz bunlara kim dursa karşı
- 2836 Biz anlara göyerdük¹⁵⁴² kim geçeler
Sudan bir-iki menzil yir göçeler
- 2837 Virem leşker ki köprüsin¹⁵⁴³ bozalar
Değül mümkün dönüb girü düzeler
- 2838 Pes andan kal‘ ideydüm köklerinden¹⁵⁴⁴
Alam vâfir zer ü sîm yüklerinden¹⁵⁴⁵
- 2839 Biz idecek işi kendüler işler
Nedâmetden dönüb kolını dişler
- 2840 Hele el-kıssa cem‘ idüb önini
Didi ‘arz itdi bunlar gördüğünü
- 2841 [L: 110a] Dönüb banlara didi n’eyleyelüm
Ne yirde Türk ile ceng eyleyelüm
- 2842 Didiler varalum sahn-ı Mehaç’a¹⁵⁴⁶
Tazarru‘ eyleyelüm Lât’a haça
- 2843 Hem¹⁵⁴⁷ evvel dahı Tatar ile cengi
İdüb bunda komışlar nâm ü nengi
- 2844 [İÜ: 100a] Sıgımb umaruz şimdi de Lât’a
Uralum anda seyfi Türk’e Tat’a

¹⁵⁴¹ İÜ: balçığ

¹⁵⁴² TTK: göyeydük

¹⁵⁴³ TTK: köprisın

¹⁵⁴⁴ L: gönüllerinden

¹⁵⁴⁵ TTK: beğlerinden

¹⁵⁴⁶ L: Mihaç’a; İÜ’de hareke yoktur, “Mohaç’a” şeklinde okunmaya uygundur.

¹⁵⁴⁷ TTK: Kim

- 2845 Gurûr ile hurûc itdi çerisi
Ururlar lâfı yir yir her birisi
- 2846 Mihaç ovasına bir gün irer çün
Gör imdi bunda n'eyler Ferd-i Bî-Çûn
- 2847 Konar leşker dutar sahrâ vü dağı
Kıralun anda kuruldı otağı
- 2848 [TTK: 95a] Bu yana şâh-ı sultân-ı cihângîr
Dırava suyu kenârın itdi nahcîr¹⁵⁴⁸
- 2849 Giderek avlayarak su kenârın
Gülerek¹⁵⁴⁹ gözleyürek hem şikârın
- 2850 Çıkar karşısına bir zift-i nahcîr¹⁵⁵⁰
Anı fâl idinüben atdı bir tîr
- 2851 Dokundı geçdi anı¹⁵⁵¹ sînesinden
Giderdi jengi dil âyînesinden
- 2852 Ümîdüm bu didi Hak kıla yârî
Ki fâl idinmiş idüm bu şikârı
- 2853 Dönüb¹⁵⁵² erkâna dil alun didi tîz
Hemân-dem bir nice merdân ider hîz
- 2854 [L: 110b] Getürdiler bir-iki dili fî'l-hâl
Sorarlar anlara¹⁵⁵³ kim n'oldı ahvâl
- 2855 Haber alındı dillerden didiler
Mihaç ovasına dirneşdi leşker

¹⁵⁴⁸ TTK: ...suyı yanında anda nahcîr

¹⁵⁴⁹ TTK: Sürerler

¹⁵⁵⁰ L: tahcîr

¹⁵⁵¹ İÜ: anda

¹⁵⁵² TTK: Didi

¹⁵⁵³ İÜ ve L: anları

- 2856 Kamu beğler irince hadd-i garbe
Çeriler virdiler sizünle harbe
- 2857 Şu resme urdılar¹⁵⁵⁴ her biri lâfı
Ki kâha saymaz anlar Kûh-ı Kâf'ı
- 2858 Bize gösterse Türk'i dir zamâne
Külâhı dikdürürdük¹⁵⁵⁵ âsumâne
- 2859 [İÜ: 100b] Kılalum Lât 'aşkına neberdi
Ki Türk'ün âsumâna toza gerdi
- 2860 Eğerçi gün görür cümle cihânı
Velî kendözini görmez bil anı¹⁵⁵⁶
- 2861 Bu hod benlik katı çirkîn sıfatdur
Bunı hûy idinen bî-ma'rifetdür
- Der-tazarru'-i Sultân Süleymân-ı Gâzî¹⁵⁵⁷
- 2862 İşitdi bu sözi sultân-ı 'âlem
Meded kıl didi iy Sübhân-ı¹⁵⁵⁸ 'Âlem
- 2863 [TTK: 95b] Gurûrından irer her şey zevâle
Sığındum sen Kerîm ü Zû'l-Celâl'e
- 2864 Dilersen katreyi 'ummân idersin
Dilersen bendeyi sultân idersin
- 2865 Gehî gâlib kılursın azı çoğa
Gehî tebdîl idersin varı yoğa

¹⁵⁵⁴ L: vurdılar

¹⁵⁵⁵ L ve TTK: döğdürürdük

¹⁵⁵⁶ Bu beyit TTK'da yoktur.

¹⁵⁵⁷ İÜ: Der-tazarru'-i sultân-ı gâzî; TTK: Ez-tazarru'-i Sultân Süleymân Han-ı Gâzî

¹⁵⁵⁸ TTK: Sultân-ı

- 2866 [L: 111a] Senün kudret elündedür irâdet
Şehâdet bunda bana key sa‘âdet¹⁵⁵⁹
- 2867 Velî korkum budur¹⁵⁶⁰ İslâm’a noksân
İrişür gâlib olsa bana tuğyân
- 2868 İlâhî yüzümi yire düşürme
Bilümi bu belâlardan şaşırma¹⁵⁶¹
- 2869 Tazarru‘ itdi çok ol Zât-ı Pâk’e
Nidâ irdi semekden tâ Simâk’e¹⁵⁶²
- 2870 Melekler ağlayub çok kıldı zârî
Du‘âsını icâbet kıldı Bârî
- 2871 Dirüb erkânı tedbîr eylediler
Gazâ kasdına tekbîr eylediler
- 2872 Diyüben¹⁵⁶³ Allâh Allâh Rabb-i Mevlâ
Ki sensin kamu a‘lâlardan A‘lâ
- 2873 [İÜ: 101a] Bizi gark eyleme tûfân-ı seyfe
Bu gerçek gâzîler gitmeye hayfe
- 2874 Dikildi tuğ ü çözüldi ‘alemler
Mihaç ovasına ‘azm itdi leşker
- 2875 Sarub her biri başın dâmenine
Tesellî virdiler kalb-i hazîne
- 2876 Katı girdâba düşdük yâ İlâhî
Velî sensin¹⁵⁶⁴ kamunun püşt ü penâhı

¹⁵⁵⁹ L: ...bana bunda key sa‘âdet; TTK: ...bundadır sa‘âdet

¹⁵⁶⁰ TTK: budur ki

¹⁵⁶¹ L: Yilümi bu belâlarda şaşırma

¹⁵⁶² Bu beyit TTK’da yoktur.

¹⁵⁶³ İÜ ve L: diyüb

- 2877 Önümüz leşker oldı ardumuz su¹⁵⁶⁵
Dirüz yâ Rab tevekkeltü ‘ale’l-Hû
- 2878 Gazâ kasdına terk itdük¹⁵⁶⁶ diyârı
Sığınduk sana iy Vehhâb-ı Bârî
- 2879 [L: 111b; TTK: 96a] Sevâbından gazânun kılma mahrûm
Halâyık içre bizi kılma mezmûm¹⁵⁶⁷
- 2880 Nice bunun gibi güft ü şinîdi
Diyüben dutdılar Hakk’a ümîdi
- 2881 Yürür¹⁵⁶⁸ âheste leşker deste deste
Mihaç’a vardılar tâli‘i huceste
- 2882 Görürler karşudan kara alaylar
Yarağın her biri cenge kolaylar
- 2883 Yatur der-yalın leşker-i firâvân
Değül deryâ sanasın bahr-i ‘ummân
- 2884 Ne yana bakar isen leşker idi
Kamu sahrâ vü mîşe¹⁵⁶⁹ heb er idi
- 2885 Çerinün yoğ idi haddi kıyâsı
Güneş yüzün dutar cevşen ziyâsı
- 2886 Görür kâfir dahı ‘Osmân çerisin
Didi bundan kaçan tenler çürisin
- 2887 Bu midur varı Türk’ün didi hey hey
İçem bunı nitekim bir kadeh mey

¹⁵⁶⁴ L ve TTK: sensin

¹⁵⁶⁵ TTK: Önümüz leşker aldı yâ İlâhî

¹⁵⁶⁶ İÜ ve L: idüb

¹⁵⁶⁷ L: Halâyık içre bizi hor ü mezmûm; TTK: Halâyık ortasında hor ü mezmûm

¹⁵⁶⁸ TTK: Budur

¹⁵⁶⁹ İÜ ve L: pîşe

- 2888 [İÜ: 101b] Ne cân ile bular bu yire geldi
Hedef olmağa seyfe tîre geldi
- 2889 Velî bilmez ki takdîr-i İlâhî
Viriser bunlara tâcî¹⁵⁷⁰ külâhî
- 2890 Didi sultân ki iy erkân-ı devlet
Umaram kim bizümdür kâm ü fursat¹⁵⁷¹
- 2891 Konalum bunda¹⁵⁷² yarın ceng idelüm
Bu gen¹⁵⁷³ sahrâyı ana teng¹⁵⁷⁴ idelüm
- 2892 [L: 112a] Ol emr ile diler kim kona bunlar
Görüb kâfir didi karcaşdı leşker
- 2893 Bizi görüb dilerler kim kaçalar
Gice oldukda bu nehri geçeler
- 2894 [TTK: 96b] Bu gice idevüz ger biz karârı
Elümüzden kaçururuz şikârı
- 2895 Yürünüz yüzümüz burtarmayalum¹⁵⁷⁵
Yitişüb birisin kurtarmayalum
- 2896 Hemân-dem cûş idüb ‘azm itdi küffâr
Bu yana olmadın kimse haberdâr
- 2897 Görürler kim gelür kâfir çerisi
Yine yükletdi varın her birisi¹⁵⁷⁶

¹⁵⁷⁰ İÜ ve L: tâc ü

¹⁵⁷¹ TTK: kâr-ı fursat

¹⁵⁷² İÜ: şimdi

¹⁵⁷³ TTK: gin

¹⁵⁷⁴ İÜ: dil-teng

¹⁵⁷⁵ TTK: purtarmayalum

¹⁵⁷⁶ TTK: Yine yüklendi her birin birisi

- 2898 Durub yirlü yirinde bağladı sâf
Ururlar şabtaya el kabzaya kâf¹⁵⁷⁷
- 2899 Celebler ceng içün sıçratdı atı
Muhannesler görüb getdi hayâtı
- 2900 Bu demde korkmayana er didiler
Yirin bekleyene server didiler
- 2901 Ölümünden korkmayanlardur bahâdur
Ecelden korkana bir pul bahâdur
- 2902 Mübârizler ider meydânda cev lân
Kesüb başlar virür bir pula bin cân
- 2903 [İÜ: 102a] Muhannesler kaçub ağrığa girdi¹⁵⁷⁸
Bıragub hânümân târâca virdi
- 2904 İrer Rûm üstine gürbüz alayı
Öninden ayrılan savdı kazâyı¹⁵⁷⁹
- 2905 [L: 112b] İki şakk oldı leşker geçdi anlar
Kamu leşkerleri önince banlar
- 2906 Sürerler atların sultâna doğru¹⁵⁸⁰
Sanasın bahr idi ‘ummâna doğru¹⁵⁸¹
- 2907 Seherden içüben Türk’ün dolusın
Şaşırmışlar kamu ‘akl ü bilüsin
- 2908 Beyâbân ider iken çok hurûşı
Eres deryâya girdi kesdi cûşı¹⁵⁸²

¹⁵⁷⁷ İÜ ve TTK: kef

¹⁵⁷⁸ L: Muhannetler varub ağrıka girdi

¹⁵⁷⁹ TTK: İrer Rûmili’ne küffâr alayı / Öninden ayrılan savdı belâyı

¹⁵⁸⁰ TTK: doğru

¹⁵⁸¹ TTK: doğru

- 2909 Yakın irdi görür çün han-ı a‘zam
Topa tufenge dutdılar hemân-dem
- 2910 [TTK: 97a] Sadâsın topun işitdükde leşker
Dönüb küffârun ardını keserler
- 2911 Yarağa çün bular elini sundı
Topa dikilmiş ol maymûna döndi
- 2912 Ne ardın bilür idi ne önini
Olur fikr itmeyen böyle sonını
- 2913 Yürürler gümrênürler ayu¹⁵⁸³ gibi
Çevürdiler donuz alayı gibi
- 2914 Kılıç şevki nacaklar çaka çakı
Çıkardı çarh-ı eflâke tırâkı
- 2915 Kılıç şol resme doğrardı¹⁵⁸⁴ zırhı
Bıçak almayı vü engüş bîhi
- 2916 Döküldi şol kadar leşler¹⁵⁸⁵ firâvân
Seherden sankim¹⁵⁸⁶ esdi berk¹⁵⁸⁷-rîzân
- 2917 İki sâ‘atde sahrâ doldı pür-leş
Kanı ol lâf uranlar mîr-i serkeş
- 2918 [İÜ: 102b; L: 113a] Şular kim şevk ile yardıma geldi
Kamunun tenleri meydânda kaldı
- 2919 Boyandı lâle renge arz ü gabrâ
Pür oldı kara tenden¹⁵⁸⁸ sahn ü sahrâ

¹⁵⁸² Bu beyit TTK’da yoktur.

¹⁵⁸³ İÜ ve L: gümrünüben ayı [L: atı]

¹⁵⁸⁴ TTK: doğradı

¹⁵⁸⁵ L ve TTK: leşker

¹⁵⁸⁶ TTK: sanki

¹⁵⁸⁷ L: berlih [?] (برلیه)

- 2920 Revân oldu akar her yana kanlar
Yatur her mîşede iy nice banlar
- 2921 Nazar çün kıldılar sahn-ı Mihaç'a
Tamâm her yüzde¹⁵⁸⁹ buldılar umaca
- 2922 Kamu banlar kırıldı kalmadı bir
Bulurlar sîm ü zer anlarda vâfir
- 2923 Gice irişdi çün yoğ idi aydın
Bir-iki yüz er ile kıral-ı bî-dîn¹⁵⁹⁰
- 2924 Götürdi ayağı oldu revâne
Kimesne görmedi andan nişâne
- 2925 [TTK: 97b] Kimi düşdi batağa kimi suya
Kimi dağıldı getdi ile boya¹⁵⁹¹
- 2926 Beş-on baş kesmedük hîç bir¹⁵⁹² kişi yok
İderler leşlerini başa yasduk¹⁵⁹³
- 2927 Kılur üç gice üç gün anda¹⁵⁹⁴ ârâm¹⁵⁹⁵
Bu şevke ehl-i İslâm itdi bayram
- 2928 Pes andan 'azm ider sultân Budun'a
Ki taht olmışdı ol yir nice dûna¹⁵⁹⁶
- 2929 Tuna nehrine irdükde gemiler
Yetişdi içi dolu âdemîler

¹⁵⁸⁸ İÜ: tenler; TTK: kandan

¹⁵⁸⁹ İÜ ve L: yüz yirde

¹⁵⁹⁰ TTK: Gice değüldi irmiş idi aydın / Kıral irdi iki yüz ola bî-dîn

¹⁵⁹¹ TTK: ...getdi her busuya

¹⁵⁹² İÜ ve L: kesmedüğü bir

¹⁵⁹³ TTK: İderler başlarına lâşı yasduk

¹⁵⁹⁴ TTK: ide

¹⁵⁹⁵ İÜ: Kılur üç gün üç gice anda ârâm

¹⁵⁹⁶ L: ol yir dûna dûna; TTK: ol yir nahs ü dûna

- 2930 Çatarlar köprüyi anı geçerler
Budun şehrine varub kondı leşker
- 2931 [L: 113b] Bulurlar şehri tenhâ hâneler boş
Komiş tahtını getmiş Kırıl Laloş¹⁵⁹⁷
- 2932 Varub pes tahtına¹⁵⁹⁸ oturdı sultân
Murâda irdi kıldı şükr-i Yezdân
- 2933 [İÜ: 103a] Salar etrâfa andan leşkerini
Akıncı vü gönüllü¹⁵⁹⁹ heb varını
- 2934 Varub bin bin getürdiler esîri
Ganî oldı çerinün her fakîri¹⁶⁰⁰
- 2935 Kamu Üngürüs ilin tâ Çesar'a
Esîrini alub yakdı karâra¹⁶⁰¹
- 2936 Şu denlü yığdılar mâlı¹⁶⁰² davarı
Esîrün¹⁶⁰³ mâl ü rızkun yok şümârı
- 2937 Kişide¹⁶⁰⁴ oldı otuz-kırk baş esîri
Çıkarub satdı yoğ idi nazîri
- 2938 Ve lâkin geçmez onı bir bahâya
Birine kimse yok yüz akçe saya
- 2939 Ki her biri murâdınca alubdı¹⁶⁰⁵
Değül leşker¹⁶⁰⁶ gemiler de dolubdı¹⁶⁰⁷

¹⁵⁹⁷ TTK: kırılı gûş

¹⁵⁹⁸ L ve TTK: tahtına pes

¹⁵⁹⁹ TTK: gönüllü

¹⁶⁰⁰ İÜ ve L: Ganî oldı çeri mîr ü vezîri

¹⁶⁰¹ TTK: Bu cümle Üngürüs ilin Cisar'a / Esîrini dirüb yakdı karâra

¹⁶⁰² İÜ ve L: mâl ü

¹⁶⁰³ TTK: Esîr ü

¹⁶⁰⁴ L ve TTK: Kişi

2940 [TTK: 98a] Alurlar penc ü yek mîrîye diri

Yığirmi bin dahı yüz bin esîri

2941 Kıyâs it imdi bundan iy muhâsib

Alınmış altı yüz bin didi hâsib

2942 Kırılıb suya gark olana had yok

Hisâb itmek dilersen buna ‘ad yok

2943 Bunun gibi¹⁶⁰⁸ gazâ olmadı hergiz

İşitdünüz ise eydün bize siz

2944 [L: 114a] Muhassal virdiler ilin harâba

Diri alınmayan düşdi turâba

2945 Şu denlû kıldılar ol ilde kırgun

Cihân olalı olmadı bu vurgun

2946 Bulur sultân kamu yatın yarağın

Alur cümle irisin ger¹⁶⁰⁹ uvağın

2947 Ne top kaldı ne cevşen ne ışıklar

Ağır bezler gümüştun altun kaşıklar¹⁶¹⁰

2948 [İÜ: 103b] Bulunan âleti¹⁶¹¹ esbâb ü mâlî

Alındı heb hazâyin kaldı hâlî

2949 Gemiler doldurub saldı denize

Ne diyem bundan özge dahı size

¹⁶⁰⁵ TTK: alubdur

¹⁶⁰⁶ TTK: ‘asker

¹⁶⁰⁷ TTK: dolubdur

¹⁶⁰⁸ İÜ ve L: bigi

¹⁶⁰⁹ TTK: ü

¹⁶¹⁰ L ve TTK: kuşaklar

¹⁶¹¹ İÜ ve L: âlet ü

- 2950 Bunu dirdi alanlar kıralı lâga
Bedel virdi ilin burun kulağa
- 2951 Pes ol günden yürür sultân Rûm'a
Yıkub¹⁶¹² şehri kodılar zâg ü bûma
- 2952 Hemân ancak sarâyın yıkmadılar
Kodılar hâli üzre yakmadılar
- 2953 Bu kâr oldukda key küffâra 'ibret¹⁶¹³
Dokuz yüz otuz ikideydi¹⁶¹⁴ Hicret
- 2954 İki koldan salar leşkerlerini
Kalanınınun dahı alur¹⁶¹⁵ varını
- 2955 [TTK: 98b] Murâdınca ili leşker dolaşur
Varadin önine varur ulaşur¹⁶¹⁶
- 2956 İşitgil bu yana ol kıral-ı tâgî
Ne oldu çün götürmişdi ayağı
- 2957 [L: 114b] Dilerdi kim vara gice yatağa
Geçerken düşdi gark oldu batağa
- 2958 Çeri geçdüğü yiri inledürler
Ayağ altında anı çiğledürler¹⁶¹⁷
- 2959 Ararlar sonra geşt idüb cihânı
Bulunmadı anun nâm ü nişânı

¹⁶¹² L: Yakub

¹⁶¹³ L ve TTK: Bu kâr [TTK: Bular] oldukda ol küffâra 'ibret

¹⁶¹⁴ TTK: Dokuz yüz otuz altıdaydı

¹⁶¹⁵ TTK: aldı

¹⁶¹⁶ L: Murâdınca ili leşker dolanur / Varadin öniner varur ulanur; TTK: Murâdınca iki leşker dolanur / Varadin iline varur ulanur

¹⁶¹⁷ L ve TTK: Ayağ altına anı çiğnedürler

- 2960 Bir aydan sonra bir kişi ölüsin
Ararken buldı kiralun sünüsün¹⁶¹⁸
- 2961 Debredürek¹⁶¹⁹ bulur kiralı da¹⁶²⁰ ol
Figânlar idüben geydi kara çul
- 2962 Kanı dir saltanatla tâc ü tahtun
Dirîgâ bu mıdur yâ rûz ü bahtun
- 2963 [İÜ: 104a] Nidâ itdi dirildi bir nice er
Çıkarub anı sala bend virürler
- 2964 Budun’a iltüben defn eylediler
Çesara¹⁶²¹ ‘arz idüben söylediler¹⁶²²
- 2965 Çesar¹⁶²³ işitdi oldı öni yanı
Ki olmışdı kiral ana güyeği
- 2966 Dilemez ‘ömrinün ayruk bekâsın
Çeküb çâk eyledi ol dem yakasın
- 2967 Çıkarub sal ile alub giderler
Budun şehrine iltüb defn iderler¹⁶²⁴
- 2968 Viribir¹⁶²⁵ oğlunı ol bir kız ile
Gelüben girdiler ol ıssuz¹⁶²⁶ ile

¹⁶¹⁸ İÜ ve L: sevgülüsün

¹⁶¹⁹ TTK: Debredirek

¹⁶²⁰ İÜ ve L: kiralı dahı

¹⁶²¹ L: Cesara; TTK: Cisara

¹⁶²² L ve TTK’da 2963. beytin ilk, 2964. beytin ikinci mısralarından oluşan tek beyit vardır.

¹⁶²³ L ve TTK: Cesar

¹⁶²⁴ Bu beyit İÜ’de yoktur, buradaki mısralar, görüleceği üzere, 2963. beytin ikinci, 2964. beytin birinci mısralarıyla benzer ifadeleri içerir.

¹⁶²⁵ İÜ: Virür bir

¹⁶²⁶ TTK: üstün

- 2969 Gelürler kim kılalar tahtı¹⁶²⁷ ma‘mûr
Ki Türk’ün fitnesinden olalar dûr
- 2970 Sürerler bulduğunu getirürler
Yeniden yir yirin bünyâd ururlar¹⁶²⁸
- 2971 [L: 115a; TTK: 99a] Kaçan ma‘mûr ola dirsın harâbe
Ki hem-ser olmuş ola ol turâba
- 2972 İder sultân yine ‘azm-i vatan dir
Çıkar iklimine sağ ü esen dir
- Cem‘iyyet kerdên ümerâ’-i küffâr¹⁶²⁹
- 2973 İşidün¹⁶³⁰ yine bir turfe rivâyet
‘Acâyib-gûnedür¹⁶³¹ hayli be-gâyet
- 2974 Çün oldu bu gazâ-yı hikmet-âsâr
Dirildi bir yire heb mîr-i küffâr
- 2975 Didiler Türk ile biz n’eyleyelüm
Hurûcun vakti geldi eyleyelüm
- 2976 Bu yüzden çün virildi anlara yüz
Dimezler onına bir binine yüz
- 2977 Harâb iderler iklimi tamâmı
Bilürsüz bunlar aldı Mısr ü Şâm’ı
- 2978 [İÜ: 104b] Yakın irişdi didiler kıyâmet
Delîl oldu ana hod bu ‘alâmet

¹⁶²⁷ TTK: bahtı

¹⁶²⁸ İÜ: uralar

¹⁶²⁹ L: Cem‘iyyet kerdên ümerâ’i’l-küffâr; TTK: Hamiyyet kerdên ümerâ’-i gebrân

¹⁶³⁰ TTK: İşidüb

¹⁶³¹ L: ‘Acâyib günidür

- 2979 Didiler Rim Pop'a gel sen pîrümüz¹⁶³²
Getür geysün koronayı¹⁶³³ birümüz
- 2980 Budur sâhib-kırân di birümüze
Kırub Türk'i gelevüz yirümüze
- 2981 Didi yokdur geyecek kimse dekdür¹⁶³⁴
Didüğünüz hemân kuru¹⁶³⁵ emekdür
- 2982 Didi İspanya¹⁶³⁶ mîri Mîr Karloz
Getür bana geyür çok söyleme söz
- 2983 [L: 115b] Varan Kâf dağına gevher bulan ben
Geçüb zulmâtı Hind'e¹⁶³⁷ ser olan ben
- 2984 Karanuluk yiğirmi dört bin mîl
Geçüb yapdum iki kal'a çü kandîl¹⁶³⁸
- 2985 [TTK: 99b] Benem kat' iden âlât-ı bahârı
Alan Hürmüz'de mâl-ı bî-şümârı
- 2986 Bana sâhib-kırân digil revâdur
Ki bence dünyede¹⁶³⁹ yokdur bahâdur
- 2987 Didi sâhib-kırân dimek ne assı
Çü Hak'dan emr ile olmaya nassı¹⁶⁴⁰
- 2988 Çü gördiler geyilmedi¹⁶⁴¹ korona
Didiler her kişi kendü korona

¹⁶³² İÜ: Pop'a gel gel birümüz; L: Pop'a gel pîrümüz

¹⁶³³ TTK: korınayı

¹⁶³⁴ İÜ: tekdür; TTK: dek dur

¹⁶³⁵ TTK: kuru

¹⁶³⁶ İÜ: İspanya; TTK: İsbanya

¹⁶³⁷ TTK: Hind'i

¹⁶³⁸ TTK: Geçüb idem iki kal'ayı kandîl

¹⁶³⁹ İÜ: dünyâda

¹⁶⁴⁰ L ve TTK: Çü [TTK: Ki] Hak'dan olmaya emr ile nassı

- 2989 Dağıldılar varub illü eline
Gider her biri kendü menziline
- 2990 Be-gâyet incinür İspanya¹⁶⁴² mîri
Didi girür isen elüme diri
- 2991 Sana bir iş idem kim tanlayasın
Neye uğraduğun son anlayasın
- 2992 Hem âhir itdi Rim Pop’a hakâret
Bu işden olıser hana işâret

[İÜ: 105a] Hurûc-ı İbn-i ‘Alâ’üddevle¹⁶⁴³

- 2993 Bu yana dinle Yunan ellerini
Yaman yağı nice yıkdı varını
- 2994 Sirem sahrâsı feth oldukda sultân
Didi Türk dutmayınca bunda evtân
- 2995 [L: 116a] Mutî‘ olmaz bunun ehl-i diyârı
Müsölmân kılmadın bunda karârı
- 2996 Bozoklu’dan nice il sürmek için
Getürüb ol ili doldurmağ için
- 2997 Varur bir beğ dahı bir nice¹⁶⁴⁴ kâzî
Sürölmeğe bular olmadı râzî
- 2998 İdüb izhâr-ı ‘isyân seyf ururlar
Beği hem ol kuzâtı¹⁶⁴⁵ öldürürler

¹⁶⁴¹ TTK: gelimedi

¹⁶⁴² İÜ: İspanya; TTK: İsbanya

¹⁶⁴³ Bu başlık ve içerdığı beyitler TTK’da yoktur.

¹⁶⁴⁴ İÜ: Varur bir beğ dahı nice

¹⁶⁴⁵ L: kazâyı

- 2999 Bulurlar bir kişiyi beğ dikerler
‘Alâ’üddevle neslindendi dirler
- 3000 Ne yirde olsa bir müfsid dirildi
Akub bir yire su bigi karıldı¹⁶⁴⁶
- 3001 Bir ulu leşker oldı fitne-engîz
Harâba virdiler ol illeri tîz
- 3002 Olanlar anlara karşı mukâbil
Kamusı sındı kaçdı mutlakâ bil
- 3003 Nice beğler kodı ol fitnede baş
Biri birisine olmadı yoldaş
- 3004 Yaman yağı ol ile çoğ iş itdi
Bunı Kâsım Paşa çünkim işitdi
- 3005 Ki tahtı bekler idi ol dilâver
İşitdükde durub cem‘ itdi leşker
- 3006 ‘Ale’l-gafle ider bir gice ılgar
Kimesne olmadın andan haberdâr
- 3007 [İÜ: 105b] Bulub fırsat dağıtdı ol şirârı
Kılıçdan kurtulan itdi firârı
- 3008 [L: 116b] Bunı işitmiş idi mîri Şâm’un
Düşüb ardınca¹⁶⁴⁷ gelmiş ol ‘avâmun
- 3009 Sınıcak bundan ana uğradılar
Kalanın dahı anlar doğradılar
- 3010 Kecerler başını hem beğlerinün¹⁶⁴⁸
Alurlar varını leşkerlerinün

¹⁶⁴⁶ L: Akub su bigi bir yire karıldı

¹⁶⁴⁷ L: ardına

3011 Fülûbe¹⁶⁴⁹ şehrine geldükde sultân

Gelür başı anun şâh oldı handân

3012 Yürür andan girü han şevket ile

İrer tahtına bir gün devlet ile

3013 Be-gâyetde bulub sultân sürûrı

İder tahtında birkaç gün huzûrı

Hurûc-ı Celâl¹⁶⁵⁰

3014 Hurûc itmişdi yine bir bed-endîş

Celâl adı ider illerde çoğ iş

3015 ‘Alâ’üddevle’den ol çıkmış idi

Nice şehr ü vilâyet yakmış idi

3016 Çü sultân geldüğin işitdi anlar

Kızılbaş iline doğru kaçarlar

3017 Kızılbaş oğlu çünkim virmedi yol

Varuben Erzurum’a¹⁶⁵¹ sığınur ol

3018 Harâb olmuşdı anı kıldı ma‘mûr

Sığınca kıldı anı kal’a mevîr

Maktel-i Kalender Şâh ibn-i Bektaş¹⁶⁵²

3019 [L: 117a] Meğer Bektaşoğlu Şâh¹⁶⁵³ Kalender

Celâl’e getdi sultâna gelen der

¹⁶⁴⁸ İÜ: beğler bunun

¹⁶⁴⁹ L’de bu kelime “kulûbe” diye okunabilecek şekilde (قلوبه) yazılmıştır.

¹⁶⁵⁰ Bu başlık ve içerdiği beyitler TTK’da yoktur.

¹⁶⁵¹ L: Arz-ı Rûm’a. İki varyant da aynı şehir adını belirtse de, yazılışları farklıdır (İÜ’de ارزوم , L’de ارض روم şeklinde).

¹⁶⁵² İÜ’de son kelimesi “Bektaş” olan bu başlık ve içerdiği beyitler TTK’da yoktur.

3020 [IÜ: 106a] Salar bir nice kul ardınca anun

İrer bir gün ana biri ‘avânun

3021 Didi ister seni sultân berü gel

Varalum bile hana rû-be-rû gel

3022 Mutî‘ oldı çü sultâna giderler

İnüb bir yirde anı habs iderler

3023 Var idi bile bir nice Işıklar

Katında anlar idi yaraşıklar

3024 Çü bağıu gördiler serverlerini

Fidâ kılub yolında¹⁶⁵⁴ serlerini

3025 Yanınca dahı bir nice levendât

Piyâde idi kim kimi¹⁶⁵⁵ biner at

3026 Varub cem‘ itdiler yoldaşlarını

Keserler kullarun heb başlarını

3027 Halâs idüb anı alur¹⁶⁵⁶ giderler

Işıklar cem‘ olur bir hayli leşker

3028 Sekiz yüz cem‘ olub¹⁶⁵⁷ bir yirde dervîş¹⁶⁵⁸

Anadolu ilinde çoğ ider iş

3029 Beş-on bin leşker irer beğler ile

Kıya kıy ceng iderler segler ile

3030 Kırıldı beğler ü dağıldı leşker

Kimesne durmadı ayruk berâber

¹⁶⁵³ IÜ: Şeh

¹⁶⁵⁴ L: yolına

¹⁶⁵⁵ L: Piyâde idi kimi kim

¹⁶⁵⁶ L: alub

¹⁶⁵⁷ L: olur

¹⁶⁵⁸ L: leşker (kelime hatası fark edilip “dervîş” kelimesi derkenar düşülmüştür)

- 3031 Varurlar Hâcî Bektâş ocağına
Alub ehl ü ‘iyâlin kucağına
- 3032 [L: 117b] Kaçarlar ya‘nî giderler Celâl’e
Çü sultân vâkîf oldu işbu hâle
- 3033 Çeriyi ‘arz ider İbrâhîm Paşa
İrer komaz Celâl’e kim ulaş
- 3034 Yiter ardından anun heybet ile
Nitekim katı yaydan ok atıla¹⁶⁵⁹
- 3035 [İÜ: 106b] Celebler irişüb ider savaşı
Kalender ol arada virdi başı
- 3036 Alındı ‘avret oğlan oldu yağma
Anadolu anadan oldu doğma
- 3037 Fitneden kurtılub buldı halâsı
Dahı bir kimse olmaz hana ‘âsî
- 3038 Gelüb paşa karâr itdi yirinde
Kamu beğler gulâm idi derinde
- 3039 Bilen böyle dimiş bunda tevârîh
Dokuz yüz otuz üçe girdi târîh

Feth-i Rim der-dest-i İspanya¹⁶⁶⁰

- 3040 [L: 126a] Bu yılda hem işitgil bir ‘alâmet
Yakın oldukda dirlerdi kıyâmet¹⁶⁶¹

¹⁶⁵⁹ L’de bu beyitten sonra, daha önceden 2132 ve 2133 numaralarıyla geçen iki beyit tekrar etmektedir.

¹⁶⁶⁰ İÜ ve TTK’da kronolojiye uygun olarak Viyana Seferi’nden (Gazâ-yı Beç/Biç) önce geçen bu başlık, L’de yanlış olarak, Gazâ-yı Biç başlığından sonra alınmıştır.

¹⁶⁶¹ Bu beyit İÜ’de başlıktan önce geçse de, bunun yanlış olduğu fark edilip beytin başına sürhle “feth” kelimesi yazılmış ve böylece, başlıktan sonra geçmesi gerektiği gösterilmiştir.

- 3041 Variser leşker-i İslâm Rim'e
Ne Rim'e Mağrib ü Maşrik Kırım'a
- 3042 Kelîsâsına¹⁶⁶² varub giriserler
Kamu küffârı anda kıriserler
- 3043 Uşadub putların mâlın alalar
Varub Efrence¹⁶⁶³ iline dolalar
- 3044 Bu kez dinle nice olur¹⁶⁶⁴ hikâyet
Sahîh isnâd ile budur rivâyet
- 3045 Meğer Efrence'de¹⁶⁶⁵ İspanya¹⁶⁶⁶ mîri
Var imiş bir katı 'âkil vezîri
- 3046 [TTK: 100a] Getürdüb dir bu işde¹⁶⁶⁷ n'eyleyelüm
Ne resme Rim'e leşker viribelüm
- 3047 Ol aradan anı gidermeyince
Bize varmağa yol virmez Efrenc'e¹⁶⁶⁸
- 3048 Ara yirde ider dürlü nifâkı
Komaz varmağa bizi ittifâkı
- 3049 [İÜ: 107a] Eğerçi rûşen andandur dinümüz
Ne resme alavuz andan kinümüz¹⁶⁶⁹
- 3050 Bil andan key katı incinmemüz var
İlet başa bu işi iy vefâ-dâr

¹⁶⁶² TTK: Kenîsâsına

¹⁶⁶³ TTK: Efrenc

¹⁶⁶⁴ İÜ ve TTK: oldu

¹⁶⁶⁵ İÜ: Efrenc'e

¹⁶⁶⁶ İÜ: İspanya; TTK: İsbanya

¹⁶⁶⁷ TTK: Getürüb didi işde

¹⁶⁶⁸ L: Fırance; TTK: karınca

¹⁶⁶⁹ TTK: günümüz

- 3051 Vezîr eydür katı âsândur ol iş
Ben anı başa iltem yime teşvîş
- 3052 Yehûdâ'dur olarun zıddı bilgil
Bana on bin er anlardan getürgil¹⁶⁷⁰
- 3053 [L: 126b] Yarağ ile kamusı key donansun
Bini¹⁶⁷¹ gelsün benümle anda konsun
- 3054 Ne kılâm ben bilürem ana hîle
Çeri gönder benümle anda¹⁶⁷² bile
- 3055 Hem evvelden var idi ana kîni
Dimişdüm ol neden incindüğini
- 3056 Vezîrün didüğini itdi sultân
Bulnur hîle ile derde dermân
- 3057 Vezîr aldı bin er getdi ilerü
Bölüb bin bin kalanın kodı girü
- 3058 Gelüben kondı leşker Rim önine
Haber gönderdiler Rim Pop'a yine
- 3059 İcâzet vir azıklansun çerimüz
Ki Efrenc'e gider bu leşkerimüz
- 3060 Sözüñ olsun didiler¹⁶⁷³ nass-ı kâtı'
Değül kimse azıklanmağa mâni'
- 3061 [TTK: 100b] İcâzet oldu girdiler hisâra
Beği¹⁶⁷⁴ dahı irişdi kondı dâra¹⁶⁷⁵

¹⁶⁷⁰ TTK: erenlerden virübgil

¹⁶⁷¹ TTK: Bile

¹⁶⁷² TTK: ana

¹⁶⁷³ TTK: Didiler sözüñ olsun

¹⁶⁷⁴ İÜ: Biği/Bini

- 3062 Girü ol bin dahı ardınca bir bin¹⁶⁷⁶
Girür bin bin hisâra cümle on bin
- 3063 Girür on bin çeri çünkim hisâra
Bu kez çıkarmağa olmadı çâre
- 3064 [İÜ: 107b] Çıkarmak diledükde ulaşurlar
Biri birine ol dem dolaşurlar¹⁶⁷⁷
- 3065 İderler birbirisiyle¹⁶⁷⁸ neberdi
Giderdi Rim erinün göğe gerdi¹⁶⁷⁹
- 3066 [L: 127a] Olurlar gâlib anları kırarlar
Kelîsâsına¹⁶⁸⁰ varuben girürler
- 3067 İderler kelîsânun varın¹⁶⁸¹ târâc
Ne put¹⁶⁸² korlar içinde vü ne zer hâc
- 3068 Kadîdin çıkarub oda ururlar
Yukarusın aşağı dönderürler
- 3069 Harâb iderler için taşın anun
Didiler böyledür¹⁶⁸³ emri Hudâ'nun
- 3070 Hakâret itdiler 'avretlerine
Tana kaldı gören 'ibretlerine

¹⁶⁷⁵ TTK'da ikinci mısra yerine yazılan "Bu kez çıkarmağa olmadı çâre" ifadelerinin üzerine (diğer mısraın üzeri çizilmeden) "Beği dahı irişdi kondı dâra" ifadeleri yazılmıştır. Nitekim 3063'ün ikinci mısraında bu ifadelerin yeniden geçmesi, burada hata yapıldığının fark edildiğini gösterir.

¹⁶⁷⁶ İÜ ve L: Girür ol bin irişdi dahı bir bin

¹⁶⁷⁷ TTK: ulaşurlar

¹⁶⁷⁸ L ve TTK: birbiri ile

¹⁶⁷⁹ İÜ: Ki tozi Rim erinün göğe girdi; L: Ki tozdı Rim erinün göle gerdi

¹⁶⁸⁰ TTK: Kenîsâsına

¹⁶⁸¹ L ve TTK: İderler kilsenün varını

¹⁶⁸² L: pop

¹⁶⁸³ L ve TTK: eyledür

- 3071 Kaçuben kulleye¹⁶⁸⁴ girmişdi Rim Pop
Görür oldu fesâd ü fitne âşûb
- 3072 Nidâ itdi ki alun beni diri
Vireyin size üç yüz bin fulori
- 3073 Yidi kez sîm ile hem tartılayın
Bugün tek diri sizden kurtulayın
- 3074 Hemîşe basılurlar Tanrı tanık
Uyur ardınca olıcak uyanık
- 3075 Vezîr işitdi andan bu makâli¹⁶⁸⁵
Anı habs itdi aldı bunca mâli
- 3076 [TTK: 101a] İletdi anı İspanya¹⁶⁸⁶ beğine
Zebûn olur müdâm alu yeğine
- 3077 Helâk itmek dilerdi ihtiyârı
Koronayı geyürtdi¹⁶⁸⁷ ıztırârî
- 3078 Pes itdi da‘vî-i¹⁶⁸⁸ sâhib-kırânî¹⁶⁸⁹
Bana virdi didi Hudâ cihânî¹⁶⁹⁰
- 3079 [İÜ: 108a; L: 127b] Kelîsâ¹⁶⁹¹ içre bağlar atlarını
Harâb idüb¹⁶⁹² alur kıymetlerini
- 3080 İçinde durdı anun on iki rûz
Alub varını şehri kodı ıssuz

¹⁶⁸⁴ TTK: kal‘aya

¹⁶⁸⁵ İÜ ve L: Vezîr işitdi çün işbu [L: çün kim bu] makâli

¹⁶⁸⁶ İÜ: İspanya; TTK: İsbanya

¹⁶⁸⁷ TTK: geydürdi

¹⁶⁸⁸ L: da‘veti

¹⁶⁸⁹ TTK: Pes itdi da‘vâ ol sâhib-kırânî

¹⁶⁹⁰ TTK: Hudâ virdi didi bana cihânı

¹⁶⁹¹ TTK: Kenîsâ

¹⁶⁹² İÜ: ider

- 3081 Bu kâr oldukda ol küffâra ‘ibret
Dokuz yüz hem otuz dörd idi¹⁶⁹³ Hicret
- 3082 Girü ol şehir olıser tîzde ma‘mûr
Dolıser sîm ü zerle kilse mevfûr
- 3083 Yakın olsa kıyâmet zer dolıser¹⁶⁹⁴
Pes ol mâlı varub Mehdî alıser

Der-beyân-ı aktâb-ı ‘âlem¹⁶⁹⁵

- 3084 Eğer dırsen ‘aceb Mehdî kim ola
Odur kim cümle milke hâkim ola
- 3085 Zamânun ol olıserdür ulusı
Cihânun kalmaya şehir ü ulusı
- 3086 Kamusı ola fermânında anun
Ki budur didiler emri Hudâ’nun
- 3087 Olıser hükmi velîlik yüzinden
Ola kâfir çıkan anun sözinden
- 3088 İriser hükmi anun şarka garba¹⁶⁹⁶
Kimesne durmaya anunla harbe
- 3089 Muhakkak şimdi sultân ibn-i sultân
Selîm Han oğlıdur Gâzî Süleymân
- 3090 Şecâ‘at anda bulmışdur nihâyet
Olubdur anda zâhir çok ‘alâmet¹⁶⁹⁷

¹⁶⁹³ İÜ: dörtdeydi

¹⁶⁹⁴ İÜ: olıser

¹⁶⁹⁵ TTK’da “Der-beyân-ı aktâb” ifadeleriyle yer alan ve Osmanlı tarihi anlatılmaya başlanmadan hemen evvel geçen bu başlık ve içeriği, L’de yoktur; tenkitli metinde -İÜ’dekinde de olduğu gibi- içinde Mehdî’nin geleceğine dair kehanette bulunulan beyitlerden hemen sonra alınmıştır.

¹⁶⁹⁶ TTK: şark ü garba

- 3091 Velâyet olmasa anda bil eger¹⁶⁹⁸
İder miydi bunun gibi gazâlar
- 3092 Ulu sultânlar olmaz bî-velâyet
Velâyet belki anda bula gâyet
- 3093 [İÜ: 108b] Bu yâ Mehdî veyâ ser‘askeridür
Kamu sultânların ol serveridür
- 3094 [TTK: 31b] Musâhibdür ana¹⁶⁹⁹ kırklar yidiler
Diyenler bu sözi gerçek didiler
- 3095 Yidiler üçler ile kutb-ı irşâd
Mu‘în olmuşdur ana cümle evtâd
- 3096 Sahîh isnâd iledür bil sözümüz
Kemâl ehline hâk olsun yüzümüz
- 3097 Bi-hamdillâh ki devrânında anun
Kitâbum nazm olur minnet Hudâ’nun
- 3098 Cihân durdukça¹⁷⁰⁰ eflâkûn kırânı
Getürmez bunca bir sâhib-kırânı
- 3099 Kişi kim kutb ile ola musâhib
Kamusı hidmetine ola râgıb¹⁷⁰¹
- 3100 Diyelüm kim durur kutbı zamânun
Bil ismin görmedünse şahsın anun
- 3101 Hamîd-i Hindî dirler kutb olubdur
Kusayr ilindedür adı dolubdur

¹⁶⁹⁷ İÜ: Olubdur zâhir andan çok velâyet

¹⁶⁹⁸ İÜ: Velâyet olmasa ana sezâ ger

¹⁶⁹⁹ TTK: kamu

¹⁷⁰⁰ İÜ: dirdükde [?]

¹⁷⁰¹ TTK: Kamu şey’ ola hidmetine râgıb

- 3102 Halîfe oldu ana Şeyh İdrîs
Anundur her tasarruf ‘ilm ü tedrîs
- 3103 Bu aktâbun dimiş hâlin bilenler
Nebîden sonra bir bir geldi anlar
- 3104 Nebîden sonra eydem¹⁷⁰² kutb olanı
Dahı tertîb ile bir bir geleni
- 3105 Otuz oldu bilürsin harf-i Kur’ân
Bu tertîb üzre münzel oldu Furkân
- 3106 Olur her bir velî bir harfe mazhar
Olan kutb ile irşâd idem azher
- 3107 Zamânun bilmeyen dirler imâmın
Olur câhil ve lâ’ d-dâllîn âmîn

[İÜ: 109a] Kâle’n-Nebiyyü ‘A[leyhisselâm]: “Men lem ya‘rif imâme zamânihi fe-hüve yemûtü messetü câhiliyyetü¹⁷⁰³

- 3108 [TTK: 32a] Hadîsidür hakikat hak Resûl’ün
Bu söz olsun senün ‘akla kabûlün

Kutbü’l-evvel hazret-i Resûlullâh ‘Aleyhisselâm¹⁷⁰⁴

- 3109 Çün evvel Ahmed oldu kutb-ı ebrâr
Bilindi hikmetinden dürlü esrâr
- 3110 Elif bir noktadur ol düşdi mazhar
Gelüb vahdetden oldu bunda azher

¹⁷⁰² TTK: diyem

¹⁷⁰³ TTK: Kâle ‘Aleyhisselâm: Men lâ ya‘rifü imâme zamânihi fe-hüve yemûtü

¹⁷⁰⁴ İÜ: Kutb-ı evvel hazret-i Resûl ‘Aleyhisselâm

- 3111 Kamu harf evveli bir noktadur bil
Kalem kırtâs idindüğünde¹⁷⁰⁵ menzil
- 3112 Yed-i Kudret anı çekdi kalemsüz¹⁷⁰⁶
Anun şer‘i bekâ buldı elemsüz¹⁷⁰⁷
- 3113 Elif gibi¹⁷⁰⁸ özi vü sözleri râst
Anun çün yok kelâmında kem ü kâst

Kutbü’s-sânî Hayder-i Kerrâr ya‘nî hazret-i ‘Alî kerremallâhü vechehü¹⁷⁰⁹

- 3114 Pes andan bâ’ya mazhar¹⁷¹⁰ düşdi Hayder
Ki feth oldı elinde bâb-ı Hayber
- 3115 Bu bâ bil kim delîl oldı bekâya¹⁷¹¹
Ki mazhar düşdi nûr-ı Mustafâ’ya
- 3116 Kılubdur mahrem esrârına anı
Karındaş itdi hem ol nev-cüvânı
- 3117 Kanı kanum dimişdür lahmı lahmum
Yürekde merhem andan buldı zahmum
- 3118 İkisi gör nice iderdi dirlik¹⁷¹²
Ki birlikdür dimişler yahşı dirlik
- 3119 Aradan¹⁷¹³ gitse kesret geldi vahdet
Girü vahdetden oldı ‘ayn-ı kesret

¹⁷⁰⁵ İÜ: idindükde

¹⁷⁰⁶ TTK: kalemsiz

¹⁷⁰⁷ TTK: elemsiz

¹⁷⁰⁸ İÜ: bigi

¹⁷⁰⁹ İÜ: Kutb-ı sâni Hayder-i Kerrâr

¹⁷¹⁰ İÜ: mazhar bâ’ya

¹⁷¹¹ TTK: Bu bâ-yile delîl oldı bekâya

¹⁷¹² İÜ: birlik

¹⁷¹³ İÜ: irâdet

- 3120 [İÜ: 109b] Ne var insân olan kâbil deġül mi
Vücûdun birlîġe hâyil deġül mi
- 3121 [TTK: 32b] Vücûdun mahv idersen Zât olursın
Kamu matlûb ü maksûdun bulursın
- 3122 Haberdâr olamazsın sen özünden
Bu benlik gitmeyince kendözünden
- 3123 Çün ilhâm ola her vechin nukûşı
İrişdün düzlere geçdün yokuşı
- 3124 Vücûdun olmasa bâ'is belâya
İrerdün lâ halâ ve lâ¹⁷¹⁴ melâya
- 3125 Yolun ger olmaya havf ü hatar-nâk
Makâmun ola senün çâr-eflâk
- 3126 Dimiş 'Îsâ iki kez doğmış idüm¹⁷¹⁵
Bu çarh-ı çârüme ben ağmış idüm¹⁷¹⁶
- 3127 İki kez doğmak imiş bunda doğmak
Pes andan olur imiş göġe ağmak
- 3128 Nicedür bunda pes ikinci mevlûd
Diyelüm pes¹⁷¹⁷ müyesser kıla Ma'bûd
- 3129 Biri bildük¹⁷¹⁸ ki doğmakdur anadan
Bular kurtulmayanlardur 'anâdan
- 3130 İkinci doğmak ol bir kâmil¹⁷¹⁹ üstâd
Bulasın kim sana ol ide irşâd

¹⁷¹⁴ İÜ: ve bel

¹⁷¹⁵ İÜ: doğmayaydum

¹⁷¹⁶ İÜ: ağmayaydum

¹⁷¹⁷ İÜ: ger

¹⁷¹⁸ İÜ: birlik

3131 Cehâlet zulmetinden kurtulasın
Kamu maksûd ü matlûbun¹⁷²⁰ bulasın

3132 İkinci ger doğasın iy tûvânâ
Mürîde mürşid olur ata ana

3133 İki kez doğıcak irdün bekâya
Bekâ buldun ki mazharsın Likâ'ya

Kâlallâhü Te‘âlâ: “Küllü men ‘aleyhâ fânin ve yebkâ vechü Rabbike Zû'l-Celâli ve'l-İkrâmi”¹⁷²¹

[İÜ: 110a] “Küllü şey’in hâlikün illâ vechehü”¹⁷²²

Mesnevî¹⁷²³

3134 Bu doğmakdan dahı söz çok arada
Velî tîz irelüm dirüz murâda

3135 Murâdum bu ki hatm idem kitâbı
Ecelden kopmadın ‘ömrüm tınâbı

3136 Gel imdi silk-i cevher idelüm nazm
Girü evvelki söze kılalum ‘azm¹⁷²⁴

[TTK: 33a] Kutbü’s-sâlis Hasan-ı Basrî rahmetullâh¹⁷²⁵

3137 Hasan Basrî olur hem tâ’ya mazhar
Olur kâyim-makâm-ı şîr-i Hayder¹⁷²⁶

¹⁷¹⁹ İÜ: doğmak ol kâmil

¹⁷²⁰ İÜ: maksûdun matlûbun

¹⁷²¹ Kuran-ı Kerim, 55/26-27 (bu sûrh TTK’da yoktur). Bkz. *Feyzü’l-Furkân*, syf. 528.

¹⁷²² Kuran-ı Kerim, 28/88 (bu sûrh TTK’da yoktur). Bkz. *Feyzü’l-Furkân*, syf. 395.

¹⁷²³ Bu başlık TTK’da yoktur.

¹⁷²⁴ Bu beyit TTK’da yoktur.

¹⁷²⁵ İÜ: Kutb-ı sâlis Hasan-ı Basrî

3138 Üçüncü kutb idi¹⁷²⁷ nûr-ı ümemdi

Bu dördüncü Habîb ibn-i ‘Acem’di

Kutbü’r-râbi‘ Habîb-i ‘Acemî rahmetullâh¹⁷²⁸

3139 Hasan Basrî’nün ol kâyim-makâmı

Tavâf ider anı deryâ müdâmî

3140 Özi hem düşdi harf-i sâ’ya mazhar

Vücûdı nûr idi hem¹⁷²⁹ kân-ı gevher

Kutbü’l-hâmis Dâvûd-ı Tâî rahmetullâh¹⁷³⁰

3141 Beşinci kutb olur Dâvûd-ı Tâî

Habîb’ün kâyimi merd-i Hudâyî

3142 Özi hem harf-i cîm’e mazhar oldu

Bilen kendözin ol pâk-gevher oldu

Kutbü’s-sâdis Ma‘rûf-ı Kerhî rahmetullâh¹⁷³¹

3143 [İÜ: 110b] Olur altıncısı Ma‘rûf-ı Kerhî

Hurûf içre düşer ol mazhar-ı hî

3144 Olur Dâvûd’un ol kâyim-makâmı

Bu resm ile bulur¹⁷³² ‘âlem nizâmı

Kutbü’s-sâbi‘ Serîr-i Sakatî rahmetullâh¹⁷³³

¹⁷²⁶ İÜ: kâyim-makâm şîre Hayder

¹⁷²⁷ TTK: kutbun adı

¹⁷²⁸ İÜ: Kutb-ı râbi‘ Habîb-i ‘Acemî

¹⁷²⁹ İÜ: ol

¹⁷³⁰ İÜ: Kutb-ı hâmis Dâvûd-ı Tâî

¹⁷³¹ İÜ: Kutb-ı sâdis Ma‘rûf-ı Kerhî

¹⁷³² İÜ: Bulur bu resm ile

3145 Yidinci kutb idi¹⁷³⁴ bilgil Serîrî

Sakat ilinlü Ma‘rûf’un nazîri

Kutbü’s-sâmin Cüneyd-i Bağdâdî rahmetullâh¹⁷³⁵

3146 [TTK: 33b] Düşer hî harfine mazhar bulur ad

Sekizinci Cüneyd ol şeyh-i Bağdâd

3147 Serîr’ün oldı ol kâyim-makâmı

Düşer bil dâl’a mazhar ol hümâmı

Kutbü’t-tâsi‘ Mümşâd-ı Zânnûrî¹⁷³⁶

3148 Dokuzuncı durur bil kutbı Mümşâd

Ki Zânnûrî¹⁷³⁷ lakab dirler ana¹⁷³⁸ ad

3149 Cüneyd’ün oldı ol kâyim-makâmı

Düşer zel¹⁷³⁹ harfine mazhar tamâmî

Kutbü’l-‘âşir¹⁷⁴⁰ Muhammed-i Deynûrî

3150 Muhammed’dür onuncı kutb-ı mestûr

Ki Deynûrî didiler ana meşhûr

3151 Olur Mümşâd’un ol kâyim-makâmı

Düşer râ harfine mazhar çü nâmı

Kutbül-hâdî ‘aşer Muhammed-i Bekrî ya‘nî Diyârbekir’den¹⁷⁴¹

¹⁷³³ İÜ: Kutb-ı sâbi‘ Serîr-i Sakatî

¹⁷³⁴ İÜ: adı

¹⁷³⁵ İÜ: Kutb-ı sâmin Cüneyd-i Bağdâdî

¹⁷³⁶ İÜ: Kutb-ı tâsi‘ Mümşâd-ı Zînnûrî

¹⁷³⁷ İÜ: Zînnûrî

¹⁷³⁸ İÜ: değül

¹⁷³⁹ TTK: zâl

¹⁷⁴⁰ İÜ: Kutb-ı ‘âşir

- 3152 Çü sordun kutbı kimdür on birinci
Muhammed Bekrî didüm çekme renci¹⁷⁴²
- 3153 [İÜ: 111a] Budur zâ harfine mazhar dimişler
Muhammed yirine kâyim komışlar

Kutbü's-sânî 'aşer¹⁷⁴³ Kâdî Vahyeddîn

- 3154 On ikinci Kâdî Vahyeddîn durur¹⁷⁴⁴
Sorarsan mazharını harf-i sîndür

- 3155 Muhammed yirine kâyim-makâm ol
Diyelüm kimdür andan sonra makbûl

Kutbü's-sâlis 'aşer Ebî Necîb-i Sühreverdi¹⁷⁴⁵

- 3156 [TTK: 34a] Bil on üçüncüdür Ebî Necîb'i¹⁷⁴⁶
Ki Vahyeddîn'ün ol oldu¹⁷⁴⁷ habîbi

- 3157 Sühreverdi dinür elkâbı anun
Düşübdür şîn'a mazhar bâbı anun

Kutbü'r-râbi 'aşer¹⁷⁴⁸ Kutbeddîn-i Ebherî

- 3158 Pes andan Kutbeddîn-i¹⁷⁴⁹ Ebher oldu
Ki harf-i sâd ana mazhar oldu

¹⁷⁴¹ İÜ: Kutb-ı hâdî 'aşer Muhammed Bekrî

¹⁷⁴² TTK: derdi

¹⁷⁴³ İÜ: Kutb-ı sâni 'aşer

¹⁷⁴⁴ İÜ: On ikincisi Kâdî Vahy-i Dîn'dür

¹⁷⁴⁵ İÜ: Kutb-ı sâlis 'aşer Ebî Mecîb-i Sehreverdi

¹⁷⁴⁶ İÜ: Mecîb'i

¹⁷⁴⁷ İÜ: idi

¹⁷⁴⁸ İÜ: Kutb-ı râbi 'aşer

¹⁷⁴⁹ TTK: Kutb-ı Dîn-i

3159 Bu on dördüncidür aktâb içinde
Necîb'ün¹⁷⁵⁰ kâyimidür âb içinde

Kutbü'l-hâmis 'aşer Rükneddîn-i Sehâyî¹⁷⁵¹

3160 Pes oldu kutb Rükneddîn Muhammed
Sehâyî¹⁷⁵² on beşinci oldu sermed

3161 Ki ol kâyim-makâm-ı Ebherî'dür
Ki harf-i dâd'un ol hem mazharıdur

Kutbü's-sâdis 'aşer¹⁷⁵³ Şehâbeddîn-i Tebrîzî

3162 Şehâbeddîn-i Tebrîzî olur der
On altıncı kutub ol pâk-gevher

3163 [İÜ: 111b] Ki Rükneddîn'ün ol kâyim-makâmı
Olur tâ¹⁷⁵⁴ harfine mazhar çü nâmı

Kutbü's-sâbi' 'aşer¹⁷⁵⁵ Seyyid-i Cemâleddîn

3164 Cemâleddîn-i Seyyid on yidinci
Şehâbeddîn yirine buldı genci

3165 Özi zâ¹⁷⁵⁶ harfine hem mazhar oldu
Cevâhirlerde bir pâk gevher oldu

Kutbü's-sâmin 'aşer Şeyh İbrâhîm-i Gîlânî¹⁷⁵⁷

¹⁷⁵⁰ İÜ: Mecîb'ün

¹⁷⁵¹ TTK: Sehâbî

¹⁷⁵² TTK: Sehâbî

¹⁷⁵³ İÜ: Kutb-ı sâdis 'aşer

¹⁷⁵⁴ İÜ: tâ

¹⁷⁵⁵ İÜ: Kutb-ı sâbi' 'aşer

¹⁷⁵⁶ İÜ: zî

3166 [TTK: 34b] Pes andan sonra İbrâhîm-i Zâhid

Cemâleddîn yirine oldu kâ'id

3167 Gilânî idi¹⁷⁵⁸ Şeyh Erdebîlî

Gerekdür pâk her şahsun sebîlî

3168 Bu oldu on sekizinci dir aktâb¹⁷⁵⁹

Ki harf-i 'ayn'a mazhar düşdi der-bâb

Kutbü't-tâsi' 'aşer¹⁷⁶⁰ Ahî Ahmed

3169 Ahî Ahmed olur hem on dokuzı

Ki harf-i gayn'a mazhar düşdi özi

3170 Olur kâyim-makâmı Zâhid'ün ol

'İbâdâtına Hakk'un oldu meşgûl

Kutbü'l-'işrîn¹⁷⁶¹ Pîr 'Ömer-i Halvetî¹⁷⁶²

3171 Yiğirminci 'Ömer Pîr Halvetî'dür

Kutubdur mazharı hem harf-i fî'dür

3172 Olur ol Ahmed'ün kâyim-makâmı

Zamânun rehberi 'asrun imâmı

Kutbü'l-hâdî ve'l-'işrîn¹⁷⁶³ Ahî Merem¹⁷⁶⁴

¹⁷⁵⁷ İÜ: Kutb-ı sâmin 'aşer Şeyh İbrâhîm-i Zâhid-i Gilânî

¹⁷⁵⁸ İÜ: adı

¹⁷⁵⁹ İÜ: der-aktâb

¹⁷⁶⁰ İÜ: Kutb-ı tâsi' 'aşer

¹⁷⁶¹ İÜ: Kutb-ı 'işrîn

¹⁷⁶² TTK: Halvânî

¹⁷⁶³ İÜ: Kutb-ı hâdî ve'l-'işrîn

¹⁷⁶⁴ İÜ: Mürem

3173 [İÜ: 112a] Yiğirmi hem birinci rehberümdür

Zamânun kutbıdur Ahî Merüm'dür

3174 'Ömer kâyim-makâmıdur değül lâf

Sorarsan bil özidür mazhar-ı kâf

Kutbü's-sânî ve'l-'ışrîn¹⁷⁶⁵ Hâcî 'İzzeddîn

3175 Yiğirmi ikinci Hâcî 'İzzeddîn'dür

Ahî kâyim-makâmı ol emîndür

3176 Zamâna kutb idi ol kalb-i sâfî

Özi mazhar idindi harf-i kâf'ı

[TTK: 35a] Kutbü's-sâlis ve'l-'ışrîn Şeyh Sadreddîn Konevî¹⁷⁶⁶

3177 Yiğirmi üçüncü Şeyh Sadreddîn'di¹⁷⁶⁷

Ki kutb-ı âsumân ile zemîndi¹⁷⁶⁸

3178 Bu oldu Hâcî'nun kâyim-makâmı

Hem ol mazhar idindi harf-i lâm'ı

Kutbü'r-râbi' ve'l-'ışrîn es-Seyyid Yahyâ¹⁷⁶⁹

3179 Yiğirmi dördü kutbun¹⁷⁷⁰ Seyyid Yahyâ

Ki Sadreddîn yirini itdi ihyâ

3180 'İbâdet idüben Hayy ü Kadîm'e

Özini mazhar itdi harf-i mîm'e¹⁷⁷¹

¹⁷⁶⁵ İÜ: Kutb-ı sâni ve'l-'ışrîn

¹⁷⁶⁶ İÜ: Kutb-ı sâlis ve'l-'ışrîn Şeyh Sadreddîn Kozî

¹⁷⁶⁷ TTK: Sadr-ı Dîn'dür

¹⁷⁶⁸ TTK: zemîndür

¹⁷⁶⁹ İÜ: Kutb-ı râbi' ve'l-'ışrîn Seyyid Yahyâ

¹⁷⁷⁰ TTK: kutb

Kutbü'l-hâmis ve'l-‘işrîn Mevlânâ Pîr ‘Ömer¹⁷⁷²

3181 Pes andan Pîr-i Mevlânâ ‘Ömer’dür

Yirinde Seyyid’ün hem bî-zarardur

3182 Yiğirmi hem beşinci kutb-ı ebrâr

Özidür nûn’a mazhar sâhib-i esrâr

Kutbü’s-sâdis ve'l-‘işrîn Muhammed Aksarâyî¹⁷⁷³

3183 [İÜ: 112b] Yiğirmi altıncı bil merd-i¹⁷⁷⁴ Hudâyî

Muhammed dirler ana Aksarâyî

3184 Çelebi¹⁷⁷⁵ dirler ana nâm-ı dîger

‘Ömer kâyim-makâmı vâv’a mazhar

Kutbü’s-sâbi‘ ve'l-‘işrîn¹⁷⁷⁶ Üveys-i Karamanî

3185 Yiğirmi hem yidinci kutb-ı cânî

Didiler Şeyh Üveys-i Karamanî

3186 Muhammed yirine kâyim-makâm ol

Özi hem hâ’ya¹⁷⁷⁷ mazhar düşdi ma’kûl

[TTK: 35b] Kutbü’s-sâmin ve'l-‘işrîn¹⁷⁷⁸ Ahmed-i Rûmî

3187 Pes andan Ahmed-i Rûmî gelübdür

Üveys’ün yirine kâyim olubdur

¹⁷⁷¹ TTK: lâm’a

¹⁷⁷² İÜ: Kutb-ı hâmis ve'l-‘işrîn Mevlânâ Pîr ‘Ömer

¹⁷⁷³ İÜ: Kutb-ı sâdis ve'l-‘işrîn Muhammed Aksarâyî

¹⁷⁷⁴ İÜ: bir emred-i

¹⁷⁷⁵ İÜ: Cebî

¹⁷⁷⁶ İÜ: Kutb-ı sâdis ve'l-‘işrîn

¹⁷⁷⁷ İÜ: he’ye

¹⁷⁷⁸ İÜ: Kutb-ı sâmin ve'l-‘işrîn

3188 Yiğirmi sekizinci kutb yine
Düşer hem lâm-elîf mazhar özüne

Kutbü't-tâsi' ve'l-'işrîn¹⁷⁷⁹ Hamîd-i Hindî

3189 Yiğirmi dokuzuncı kutb-ı devrân
Hamîd-i Hindî düşdi şâh ü sultân

3190 Özi haydür henüz ol mâh-ı enver
Gelür Ahmed yirine yâ'ya mazhar

3191 Cihân kutbı zamânun evliyâsı
Budur şimdi velîler¹⁷⁸⁰ muktedâsı

Kutbü's-selâsîn¹⁷⁸¹ Muhammed-i Mehdî

3192 Otuzuncı gelür Mehdî Muhammed
Hamîd'ün yirine ol nûr-ı sermed

3193 Olıser harf-i hemze ana mazhar
Ne diyem bundan özge size azher¹⁷⁸²

[İÜ: 113a] Der-medh-i Muhammed-i Mehdî

3194 Bil¹⁷⁸³ otuzuncı kutb sâhib-i livâ
Mehdî-i sâhib-kırân Âl-i 'Abâ

3195 Hem Hamîd'e bu olur kâyim-makâm
Bu olıserdür imâm-ı evliyâ

¹⁷⁷⁹ İÜ: Kutb-ı tâsi' ve'l-'işrîn

¹⁷⁸⁰ TTK: nebîler

¹⁷⁸¹ İÜ: Kutb-ı selâsîn

¹⁷⁸² İÜ'de bu kelime, ilk harfi (l) eksik olarak ظهر şeklinde yazılmıştır.

¹⁷⁸³ TTK: Çün

- 3196 Râm olıser emrine Şâm ü Yemen
Kul olıser hükmine şâh ü gedâ
- 3197 Mazhar-ı hemzedür ol şâh-ı cihân
Devr-i âhirde bu olur pîşvâ
- 3198 [TTK: 36a] Bunun ile hatm olıserdür cihân
Bî-gümân bulur velâyet intihâ
- 3199 Bunun ile hatm olur ‘aşk defteri
Hem sicillât-ı semâvât intivâ

Der-evsâf-ı Mehdî

- 3200 Zuhûr itdükde Mehdî’nün zamânı
Dolıser ‘âleme emn ü amânı
- 3201 Ola şeyhi zamânun hem emîri
Penâhı dîn erinün destigîri
- 3202 Görüb şimşîrinün şimşeklerini
Gönülden hakk ideler¹⁷⁸⁴ şeklerini
- 3203 İrenler ol zamâna iy vefâ-dâr
Kamu müşrikler ide¹⁷⁸⁵ Hakk’a ikrâr
- 3204 Şular kim oldıladı halka Deccâl
Müebbî her birisi buldı¹⁷⁸⁶ fî’l-hâl
- 3205 İder¹⁷⁸⁷ tahsîl anlar ‘ilm-i hâli
Götüre aradan ceng ü cidâli

¹⁷⁸⁴ İÜ: Gökden hakk ideler; L: Gönülden hakk idelüm

¹⁷⁸⁵ İÜ: ider

¹⁷⁸⁶ L ve TTK: bula

¹⁷⁸⁷ İÜ: İdüb

- 3206 Velî anlar ki ‘isyân eylediler
‘Akılsuz fikr-i sıbyân eylediler
- 3207 [İÜ: 113b; L: 128a] Dahı anlar ki lu‘b ü lehv iderdi
Nice yirde hatâ vü sehv iderdi
- 3208 İşıtgil Mehdî-i sâhib-kırânı
Kırar kamusını virmez amânı
- 3209 Vilâyet ‘ilmini tâ döğе döğе
Olara öğrediser söğе söğе
- 3210 Mu‘allim ger uşağа kakmaya
Kalur cehl ile bir harf okumaya¹⁷⁸⁸
- 3211 Nebîler olduğı iklîm ü iller
Sebeb bu oldılar seyf ile server
- 3212 Bularun hak sözidür ‘âleme seyf
Velî cehl ile geçmekdür zihî hayf
- 3213 Bilürsin yağıya n’itdi Cehâr Yâr
Salarlardı niçün esyâfı her-bâr
- 3214 Gelür bu devr-i âhirde çü Mehdî
Kıla mü’min olan anunla ‘ahdi
- 3215 Kamu mü’minler ehl-i hâl ola dir
Gide şirk ü gümân îmân dola dir
- 3216 Kamu mü’min dirilüb heb geliser
Kamu bir dîn ü bir mezheb olıser
- 3217 Ola cem‘iyyetinde¹⁷⁸⁹ üç sıfat dir
Tasavvuf hem ‘ilim hem saltanat dir

¹⁷⁸⁸ 3210-3213 numaraları arasındaki beyitler L’de yoktur; 3210-3225 numaraları arasındaki beyitler TTK’da yoktur.

¹⁷⁸⁹ İÜ: cem‘iyyetlerinde

- 3218 Ola zâhirle bâtın anda bir şey
Velîler mîr ola mevtî ola hay
- 3219 Ola ‘âmil¹⁷⁹⁰ zamânun ‘âlimi heb
Süreler ara yirden zâlimi heb
- 3220 Alalar şer‘ ile ‘öşr ü harâcî
Bu halkun olmaya hîç ihtiyâcî
- 3221 Yığıla mâl ü genc olmaz sebâtı
Bulunmaya alur kimse zekâtı
- 3222 [İÜ: 114a] Hazâyin fâş ola her derde çâre
Ola hem sırr-ı mahfî âşikâre
- 3223 Görine leşkerinde çok ‘alâmet
Olma taşdan ağaçdan işâret
- 3224 [L: 128b] Zamânun münkiri makhûr oliser
Velî mü’minleri mansûr oliser
- 3225 Bu halkun şirreti kâr itmez ana
Kılıç kesmez dahı ok batmaz ana
- 3226 Sorarsan hikmetin eydem ‘aceb ne
Bu kârun¹⁷⁹¹ olduğın böyle sebeb ne
- 3227 Oliser üç nebî yanında anun
Vezîri olalar ol nev-cüvânun
- 3228 [TTK: 36b] Buliser ol velî bunlarla kuvvet
Olub zâhir buliser dürlü şevket
- 3229 Nebîler evliyâyı bildi gökçek
Velî¹⁷⁹² gerçek olanı bildi gerçek

¹⁷⁹⁰ İÜ: ‘âlim

¹⁷⁹¹ TTK: Bularun

- 3230 Bu demden tâ ‘ayân olunca Mehdî
Velînün dinmedi evsâf ü ‘ahdi¹⁷⁹³
- 3231 Biri biri içinde oldı ma‘lûm
Velî cühhâl içinde hor ü mezmûm
- 3232 Zuhûr itdükde ol sâhib-kırânî
Bula¹⁷⁹⁴ üç mürsel anunla kırânı
- 3233 Biri ‘Îsâ ikincisidür İlyâs
Üçünci Hızır oldur¹⁷⁹⁵ efdalü’n-nâs
- 3234 Kimisi öldi bunlar kimi diridür
Kiminün yir kiminin gök yiridür
- 3235 Kaçan söz muhtelif düşse arada
Anı ırgürür ehl-i keşf murâda¹⁷⁹⁶
- 3236 Hudâ kim bir kişiye vire tevfiğ
Sen anı yirde gökde anla tahkîk
- 3237 [İÜ: 114b; L: 129a] Murâd evvel nebîlerden olur feyz
Velî şimdi velîlerden olur feyz
- 3238 Muhammed devrinün noksânı yokdur
Hem anun feyzinün hüsrânı yokdur
- 3239 Ki zîre¹⁷⁹⁷ yok anun kâyim-makâmı
Bununla ‘ömr-i ‘âlemdür tamâmı
- 3240 Çün Ahmed oldı hatmi enbiyânun
Bilün Mehdî oliser evliyânun

¹⁷⁹² İÜ: Belî

¹⁷⁹³ İÜ: evsâf ü cehdi

¹⁷⁹⁴ TTK: Ola

¹⁷⁹⁵ İÜ ve L: olur dir

¹⁷⁹⁶ İÜ ve L: İrürür ehl-i keşf anı murâda

¹⁷⁹⁷ L: zîrâ

3241 Çü gelmez Mehdî'den son evliyâ bir¹⁷⁹⁸

Velîler gitse 'âlemdür fenâ dir

3242 Ki zîre¹⁷⁹⁹ kat' olur feyzün yolu dir

Su gitse tîz sular î mân güli dir

3243 [TTK: 37a] Ki şimdi evliyâ irşâd iderler

O demde eşkıyâ ifsâd iderler

3244 Velîler şerhi irişdi tamâma

Halel virme Hudâyâ bu nizâma

3245 Dahı bir nice bin yıl sakla anı

Sana ne assısı var¹⁸⁰⁰ ne ziyânı

3246 Ziyân olmaya gerçi bozduğundan

Pes evvel ne assı kıldun düzdüğünden

3247 Varından assı yok yokdan ziyânun

Halel virme nizâmına cihânun

3248 Ki bunlarunladur dünyâ nizâmı

Bozulsa bozılur 'âlem tamâmı

3249 Yiğirmi beş yıla dek ya'lemüllâh

Bu nemat¹⁸⁰¹ üzre dutar bunları Allâh

[L: 129b] Ta'rîf¹⁸⁰²

3250 Bu araya irişdükde makâlât

İşidenlere geldi vecd ü hâlât

¹⁷⁹⁸ İÜ ve L: dir

¹⁷⁹⁹ L: zîrâ

¹⁸⁰⁰ İÜ: ne assı var; L: ne assı vardur

¹⁸⁰¹ İÜ'de bu kelimenin altında "kâ'ide" kelimesi not düşülmüştür.

¹⁸⁰² Bu başlık ve içerdiği beyitler (3250-3269 numaraları arası) TTK'da yoktur. Aşağıda geçecek olan "Ahvâl-i kıyâmet" başlığının içerdiği beyitler, İÜ ve L'de, bu başlık altında yer almaktadır.

- 3251 [İÜ: 115a] Meğer kim var idi bir kâmil insân
İşiydi her fakîre lutf ü ihsân
- 3252 Beğ idi ol çekerdi gürbüz alay
Musavver rûh idi hem tâ-ser-â-pây
- 3253 Hudâ virmişdi ana her kemâli
Kemâli bigi hem zîbâ cemâli
- 3254 ‘Ulûm-ı şer‘ içinde şöyle kâmil
‘Umûmen ‘ilm ile olmuşdi ‘âmil
- 3255 Hudâ-den idi hod dân ü sühan-ter
Firâset sâhibi hem kâr-perver
- 3256 ‘İbâdetde yoğ idi ana hemtâ
Fesâhatde kimesne dimedi lâ
- 3257 Sehâda Hâtem idi ma‘rifetde
Bulunmazdı nazîri bir sıfatda
- 3258 Doludı hâtırı hem ‘ilm ü hikmet
İder a‘lâ vü ednâ ana hidmet
- 3259 Kelâmı her kemâline mutâbık
Ze‘âmet şey’ değül sancağa lâyık
- 3260 Çün eylük oldu ana ‘âdet ü hû
Suya düşdi anı gark itmedi su
- 3261 Na‘am bir kişi kim bile İlâh’ı
Olur Hızır Nebî anun penâhı
- 3262 [L: 130a] Dem irdükde celâl-i Kibriyâ’dan
Geçer okı temürden atsa yaydan
- 3263 Zamân içre anun gibi kemân-keş
Nazîrin görmemişdi çarh-ı cân-keş

- 3264 Şecâ'atde yoğ idi hem nazîri
Basar meydâna girse nerre şîri
- 3265 Ele alsa kemânın atmağa tîr
Kocınur Nesr-i Tâyir bulımaz yir
- 3266 [İÜ: 115b] Ok atsa düşmene tekbîr iderdi
Beş-altı kişiye dek bir¹⁸⁰³ iderdi
- 3267 Ele yayın alub¹⁸⁰⁴ itse enîni
Dokuz çarhun delerdi kalkanını
- 3268 Murâd adı özidür mîr-i alay
Hudâ kılsun murâdâtını ber-cây
- 3269 Didi sözünden anlanur 'alâmet
Göz irimi yire gelmiş kıyâmet
- Ahvâl-i kıyâmet¹⁸⁰⁵
- 3270 Velî iy sâhib-i 'ilm-i bidâyet
Delîlün yok mıdur buna bir âyet
- 3271 Ne sorarsın didüm ol günü¹⁸⁰⁶ bana
Delîl oldı âyet-i emrullâh ana
- 3272 Değüldür mümkün illâ anı bilmek
Olur mı bir kılı yâ kırka dilmek
- 3273 Velî hikmet dilinden söyleyen râz
Bu denlü virdi ol hikmetden âvâz

¹⁸⁰³ İÜ: yir

¹⁸⁰⁴ İÜ: itse

¹⁸⁰⁵ Bu başlık sadece TTK'da bulunmaktadır.

¹⁸⁰⁶ TTK: ol günde

- 3274 Gel¹⁸⁰⁷ iy soran kıyâmetden delîli
Sakın yok yire azıtma sebîli
- 3275 Sahîh isnâd ile kimse delîlin
Dimedi bilimedi ay ü yılın¹⁸⁰⁸
- 3276 [L: 130b] Velî bir dürlü sorarsan ‘alâyim
Diyem bir nice ma‘kûl mülâyim
- 3277 [TTK: 37b] Diyem bir söz yine açgıl kulağın
Sakın dayanmasun yoldan ayağın¹⁸⁰⁹
- 3278 Bu sözi kimse işitmiş değüldür
Kimesne böyle iş itmiş değüldür
- 3279 Bu sözdür anlar isen gizlü esrâr
Cihânun âhirinden ol haberdâr
- 3280 Yakın olduğına iki ‘alâmet
Sahîh isnâd ile idem¹⁸¹⁰ hikâyet
- 3281 [İÜ: 116a] Biri bu kim bu eflâk ile encüm
Yiğirmi yıl idicek devr-i encüm
- 3282 Zuhâl’le Müşterî ider kırânı
Anun te’sîri ile anla anı
- 3283 İder bir fitne devrân âşikâre
Halel virür nizâm-ı rûzigâre
- 3284 Çü her burcda ideler bir kırânı
Hudâ göndere bir sâhib-kırânı

¹⁸⁰⁷ İÜ ve L: Ki

¹⁸⁰⁸ L’de 3274. beytin ikinci, 3275. beytin birinci mısralarıyla oluşturulan tek beyit vardır.

¹⁸⁰⁹ Bu beyit L’de yoktur.

¹⁸¹⁰ İÜ: ider

3285 İki yüz kırk yıl olur bu¹⁸¹¹ kırânât¹⁸¹²

Buna nâtık durur Kur'ân'da âyât

Ve kul câ'el-hakku ve zehaka'l-bâtılü inne'l-bâtîle kâne zehûkan¹⁸¹³

3286 İki yüz kırk yıl olıcak geliser

Cihân başdan başa anun oliser

3287 Kamu milk ü diyâr ü il ü iklîm

İdiserdür anı Hak ana teslîm

3288 Kadîmî¹⁸¹⁴ devlet ider inkılâbı

Gider yüzden kamu fitne hicâbı

3289 [L: 131a] Çü her bir burcda dörder kez¹⁸¹⁵ kırânı

İdeler anla iy sâhib-i ma'ânî¹⁸¹⁶

3290 Dokuz yüz yıl dahı altmış olur bu

Düşiser 'âleme bir ulu korhu

3291 Bir ulu vâkı'a kopar vehim-nâk

Görenler idiserdür yakalar çâk

3292 [TTK: 38a] Ola hem nesh-i¹⁸¹⁷ edyân ü şerâyi'

Cihânda dürlü dürlü çok vekâyi'

3293 Kamu tagyîr ola ahvâl-i 'âlem

Bu halkun işi ola ye's ü mâtem

¹⁸¹¹ TTK: bir

¹⁸¹² L: kırâyât

¹⁸¹³ Bu sûrh TTK'da yoktur.

¹⁸¹⁴ İÜ: Kadîm ü

¹⁸¹⁵ İÜ: burc dadur göz

¹⁸¹⁶ TTK: İdeler anda iy sâhib-i makâmı

¹⁸¹⁷ İÜ: fesh-i

- 3294 Düşiser alçağa nice ulular
Şaşıserdür kamu ‘akl ü bilüler¹⁸¹⁸
- 3295 [İÜ: 116b] Bu ‘âlem halkı olıser müşevveş
Suya gark ola yâhûd yaka ateş
- 3296 Diyelüm kim ne yıldadur bu hâlet
Ki böyle dutıser halkı melâlet¹⁸¹⁹
- 3297 Nebî’nün hicretinde bu ‘alâmât
Olubdı bu kırân ü işbu hâlât
- 3298 Bu dördünci kırân olmışdı ol dem
Ki basmış idi halkı ye’s ü mâtem¹⁸²⁰
- 3299 Nebî’nün hicretinden tâ bugüne
Kırânın itdi devrân döne döne¹⁸²¹
- 3300 Yine buldı bu dördünci kırânı
Zuhal’le Müşterî iderdi anı¹⁸²²
- 3301 Dokuz yüz kırka irişdükde Hicret
Gelürler burc-ı Delv’e eyle fikret¹⁸²³
- 3302 [L: 131b] İderler anda dördünci kırânı
Dokuz yüz kırk yıl olur anla anı¹⁸²⁴
- 3303 Dokuz yüz altmışa irişecek sâl
İşit kim n’olıserdür bunda ahvâl

¹⁸¹⁸ TTK: Şaşıser kamu ‘akl ile bilüler

¹⁸¹⁹ İÜ ve TTK: melâmet

¹⁸²⁰ 3298 ve 3299 arasında, İÜ’de tekrar edip L ve TTK’da olmayan şu ifadelerden oluşan bir beyit vardır: “Resûl’ün hicretinde bu ‘alâmât / Olubdı bu kırân ü işbu hâlât” 3297 ile neredeyse tamamen aynı olduğu için tenkitli metne alınmamıştır.

¹⁸²¹ TTK: gûne gûne

¹⁸²² İÜ ve L: Zuhal’le Müşterî ider kırânı

¹⁸²³ Bu TTK’da sayfanın yanına yazılmış ve sırası bilinsin diye noktalarla işaretlenmiştir.

¹⁸²⁴ Bu beyit TTK’da yoktur.

- 3304 İderler burc-ı Hût üzre kırânı
Bu dördünci kırânda anla anı
- 3305 Zuhal’le Müşterî ider cidâli
Bu halk dahı olur anun misâli
- 3306 Pes ol takdîrce iy şâhzâde
Yiğirmi yıl dahı kaldı arada
- 3307 Dahı yiğirmi yılda iy birâder
Girîzânında ferzendân-ı mâder¹⁸²⁵
- 3308 Okıdun ise Kur’ân’ı sahîhî¹⁸²⁶
Yefirru’l-mer’ü yevme min ahîhi¹⁸²⁷
- 3309 [İÜ: 117a; TTK: 38b] Olur ol yılda¹⁸²⁸ zıkr olan ‘alâmet
Sahîh isnâd ile budur rivâyet
- Der-fazîlet-i Hızır ve İlyâs ‘aleyhimâsselâm¹⁸²⁹
- 3310 Biri dahı delîlün Hızır-ı Zinde
Yürür İlyâs ile ol yiryüzinde
- 3311 Biri deryâdadur biri karada¹⁸³⁰
İrer her kişi bunlardan murâda
- 3312 Denizde Hızır olur karada İlyâs
Bulardur şimdi bilgil efdalü’n-nâs
- 3313 İder birbirine hidmet ikâmet
Namâza biri birine imâmet

¹⁸²⁵ L’de bu mısra, Türkçe anlam verilemeyecek şekilde şöyle yazılmıştır: کریزانند فرزاندن زماندر

¹⁸²⁶ İÜ: Okıdunsa Kur’ân’ı sen sahîhî

¹⁸²⁷ Kuran-ı Kerim, 80/34. Ayetin doğrusu: “Yevme yefirru’l-mer’ü min ahîhi”dir. Bkz. *Feyzü’l-Furkân*, syf. 585.

¹⁸²⁸ TTK: ilde

¹⁸²⁹ Bu başlık ve içerdiği beyitler L’de yoktur.

¹⁸³⁰ İÜ: kuruda

- 3314 İderler halka hayr ile du‘âlar
Namâz içre dahı dürlü senâlar¹⁸³¹
- 3315 Var anların çok ashâb-ı güzîni
Mükâşiflerdür anlarlar sözini
- 3316 Dedesi ‘ammîsidür¹⁸³² Hızr’un İlyâs
İder hidmet ana Hızr ü¹⁸³³ kamu nâs
- 3317 İder kutb ile evtâd ana hidmet
Çü lâyıkdur iderler dürlü hürmet
- 3318 Uzun boyludur İlyâs alnı büyük
Vakâr ehli komaz boynında ol¹⁸³⁴ yük
- 3319 Sözi söyleyicek az söyler ü öz
‘Ulûm ü ma‘rifet heybetlü gürbüz
- 3320 Murâkıb hem dölek sâhib-i kerâmet
İder sünnetleri görgülü ri‘âyet
- 3321 Uyar fi‘liyle şer‘-i Mustafâ’ya
Dutar sünnetlerin irer safâya
- 3322 İkisi Hızr ile bu halkı da‘vet
İderler emr-i şer‘a dürlü hürmet
- 3323 [İÜ: 117b] Bu şer‘-i Mustafâ’dan yana dâyim
Sürüb halkı dururlar şöyle kâyim
- 3324 [TTK: 39a] Evâmirden nevâhîden irince
Ri‘âyetler iderler heb¹⁸³⁵ yirince

¹⁸³¹ TTK’da 3313 ve 3314 numaralı beyitler bir arada bulunmaz; onun yerine 3313. beytin birinci mısraının büyük kısmı ve 3314. beytin ikinci mısraıyla oluşturulan bir beyit mevcuttur: “İder birbirine hidmet edâlar / Namâz içre dahı dürlü senâlar”

¹⁸³² İÜ: ‘ammûsıdur

¹⁸³³ TTK: ana Hızr’a

¹⁸³⁴ İÜ: o

- 3325 Tarîk-i Mustafâ'dan özge izin
Komazlar basmağa dûnın 'azîzin¹⁸³⁶
- 3326 Bularun varlığına her kim inkâr
İderse özge câhildür dil-efgâr
- 3327 Dahı her kim değül peygamber anlar
Diyenler pîr ola yâhûd cüvânlar¹⁸³⁷
- 3328 Tenâkuz¹⁸³⁸ ola diyü hâl-i¹⁸³⁹ ümmet
Ki ya'nî nakz¹⁸⁴⁰ olur hatm-i nübüvvet
- 3329 Bunı fikr eyleyen nâsun kimidür
Dimez bunı şular kim âdemîdür
- 3330 Bulara inmedi suhuf ü risâlet
Nebîlerdür velî kılmadı da'vet
- 3331 Velî¹⁸⁴¹ irşâd iderler mü'minîne
Mu'âvindür bular İslâm dînine¹⁸⁴²
- 3332 Dahı bunlar bu zâhir halk ile hem
Musâhib oldılar vallâhü¹⁸⁴³ A'lem
- 3333 Dahı Mümşâd-ı Deynûr ile Sâhib¹⁸⁴⁴
Cüneyd 'asrında oldılar musâhib

¹⁸³⁵ TTK: her

¹⁸³⁶ Bu beyit TTK'da yoktur.

¹⁸³⁷ İÜ: Var ise pîr olanlar yâ cüvânlar

¹⁸³⁸ TTK: Tenâkus

¹⁸³⁹ İÜ: hall-i

¹⁸⁴⁰ TTK: naks

¹⁸⁴¹ İÜ: Belî

¹⁸⁴² İÜ: dîne

¹⁸⁴³ İÜ: Allâhü

¹⁸⁴⁴ İÜ: Dahı Mümşâd-ı Deynûr bile Sâhib

- 3334 Risâlet hazreti dahı görübdür
Ki Hızr'ı hasteye çok gönderübdür
- 3335 Devâ iderdi her dürlü marîze
Bilürsin haste sormakdur fârîza
- 3336 Eli açık durur hulkı güzeldür¹⁸⁴⁵
Ledün 'ilmin viren ol Lem-Yezel'dür
- 3337 Katı şefkatlüdür halk üzre¹⁸⁴⁶ hâli
Bilür hem yirde olan gizlü mâli
- 3338 [İÜ: 118a] Güzel donlardan ider çok 'atâyı
Bilen oldur bu 'ilm-i kîmyâyı
- 3339 Kerâmetle ana bildürdi Allâh
Yola dönderdi ol hem bunca gümrâh¹⁸⁴⁷
- 3340 [TTK: 39b] Dahı katında var hem çâr-deh ashâb¹⁸⁴⁸
Ana hidmet iderler olub ahbâb
- 3341 Bu yiryüzinde anlar dahı seyyâh
Olub yürür bular bâ-emr-i Fettâh
- 3342 Var anlarda dahı dürlü kerâmet
İderler âşikâre çok 'alâmet
- 3343 Olur abdâllar hâlinde anlar
Değül torlak ıshık yâhûd çobânlar¹⁸⁴⁹
- 3344 Ricâlû'l-gâybün¹⁸⁵⁰ bir fırkasıdur
Sen anı sanma tâc ü hırkasıdur¹⁸⁵¹

¹⁸⁴⁵ TTK: gözedür

¹⁸⁴⁶ İÜ: halka öz

¹⁸⁴⁷ İÜ: Yola dönderdi ol iy nice gümrâh

¹⁸⁴⁸ İÜ: Dahı katında var durur on ashâb

¹⁸⁴⁹ İÜ: Değül Torlak ü Işık yâ çobânlar

- 3345 Hem itmişdür nice kerre te'ehhül
İder evlâdı kesretten te'emmül
- 3346 Eğerçi oldu andan hem çok evlâd¹⁸⁵²
Ve lâkin şimdi anlardandur âzâd
- 3347 Kamusı getdiler Hak rahmetine
Safâsı değmez imiş zahmetine
- 3348 İki yüz yıl yidi ay hem olubdur¹⁸⁵³
Te'ehhül itmesinden vaz gelübdür
- 3349 Son oğlu kim cihân milkine geldi
Yaşı altmış yaşında iken öldi¹⁸⁵⁴
- 3350 Anı bilmezdi evlâd ile evzâc
Değüldi kimseye evlense muhtâc
- 3351 Nikâh itdükde dirdi sırr eşiyem
Ki mağribden¹⁸⁵⁵ gelürem bir kişiyem
- 3352 Kaçan kim bir kişiden alsa mîrâs
Virürdi müstehakka olub îrâs
- 3353 [İÜ: 118b] Husûmet ider idi halk ile ol
Görürlerdi anun sözini ma'kûl¹⁸⁵⁶
- 3354 Satu bâzâr iderdi ol meh ü sâl
Olub alur¹⁸⁵⁷ satardı halka dellâl

¹⁸⁵⁰ TTK: Ricâl-i gâybün

¹⁸⁵¹ TTK: Sen anı sanma ki tâc hırkasıdur

¹⁸⁵² TTK: Eğerçi oldu andan çok çok evlâd

¹⁸⁵³ İÜ: İki yüz yıl ü yidi ay olubdur

¹⁸⁵⁴ İÜ: Yaşadı altmış yaşında öldi

¹⁸⁵⁵ TTK: mağribem

¹⁸⁵⁶ TTK: makbûl

¹⁸⁵⁷ TTK: alub

3355 [TTK: 40a] ‘Arafât’da varub dahı Minâ’da

Bu işi ider idi ol arada

3356 Yimesi içmesi az olur anun

Ki irmişdür ana ‘avnı Hudâ’nun

3357 Sever ol işidicek görgülü âvâz

Semâ’da ciddi var itse ser-âgâz

3358 Dem olur kim olurdu ‘aklı mağlûb

Özine gelmez idi ursalar çûb

3359 Yatur bir gice bir gün şöyle hayrân

Ne yir içer ne kılur taşra seyrân

3360 Var anda¹⁸⁵⁸ çok kerâmetler garâyib

Dahı dürlü ‘alâmetler ‘acâyib

3361 Ki olmuşdur kamusu ana mahsûs

Eyü fikr eylegil cem‘ eyleyüb us¹⁸⁵⁹

3362 ‘Acem’ dendür sorarsan asl ü fer‘i¹⁸⁶⁰

Dutar muhkem hem ol ahkâm-ı şer‘i

3363 İki fersah yir ol Şîrâz’dan¹⁸⁶¹ öte

Doğar ol gün ki dirler yevm-i fûrte¹⁸⁶²

3364 Mübârek sâ‘at içinde cihâna

Getürmişdi¹⁸⁶³ buları ata ana

3365 Doğar bir gicede¹⁸⁶⁴ İskender ile

Ne baht ol kim sa‘âdetler virile

¹⁸⁵⁸ İÜ: anun

¹⁸⁵⁹ İÜ: Eyü fikr eyleyüb cem‘ eylegil us

¹⁸⁶⁰ TTK: aslı fer‘i

¹⁸⁶¹ İÜ: Şîrâz’dan

¹⁸⁶² TTK: kûte

¹⁸⁶³ İÜ: Getürmişdür

3366 İkisi bile girdi zulümâta

Velî Hızır uğradı âb-ı hayâta

3367 Ne denlü cehd iderse bu fenâda

Yimez kişi nasîbinden ziyâde

3368 [İÜ: 119a] Du‘â Hızır’un dilinde şöyle cârî¹⁸⁶⁵

Olubdur dâyimâ bâ-emr-i Bârî

Yâ Hayyü yâ Kayyûmü yâ lâ ilâhe illâ ente es’elûke en yühyî [TTK: 40b] kulûbinâ

bi-nûri ma‘rifetike ebeden¹⁸⁶⁶

3369 Dahî Hızır ile kutb-ı ashâb ile

Bular kılur namâzı cümle bile

3370 Muhammed ibn-i İdrîs mezhebinde

İmâm-ı Şâfi‘î oldur deminde

3371 Dahî işit bu sözi ittifâkı

İki deveci iderler nifâkı

3372 İkisi birbirin taş ile urur

Hızır anda aralamağa varur

3373 Dokınur başına Hızır’un çü bir taş

Medîne içre olmuşdur bu savaş

3374 Şişer başı sovukdan yatur üç ay

Cerâhatler akar andan ser-â-pây

3375 Bu sözde eylediler ittifâkı

Gerekse dut sözüm¹⁸⁶⁷ gerekse kakı

¹⁸⁶⁴ İÜ: gice

¹⁸⁶⁵ İÜ: Ve Hızır’un bu du‘â dilinde cârî

¹⁸⁶⁶ İÜ: Yâ Hayyü yâ Kayyûmü yâ lâ ilâhe illâ ente es’elûke en yühyî kalbî bi-nûri ma‘rifetike. Bu sûrh L’de yoktur.

¹⁸⁶⁷ İÜ: Gerekse söğ bana

- 3376 Diyeceğüm budur¹⁸⁶⁸ hem ol nebînün
Yenilenür dişi sankim sabînün
- 3377 Kavî olur dahı a‘zâsı anun
Nitekim kırk yaşında bir cüvânun
- 3378 Nebîden ön çü her beş yüz yılında
Yenilerdi dişin ol Hızır-ı zinde
- 3379 Nebî’den sonra yüz yiğirmide bir
Yeniler dişlerin bâ-emr-i takdîr¹⁸⁶⁹
- 3380 Ki her fitne zamânında dişini
Yeniler anla takdîrün işini
- 3381 Yeniletse¹⁸⁷⁰ dişi bu halk-ı ‘âlem
Refâhiyyet bulur Allâhü A‘lem
- 3382 [İÜ: 119b] Olur tâze umûr-ı şer‘ ü ahkâm
Bulur ‘âlemler anda fırsat ü kâm
- 3383 [TTK: 41a] Sürilür¹⁸⁷¹ nehy-i münker emr-i ma‘rûf
Yuyılır zulm ü fitne şâl olur sûf¹⁸⁷²
- 3384 Döner ‘âlem yine bir özge hâle
Ola bu halk-ı ‘âlem gark mâle
- 3385 Yidi kez hicretinden hak Resûl’ün
Yenilendi dişi ‘akl ile bulun
- 3386 Sekiz¹⁸⁷³ yüz kırka irişdükde hicret
Yidinci kez yenilendi zi ‘ibret

¹⁸⁶⁸ İÜ: Diyeceğümdür

¹⁸⁶⁹ İÜ: bi-emri takdîr

¹⁸⁷⁰ TTK: Yenilense

¹⁸⁷¹ İÜ: Sürilüb

¹⁸⁷² İÜ: Buyılır zulm ü fitne şâl olur huf

- 3387 Dokuz yüz kırka irişdi çü târîh¹⁸⁷⁴
Yiğirmi yıl gerek dahı tevârîh
- 3388 Dokuz yüz altmışa irişicek sâl
Olur evvelki gibi¹⁸⁷⁵ yine ahvâl
- 3389 Kopıser fitnesi âhir zamânun
Yenilenür yine¹⁸⁷⁶ hâli cihânun
- 3390 Mutâbık düşdi çün iki delîlüm¹⁸⁷⁷
Hudâ senden yana göster sebîlüm
- 3391 Dahı eşrât-ı sâ‘atden ‘alâmet
Diyelüm bir nice dürlü rivâyet
- 3392 Kasabât ü bilâd içre mesâcid
Çok olmak bu ‘alâmetdür meşâhid
- 3393 Husûsan bu zamânda oldu meşhûr
Mesâcidden bilâd ü şehr ma‘mûr
- 3394 Bilürsin mescidün mîldür fenâsı
Bu dem bir mîlde on mescid binâsı
- 3395 Biri eşrât-ı sâ‘atden ‘alâmet
Budur fikr eyleyen bulur selâmet
- 3396 Dahı olmamak ehl-i ‘ilme hürmet
Ekâbir katına vardukda ‘izzet
- 3397 [İÜ: 120a] Kuzât ile müderrisîne kat‘â
Kerem kılmaz kerîm olanlar aslâ

¹⁸⁷³ TTK: Dokuz

¹⁸⁷⁴ İÜ: rîh

¹⁸⁷⁵ İÜ: bigi

¹⁸⁷⁶ İÜ: girü

¹⁸⁷⁷ İÜ: çün delîlüm

3398 [TTK: 41b] Çalınsa nây ü def çeng ü çegâne

Kulak dutarlar ana sâdıkâne

3399 Okunsa ‘ilm-i dînden¹⁸⁷⁸ bin varak-ı ter

Dutarlar hâk ü seng ile berâber

3400 Okunursa ehâdîs ü tefâsîr

Kulak dutmaz esâgîr ne ekâbîr

3401 Birinün olsa bir ednâ günâhı

Getürmedin yüzine bir güvâhı

3402 Asarlar bunları niteki sârık

Dimez okur magârib¹⁸⁷⁹ yâ meşârık

3403 Kişi gerçi hatâsuz olmak olmaz

Velî¹⁸⁸⁰ bunlara inez¹⁸⁸¹ kıymak olmaz

3404 Çün ola ehl-i ‘ilme bu hakâret

Kıyâmetden bu yetmez mi işâret

Kâle’n-Nebıyyü sallellehü ‘aleyhi ve sellem: “‘Ulemâ’ü ümmetî ke-enbiyâ’i Benî İsrâ’îli”¹⁸⁸²

3405 Zihî kalduk zihî âhir zamâna

Çıkıser dîn ‘ilimi âsumâna

3406 Hem olmak çok ölenler memleketde

Mefâ cân¹⁸⁸³ ölümi dürlü sıfatda

¹⁸⁷⁸ TTK: ledün

¹⁸⁷⁹ L’de bu kelime bir harfi eksik olmak üzere مغاب şeklinde yazılmıştır.

¹⁸⁸⁰ İÜ: Veyâ

¹⁸⁸¹ TTK: iken

¹⁸⁸² TTK: Kâle ‘aleyhisselâm: “‘Ulemâ’i ümmetî ke-enbiyâ’i Benî İsrâ’îli”. Bu sûrh L’de yoktur.

¹⁸⁸³ TTK: Mefâ câ’

- 3407 Gice yatan sabâha çıkmaya sağ
Ağırlık düşe halka çün kara dağ
- 3408 İdeler yok yire her yirde bin kan
Günehsüz uçrılar¹⁸⁸⁴ iy nice cân
- 3409 Ola halk içre çok dürlü fitenler¹⁸⁸⁵
Yata her bir sokakda baş ü tenler
- 3410 Ola halkun işi telbîs ü tezvîr
Hem ala birbirinün ayağın dir
- 3411 [İÜ: 120b] Kazalar biri birinün kuyusın¹⁸⁸⁶
Yimezler dîn ü îmânun kayusın
- 3412 [TTK: 42a] Diler biri birinden artura mâl
Gice gündüz ola bu fikr ü âmâl
- 3413 Biri birini görüb zer libâsa
Düşine la‘l ile¹⁸⁸⁷ gevher libâsa
- 3414 Olalar zînet-i dünyâyâ meftûn
Hakikat kalmaya halk ola magbûn
- 3415 Oğul atasına kılmaya hürmet
Ata hem oğluna rıfk ile şefkat
- 3416 İşi halkun hasedle kibr ile kîn
Götürüle aradan resm ü âyîn
- 3417 Re‘âyânun ola hâli dige-gûn¹⁸⁸⁸
‘Avânun zâlimün Rafz’un ola gün

¹⁸⁸⁴ İÜ: öldüreler

¹⁸⁸⁵ TTK’daki metinde bu mısra “Ola halk yâhûd çok dürlü fitenler” şeklinde iken, sah kaydında “Ola halk arasında çok fitenler” şeklindedir.

¹⁸⁸⁶ İÜ: Kaza biri birisinün kuyusın

¹⁸⁸⁷ İÜ: Düşüne ehl ile [?]

¹⁸⁸⁸ İÜ: katı dîn

- 3418 Zamâne mîri sultândan bulub yüz
Re‘âyâ mâlın alub ola gürbüz
- 3419 Bular fark itmeye hill ü harâmı
Helâlden datlurak yirler harâmı
- 3420 Kuzât icrâ-yı¹⁸⁸⁹ ahkâm itmez ola
Olar şer‘ üzre ibrâm¹⁸⁹⁰ itmez ola
- 3421 Çü beğler yüz bula erkânlarından
Bular bîzâr olalar cânlarından
- 3422 Ne kâdîlık idebileler anlar
Ne terk idüb gidebileler anlar
- 3423 Za‘îf ola umûr-ı dîn-i İslâm
Musahhar olmayıser ayruk aklâm
- 3424 Zamân ide bu yüzden istidâret
Varurak bozula milk ü ‘imâret¹⁸⁹¹
- 3425 Kavânîn götürüle resm ü ‘âdet
Nuhûset dola kalmaya sa‘âdet¹⁸⁹²
- 3426 [İÜ: 121a] Mürüvvet kalmaya ancak kala mür
Şekâvetden cefâdan bu cihân pür
- 3427 [TTK: 42b] Sehâ didüklerinün adı kala
Ola her kişi bir derde havâle
- 3428 Ola başı kayusu her kişinün
Ola fikrinde evlâdun eşinün

¹⁸⁸⁹ İÜ: Kuzât içre

¹⁸⁹⁰ TTK: ârâm

¹⁸⁹¹ TTK: Zamân ide bu yüzden istidârât / Varurak bula milk ü ‘imârât

¹⁸⁹² TTK: Kavânîn götürüle resm ü âyîn / Nuhûset dola kalmaya su‘âdın

- 3429 Olalar fikretinde kibr ü kînün
Ferâmûş ola nâmı ‘ilm-i dînün
- 3430 Okunmaya usûl-ı fikh¹⁸⁹³ ü evrâd
Götürüle cihândan ‘adl ile dâd
- 3431 Çü İslâm’un döne râyâtı dûna
Belâlar gele halka döne döne
- 3432 Ola bir pâdişâh devrinde bu kâr
Kamu ‘ömrinde olmaya sitem-kâr¹⁸⁹⁴
- 3433 Vezîrine idüben i‘timâdı
Ol ide dâyimâ fitne fesâdı
- 3434 Mukayyed¹⁸⁹⁵ olmaya kiçi uluya
Alu¹⁸⁹⁶ ayakda kala arkaluya
- 3435 ‘Înâyet ideler erkân ü evzâr
Ulular hâk-i pâda hor ü nâ-çâr¹⁸⁹⁷
- 3436 İdeler ol vezîre key ri‘âyet
Ululayub dil ü cândan be-gâyet
- 3437 Şu denlü ideler iclâl ü ta‘zîm
Anı sultân bileler yidi iklîm
- 3438 Umûr-ı saltanat anun elinde
Ol ola rûz ü şeb¹⁸⁹⁸ halkun dilinde
- 3439 Şu denlü bula istiklâl ü bahtı
Ola dünyâ dolusu genc ü rahtı

¹⁸⁹³ TTK: usûl-ı vefk

¹⁸⁹⁴ TTK: dil-efkâr

¹⁸⁹⁵ İÜ: Mukadder

¹⁸⁹⁶ TTK: Ulu

¹⁸⁹⁷ İÜ: Alurlar hâk-pâre hor ü nâçâr

¹⁸⁹⁸ İÜ: Ola rûz ü şeb

- 3440 Çün ire saltanat anda kemâle
Son ucu mevt ola ana havâle
- 3441 [İÜ: 121b] Çü sultân katl ide eliyle anı
Belürmeye anun nâm ü nişânı
- 3442 [TTK: 43a] Kala sultân Mahmûd ile Ayas
Ferahda oliser bu cümle-i nâs
- 3443 Zamânında zuhûr ide ‘adâlet
Gönüle¹⁸⁹⁹ bid‘at ü zulm ü dalâlet
- 3444 Koyun kurd ile sahrâda yürüye
Bin olsa biri girmeye sürüye
- 3445 ‘Adâletde değül Nûşînrevân şey
Fesâd ü fitne tomarın ide tay
- 3446 Sehâvetde denî Hâtem Nerîmân
Fesâhatde kanı Hassân ü Selmân¹⁹⁰⁰
- 3447 Çü her şey bula ‘ilm ile kemâli
Kemâline mukârinden zevâli¹⁹⁰¹
- 3448 Biraz müddet bu resme sürile kâm
Pes andan sonra döne şer‘ ü ahkâm
- 3449 İde halk birbirine harbe ikdâm
Zuhûr ide fesâd ü fitne eskâm
- 3450 Şu denlü harb ola vü döküle dem¹⁹⁰²
Yakın ola dükene nesl-i Âdem

Kelime-i çend ez-hikmet¹⁹⁰³

¹⁸⁹⁹ TTK: Götürüle

¹⁹⁰⁰ İÜ: Hassân ü Süleymân

¹⁹⁰¹ TTK: Kemâline muârindendür zevâli

¹⁹⁰² İÜ: dâm

- 3451 Pes andan sonra idem bir hikâyet
Aristo'dan kalubdur bu rivâyet
- 3452 Dimiş hikmet tarîkince bu râzı
İşit n'eyler cihâna Bî-Niyâz'ı
- 3453 Kamu eşyâya 'ömr oldukda takdîr¹⁹⁰⁴
Cihânun dahı 'ömrin kıldı tahrîr¹⁹⁰⁵
- 3454 Çü devr ider nücûmı âsumânun
Yidi bin yıl olur 'ömri cihânun
- 3455 [İÜ: 122a] İrişdi 'ömri âhir menziline
Kimesne bilmedi ay ü yılı ne
- 3456 [TTK: 43b] Anun çün şimdi gâyet köhnedi
Olur nitekim bir karı kongadı¹⁹⁰⁶
- 3457 Bu dağlar kim kolıdur kimi dizidür
Kimi başı kimisi omuzıdur
- 3458 Bükülmışdür bili dönmiş kemâna
Hoş eskitmiş anı devr-i zamâne
- 3459 Cihânun hâki gitdi taşı kaldı
Eridi lâşı kurı¹⁹⁰⁷ başı kaldı
- 3460 Yenilenmek diler devr-i zamâne
Anı gören¹⁹⁰⁸ 'arûsı tâze sana
- 3461 Her encüm çarh ile devr itse bin yıl
Yididür 'ömri oldı yidi bin yıl

¹⁹⁰³ Bu başlık ve içerdiği beyitler L'de yoktur.

¹⁹⁰⁴ L: tahrîr

¹⁹⁰⁵ L: takrîr

¹⁹⁰⁶ TTK: Anun çün şimdi gâyet köhnedi vay / Olubdur nitekim bir karı konkay

¹⁹⁰⁷ İÜ: kuru

¹⁹⁰⁸ İÜ: görüb

- 3462 Yidi bin kılınca¹⁹⁰⁹ çarh deverân
Olur elbette¹⁹¹⁰ deyr-i ‘âlemde tûfân
- 3463 Suya gark olıserdür bunda mahlûk
Cihânun cümle varı olıser¹⁹¹¹ yok
- 3464 Bu heybetden yir ile gök iniler
Girü mahlûkını ol Hak yeniler
- 3465 Bu sözi bil kim¹⁹¹² Hak Kur’ân’da didi
Okıdunsa lefî halkin cedîd¹⁹¹³,¹⁹¹⁴
- 3466 Murâdı halka göstermek celâlin
Girü ‘arz ide lutf ile cemâlin
- 3467 Nitekim kaldı Âdem’den ezel dir
Bu tûfânı Hudâ-yı Lem-Yezel dir
- 3468 Girü ol demden oldı yidi bin yıl
Dahı otuz sekiz yıl anla vü bil
- 3469 Ve lâkin Ca‘fer-i Sâdık dimişdür
Yidi yıl henüz bil olmamışdur¹⁹¹⁵
- 3470 [İÜ: 122b] Anun kavlinde kırk beş yıl dahı var
Velîler sözi hakdur iy vefâ-dâr
- 3471 [TTK: 44a] Yidi bin yılda bir didi Aristo
Cihân ol dem dolar başdan başa su

¹⁹⁰⁹ İÜ: kılıcak

¹⁹¹⁰ TTK: elbette de

¹⁹¹¹ TTK: oluser

¹⁹¹² TTK: bil ki

¹⁹¹³ Kuran-ı Kerim, 13/5, 32/10; 34/7. Bkz. *Feyzü’l-Furkân*, syf. 248, 414, 427.

¹⁹¹⁴ TTK: Okıdun ise hem halkin cedîd’i

¹⁹¹⁵ Bu mısram bir kelime ilavesiyle, “Yidi bin yıl henüz bil olmamışdur” şeklinde olması anlam ve vezin açısından daha uygun olacaktır.

- 3472 Sebeb budur ki eflâkûn bürûcû
Birinün gâyet a‘lâdur ‘urûcû
- 3473 Felekde bir derece yok andan a‘lâ
Kamudan yüce kılmış Rabb-i Mevlâ
- 3474 Yidi bin yıl irişdükde tamâma
Çıkar gün varur o a‘lâ makâma
- 3475 Çü yildür mıknâtîsi¹⁹¹⁶ datlu sunun
Olubdur gün dahı hem acı sunun
- 3476 Güneş çün çıka ol a‘lâ bürûca
Denizler dahı başlarlar hurûca
- 3477 Güneş gâyetde uzun olduğı gün
Kebîse yili oldukda dige-gûn
- 3478 Düşer halk üstine havf ile heybet
Bunı böyle dimişdür ehl-i hey’et¹⁹¹⁷
- 3479 Taşub deryâ gün ardınca yürıye
Cihânun yir olan yirin bürıye¹⁹¹⁸
- 3480 O dem bahrün yiri berr ola kala
Döne ‘âlem yine bir dürlü¹⁹¹⁹ hâle
- 3481 Cihânun bahri berri oldukda pür-su
Kamu gark oluben ‘âlem dolar su
- 3482 Girü Şems ider ol dem inkılâbı
Şimâl etrâfına salar nikâbı

¹⁹¹⁶ İÜ: Çü mıknâtîsi yildür

¹⁹¹⁷ İÜ: heybet

¹⁹¹⁸ İÜ: Cihânun berr olan yirin yiriye

¹⁹¹⁹ İÜ: özge

- 3483 Kısaldukça gün uzadukça¹⁹²⁰ leyli
Şimâl etrâfına heb ola meyli
- 3484 Nitekim Âdem ü Havvâ'dan evvel
Şimâline gün olmuş idi münzel
- 3485 [İÜ: 123a] Bu çarhı kim görürsin mest ü hayrân
İder her yidi binde böyle seyrân
- 3486 [TTK: 44b] Döner gün geh¹⁹²¹ cenûba geh şimâle
Kimesne vâkîf olmadı bu hâle

Mesnevî ez-hikmet-i 'aceb¹⁹²²

- 3487 Gör pesîn ola bir 'âkil hekîmi¹⁹²³
Düşer bir tahtaya hâk-i remîmi
- 3488 Kılur ol hâki pür-nakş ü nigâr ol
Kamu yirlü yirinde âşikâr ol
- 3489 Nücûm ü hem bürûc ü dokuz eflâk
Kamusın¹⁹²⁴ yazar ol üstâd ber-hâk
- 3490 Bulur çün matlabın maksûdın andan
Kamu nahsını vü mes'ûdın andan
- 3491 Çü bildi nahsı vü sa'dı¹⁹²⁵ tamâmı
Gözet n'eyler bu hâke ol hümâmı
- 3492 Dutar bir kûşesinden tahtayı pîç
Getürüb dökdi hâki hîç olur hîç

¹⁹²⁰ İÜ: uzandukça

¹⁹²¹ İÜ: gâh

¹⁹²² İÜ: Mesel ez-hikmet. Bu başlık ve içerdiği beyitler L'de yoktur.

¹⁹²³ TTK: Göre misin nice 'âkil hekîmi

¹⁹²⁴ İÜ: Kamu

¹⁹²⁵ İÜ: sa'ad ü nahsı

3493 Bilürsin çün ne lâzım ana takrîr
Kişi her köhneden kim tîz olur sîr¹⁹²⁶

3494 Dimişler bûy-ı gül hoş geldi câna
Çü kokdılar bırakdılar yabâna¹⁹²⁷

3495 Çü tahta döndi nakş ü hâk olur hîç
Ne hâsıl olıserdür hîçden hîç

3496 Cihânun hîçdendür ibtidâsı
Girü hîç olıserdür intihâsı

3497 Öni yokdur sonı yokdur cihânun
Budur hâli zemîn ü âsumânun

3498 Bekâ lâıyk durur ol Pâdişâh’a
Kadîm ü Kâdir ü Hayy ü İlâh’a

[İÜ: 123b] Mesnevî¹⁹²⁸

3499 [TTK: 45a] Eğerçi böyle dimiş ehl-i hikmet
Hakîkince bilen Hak’dur hakîkat

3500 Nedür maksûdı dönmekden bu eflâk¹⁹²⁹
Neden kâıim durur bu merkez-i hâk

3501 Murâd özündür iy zât-ı mutahher
Bulunmaz bir sadefde nice gevher

3502 Çü sen bu kâ’inâtun zübdesisin
Bil imdi Pâk Zât’un sen nesisin

¹⁹²⁶ İÜ: kim olur tîz sîr

¹⁹²⁷ İÜ: yâbâna

¹⁹²⁸ Bu başlık ve içerdığı beyitler L’de yoktur.

¹⁹²⁹ İÜ: eflâkûn

- 3503 Özün mazhar bilürsen Pâk Zât’a
Hakk’a döngil kafâ ur kâyinâta
- 3504 Nitekim sen senün¹⁹³⁰ ile bilesin
Sakın sanma Hakk’ı sen de bulasın
- 3505 Bugün yârin bulan yarın bulur yâr
Bugün yârin bulmayan yiri nâr¹⁹³¹
- 3506 Koyalum kâyinâtun vâsf-ı hâlin
Değül mümkün kişi bilmek me’âlin
- 3507 Dükenmez söyler isen nice bin yıl
Yararsan¹⁹³² dikkat ile kılı kırk bil
- 3508 Anun ‘ilminde kâsır şeyh ile şâb
Bunı bildürmedi bir ferde Vehhâb
- 3509 Bilenler dahı ‘acze itdi¹⁹³³ ikrâr
İdemez zerreden bir şemme izhâr
- 3510 Eğer şerh eyler isem fâş olur râz
Bu hikmet sözlerinden giçelüm¹⁹³⁴ vaz
- 3511 Yine sultân gazâsından diyem söz
Sözi hatm idelüm kim irdi Nevrûz
- 3512 Bi-hamdillâh ki irişdük bahâra
Benefşe sünbül ü gül lâle-zâra
- 3513 [İÜ: 124a] Dimek söz yeğ durunca kişi işsüz
Ölümden kalmazsa yüreğüm ıssuz

¹⁹³⁰ TTK: senin ile

¹⁹³¹ TTK: yar

¹⁹³² TTK: Yazarsak

¹⁹³³ İÜ: itdi ‘acze

¹⁹³⁴ İÜ: geçeler

- 3514 Eğer üç gün Hudâ virürse ruhsat
Kitâbun itmâmına bulam fursat
- 3515 Hudâ nice üç gün bir nefesden
Nice bülbül uçurursın kafesden¹⁹³⁵

Gazâ-yı Biç¹⁹³⁶

- 3516 Diyim ta‘cîl komayam anı gice
Nice Sultân Süleymân getdi Bic’e
- 3517 Budun’dan getdüğinden sonra sultân
Gelüb Erdel biği dutmışdı evtân
- 3518 [L: 118a] Anı ma‘mûr idüb tahta oturdı
Aradan bid‘at ü zulmi götürdi
- 3519 Alaman Nemçe mîri çün işitdi
Gözin açub tama‘ dişin işitdi
- 3520 Ana dâmâd olubdı Kırâl Laloş¹⁹³⁷
Bu işde fikr idüb cem‘ eyledi hûş
- 3521 Didi kanda durur¹⁹³⁸ ol ne kişidür
Kim anun bu edebsüzlik işidür
- 3522 [TTK: 101b] Benüm kızumdı Laloş’un¹⁹³⁹ helâli
Neden kabz ide ol¹⁹⁴⁰ bu milk ü mâli
- 3523 Çeri cem‘ eyledi oldı berâber
Kaçar¹⁹⁴¹ Erdel olur ol milke server

¹⁹³⁵ 3511-3515 numaraları arasındaki beyitler L ve TTK’da yoktur.

¹⁹³⁶ İÜ: Gazâ-yı Beç

¹⁹³⁷ İÜ: Ana dâmâd olubdı Kırâl Laoş; TTK: Ana dime didi Kırâl Laloş

¹⁹³⁸ İÜ: kandandur; L: kandan durur

¹⁹³⁹ İÜ: Laoş’un; TTK: Laş’un

¹⁹⁴⁰ TTK: Neden kabz eyledi

- 3524 Hisârı kıldı ma‘mûr illerini
Alub kabz eyledi heb¹⁹⁴² dillerini
- 3525 Alaman mîri çünkim tahta geçdi
Oturub bir nice gün yidi içdi
- 3526 Viribir hana elçi mîr-i Erdel
Budun şehrini bana alıvir gel
- 3527 [İÜ: 124b] Murâdunca sana virem harâcı
Koma kim gayra kılâm ihtiyâcı¹⁹⁴³
- 3528 Sen evvel Üngürüs’e pençe urdun¹⁹⁴⁴
Alub şehrini tahtına oturdun
- 3529 Ol iller kamusı sen serveründür
Kılıcunla alınmış kişveründür
- 3530 Yâ kendün sakla yâ bana alıvir
Koma bir kelbe zabt itsün ili dir¹⁹⁴⁵
- 3531 [L: 118b] Çün işitdi anı sultân-ı devrân
Gazabdan cûş ider çün şîr-i garrân
- 3532 Dirüb erkânı itdi şöyle tedbîr
Ki elçi gönderelüm¹⁹⁴⁶ biz ana dir
- 3533 Atum basduğı¹⁹⁴⁷ ile girmesün ol
Veyâ varub iderem sağ işin sol

¹⁹⁴¹ İÜ: Kaçan

¹⁹⁴² İÜ: her

¹⁹⁴³ İÜ ve L: Komayam gayrı nesne ihtiyâcı

¹⁹⁴⁴ İÜ: Sen evvel Üngürüs’e nice irdün

¹⁹⁴⁵ TTK: Koma bir kelb zabt ide anı dir

¹⁹⁴⁶ İÜ ve L: viribelüm

¹⁹⁴⁷ İÜ: bastuğı

- 3534 Dahı kessün harâca kendözini
Dilerse kurtara benden özini
- 3535 Ve ger anun¹⁹⁴⁸ dahı ilin harâba
Virem başın ite lâşın¹⁹⁴⁹ gurâba
- 3536 Varub elçi getürdi çok haberler
Alaman Nemçe mîri böyle dirler
- 3537 [TTK: 102a] Beni sen Kırıl Laloş bigi sanma¹⁹⁵⁰
Sefîh ü ahmak¹⁹⁵¹ ü bî-hûş sanma
- 3538 Berü gelmek ne lâzım ben varuram
Varadın üzere sana¹⁹⁵² katlanuram
- 3539 Nice bunun gibi dürlü kelâmı
Resûle dimiş ol bed-baht ü ‘âsî¹⁹⁵³
- 3540 Gurûr idüb özine ol bed-endîş
Velî bilmez ki takdîrün durur¹⁹⁵⁴ iş
- 3541 İşitdüğinde sultân oldı handân
Dirildi bir yire pes cümle erkân
- 3542 [İÜ: 125a] Sefer tedbîrin itdiler tamâmı
Dolaşdılar ulaklar Rûm’ı Şâm’ı¹⁹⁵⁵
- 3543 Çeriler ‘arz iderler¹⁹⁵⁶ yok kıyâsı
Kamusınun temür¹⁹⁵⁷ cevşen libâsı

¹⁹⁴⁸ İÜ ve L: Ve ger ni anun

¹⁹⁴⁹ TTK: leşin

¹⁹⁵⁰ İÜ: Beni sen Kırıl Laoş sanma; TTK: Beni sen Kırıl Luşin gibi sanma

¹⁹⁵¹ TTK: ebleh

¹⁹⁵² İÜ ve L: seni

¹⁹⁵³ İÜ: ‘âmî

¹⁹⁵⁴ İÜ: takdîründür

¹⁹⁵⁵ TTK: Rûm ü Şâm’ı

3544 [L: 119a] Gazâya çünki han kılıc kuşandı

Kamu küffâr işidüb kan kaşandı

3545 Çeriler cem‘ olur şol denlü enbûh

Gören eydür deniz deryâ temür kûh¹⁹⁵⁸

3546 Keserler cûş-ı deryâyı eresden

Ker¹⁹⁵⁹ oldu nüh felek bâng-i ceresden¹⁹⁶⁰

3547 Görüb tanlardı eflâkûn bürûcı

Biri Beç’de¹⁹⁶¹ Varadin’de bir ucı

3548 Bunun misli çeri çarh ideli devr

Görünmedi ki cem‘ ola ‘ale’l-fevr

3549 Görür leşker ki bir yoldan gidilmez

Öni görünmez ü ardı kesilmez¹⁹⁶²

3550 Bölüb leşkerleri¹⁹⁶³ dört bahş iderler

Kamusı yollı yolınca¹⁹⁶⁴ giderler

3551 Çü sığmaz bir yola¹⁹⁶⁵ iki ferîki

Dutar her biri bir yana tarîki

3552 Belgırad’a varur günlerde bir gün

Çeri cem‘ oldu anda buldı düzgün

¹⁹⁵⁶ İÜ: Çeriler ‘arz ider kim; TTK: Çeriler ‘arz idüb kim

¹⁹⁵⁷ TTK: demür

¹⁹⁵⁸ L: eydür denizdür yâ temür kûh; TTK: eydür deniz deryâ dimez kûh

¹⁹⁵⁹ İÜ’de bu kelime “kesr” (كسر) gibi yazılmıştır.

¹⁹⁶⁰ Bu beyit TTK’da yoktur.

¹⁹⁶¹ TTK: Biç’de

¹⁹⁶² L: gidilmez; TTK: gedilmez

¹⁹⁶³ TTK: Bölünüb leşkeri

¹⁹⁶⁴ İÜ: yollu yolınca; TTK yolu bulunca

¹⁹⁶⁵ TTK: pûlât

3553 [TTK: 102b] Sirem sahrâsına çün geçdi leşker

Hisârün cümlesin ol gün virürler

3554 Kesüb dirliklerinden hem ümîdi

Bi-küllî kal‘alar virdi kilîdi

3555 Ne denlû var ise ol ilde iklîm

Kamusın itdiler¹⁹⁶⁶ sultâna teslîm

3556 Varadin köprüsin geçdükde leşker

Varub bir hûb sahrâda konarlar

3557 [İÜ: 125b; L: 119b] Kanı lâf urduğı mîr Fıraruş

Varadin’de karâr itdüm didi üş¹⁹⁶⁷

3558 Çeriler ceng içün çok göydi anı

Belürmedi velî nâm ü nişânı

3559 Varur leşker konar sahn-ı Mihaç’a

Pes Erdel banı lâyük oldı tâca

3560 Hem istikbâle geldi mîr-i Erdel

Ki sultân hidmetine bağlaya bel¹⁹⁶⁸

3561 Çü sultânı bilürdi destigîrin

Gelüb takbîl ider pâ-yı serîrin

3562 İder sultân ana dürlü ri‘âyet

Virür hil‘ati zeri bî-nihâyet¹⁹⁶⁹

3563 Fıraruş’un tefahhus kıldı hâlin

Sorar andan nedür fikrin me’âlin¹⁹⁷⁰

¹⁹⁶⁶ İÜ: kıldılar

¹⁹⁶⁷ İÜ: Varadin’de idem didi [L: dirdi] karâr üş

¹⁹⁶⁸ TTK: bil

¹⁹⁶⁹ L: Virürler hil‘ati zer bî-nihâyet; TTK: Virürler hil‘ati zer bî-nihâyet

¹⁹⁷⁰ İÜ: fikr ü me’âlin

- 3564 Didi tahtun ayağına felek ser
Kodı benden durur hem cümle server
- 3565 Başından çün erün devlet düşer¹⁹⁷¹ dir
Ana mihnet aruları üşer dir¹⁹⁷²
- 3566 Varadin üzre kılmışdur karârı¹⁹⁷³
Ki sultân ile ide gîrûdârı
- 3567 Döker bu niyyete mâl ü hazîne
Virür bakmaz anun çoğ ü azına
- 3568 [TTK: 103a] Velî senden gören evvel siyâset
Ana ırgürdiler fıkr ü firâset¹⁹⁷⁴
- 3569 Kimesne Türk ile çıkmaz başa dir
Yiter virdük leşi kurda kuşa dir
- 3570 [L: 120a] Virür her birine¹⁹⁷⁵ yüz bin fulori
Kabûl itmezler idi¹⁹⁷⁶ binde biri
- 3571 Çü gördi kılmadı¹⁹⁷⁷ leşker karârı
Pes andan ihtiyâr itdi firârı
- 3572 [İÜ: 126a] Budun'dan çıkdı tenhâ getdi Beç'e¹⁹⁷⁸
İşi¹⁹⁷⁹ ta'cîl ile dut koma giçe
- 3573 Karındaşı dimiş İspanya¹⁹⁸⁰ mîri
Mukâbil olma sultân ile diri

¹⁹⁷¹ İÜ: düşe

¹⁹⁷² L: Başından çün erün devlet düşürdi / Ana mihnet aruları üşürdi

¹⁹⁷³ İÜ: Varadin üstine kılmış karârı

¹⁹⁷⁴ TTK: riyâset

¹⁹⁷⁵ İÜ: Virür birine; L: Virürse birine

¹⁹⁷⁶ İÜ: itdi; TTK: anda

¹⁹⁷⁷ İÜ ve L: bulmadı

¹⁹⁷⁸ TTK: Budun'dan getdi tenhâ çıkdı Biç'e

¹⁹⁷⁹ TTK: Anı

- 3574 Kılıcı çünkü¹⁹⁸¹ ana Hak kuşatdı
Nice sultânların başın uşatdı
- 3575 Karındaşı sözün dutdı Fıraruş
Budun’a er koyub itdi firâr üş
- 3576 İşitdi çünkü sultân devlet ile
Budun’a kıldı ‘azmi şevket ile
- 3577 İlerü getdi İbrâhîm Paşa
Ki konmuşdı sa‘âdet anda başa
- 3578 Zamânun Âsaf’ı ol bu Süleymân¹⁹⁸²
Ke-nefsin vâhidin anunla sultân
- 3579 Görür kim burc ü bârûsı¹⁹⁸³ hisârun
Bezenmiş lîk yok başı şîrârun
- 3580 Yidi bin ceng eri girmiş yarağa
Hisârı dolanurlar sola sağa
- 3581 Velî deryâ gibi¹⁹⁸⁴ cûş itdi leşker
Anı feth itdiler ol dem ser-â-ser
- 3582 Kırub¹⁹⁸⁵ küffârı aldılar esîri
Komadı erkeğinden kimse diri
- 3583 [L: 120b; TTK: 103b] Geçer emr ile tahta Kırıl Yanoş
Ferâmûş oldu ol dem nâm-ı Laloş¹⁹⁸⁶

¹⁹⁸⁰ İÜ: İspanya; TTK: İsbanya

¹⁹⁸¹ TTK: çünkü

¹⁹⁸² TTK: sultân

¹⁹⁸³ İÜ: yazısı

¹⁹⁸⁴ İÜ ve L: bigi

¹⁹⁸⁵ TTK: Kırub

¹⁹⁸⁶ İÜ: Laoş. TTK’da “Ferâmûş oldu ol dem Kırıl” kısmına kadar okunabilmiş, son kelime okunamamıştır.

- 3584 Murassa‘ var imiş bir tâc-ı zerrîn
Geyermiş başına her kiral-ı bî-dîn¹⁹⁸⁷
- 3585 Başında kiralun ol tâc olmasa ger¹⁹⁸⁸
Budun tahtı ana olmaz mukarrer
- 3586 Pes anı buldurub sultân getürdi
Alub başına Yanoş’un¹⁹⁸⁹ geyürdi
- 3587 [İÜ: 126b] Korona dirler ol tâc adına bil
Başa kim korsa¹⁹⁹⁰ fermânındadır il
- 3588 Çü sultân devletinde buldı tâcı
Alur boynına bâc ile harâcı
- 3589 Ulularun ayağına koyan baş
Ayakda kalmaz ol kişi olur baş
- 3590 Gül ile hem-nişîn olduğu-çün gil
Bulubdur rağbet ile başda menzil
- 3591 Yüzini sürdüğü-çün yirlere su
İrişür bahre bir gün olur ulu
- 3592 Tenezzülde olan başlar kesilmez
Yir üzre sürinen¹⁹⁹¹ yüzler basılmaz
- 3593 Yire düşeni sanma kimse dutmaz
Eğilen dalları yiller uvatmaz
- 3594 Mukarrer oldı tâc ol tâc-dâra
Murâdınca yarağ aldı¹⁹⁹² hisâra

¹⁹⁸⁷ TTK: Geyermiş başına kiral-ı bî-dîn

¹⁹⁸⁸ TTK: Başında olmasa ol tâc anun ger

¹⁹⁸⁹ İÜ ve L: Alub Yanoş başına

¹⁹⁹⁰ TTK: ursa

¹⁹⁹¹ L ve TTK: sürilen

- 3595 Tuna nehrince hem irdi gemiler
Yarağ ile pür olmuş âdemîler
- 3596 [L: 121a] Beş-on bin¹⁹⁹³ er kodılar anda bile
Komayalar kimesne¹⁹⁹⁴ gire ile
- 3597 Pes andan ‘azmi kıldı Beç’e¹⁹⁹⁵ sultân
Muzaffer leşker ile bile erkân
- 3598 [TTK: 104a] İki gün bir yire kurmaz¹⁹⁹⁶ otağı
Sadâdan yangulatdı¹⁹⁹⁷ daşı dağı
- 3599 İder bir tavr ile leşker ‘azîmet
Gören eydür zihî leşker zi zînet
- 3600 Nedür ceş-i Sikender yâ Süleymân
Ferîdûn bendesi Rüstem Nerîmân
- 3601 Sehâda Hâtem erlikde ‘Alî’dür
Sikender çâkeri Cem kem kulıdur¹⁹⁹⁸
- 3602 [İÜ: 127a] Çeri kim dinc idi heybetlü gürbüz
On altı gün giderler gice gündüz
- 3603 Eğerçi dinc idi leşker yatakdan
Çekerler derdi balçıkdan bataktan
- 3604 Bulud olsa havâ yir oynağıydı
Kamu yolları balçık kaynağıydı

¹⁹⁹² L: yarağ oldı; TTK: yarak aldı

¹⁹⁹³ L ve TTK: Pes on bin

¹⁹⁹⁴ İÜ ve L: Kimesne komayalar

¹⁹⁹⁵ TTK: nice

¹⁹⁹⁶ TTK: komaz

¹⁹⁹⁷ TTK: yankulatdı

¹⁹⁹⁸ İÜ: Cem kulıdur

- 3605 Eğerçi çekdiler yol zahmetin bil
Velî bir gün bulurlar Biç'e menzil¹⁹⁹⁹
- 3606 Çeküb zahmet geçer balçık batağı²⁰⁰⁰
Beç²⁰⁰¹ öninde kurar sultân otağı
- 3607 Dutılır dâyre çetr-i hümâyûn
Konar leşker dolar deşt ile hâmûn
- 3608 Konub dolandılar üç kat hisârı
Harâb itdiler iklîmi diyârı
- 3609 [L: 121b] Fıraruş anda dahı durmamışdı
Kaçub tahtını tâcını komışdı
- 3610 Mukayyed olmayuben mâl ü gence
Varub gitmiş idi tâ şehir-i Lenc'e
- 3611 Benî Asfer'den aksâ-yı memâlik
Budur andan dahı kaçmış kezâlik²⁰⁰²
- 3612 Beğün kim leşkeri dutmaya buyruk²⁰⁰³
'Adûsından kaçub ol kısa kuyruk
- 3613 [TTK: 104b] Tetebbu' itdiler çok anda anı
Velî bulunmadı nâm ü nişânı
- 3614 Kişide olmaya çün 'âr ü kudret²⁰⁰⁴
Nedendür itdüği bî-hûde gayret
- 3615 Sözü kim bulına sonra hilâfı
Niçün urur kişi yok yire lâfı²⁰⁰⁵

¹⁹⁹⁹ İÜ ve L: Eğerçi [L: Çi ger] yol zahmetini çekdiler bol / Velî bir gün irürdiler [L: irürürler] Beç'e yol

²⁰⁰⁰ TTK: Çeküb balçığı yollarda batağı

²⁰⁰¹ TTK: Biç

²⁰⁰² TTK: kaçmış lik lik

²⁰⁰³ İÜ: Bilün kim leşker dutmaya yuruk

²⁰⁰⁴ TTK: çün bârî kudret

- 3616 Kişi meydâna okur çün garîmi
Ölüm yeğ kaçsa andan göz irimi
- 3617 [İÜ: 127b] Sıyan ‘ahdi sever lâfi yalanı
Sözine durmayan er sanma anı
- 3618 Bulan kaçmak ‘adûdan çâresini
Yidi deryâ yumaz yüz karasını
- 3619 Ne gayret ide ol bî-dîn ü bed-baht²⁰⁰⁶
Ana lâyık değül çün tâc ile taht
- 3620 Şular kim taht ü tâcun serveridür
Durur kavline sözün eridür
- 3621 Çü tenhâ buldılar ili ururlar
Yukarusın aşğa dönderürler
- 3622 [L: 122a] Şu denlü aldılar mâlı esîri
Ganâyim çok dinilmez binde biri
- 3623 Ulu topları çekdiler hisâra
Bürûcın eylediler pâre pâre
- 3624 Lağımlar kazuben²⁰⁰⁷ urdılar odı
Ki doldurdı dokuz eflâki dûdı²⁰⁰⁸
- 3625 Yiğirmi iki gün ceng oldu düpdüz
Duhânından bilinmez gice gündüz
- 3626 Varub bir beğ kılur bir gün kemîni
Dutarlar bir güzîde âdemini

²⁰⁰⁵ TTK: Niçün urur kişi bî-hûde lâfi

²⁰⁰⁶ İÜ: ide bu bî-dîn [?] ü bed-baht; L: ide biz bî-dîn ü bed-baht

²⁰⁰⁷ İÜ ve L: kazdurub

²⁰⁰⁸ TTK: Ki doldurdı sekiz eflâki odı

- 3627 Viribir hana ol dem bu²⁰⁰⁹ cüvânı
Görürler başda tâc-ı gürcüvânî²⁰¹⁰
- 3628 [TTK: 105a] Benefşe hat bürümüş yüzi ter gül
Henüz bâğında bitmiş tâze sünbül
- 3629 Getürdiler anı sultâna beste
Didiler kimsin iy tâlî‘i huçeste
- 3630 Didi tahtun ayağı başlara tâc
Bi-küllî²⁰¹¹ âferîde sana muhtâc
- 3631 Senün gibi²⁰¹² cihân milkinge sultân
Getürmedi getürmez çarh-ı devrân²⁰¹³
- 3632 [İÜ: 128a] Cihân sultânları heb benden oldı
Kamu düşmenlerün efgenden oldı²⁰¹⁴
- 3633 Benüm atam durur dir bir ulu ban²⁰¹⁵
Yidi yüz şehre kılur hükm ü fermân
- 3634 Başında tâcı vardur sîm ü zerlû
Yidi yüz kılı var altun kemerlû
- 3635 [L: 122b] Didi sultân bunı saklan görelüm
Nedür aslı girü başdan soralum
- 3636 Atıldı ol gice tîr ile mektûb
Ki dün dutuldu bir nev-cüvân mahbûb²⁰¹⁶

²⁰⁰⁹ İÜ ve L: ol

²⁰¹⁰ TTK: kisrivânî

²⁰¹¹ TTK: Bu cümle

²⁰¹² İÜ ve L: bigi

²⁰¹³ İÜ ve L: çarh-ı gerdân

²⁰¹⁴ Bu beyit TTK’da yoktur.

²⁰¹⁵ TTK: han

²⁰¹⁶ L ve TTK: Ki dün bir nev-cüvân dutuldu mahbûb

- 3637 Fenâ dünyâda oldur bir ‘iyâlüm
Velî bî-had durur milk ile mâlüm
- 3638 Virem oğlum gibi²⁰¹⁷ on zer temâsîl
Veyâ virem anun-çün on gümüş fl
- 3639 Ana virme ölüm peymânesini
Çürütme bitmedin ter dânesini
- 3640 Çü vâkıf oldı sultân işbu hâle
Ne danum²⁰¹⁸ var benüm dir milk ü mâle
- 3641 Mürüvvet kânyam mâlun gerekmez
Murâd oğlun ise alun gerekmez
- 3642 Getürüb geydürürler hil‘at-ı hâs²⁰¹⁹
Viribir atasına ider²⁰²⁰ ihlâs
- 3643 Didi kıldun bana a‘lâ mürüvvet
Bulursam ben dahı idem fütüvvet
- 3644 [TTK: 105b] Atası gördi oğlın ‘aklı gitdi
Didi sana bu ihsânı kim itdi
- 3645 Didi sultândan oldı bu mürüvvet
Halâs itdi beni hem virdi hil‘at
- 3646 Yidi ‘âlem katında berk-i nerre²⁰²¹
Cihânun milk ü mâlı ana zerre
- 3647 [İÜ: 128b] Budur didükleri var ise Hâtem
Fidî²⁰²² olsun yolına atam anam²⁰²³

²⁰¹⁷ İÜ: bigi

²⁰¹⁸ İÜ: bâküm

²⁰¹⁹ İÜ: Getürürler ana bir hil‘at-i hâs

²⁰²⁰ TTK: idüb

²⁰²¹ İÜ: berre; L: terre

3648 [L: 123a] Mürüvvet gördi sultândan çü şehzâd

Ne denlû varsa mahbûs itdi âzâd

3649 Pes ulular dirildiler²⁰²⁴ çatub kaş

Kamu dermân arar kurtarmağa baş

3650 Didiler basdılar muhkem ayağı

Nice bir olalum Türk ile yağı

3651 Ne yana kim sunar bunlar elini

Virür Hak bunlara nusret yilini²⁰²⁵

3652 Yidi iklîme sultân oldu anlar²⁰²⁶

Ayağına kodı ser²⁰²⁷ nice hanlar

3653 Eğer bin yıl olursak tünd ü ‘âsî

Bulmaz kimse bunlardan halâsı

3654 İtâ‘at idelüm yâ virelüm mâl

Bu derde çâre itmez²⁰²⁸ mekr ile âl²⁰²⁹

3655 Revâ gördiler ol fikr ü²⁰³⁰ me’âli

Varub cem‘ itdiler bî-had mâli

3656 Getürdi ban-zâde anı pinhân

Didi sultâna cânum²⁰³¹ sana kurbân

²⁰²² TTK: Fidâ

²⁰²³ İÜ: anam atam

²⁰²⁴ İÜ: dirildi yâr

²⁰²⁵ TTK: yolını

²⁰²⁶ TTK: bunlar

²⁰²⁷ İÜ: Ayağına sürer yüz

²⁰²⁸ L: kılmaz

²⁰²⁹ İÜ: Derde çâre kılmaz mekr ile âl

²⁰³⁰ TTK: fikri

²⁰³¹ İÜ ve L: rûhum

- 3657 Bilürem harc idübsin bî-girân mâl
Bedel olsun bunı ol mâl için al
- 3658 Sefer harcını bi'l-cümle getürdüm
Bulunmayanı ben benden²⁰³² yetürdüm
- 3659 [TTK: 106a] Dahı 'âdetçe kullara 'atâyı
Getürdüm 'afv kıl bizden²⁰³³ hatâyı
- 3660 Getürdüm beş katar altun fulori
İki yüz taş dahı yâkûtı dürri²⁰³⁴
- 3661 [L: 123b] On iki bin dahı postin-i semmûr
Yidi bin kâkum ü zerdava meşhûr
- 3662 [İÜ: 129a] Koyalum gayrısın hurde uşakdan²⁰³⁵
Dokuz bini dahı ru'ûs-ı vaşakdan
- 3663 'Acâyibler dahı çok çok belekler²⁰³⁶
Getürdüm iderem senden dilekler
- 3664 'Atâ kânı mürüvvet ma'denisin
Hisâr ehlinün a'lâsın denîsin
- 3665 Bağışla suçlarını ben kuluna
Fidâ olsun kamu varum yoluna
- 3666 Hatâ bizden 'atâ sizden²⁰³⁷ umaruz
Yiğirmi iki gündür bî-karâruz
- 3667 Giriftâruz bıçak değdi ilîge
Kabûl eyle kamumuz bendeliğe

²⁰³² TTK: Bulunmayanı yanumdan

²⁰³³ TTK: benden

²⁰³⁴ TTK: yâkût ü dürri

²⁰³⁵ TTK: Koyalum gayrısından hurde şakdan

²⁰³⁶ İÜ ve L: 'Acâyib dahı çok dürlü belekler

²⁰³⁷ İÜ: senden

- 3668 Mutî‘üz emrüne fermân senündür
Kamu dertlülere dermân senündür
- 3669 Ve lâkin umaruz sultânumuzdan
Geçesin sen bu kuşça cânumuzdan
- 3670 Cihânı²⁰³⁸ dutdı çün ‘adlün kohusı
Helâk itme bugün bunca nüfûsı
- 3671 Eğer az ü veyâhûd²⁰³⁹ çoğ olavuz
Dutalum kahrın ile yoğ olavuz
- 3672 Ne assı sana yoğ olduğumuzdan
Olur çoğ assı çoğ olduğumuzdan
- 3673 Dimişler gerçi yâ dekdür yâ pekdür²⁰⁴⁰
Re‘âyâ didiler sağmal inekdür
- 3674 [L: 124a; TTK: 106b] İşi ebter komak ger alulukdur²⁰⁴¹
Bu halkun varlığı altun olukdur
- 3675 Değöldür ululuk belkim senâdur
Ki sulh ü âşitî²⁰⁴² dirler gınâdur
- 3676 Sana biz dünyâ²⁰⁴³ durduğunca kuluz
Didüğün vormeyenlerden değülüz
- 3677 [İÜ: 129b] Sıyanlardan değülüz ‘ahd ü peymân
Ki biz mûruz ayakda sen Süleymân
- 3678 Niyâz itdi gönülden ban-zâde
Anı ırgürdi bil sultân murâda²⁰⁴⁴

²⁰³⁸ İÜ: Cihânun

²⁰³⁹ İÜ ve L: veyâ ger

²⁰⁴⁰ TTK: bekdür

²⁰⁴¹ İÜ: İşi ebter komak ululukdur; TTK: İşi ebter komak ger ululukdur

²⁰⁴² İÜ: sulh ü âteşî; TTK: sulhün işini

²⁰⁴³ L: dünye

- 3679 Ne danum var benüm dir mâla²⁰⁴⁵ gence
Murâdum bu ki varam şehir-i Lenc'e
- 3680 Fıraruş ile olaydum berâber
Ki zenden kem durur²⁰⁴⁶ erden kaçan er
- 3681 Hele kış irdi şimdi n'eyleyelüm
Bulalum fırsat anı soylayalum
- 3682 Eğer irgüre Hak fırsat demine
Komayam anı girürse zemîne
- 3683 Kabûle geçdi çünkim armağanı
Hisâr ehline virdiler amânı
- 3684 İrişdi çünki ban-zâde murâda
'Adâvet kalmadı gitdi arada
- 3685 Cihânun mevsimi irmişdi²⁰⁴⁷ kışa
Anun çün han rızâ virdi bu işe
- 3686 Görürler kış irişdi hem uzak²⁰⁴⁸ yol
Girü dönmek durur dir vech-i ma'kûl
- 3687 [L: 124b] Didi erkâna sultân gel gidelüm
Dahı dürlü buna tedbîr idelüm
- 3688 Komayam bu ili²⁰⁴⁹ feth itmeyince
Hem andan şehir-i Lenc'e gitmeyince
- 3689 [TTK: 107a] Fıraruş'ı kor isem er değülem
Serin almaz isem server değülem

²⁰⁴⁴ İÜ: Anı irgürdi biğ sultân murâda; TTK: Anı gönderdi bil sultân murâda

²⁰⁴⁵ İÜ ve L: mâl ü gence

²⁰⁴⁶ TTK: kim durur

²⁰⁴⁷ TTK: Cihân mevsimi irmiş idi

²⁰⁴⁸ TTK: irak

²⁰⁴⁹ İÜ: Komayam ben bu ili

- 3690 Pes andan sonra sultân-ı cihângîr
Girü döndi çün eyle oldı takdîr²⁰⁵⁰
- 3691 Çeri döndükde olmışdı havâ hoş
Hem istikbâle geldi Kırâl Yanoş²⁰⁵¹
- 3692 [İÜ: 130a] Katub getdi çeriler günü düne²⁰⁵²
Dokuz günde gelür şehr-i Budun'a
- 3693 Çeri andan gelince çok me'ûnet
Çeküb görmişler idi hayli zahmet
- 3694 Eren yorgun olur atları durgun
Kimi yolda kalur hâli diger-gûn²⁰⁵³
- 3695 Budun'da cem' olurlar²⁰⁵⁴ cümle leşker
Azıklandı vü dinceldi ser-â-ser
- 3696 Gidüb sultân Budun'da kaldı Yanoş
Murâdına irişdi oldı hâmûş
- 3697 Pes andan sonra sultân getdi Rûm'a
Esîre yok sağış var idi kuma
- 3698 İrişdi tahta handân ü ferah-nâk
Kamu erkân ile bî-ters ü bî-bâk
- 3699 Oturdi tahta geydi başa tâcı
Çekildi pâyine dünyâ harâcı
- 3700 [L: 125a] Bilen böyle dimiş bunda tevârîh
Dokuz yüz otuz altıdaydı târîh

²⁰⁵⁰ İÜ: tedbîr

²⁰⁵¹ TTK: Lonoş [?]

²⁰⁵² TTK: düni güne

²⁰⁵³ TTK: Eren yorgun olur anlar durgun / Kimi yolda kalur kimi diger-gûn

²⁰⁵⁴ İÜ: olur

- 3701 Girü sultân gediser sonra Biç'e²⁰⁵⁵
Velî getdüğün²⁰⁵⁶ eydem sana nice²⁰⁵⁷
- 3702 Meğer İspanya²⁰⁵⁸ mîri Mîr Karloz
Çün İslâm 'askeriyle olmadı uz²⁰⁵⁹
- 3703 Kıla da'vâ ki ben sâhib-kırânam
Küşâd-ı Hind ü mîr-i²⁰⁶⁰ Alaman'am
- 3704 [TTK: 107b] Benî²⁰⁶¹ Asfer benem devrân benümdür
'Acem Rûm ü 'Arab²⁰⁶² zîr-i efgenümdür
- 3705 İşidicek anı Sultân Süleymân
Yürüye Beç'e²⁰⁶³ doğru şîr-i garrân
- 3706 Geleceğin bile Karloz eriye
Yüzin döndere zulmâta yüriye
- 3707 [İÜ: 130b] Çü kaçduğına sultânun yakîni
İricek²⁰⁶⁴ sala iline akını
- 3708 İderler²⁰⁶⁵ Kösek'e odun havâle
Ana leşker üşüb cebr ile ala
- 3709 Pes andan Karloz'un tahtına vara
Bulımaduğına²⁰⁶⁶ incine yara

²⁰⁵⁵ İÜ ve L: Beç'e

²⁰⁵⁶ L: getdiğün

²⁰⁵⁷ TTK: Velî sonra eydem gitdüği nice

²⁰⁵⁸ İÜ: İspanya; TTK: İsbanya

²⁰⁵⁹ İÜ: Çü İslâm 'askeriyle olmaya uz; TTK: Çün İslâm leşkeriyle olmadı uz

²⁰⁶⁰ İÜ: emîr-i

²⁰⁶¹ TTK: Benû

²⁰⁶² TTK: 'Arab Rûm ü 'Acem

²⁰⁶³ TTK: Biç'e

²⁰⁶⁴ TTK: Varıcak

²⁰⁶⁵ İÜ ve L: İdeler

- 3710 Dileye düşe Zûlkarneyn izine
Yüriye vara Mağrib denizine
- 3711 Diyeler kışa irişdük şitâya
İcâzetdür²⁰⁶⁷ akıncı rûsitâya
- 3712 Pes andan devlet ile ide ‘avdet
Virildi çünkü Hak’dan ana nusret²⁰⁶⁸
- 3713 [L: 125b] İrişe tahtına sağ ü selâmet
Diyelüm hem ne yılda bu ‘alâmet²⁰⁶⁹
- 3714 Hilâf olmaya ‘İsâ’nun sözinde
Dokuz yüz dahı otuz dokuzında
- 3715 Sekizinde gidiserdür gazâya
Dokuzında saliser Rûm’a sâye
- Gazâ-yı vilâyet-i Alaman²⁰⁷⁰
- 3716 Pes andan sonra sultân-ı cihângîr
Bu resme eylediler re’y ü tedbîr
- 3717 Ki ‘asker cem’ idüb ‘azm ide Biç’e
Karâr eylemeye gündüz ne gice
- 3718 Sürüb ‘askerlerin günlerde bir gün
Sirem’de bağladı tavr ile dizgün
- 3719 Haber gönderdi İspanya beğine
Müheyyâ ol ki ‘azmüm sana yine

²⁰⁶⁶ TTK: Alumağuına

²⁰⁶⁷ TTK: İcâzet ala

²⁰⁶⁸ İÜ: Virildi çünkü Hak’dan ana fırsat; TTK: Virildi ana çünkü feth ü nusret

²⁰⁶⁹ İÜ: Diyelüm hem bu yılda bir ‘alâmet

²⁰⁷⁰ Bu başlık ve içerdığı beyitler L ve TTK’da yoktur.

- 3720 Çü kıldun da‘vî-i sâhib-kırânî
Er isen karşula sana varanı
- 3721 [IÜ: 131a] Bizümle ceng içün yir eyle ta‘yîn
Veyâhûd neyse fikrûn eyle tebyîn
- 3722 Senünle idelüm yahşı neberdi
Ki arzun âsumâna tozı²⁰⁷¹ gerdi
- 3723 Buluşub anda devlet yarışavuz
Yire kan dökmek içün karışavuz
- 3724 İşitdi bu sözi İspanya mîri
Var idi bir katı ‘âkil vezîri
- 3725 Bu sözün didi bu durur savâbı
Ki kat‘â virmeyelüm biz cevâbı
- 3726 Çeri çün geçmeğe yokdur tarîki
İki yüz bin olursa her ferîki
- 3727 Nice yir ide bir yirde karârı
Pes andan döne gide ızdırârî
- 3728 Cevâbı gelmeyecek Şâh Süleymân
İder sol cânibe ‘azm-i Alaman
- 3729 Salarlar ana Kâsım Dîvdâ’yı
On iki bin er ol merd-i Hudâyî
- 3730 Alub gider bile tâ şehir-i Lenc’e
Şehâdet hâsıl itdi er dilince
- 3731 Kaçar işidicek Mîr Fıraruş
Sanur sultân irişdi zer kabâ-pûş

²⁰⁷¹ Bu kelimenin “toza” olması daha uygundur.

- 3732 Bilindi çün Kâsım-ı Dîvdâ'dur
Şehîd olanlar anda bî-bahâdur
- 3733 Dirilüb yollarını bağladılar
Şehîd olmayanını bağladılar
- 3734 Olan çâpük-süvâr ü şîr-i merdân
Düşerler dağlara deşt ü beyâbân
- 3735 'Înâyet oldı çün Hayy ü Samed'den
İderler atlara na'li nemedden
- 3736 [İÜ: 131b] Kimisi ayağın sardı deriye
İrer anlar dahı bir gün çeriye
- 3737 Yürür sultân Alaman illerine
Kimesne gelmez anun yollarına
- 3738 Ol iklîmi ider talan ü gâret
Cihân durdukça olmaya 'imâret
- 3739 Kamu gâzîler oldı gark mâle
Kimesne gelmedi cenge cidâle
- 3740 Anaru geçmiş iken girü döndi
Varub Kösek hisârı üzre kondı
- 3741 Yiğirmi gün ider ceng ü cidâli
Komadılar anı bir lahza hâlî
- 3742 Çün ana bulmadılar gayrı çâre
Odun yığdurdılar çevre hisâre
- 3743 Gehî kâfir salardı od oduna
Gehî 'asker döker su döne döne
- 3744 Pes istîmân ile çıkdı emîri
Düşüb taht ayağına öpdi yiri

- 3745 Harâca kesdiler buldı huzûrı
Vire her yılda altı bin fulori
- 3746 Sorar sultân Sikender köprüsini
Ne denlüdür ırağı vü yakını
- 3747 Bir aylık yol durur iy han-ı bî-bâk
Velî yollar durur havf ü hatar-nâk
- 3748 Yol üzre var durur bir kavm-i bî-dîn
Ne millet var ne mezheb resm ü âyîn
- 3749 Hisâbı yok nitekim kum kayır dir
Ki anlardan dolu sahrâ bayır dir
- 3750 Bu resme virdiler çünkim cevâbı
Dönüb erkâna han itdi hitâbı
- 3751 [İÜ: 132a] Bu sevdâdan ferâgat itmek evlâ
Görelüm başda ne yazdıysa Mevlâ
- 3752 Varur tahtına İspanya beğün
Müdâm alu olur kulı yeğün
- 3753 Dimişler kal'anun adına Gradças
Karâr idemeyüb ol dîv-i hannâs
- 3754 Dirüb cem' eylemiş cümle şirârı
Çıkub andan dahı itmiş firârı
- 3755 Çü kaçduğına sultânun yakîni
İrişdi saldı iline akını²⁰⁷²
- 3756 Şu denlü aldılar mâl ü esîri
Ganâyim çok dinilmez binde biri

²⁰⁷² Bu beyit 3707 numaralı beyitle neredeyse tamamen aynıdır.

- 3757 Kamu ol illeri itdiler ihrâk
Tamâmet ‘asker oldu mâla igrâk
- 3758 Yürüdi şâh-ı ‘âlem savlet ile
İrişür Pojega’ya devlet ile
- 3759 Sirem sahrâsına dirneşdi leşker
Pes andan tahtına getdi muzaffer
- 3760 Dokuz yüz hem dahı otuz dokuza
İrişmiş idi târîh sa‘d-i rûza
- 3761 Çü sultân kıldı tahtında karârı
İderdi dâyimâ seyr ü şikârı
- 3762 Ulama dirler idi bir vezîri
Kızılbaş’un be-nâm ulu emîri
- 3763 Kaçub sultâna gelmişdi şitâbân
Olur cân ü gönülde bende-i fermân
- 3764 Şeref dirlerdi bir beğ var idi hem
Yürürken illerinde şâd ü bî-gam
- 3765 Ulama gitdi ana ‘asker ile
Yeniçeri kapu halkıyla bile
- 3766 [İÜ: 132b] Varur bir gün keser anun başını
Bitürdi oğlunun dahı işini
- 3767 Viribir başlarını hana doğru
Haber gönderdi hem sultâna doğru
- 3768 Didi kaldı Şeref iklîmi hâlî
Emînün viribi cem‘ ide mâli
- 3769 Çü Hak virmiş durur sultâna nusret
Tamâmet şimdidür Bağdâd’a fırsat

- 3770 Ulama'ya virür ol ili dahı
Nice anaya geydürdi siyâhı
- 3771 İcâzet oldı hem İbrâhîm Paşa
Vara Bağdâd'a 'askerle ulaşa
- 3772 Şu denlü cem' ider leşkerler enbûh
Kara dağdur gören dir yâ temür kûh
- 3773 Haleb şehrine geldüğünde leşker
Yarağın gördi paşa anda kışlar

Fütûhât-ı Bağdâd²⁰⁷³

- 3774 Gelür sultâna Hayreddîn Paşa
İcâzet aldı Efrenc'e ulaşa
- 3775 Tunus şehrine düşdi aldı anı
Ganî oldı kamu pîr ü cüvânı
- 3776 Getürdi pâdişâha mâl-ı bî-had
Ağaçlar berkine var yok ana 'ad
- 3777 Bu yana itdi paşa 'azm-i Tebrîz
İrişdi 'asker ile bir seher tîz
- 3778 'Acem beğleri istikbâle geldi
Görenler anı vecd ü hâle geldi
- 3779 Horâsân'da bulundı Şâh Tahmâs
Kamu 'askerler ile cümle-i nâs
- 3780 [İÜ: 133a] İşidildi ki paşa geldi ber-taht
Melûl oldı be-gâyet bağladı raht
- 3781 Yürür Tebrîz'e doğru idüb ılgar
Bu işden çün olur paşa haberdâr

²⁰⁷³ Bu başlık ve içerdiği beyitler L ve TTK'da yoktur.

- 3782 Salar çapar ulağın hana doğru
Nitekim aç olanlar nâna doğru
- 3783 İşitdi çünki sultân-ı cihângîr
Bu resme eylediler re'y ü tedbîr
- 3784 Çeriden intihâb itdi yararın
Kalanı bekleye Rûm'un kenârın
- 3785 Hemânâ yüridi 'askerler ile
Kapu halkı kamu serverler ile
- 3786 Gider[d]i üç konağı bir iderdi
Paşaya irmeğe tedbîr iderdi
- 3787 İstanbul'dan çıkub paşaya gitdi
Diyelüm her konağı kanda itdi
- 3788 Dokuz yüz kırka irişdükde târîh
Görelüm ne dimiş ehl-i tevârîh
- 3789 Pes evvel Üsküdar oldu konağı
İki gün kurdı ol yirde otağı
- 3790 İkinci konağı Mâldepesi'dür
Hem andan Kıssahân'un köprüsidür
- 3791 Varıcak anda bî-had oldu bârân
Geğibize'ye 'asker kondı andan
- 3792 Hereke['ye] kondı andan sonra sultân
Çenârlu'ya varur yarındası han
- 3793 Sitâre köprisine kondı handân
Yarındası Kazıklı'ya şitâbân
- 3794 Varub İzniğ'e kondı mâh-ı tâbân
İrişdi 'İd-i Adhâ itdi kurbân

- 3795 [İÜ: 133b] Pamucak dirler andan ana kondı
Yenişehir'e varub gâyet beğendi
- 3796 Tekâ'üd itdi sultân anda bir gün
Çeri dinceldi anda buldı düzgün
- 3797 Pes andan Akbıyık oldu konağı
Göçüb kurar Bâzârçık'da otağı
- 3798 Bozuyuk dirler andan ana kondı
İnönî'ne varub anda bulundu
- 3799 Ilıca dirler andan ana vardı
Yarındası Kütâhiyye'ye irdi
- 3800 Pes Altuntaş'a irişdi şitâbân
Hem irte vardı kondı şâh sultân
- 3801 Konar hem sabâhın Karahisâr'a
Kızılkilisâ'ya andan kondı yara
- 3802 Selâm 'Aleyk bınarına konar şâh
Pes Elvân Beğ korusına dutar râh
- 3803 Varub Akşehir'e kondı şâh sultân
Karâr eyledi üç gün dutub eyvân
- 3804 Varuben kondı hem der-şehir-i arkın
Göçüb andan konar der-nezd-i İlgin
- 3805 Varur andan konar Zengî köyine
Gelemüc'e varur konar evine
- 3806 Gelüb pes Konya'da kurar otağın
Ziyâret eyledi Menlâ ocağın
- 3807 Razî Sultân 'Alâ'eddîn mezârın
Ve Sadreddîn Şeyh'un lâlezârın

- 3808 Dahı hem Şems-i Tebrîz'ün makâmın
Tavâf eyler ol dârü's-selâmın
- 3809 Göçüb andan irişdi Kırkbınar'a
Bınarbaşı'na andan kondı yara
- 3810 [İÜ: 134a] Yarındası kabağun Akçaşehir'i
Konak oldu şehâ gel gözle dehri
- 3811 Edeloğlı'nun andan çayırına
Yarındası Ereğlü köprüsine
- 3812 Nakkâre-zen çayırına irişdi
Varub Baştına çayırına düşdi
- 3813 Develü Karahisâr'a yetişdi
Pes andan Köprübaşı'na irişdi
- 3814 İrişdi Kayseri'ye vardı bir gün
Hem andan Marsama'ya vardı arkun
- 3815 'Alî Beğ'ün bınarına irişdi
Hem andan şehir-i kışlak yetişdi
- 3816 Pes andan Üsgüliç'e vardı sultân
Dahı andan anaru dutdı eyvân
- 3817 Hem andan vardı Dânişmendlü köye
Sivas'a düşdi andan ile boya
- 3818 Yürüyüb vardı andan Koçhisâr'a
Konar Kuşçı Hasan köyine yara
- 3819 Heteke suyına andan irişdi
Varub Ak ovasına düşdi
- 3820 Yürüyüb irişür Gümüştekin'e
Varub Akdepe'ye irişdi yine

- 3821 Pes andan konağı Yassıçemen'dür
Kim anun çevresi serv ü semendür
- 3822 Karavîrân'da kurdılar otağı
Hem Erzincan'da itdi iki konağı
- 3823 Heteke köyine irişdi andan
Konar Pulluca bile göre sultân
- 3824 Düşer Tercan'a pes Kırkın köyine
Mama Hatun'a varur anda yine
- 3825 [İÜ: 134b] Penki köyine ol Tercan'a tâbi'
Cenîn'e kondı Erzırûm'a tâbi'
- 3826 Pes andan göçdi Çermuğ'a irişdi
Varuben andan Erzırûm'a düşdi
- 3827 Göçüb andan irer Zor suyuna
Çobân köprüsine irişdi yine
- 3828 Alagavur'a sürüb irişdi kondı
Hem Ertaş'ı Sarımsaklu'ya indi
- 3829 Varur Aydın Beği nâhiyesine
İrişdi kondı Sergüri suyuna
- 3830 Çapaklu dirler idi kondı anda
Murâd suyu kenârında yanında
- 3831 Pes andan kondı Toprak kal'asına
Çakır Ağa'ya vardı kondı yine
- 3832 Ağu köyine vardı kondı bir gün
Pes Erciş'de tekâ'üd itdi beş gün
- 3833 Pes andan dirler idi Bend-i Mâhî
Karanu dereye kondı kemâ-hî

- 3834 Bu yolda itmedi bu denl   lgar
Uzağ oldu sefer pes ç r   n -ç r
- 3835 Pes andan oldu  lgar ibtid s 
Konak oldu ana S kma ovas 
- 3836  d b  lgar hem Eroğlı'na kond 
Geçildi Hoy andan vardı kond 
- 3837 Konar  lgarla andan Ahte  n'a
Merend'i geçdi kond  S f y  n'a
- 3838 Yarındas  ziy de itdi  lgar
Varub S hibova'ya kond  hond-k r
- 3839 H sey  Eyad dirler idi hem ana
Uşarak getdi görenler kaldı tana
- 3840 [  : 135a] Geçüb Tebr z'i andan sonra kond 
Görüb Tebr z halk  key sevindi
- 3841 Kamu cem'olub istikb le geldi
Cev hirler saçıldı h le geldi
- 3842 At  ayağına döşendi d b 
Ağır bezler ile zer-b  ft-  z b 
- 3843 Getürdiler hem env '-  kum ş 
Müdevver inc ler kıymetl  taşı
- 3844 Birinün kimse bilmez kıymetini
Müzeyyen itdiler yahşı atını
- 3845 Gan  oldu kamu yohsul  bay 
Tam met itdiler medh   sen y 
- 3846 Hem andan itdiler kurb n-  v fir
Doyund  kurd   kuş her bir m s fir

- 3847 Şu denl  itdiler hana ri  yet
Beğendi anlarun resmin be-g  yet
- 3848 Pes andan sürdi irişdi Uc n a
M l k t oldu ser asker olana
- 3849 Tek   d itdiler beş gün şeh ne
 rişdi bunda han olan Gil n a
- 3850 Muzaffer Han istikb l-i ş ha
Gelüb yüz sürdi ol gün p diş ha
- 3851 Gey rdi ana hil atler şeh ne
Görür ş h  sel met b bah ne
- 3852 Mut   oldu ana c n   gönülden
Sit yişler ider geld k e elden
- 3853    katdı biri birine alayın
Kızılbaş ile gözler ceng kolayın
- 3854 G   b andan irer  Abb ş n a
Sürer andan irişdi T rkman a
- 3855 [  : 135b] Varurlar karbarur (?) Devan a
Hem andan sürdi irişdi miy na
- 3856 Haber geldi Tahm s Han yakındur
 zi b mezheb   p r-kibr   k nd r
- 3857 Olan ser asker-i sult n hem n-dem
 eriden intih b itdi çok  dem
- 3858 Yararın aldı sürdi itdi  lgar
Kızılbaş olmadın ya n  haberd r
- 3859 Varub han kalça-i Kublan a irdi
Pes andan sürdi Sercemh n a irdi

- 3860 Yürüdi irdi andan Bengihân'a
Varub Zengân'a irişdi Devân'a
- 3861 Sürüb Sultâniye'ye irdi sultân
Çoğ oldu ol gün anda selc ü bârân
- 3862 Bu yurdda irdi leşker katı kışa
Rızâ virmek gerek kişi hak işe
- 3863 Kızılbaş'un güzîde beğlerinden
Gelür Dulgadiroğlu yeğlerinden
- 3864 Muhammed Han dirler idi ana hem
Gelicek hoş görür sultân-ı 'âlem
- 3865 Yarar âdemleriyle geldi hana
Elini öpdü oturdu şehâne
- 3866 Çü Tahmâs'un yoğ-idi iktidârı
Hemân-dem ihtiyâr itdi firârı
- 3867 Çevirdi yüzini andan zamâna
Pes andan kaçdı gitdi Isfahân'a
- 3868 Karâr itdi katı kış olmağın han
Dirüb bir gün tevakkuf itdi sultân
- 3869 Geçüben kondı Şâyin kal'asına
Hem andan 'Abher'e irişdi yine
- 3870 [İÜ: 136a] Bugün alay ile 'asker giderdi
Azıkçılar meğer dağdan inerdi
- 3871 Kızılbaş leşkerin sandı görenler
Yarağa ellerin sundı erenler
- 3872 Kurub topları bağlandı alaylar
Yarağın her kişi cenge kolaylar

- 3873 Atıldı topar ü kopdı tırâka
Sadâsı toparun irdi ‘Irâk’a
- 3874 Azıkçı olduğını bildiler çün
Katı kış olmağın ol yurtda üç gün
- 3875 Karâr eyledi sultân-ı cihângîr
Pes andan eylediler re’y ü tedbîr
- 3876 İrişdiler çün Pelicehisâr’a
Giderken yolca itdiler müdâra
- 3877 Ulama Beğ’e virdiler icâzet
Muhammed Han’a hem oldı işâret
- 3878 Dönüb Tebrîz’e varub oturalar
Tecessüs idüb etrâfi göreler
- 3879 Varub han ülkeye irişdi sultân
Tekâ’üd itdi bir gün dutub eyvân
- 3880 Pes andan göçdi vardı Şâhvend’e
Ol arada dirildi şâh ü bende
- 3881 Yerekan dirler-idi kûh-ı a‘zam
Ziyâde kış olub halk oldı derhem
- 3882 Davar âdem kırıldı anda bî-had
Ağaçlar berkine var yok ana ‘ad
- 3883 Şu resme uğradı halk ızdırâba
Ki gelmez bunların şerhi hisâba
- 3884 Değül tahrîre yâ takrîre kâbil
Kim ola Tanrı hışmına mukâbil
- 3885 [İÜ: 136b] Velî irdi ‘inâyet Hak Çalab’dan
Biraz halk sâkin oldı ol ta‘abdan

- 3886 Tekâ'üd itdi bir gün alda sultân
Hem ol gün yağmadı selc ile bârân
- 3887 Eğer ol günde kar yağmış olaydı
Halâsı şahsa mümkün mi olaydı
- 3888 Selefden böyle itmişler rivâyet
Sahîh isnâd ile budur hikâyet
- 3889 Zamânıyla 'Acem serverlerinden
Birisi leşker ile uğrar andan
- 3890 Kış içinde kamusı olmuş ihlâk
Neler kılmış görün bu çarh-ı eflâk
- 3891 Ne sultân kurtulur andan ne leşker
Kalurlar zâg ü bûma bunca leşler
- 3892 Ne hikmetdür ne kudretdür bu 'ibret
İderler milk için bî-hûde gayret
- 3893 Kanı Keyhusrev ü kanı Süleymân
Bu gayretde virürler milk için cân
- 3894 Sikender bulmadı âb-ı hayâtı
Son ucı buldı her kimse vefâtı
- 3895 Eğerçi sürdiler zevk ü safâyı
Cihândan bulmadı kimse vefâyı
- 3896 Biner sultân çerisin anda yoklar
Görür çok üşümüş eller ayaklar
- 3897 Pes andan konağı Baba Nazar'dur
Bu yirde leşkere hem çok zarardur
- 3898 Çok âdemler helâk oldu şitâdan
Deve at ü katır şeyh ü fenâdan

- 3899 Görürler güneşi ayı semâda
Ki şiddet kalmadı ayruk şitâda
- 3900 [İÜ: 137a] Havâ hoş oldu irişdi na‘âyim
Ganî oldu kamu halk ü behâyim
- 3901 Ednâ arpaya oldu narh-ı erzân
Et etmek göricek cân oldu lertzân
- 3902 Un elliye cevün altmışa keyli
Bulınur oldu hem orduda hayli
- 3903 Görüb halk şükr-i Yezdân eylediler
Binüb atlara seyrân eylediler
- 3904 Tekâ‘üd itdiler anda iki gün
Konar Sârîn’e andan şâh-ı gerdûn
- 3905 Hemedân şehri nezdinde Melân’a
Varub kondı Süleymân-ı zamâne
- 3906 Durur bir gün kurar anda otağı
Yarındası konak Elmakulağı
- 3907 Pes andan vardı Sa‘divâ’ye yara
Göçüb andan konarlar Gücûvâr’a
- 3908 Sürüb Deynûr’a vardı dirdi bir gün
Fakîr olanlara vâfir döker hûn
- 3909 Mezâr-ı hazret-i Veyse’l-Karâne
Konak oldu bil ol sâhib-kırâna
- 3910 Mâyidiş oldu andan sonra menzil
Tekâ‘üd itdi bir gün dutdı mahmil
- 3911 Dolu yağdı bu menzilde vehim-nâk
Görünmemiş döneli çarh-ı eflâk

- 3912 Karamelik köyine kondı andan
Huzûr ider şehinşâh oldu handân
- 3913 Konar Şems'e 'alemdâr-ı nebîye
Ziyâretgâh durur pîr ü sabîye
- 3914 Donuzbulağı'na hem vardı kondı
Pes andan kal'a-i Şâhîn'e indi
- 3915 [İÜ: 137b] Kim ol Bağdâd'un evvel menzilidür
Bil andan anaru Bağdâd ilidür
- 3916 Varub andan konar Yeni İmâm'a
İrişdi anda her işi tamâma
- 3917 Olur andan konağı Kasr-ı Şîrîn
Ki Ferhâd anda akıtmışdı şîrin
- 3918 Yağar ol yirde bârân bî-nihâye
Sadâ irişdi leşkerden semâya
- 3919 Helâk oldu besî âdem seyyi'ât
İrişdi halka andan çok musîbât
- 3920 Pes andan geldi kola Hânîkî'ye
Oturdılar halk anda lokma yiye
- 3921 Dokuz Ölüm'e andan irdi sultân
İki gün durdı kondı dutdı eyvân
- 3922 Ulu nehr idi ol su yok geçüdi
Niceler ol suda lâşini kodı
- 3923 Göçüb dirlerdi Zengîler Çukurı
Varub kondı ider bir gün huzûrı
- 3924 Konar andan girü Kızıl Ribât'a
İder etrâfını bir gün ihâta

- 3925 Yanarova'ya kondı dutub eyvân
Gelür Taşköprü'ye Sultân Süleymân
- 3926 Kenâr-ı Âb-ı Dicle oldı menzil
Ki Hâlis dirler ol yire işitgil
- 3927 Livân'dan çeri varuben kondı yara
Pes andan vardılar Lokmân Mezâr'a
- 3928 Mezârından göçer Lokmân'un ol şâd
Konağı şevket ile oldı Bağdâd
- 3929 Çü kondı şehr-i Bağdâd'a şehinşâh
Yasandı devlet ile taht ü dergâh
- 3930 [İÜ: 138a] Atı ayağına döşendi dîbâ
Murassa' sîm ü zerden nakş-ı zîbâ
- 3931 Kamu zer-bâft ü altunlu kumâşı
Dökerler bî-'aded kıymetlü taşı
- 3932 Hazâyin doldı zer kalmadı hâlî
Ki mâlâmâl doldı mevâlî
- 3933 Mutî' oldı kamu şehri diyârı
Çeri giçince kapatur hisârı
- 3934 Mürûr ile çü 'asker getdi geçdi
Kapuların hisârın andan açdı
- Mezârât-ı şerîf der-Bağdâd ve nezd-i o²⁰⁷⁴
- 3935 Pes andan zikr idelüm enbiyâyı
Dahı ardınca nâm-ı evliyâyı
- 3936 Yümündür anların zikri hakîkat
Kim anlar durur ashâb-ı tarîkat

²⁰⁷⁴ Bu başlık ve içerdiği beyitler L ve TTK'da yoktur.

- 3937 Bilinsün her birisinün mezârı
Ne yirde eylemişlerdür karârı
- 3938 Pes evvel Şît durur Bağdâd içinde
Dahı Lokmân durur Bağdâd içinde
- 3939 Necef’de defn olan Âdem Safî’dür
Necef’de hem yine Sâlih Nebî’dür
- 3940 Dahı Nûh Nebî dur[ur] anda medfûn
Ki bin yıl gözlerinden akıdur hûn
- 3941 Du‘âsı oldu andan sonra makbûl
Bulur Tûfân’dan kırk merd ile yol
- 3942 Mezârı anda Zûlkifil Nebî’nün
Dahı ‘Ays oğlu İshâk Nebî’nün
- 3943 Hem Necef’de Aliyyü’l-Mürtezâ’dur
İmâm-ı râbî’ ü Şîr-i Hudâ’dur
- 3944 [İÜ: 138b] Şehîd itdükde anı İbn-i Mülcem
Namâzın bozmadı vü yimedi gam
- 3945 Hüseyin ol kim şehîd-i Kerbelâ’dur
Mürüvvet ma‘deni kân-ı sehâdur
- 3946 Ziyâret eyledi sultân mezârın
Döker çok sîm ü zer gark itdi varın²⁰⁷⁵
- 3947 İmâm ‘Abbâs hem ol yirde biledür
Hem ol dahı şehîd-i Kerbelâ’dur
- 3948 İmâm-ı A‘zam ol hurşîd-i sâbit
Kim oldur İbn-i Nu‘mân ibn-i Sâbit

²⁰⁷⁵ Bu beytin yanında bir mühür vardır.

- 3949 Resûlüllâh ol sultân-ı a‘lâ
Sirâci ümmetî dimişdür ana
- 3950 Çü meddâhı ola sultân-ı kevneyn
Fidâ olsun yolına rûh ü ‘ayneyn
- 3951 Mübârek türbesin bozmuş Kızılbaş
Kim ol nâ-pâk idi bî-mezheb evbâş
- 3952 Anun çün oldu ana çok fezâhat
Kamu sultânlar içinde melâmet
- 3953 İder sultân mezârını ziyâret
Hemân ta‘mîrine itdi işâret
- 3954 Şu denlû eyledi kabrine ta‘zîm
Cemî‘-i evliyâdan itdi takdîm
- 3955 Durıcak dönmedi arkasın ana
Selâm ide giderdi sola sağa
- 3956 Yapar üstinde bir türbe şehâne
Görenler didi yok buna bahâne
- 3957 Hezâr âferîni ider görenler
İderler çok du‘â yüzün sürenler
- 3958 [İÜ: 139a] Hisâr itdiler anun çevresin hem
Çevürüb hendek ile anı muhkem
- 3959 Pür itdiler anı Şât ırmağıyla
Görenler göstereler barmağıyla
- 3960 İderler ana muhkem burc ü bârû
Felek ola meğer andan yukaru
- 3961 Hem itdiler ana bir çekme köprü
İcâzet ala her varan sürüb rû

- 3962 İçine er koyub yaptı tamâmî
Çalındı nevbeti her subh ü şâmî
- 3963 İmâm Ahmed-i Hanbel mezârı
Müşerref kılmış idi ol diyârı
- 3964 Biri dahı anun kabr-i Muhammed
Ki Gazzâlî didiler ana sermed
- 3965 Hem anda Şeyh Şiblî'nün mezârı
Velîler gül-'izârı sebze-zârı
- 3966 Mezârı Şeyh 'Abdülkâdir'ün bil
Gilânî anda bağlamışdı mahmil
- 3967 Nebî'nün şâ'iri Selmân mezârı
Gelüb ol yirde eylemiş karârı
- 3968 Sehreverdî Şehâbeddîn-i A'lâ
Makâmın anda kılmış Rabb-i Mevlâ
- 3969 İmâm hazret-i Mûsâ-yı Kâzım
Mezârı andadur fahr-i e'âzım
- 3970 'Alemdâr-ı nebî şeyhu'l-meşâyih
Durur anda mezârı şöyle vâzih
- 3971 Ve 'Abdülkâdir'ün ol şeyh-i Bağdâd
Mezârı andadur sultân-ı evtâd
- 3972 Dahı şeyhu'l-meşâyih şeyh-i Burhân
Mekân idinmiş anda dutmuş evtân
- 3973 [İÜ: 139b] Makâm-ı Şeyh Muhammed Kîmiyâtî
Dahı Şeyhu'l-Mecîd ol hak sıfâtı
- 3974 Mezâr-ı pâk-i Kassâb-ı cüvân-merd
Dahı Kanber 'Alî durur özi ferd

- 3975 Ebû'l-Müslim ki dirler ana Gâzî
Mezârı andadur ol şâh-bâzı
- 3976 Kim İslâm dînine ol çok mu'âvin
Olub sâhib-kırân yazdurdı nâmın
- 3977 Zamânında bulub 'âlimler ikrâm
Kavî oldı anun devrinde İslâm
- 3978 Dahı Hallâc-ı Mansûr'un mezârı
Kesildi el ayak kılmadı zârî
- 3979 Pes andan sonra anı kıldılar dâr
Ulu şeyh idi hem ol sâhib-i esrâr
- 3980 Dahı sonra yakarlar anı bi'n-nâr
Külini Dicle'ye saldılar iy yâr
- 3981 Taşub der-yalın Bağdâd'ı basdı
Kamusın gark kılmağaydı kasdı
- 3982 Getürüb hırkasınun yenlerini
Salarlar suya su itdi enîni
- 3983 Pes andan sonra sâkin oldı deryâ
Kesildi su basıldı şûr ü gavgâ
- 3984 Velî hikmet bilen bu râzı anlar
Neden basıldı su girdükde yenler
- 3985 Yed-i Kudret durur bu merhametdür
Îlâhî-vaz' ü Rahmânî-sıfatdur
- 3986 Dahı anda yatur Nu'mân Halîfe
Salât idi ana dün gün vazîfe
- 3987 Ki Şeyh Bâyezîd'ün şeyhidür ol
Ki Bistâmî didiler ana medlûl

- 3988 [İÜ: 140a] Muhammed Fazl ‘an ashâbi Ahmed
Yatur anda mükerrem nûr-ı sermed
- 3989 Dahı Şeyh Cüneyid ol şeyh-i Bağdâd
Mezârı andadur ol kutb-ı irşâd
- 3990 Biri hem Şeyh Nûreddîn-i Azher
Horâsânî dimişler Hakk’a mazhar
- 3991 Dahı Ma‘rûf-ı Kerhî’nün mezârı
Gelüb hem anda kılmışdur karârı
- 3992 Hasan Basrî dahı ol nûr-ı evtâd
Mezârı oldı anun nezd-i Bağdâd
- 3993 Nebî’nün bardağından içdi âbı
Bulur bir katresine bin sevâbı
- 3994 Resûlullah gelür ol suyu yoklar
Hasan içdi didiler anı yek bâr
- 3995 Çün işitdi anı sultân-ı a‘lâ
Götürdi el didi yâ Rabb-i Mevlâ
- 3996 Dolu ‘ilm olsun anun kalbi her-bâr
Müyesser kıl ana bin dürlü esrâr
- 3997 Hem andan sonra Baba Çirkin Abdâl
Mezârı andadur bî-kîl ü bî-kâl
- 3998 Dahı Behlûl-ı Dîvâne mezârı
Deliler anda çokdur yok şümârı
- 3999 Karındaşı anun Sultân Mahmûd
Varur görmeğe bir gün anı mes‘ûd
- 4000 Görür anı yalncak yalın ayak
Didiler alı virelüm mi başmak

- 4001 Didi başmağa hidmet-kâr gerekdür
Didiler virelüm her-bâr gerekdür
- 4002 Didi ana dahı gerek geyesi
Didiler virelüm iy Tanrı hâsı
- 4003 [İÜ: 140b] Bize ‘arz it didiler ihtiyâcun
Gerek hoşluğ ile geçsün mizâcun
- 4004 Didi bir başmak içün mi bu zahmet
Biz andan geçmüşüz cânuna rahmet
- 4005 Zihî devlet zi ‘izzet zi sa‘âdet
Cihândan fâriğ olan bî-kasâvet
- 4006 Budur devlet sa‘âdet saltanat bu
Ki olmaya cihândan anda kaygu
- Reften-i Sultân be-vilâyet-i Rûm²⁰⁷⁶
- 4007 Velîler şerhi irişdi tamâma
Gelelüm yine evvelki kelâma
- 4008 Çü sultân eyledi Bağdâd’ı ma‘mûr
Yürüdi Rûmili’ne doğru mesrûr
- 4009 Kodı çok leşker anda kim duralar
İcâzet virdi cümle leşkerlerin gideler
- 4010 İcâzet virdi cümle leşkerlerine
Selâmet vardılar evlü evine
- 4011 Özi dahı şikâr ide giderdi
Gelüb erkân ile tahtına irdi
- 4012 Denizden geldi Hayreddîn Paşa
Velî singun gelür iş düşer başa

²⁰⁷⁶ Bu başlık ve içerdiği beyitler L ve TTK’da yoktur.

- 4013 Tunus üzre şu denlû eylemiş cenk
Olur deryâ gözine kâfirün tenk
- 4014 Alurlar hîle ile çün hisârı
Karârı kalmadı itdi firârı
- 4015 Velî bî-had getürdi mâl ü genci
Ganî oldı fakîr ü her dilenci
- 4016 Pes andan sonra katl olundı paşa
Ki halka geldi bu iş tan temâşâ
- 4017 [İÜ: 141a] Kanı sultân ile bunca muhabbet
Arada sıdk ü ihlâs ü meveddet
- 4018 Suya dayanma sultâna inanma
Ezeldendür bu söz kimseye danma
- 4019 Adı ser‘asker İbrâhîm Paşa
Güher oldı nazar kılduğu taşa
- 4020 ‘Atâdur hanların resmi sehâvet
N’olaydı olmasa bunlarda ol ‘âdet
- 4021 Dokuz yüz kırk ikisinde târîh
Bu resme nakl ider ehl-i tevârîh

Gazâ-yı Körfüz ve Pulya

- 4022 Şürû‘ eyledi Hayreddîn Paşa
Gemiler yapa Efrenc’e ulaşa
- 4023 Gemiler çeküb saldı denize
Diyelüm bir gazavât yine size
- 4024 Elini öpdî sultânun sürüb rû
Yürüdi Körfüz’e Pulya’ya doğru

- 4025 Bu yana Husrev'i serdâr-ı leşker
Kilis'i feth ider ilin ser-â-ser
- 4026 Ki Bosna mîri idi mîr Husrev
İder küffârla çok ceng ü peyk-rev
- 4027 Meğer İspanya ilinün kilîdi
Bu imiş hem bilenler böyle didi
- 4028 Salar İspanya mîri dört yararın
Ki varub feth ide yine hisârın
- 4029 On-on beş bin çeri hem bile dört ban
Üşerler kal'a üstine şitâbân
- 4030 Meğer Husrev Paşa bulunmaz anda
Sarâya varmış idi ol zamânda
- 4031 [İÜ: 141b] Murâd adlu levendi voyvodası
Kul idi yoğ idi lâkin bahâsı
- 4032 Dokundu bin er ile ol çeriye
Sıdı ol leşkeri sardı giriye
- 4033 Keser dört banların başın tamâmet
Halâs oldu özi sağ ü selâmet
- 4034 Keser beş bin burun üç yüz kişi hem
İledür habs ile sultâna bî-gam
- 4035 Anı hoş gördi sultân-ı cihân-tâk
Virürler ana altun başlu sancak
- 4036 Pes andan sonra sultân-ı cihân-bîn
Çeri cem' eyledi bâ-resm ü âyîn
- 4037 Gazâya 'azm ider sultân-ı a'lâ
Ki nusret virmiş idi Hak Te'âlâ

- 4038 Varub Avlonya'da kurdı otağı
Dolandı 'asker ile taşı dağı
- 4039 Dolandı Körfüz'i Ayas Paşa
Alınmadı velî hoş kıldı yağma
- 4040 Esîrin aldılar kaldı kuru taş
Ganî oldı fakîr ü rind ü evbâş
- 4041 Geçer Pulya'ya Hayreddîn Paşa
İder yağma katar kuruyı yaşa
- 4042 Şu denlü aldılar mâlî esîri
Ganâyim çok dinilmez binde biri
- 4043 Alındı elli bin dirler cevârî
Harâb oldı kamu Pulya civârı
- 4044 Ulaşdı leşkere emrâz-ı sârî
Ol olmasa alurlardı hisârı
- 4045 Çü bulmadı ana bu def'a ruhsat
Göçüb terk eyledi bulınca fursat
- 4046 [İÜ: 142a] Dokuz yüz kırk üçe girmişdi Hicret
İdelüm bir gazâya dahı fikret
- Gazâ-yı vilâyet-i Kara Boğdan²⁰⁷⁷
- 4047 İcâzet virdiler leşkerlerine
Varurlar her biri evlü evine
- 4048 İrişdi tahtına Sultân Süleymân
Kapu halkıyla bile cümle erkân
- 4049 İder bir nice gün 'adl ile dâdı
Girü gayret odı anı komadı

²⁰⁷⁷ Bu başlık ve içerdiği beyitler L ve TTK'da yoktur.

- 4050 Gazâya olmuş idi çünkü mu‘tâd
Nitekim san‘atında kâmil üstâd
- 4051 Kara Boğdan’a varalum didi han
Müvecceh gördiler a‘yân ü erkân
- 4052 Hemân-dem gördiler yat ü yarağı
Dahı bir lahza kılmadı durağı
- 4053 Yürüdi ‘asker ile şâh-ı devrân
Tuna’yı geçdi köprüden şitâbân
- 4054 Gelür Tatar’dan yüz elli bin er
Biri birine çün karışdı leşker
- 4055 Sürüb irişdiler Turlı suyına
Yaparlar iki köprü anda yine
- 4056 İki gün durdı bağladı alayın
Kamu ‘asker görürler ceng kolayın
- 4057 Pes andan sonra sultân geçdi fî’l-hâl
Kara Boğdan çerisi oldu pâ-mâl
- 4058 Çü gördi kalmadı ayruk karârı
Hemân-dem ihtiyâr itdi fırârı
- 4059 Kara Boğdan beğiydi Petri bî-dîn
Virürler hana tahtının kilîdin
- 4060 [İÜ: 142b] Hazâyinde bulundı bî-girân mâl
Getürdiler anı bî-kîl ü bî-kâl
- 4061 Murâdınca alındı mâl-ı bî-had
Ağaçlar berkine var yok ana ‘ad
- 4062 Mutî‘ oldu kamu şehri diyârı
Hem istikbâle geldi uluları

- 4063 Çü feth oldı Kara Boğdan'un ili
Girü Rûmili'ne sürdi sebîli
- 4064 Şikâr ide gelürdi savlet ile
İrer tahtına bir gün devlet ile
- 4065 Hem ol yıl içre Hayreddîn Paşa
Dilerdi vara Efrenc'e ulaşa
- 4066 Prevez kal'ası önünde durdı
Gemilerle hem Andre Dori irdi²⁰⁷⁸
- 4067 Ol idi Karloz'un hem kapudanı
Bile İspani'nün yarar cüvânı
- 4068 Yiğirmi bin er ile gelmiş idi
Gemilerin denize salmış idi
- 4069 İkisi oldılar anda mukâbil
Sıdı küffârı paşa mutlakâ bil
- 4070 Çü gördi idemez ayruk karârı
Hemân-dem ihtiyâr itdi firârı
- 4071 Kalan keştîler ile sürdi fî'l-hâl
Nova kal'asına hoş itdiler âl
- 4072 'Ale'l-gafle ider bir gice ılgar
Kimesne olmadın andan haberdâr
- 4073 Seher vaktinde kurdı top ü tüfenk
Çıkarub leşkerini eyledi cenk
- 4074 Üşerler kal'aya feth ider anı
Kırar halkını virmezler amânı

²⁰⁷⁸ Bu beytin yanında “Meşhûr Andreyâ Dorya k[---] küffâr [---]” ifadeleriyle not düşülmüştür (“[---]” ile gösterilen kısımlar metinde kesik haldedir.)

- 4075 [İÜ: 143a] Kodı içinde dört bin cengî leşker
Alınan ‘avret oğlan bile ilter
- 4076 Dokuz yüz hem dahı kırk altıya sâl
İrişdükde ne oldı dinle ahvâl
- 4077 Denizden gitdi Hayreddîn Paşa
Nova’ya vardı gel dinle temâşâ
- 4078 Ulama Beğ yürüdi hem karadan
Kamu leşkerler ile bir aradan
- 4079 Ulu topları çekdiler hisâra
Bürûcın eylediler pâre pâre
- 4080 İderler üç gün üç gice katı cenk
Görüldi kal’a kâfir gözine tenk
- 4081 Çü Hak’dan irdi İslâm’a ‘inâyet
Alındı kal’a feth oldı tamâmet
- 4082 Kesildi kâfiri kalmadı bir ferd
Gemiye aldılar olan cüvân-merd
- 4083 Venedik mîri ile sulh ider han
Olayın didi sana bende-i fermân
- 4084 Anabolu Benefşe kal’asın hem
Virür hana alur sultân-ı a‘zam
- 4085 Hurûc itdi yine Üngürüs’e Latin²⁰⁷⁹
Budun içün görürler ceng âlâtın
- 4086 Gelür bî-had ana kâfir çerisi
Ki benzer nerre dîve her birisi

²⁰⁷⁹ Sadece İÜ’de bulunan bu kısımda, bu beyitten hemen önce sürh/başlık boşluğu bırakılmıştır. Bu da, eserin planlanan, hatta belki tamamlanan bir başka edisyonu daha olabileceği ihtimalini akla getirir.

- 4087 İrişdi bu haber çün pâdişâha
Yürüsün diyü emr oldı sipâha
- 4088 Muhammed Beğ gider dört sancağ ile
Kapu halkı hem anun ile bile
- 4089 [İÜ: 143b] Sirem sahrâsına cem‘iyyet oldı
Kamu sahrâ seher leşkerle doldı
- 4090 Gelür Hüsrev Paşa Rûmili bile
Konarlar bir yire leşkerler ile
- 4091 Gelür kâfir dahı üşer Budun’a
İderler cengi her gün döne döne
- 4092 Anı beklerdi Yanoş’un helâli
İderdi dâyimâ ceng ü cidâli
- 4093 İderdi banlar ile dürlü hîle
Güderdi her birini fursat ile
- 4094 İşıtdiler ki geldi bunca leşker
Kodılar kal‘ayı tabur iderler
- 4095 Sığınca itdiler taburı muhkem
Velî gâzîler ider cengi her dem
- 4096 İderler kırk iki gün hoş neberdi
Ki arzun âsumâna çıkdı gerdi
- 4097 İrer sultân dahı günlerde bir gün
Gelüb arz-ı Sirem’de buldı düzgün
- 4098 Haber irişdi sultândan paşaya
Irak dursun olardan atlu yaya
- 4099 Varub kâfirlere ulaşmayasız
Irakdan yollarını bağlayasız

- 4100 Basîretde olub kaçırmayasız
Top irişdüği yirde durmayasız
- 4101 Meğer kim bir gice tedbîr iderler
Taburdan çıkmak çün el bir iderler
- 4102 Kimesne duymadın çıkar yararı
Tahammül itmeyüb ider firârı
- 4103 Bu resme eylediler mekr ile âl
Yetişdi gâzîler anları fî'l-hâl
- 4104 [İÜ: 144a] Tamâmet kırdılar küffârı ol gün
Kalanınun olur hâli diger-gûn
- 4105 Kimi tabur içinde virdi başı
Kimisi kurda kuşa kodı lâşı
- 4106 İçinde vü taşında kalmadı ferd
Zihî ceng ü zihî gayret zihî merd
- 4107 Şu resme kıldılar ceng ü cidâli
Kırıldı halkı tabur oldu hâlî
- 4108 İrer sultân dahı leşkerler ile
Kamu²⁰⁸⁰ halkıyla erkânıyla bile
- 4109 Bu fethi işidicek oldu handân
Paşaya eyledi çok lutf ü ihsân
- 4110 Virür Yanoş'un oğlına ilini
Atası yiri milk-i Erdel'ini
- 4111 Budun'ı pâk idüb ma'mûr iderler
'Adûnün fitnesinden dûr iderler

²⁰⁸⁰ Bu kelimenin "kapu" olması da muhtemeldir.

- 4112 Kelîsâlarda kıldılar namâzı
İderlerdi gice gündüz niyâzı
- 4113 Virür ol ili Süleymân Paşa'ya
Ki muhkem hıfz ideler atlu yaya
- 4114 Yidi sancakbeği koşuldu ana
Kim anı bekleyeler çevre yana
- 4115 İcâzet oldu leşkerler dağıldı
Sürüb sultân dahı tahtına geldi
- 4116 Dokuz yüz kırk sekiz yıldaydı Hicret
Olur küffâra bu u'cûbe 'ibret
- Âmeden-i dîger bâr küffâr-ı hâkisâr²⁰⁸¹
- 4117 Diyelüm yine bir şîrîn gazâvet
Gönülden giderür dürlü kasâvet
- 4118 [İÜ: 144b] Budun ta'mîrine olundu fermân
Gelür bennâ vü yırgad ana çendân
- 4119 Yapub her cânibin ma'mûr iderler
'Adûnün fitnesinden dûr iderler
- 4120 İşitdi bu işi küffâr-ı bî-dîn
Gönülden bağladılar kibr ile kîn
- 4121 Salarlar cümle küffâra nâme
Bu hâli bildürürler hâssa 'âmma
- 4122 Budun'ı taht idindi ehl-i İslâm
Gelün gayret idelüm kâm ü nâ-kâm
- 4123 Bu kez gayret kuşağın berk idelüm
Bu yolda baş ü cânlar terk idelüm

²⁰⁸¹ Bu başlık ve içerdiği beyitler L ve TTK'da yoktur.

- 4124 Yüzümüz kalmadı n'itmek gerekdür
Çeri cem' eyleyüb gitmek gerekdür
- 4125 Dahı bir kerre idelüm neberdi
Ki Türk'ün âsumâna toza gerdi
- 4126 'Adedsiz cem' olundı mîr-i küffâr
Bu işden çün olur sultân haberdâr
- 4127 Didi Ahmed Paşa'ya var sefer kıl
Bu işden gâfil olma ki hazer kıl
- 4128 Varub cem' oldu leşker Sofya'da
Ne denlû var ise atlu piyâde
- 4129 Haber vardı Budun'da olan paşaya
Dirilsün kamusı bir araya
- 4130 Yeniçeri koşuldu iki bin er
Eli tüfenklü şebbâz ü server
- 4131 Balı Paşa'ya koşulmuşdı leşker
Ol idi arada şebbâz ü server
- 4132 Hücûm itdi kamu kâfir çerisi
Ne denlû var ise genci karısı
- 4133 [İÜ: 145a] Yoğ idi anların haddi kıyâsı
Kamusının temür cevşen libâsı
- 4134 'Umûmen eylemişler 'âr ü gayret
Ki basmışdı buları vehm ü hayret
- 4135 Velî şol vechle itmişler hücûmı
Diseydün kim yürüdi bahir kumı
- 4136 Gelür gayret Budun'da olan çeriye
Dilerler karşı küffâra yûriye

- 4137 Ve lâkin virmedi paşa icâzet
Muhannesler ider diyü ibâkat
- 4138 Velî şol Rûmili'nün şehbâzı
Biner her birisi bir esb-i tâzî
- 4139 Yasağa bakmayub taşra çıkarlar
Ne leşker dağa uğrarsa yıkarlar
- 4140 Çıkarub kolların 'üryân iderler
Yüriyüb düşmene karşı giderler
- 4141 İki-üç yüz deliler çarkacılar
Biri birini gözler arkacılar
- 4142 Dahı bir nice manga-yı güzîde
Ki görmemiş cihânda âferîde
- 4143 Olardan dahı çıkdı bir nice er
Biri birisi ile buluşurlar
- 4144 Olur meydânda kavuşma görüşme
Biri birisi üzre döndürüşme
- 4145 Kesildi başlar ü döküldi kanlar
Kodı meydânda başı nice banlar
- 4146 Kıçın kıçın gelürek cenk iderler
Olarun gin kazâsın tenk iderler
- 4147 Üşerler Peşte'ye küffâr-ı bî-dîn
Ururlar kal'aya çok top-ı sengîn
- 4148 [İÜ: 145b] Atılur günde yidi yüz yigirmi
Kamu taş ü temür yahşı değirmi
- 4149 Budun'dan atılur ol günde bir top
Olur küffâr içinde ceng ü âşûb

- 4150 Meğer İspanya mîrinün vezîri
Olan ol leşkerün başı emîri
- 4151 Dokundı başına anun ider hurd
Atından yire düşdi vü olur mürd
- 4152 Pes ayruk kılmadı leşker karârı
Hemân-dem ihtiyâr itdi firârı
- 4153 Dükaden-zâde dirler bir cüvân-merd
Semendire sancağı mîr Muhammed
- 4154 Çıkarlar kal‘adan Balı Beğ ile
Ulama Beğ dahı anlarla bile
- 4155 Dokunub kâfire kırgun iderler
Kamu sahrâyı gark-ı hûn iderler
- 4156 Kamu banlar kırıldı kalmadı bir
Bulurlar sîm ü zer anlarda vâfir
- 4157 Kapularını açdılar hisârün
Yürüdi ‘asker üstine şirârün
- 4158 Şu resme kırdılar küffârı bî-had
Ağaçlar berkine var ana yok ‘ad
- 4159 Külünk ile nacaklar çaka çakı
Ker²⁰⁸² itdi Mısır ile Şâm’ı ‘Irâk’ı
- 4160 Şu denlü kırdılar küffârı ol gün
Buhâr-ı hûndan görünmedi gün
- 4161 Bırakdılar kamu yat ü yarağı
Geçerler ol gice çok deşt ü dağı

²⁰⁸² İÜ’de bu kelime “kesr” (كسر) gibi yazılmıştır.

- 4162 Kaçanlar mîşe görse er sanurdı
Su çağaldusunu leşker sanurdı
- 4163 [İÜ: 146a] Atı çâpük olanlar vardı Lenc'e
İrişdi bu haber Karloz'a Firenc'e
- 4164 Göğüslerin döğüb itdiler âhı
Ana kalmadı geymedük siyâhı
- 4165 Yudılar âb-ı çeşm ile zemîni
Göge irgürdiler âh ü enîni
- 4166 İrişdi gâzîler sağ ü selâmet
Kamu yirlü yirine bî-melâmet
- 4167 Çün irdi hana bu şîrîn haberler
Haber virenlere ihsân iderler
- 4168 İcâzet virdiler sâyir çeriye
Bahâr oldukda han kendü yürüye
- 4169 Dokuz yüz kırk dokuz yıldıydı târîh
Sahîh nakl eylemiş ehl-i tevârîh

Gazâ-yı ekber fütûhât-ı kılâ'-i Belgrad ve Üstürgon ve kılâ'-i sâyire²⁰⁸³

- 4170 Bahâr oldukda sultân-ı cihângîr
Dirüb erkânı idün didi tedbîr
- 4171 Kırılmakdan çün uslanmadı küffâr
Varalum bir dahı anlara tekrâr
- 4172 İdün tedbîri kim nice idelüm
Varalum kal'a-i Beç'e gidelüm
- 4173 Kamu küffâr anı itdi sığınca
Budun ma'mûr olur ol yıkılınca

²⁰⁸³ Bu başlık ve içerdiği beyitler L ve TTK'da yoktur.

- 4174 Ol alınmazsa zabt olmaz vilâyet
Velî kal‘a muhassandur be-gâyet
- 4175 Ana göre idün muhkem yarağı
Dahı kılmayalum bir dem durağı
- 4176 Ulu leşker dirildi bî-nihâyet
Deniz ka‘rına var yok ana gâyet
- 4177 [İÜ: 146b] Çekilen toplarun yokdur hisâbı
Elem gördi re‘âyâ çok ‘azâbı
- 4178 Çekerdı elli bin çift gâv ü mîşi
Kimesne görmedi hergiz bu işi
- 4179 ‘Acâyib tavr ile ‘azm itdi leşker
Ki san çekmiş idi evc-i felek ser
- 4180 Çü geçdi köprüden leşker şitâbân
Primi Petri iline girdi sultân
- 4181 Var idi kal‘alar yolında hayli
Oları almağa han itdi meyli
- 4182 Komaz ‘âkil olan yolında düşmen
Bu idi ‘âdet-i Dârâ vü Behmen
- 4183 Sığınub Hayy ü Rahmân ol Hudâ’ya
Varub üşdiler evvel Valpova’ya
- 4184 Muhassandı katı ol kal‘a şeksüz
Nice oğul kız oldu ol gün öksüz
- 4185 Nice merdân hem ol gün oldu bî-rûh
Şehîd olub gazâda virdiler rûh
- 4186 Ne baht ol kim şehîd ola gazâda
İriser Hak katında her murâda

- 4187 Dükaden-zâde hem Mîr Ulama
İkisi oldu mecrûh iy tûvânâ
- 4188 Bahâdur kaçmayub muhkem durandur
Meseldür baş viren önce varandur
- 4189 Çeri hâlini beğlerden kıyâs it
Bu demde Hakk’a hamd ile sipâs it
- 4190 Yine gayret ider Rûm’un cüvânı
Zebûn oldu hisâr ister amânı
- 4191 Beş-on gün çünkü ceng oldu arada
Alındı kal’a han irdi murâda
- 4192 [İÜ: 147a] Kamu mecrûh olana oldu destûr
Göçer han ol aradan şâd ü mesrûr
- 4193 Virür mecrûh olana ikişer yüz
Birisi gitmedi merhem-bahâsuz
- 4194 Anı feth eyledi getdi birine
Anı dahı alur gider birine
- 4195 Birisinün dahı adı Teta’dur
Unutma kendü tevhîdün duta dur
- 4196 Yakar ol kal’ayı yire berâber
Ururlar ilini anun ser-â-ser
- 4197 Birinün adı dahı Şiklovuş’dur
Taşı taş iledür içi kuşdur
- 4198 Alındı üç pâre kal’a şitâbân
İçine er koyub han göçdi andan
- 4199 Keser ol illeri bâca harâca
Pes andan ‘azm ider sahn-ı Mihaç’a

- 4200 Budun nezdinde var bir kal‘a âbâd
Didiler ana İstolni Belğırad
- 4201 Ana ‘azm eyledi sultân-ı a‘lâ
Görelüm başda ne yazdıysa Mevlâ
- 4202 Muhassan kal‘adur ol kal‘a gâyet
Ve lâkin umaruz Hak’dan ‘inâyet
- 4203 Haber geldi ki biz senün kulunuz
Viribi bir beğün gelsün yalunuz
- 4204 Mutî‘üz emrüne fermân senündür
Özün sâhib-kırân devrân senündür
- 4205 Senündür kal‘a bâ-cümle vilâyet
Esirge biz kulunı kıl ‘inâyet
- 4206 Yürı var devlet ile Üstürgon’a
Anı feth eyleyüb özün çü döne
- 4207 [İÜ: 147b] Serîrün pâyine sürüb yüzümüz
Vir[ür]üz kal‘ayı yokdur sözümüz
- 4208 Pes andan ‘avdet itdi Şeh Süleymân
Yürüdi Üstürgon’a doğru sultân
- 4209 Hisârı pâdişâhun gerçi çokdur
Velî anun gibi ol yirde yokdur
- 4210 Civârı sebze vü serv çayır çemendür
İçi gülzâr ü reyhân yâsemendür
- 4211 Yiri çayır çemen hoş sebze-zârı
Civârı hoş müzeyyen kiştikârı
- 4212 Suyı otlağı vâfir bağçe vü bağ
Öter bağçada bülbül taşrada zâğ

- 4213 Yaraşur her yiri bakdukça âdem
Kamaşur gözleri Allâhü A‘lem
- 4214 Gelüb leşker konarlar çevresine
Ne baş kaldı yarılmaduk ne sîne
- 4215 Kurarlar topları karşı hisâra
Bürûcın eylediler pâre pâre
- 4216 Hisârun çevresini çimlemişler
İçini doldurub toprağa komışlar
- 4217 Yürüyüş itmeğe leşker yumılır
Topı atdukça toprağa gömilür
- 4218 Pes âhir ‘asker-i Rûm itdi gayret
Ki basmışdı oları vehm ü hayret
- 4219 Girü ‘azm eyledi leşker hisâra
Yakınına irerler vara vara
- 4220 Atarlar neft odıyla kumbaralar
Nice gâzîleri yakar yaralar
- 4221 Hisârun heb bürûcî şu‘le idi
San eflâkûn nücûmı yire indi
- 4222 [İÜ: 148a] Ne oda bakdılar ne kumbaraya
Yaraluların aldılar araya
- 4223 Ayak basdukça dayanur giriye
Bir âdem varımazlar ilerüye
- 4224 Çü gördi kâfir İslâm gayretini
Dahı artırdı vehm ü hayretini
- 4225 Görür küffâr ki az kaldı zamânı
Çıkarlar burca isterler amânı

- 4226 Virildi çün amân-ı pâdişâhî
Göge deġdürdiler tâc ü külâhı
- 4227 Girerler çün hisâr içine leşker
Görürler bî-nihâyet baş ü leşler
- 4228 Bilinmez bunları kıran melek mi
Ricâlû'l-gayb yâ âsâr-ı felek mi
- 4229 İçine er koyub 'azm itdi sultân
Belgırad'a varur bâ-cümle erkân
- 4230 Ki ana dahı varub er koyalar
Eġer düşmen gelürse saklayalar
- 4231 Meġer küffârın işi hîle imiş
Bu tedbîrde Ferenduş bile imiş
- 4232 Murâdı bu ki hanı koya kışa
Dahı bir dürlü tedbîre durışa
- 4233 Sakındı leşker-i İslâm yarakdan
Hisâra karşı kondılar ırakdan
- 4234 Atıldı kal'adan toplar vehim-nâk
Sanasın kim yıkıldı çarh-ı eflâk
- 4235 Be-nâ-gâh kopdı yir ulu tırâka
Sadâsı irdi Mısır ile 'Irâk'a
- 4236 Felek ayrıldı sankim birbirinden
Yâ Elburz'ı kopardı yel yirinden
- 4237 [İÜ: 148b] Yidi fersah yiri sarsdı salındı
Diyeydün kim yidi kat yir delindi
- 4238 Kiminün nîzesi düşdi elinden
Kiminün nutkı bağlandı dilinden

- 4239 Hele el-kıssa harbe urdılar el
Yidi bin top atıldı ana evvel
- 4240 Sadâ irdi semekden tâ simâke
Berâber eylediler anı hâke
- 4241 Hücûm eylediler leşker hisâra
Velî bulmadılar girmeğe çâre
- 4242 On iki gün çü oldu ceng-i a‘lâ
Yüz urub didiler yâ Rabb-i Mevlâ
- 4243 Uçurduk bu gazâda bunca rûhı
Müyesser kıl bize feth ü fütûhı
- 4244 Meğer bir gün irer Hak’dan ‘inâyet
Ki yir yüzi duman oldu be-gâyet
- 4245 Basar küffârı zulmet vehm ü hayret
İder İslâm çerisi yine gayret
- 4246 ‘Înâyet kıldı ol gün Hayy ü Sübhân
Yürürler kal‘aya doğru şitâbân
- 4247 Bu resme eylediler mekr ile âl
Duyurtmadın girürler ana fî’l-hâl
- 4248 Alındı kal‘a feth oldu tamâmet
Başına kopdı küffârın kıyâmet
- 4249 Kırıldı altı bin küffâr-ı bî-dîn
Kalanına amân oldu ber-âyîn
- 4250 Ki her biri yirinde oturalar
Aradan kibr ü kîni götüreler
- 4251 İçinde var idi iki kenîsâ
Ziyâret eylemiş anları ‘Îsâ

- 4252 [İÜ: 149a] Kadîmî taht imiş ol kal'a âbâd
Anun çün dirler İstolni Belğırad
- 4253 Budun şehrinden evvel ol imiş taht
Dokuz kiral anda yatur hor ü bed-baht
- 4254 Kenîsânun birisi oldu câmi'
Birine düşdi küffâr oldu mâni'
- 4255 Didiler hana iy sultân-ı a'lâ
Çü fırsat virdi sana Hak Te'âlâ
- 4256 Giderdük çün aradan kibr ü kîni
Bize virgil kenîsânun birini
- 4257 İdelüm biz dahı bunda huzûrı
Virelüm yılda altı bin fulori
- 4258 Vilâyet olmağ içün ya'nî ma'mûr
Virür birin olurlar şâd ü mesrûr
- 4259 Ulu kelîsâlarıymış dînlerince
Ziyâretgâh imiş âyinlerince
- 4260 İder bir nice gün ol yirde ârâm
Mutî' oldu vilâyet kâm ü nâ-kâm
- 4261 Bu fethe oldu sultân şâd ü mesrûr
İderler kal'ayı emriyle ma'mûr
- 4262 Dilerdi ol aradan vara Biç'e
Didiler kış irişdi kaldı giçe
- 4263 İşitdi bu sözi Kiral Ferenduş
Dirüb erkânını cem' eyledi hûş
- 4264 Didi şimden girü 'azmi banadur
Pes andan sonra Karloz'dan yanadur

- 4265 Bunun gibi ulu han gelmeyiser
Ayağı basmaduk yir kalmayiser
- 4266 Varınca Portukal'a hadd-i garbe
Kimesne durmaya anunla harbe
- 4267 [İÜ: 149b] Yıkıldı bârî çün beytüm başuma
Diyeyüm ben bu hâli kardaşuma
- 4268 Didiler sen bu hâli bildürince
Alur Biç'i varur tâ şehr-i Lenc'e
- 4269 Bu işe gayrı dürlü eyle tedbîr
Dilersen bulasın bir-iki gün yir
- 4270 Didi erkânına n'itmek gerekdür
Didiler mâl cem' itmek gerekdür
- 4271 Kabûl eyler ise sultân sözünü
Murâdınca harâca kes özünü
- 4272 Ki sultân ile çıkmaz kimse başa
Vay ana kim anun ile ulaşa
- 4273 Bu hâli bildürürler hâssa 'âmma
Pes andan sonra yazdı hana nâme
- 4274 Tazarru' eyleyüb gözden döker hûn
Yiğirmi yük viribir bile altun
- 4275 Dimiş kim mâ-hazar bu nice elüm
Senün ile benüm yokdur cidâlüm
- 4276 Kabûl eyle bugün devrân senündür
Mutî'üz emrüne fermân senündür
- 4277 Karadur hazretünde çün yüzümüz
Senün ile dahı yok kem sözümüz

- 4278 Kabûl olundı çünkim armağanı
Virür han ‘âdetçe ana amânı
- 4279 Kodı pes nâ-mübârek başa tâcı
Alur boynına bâc ile harâcı
- 4280 Pes andan sonra ‘avdet itdi sultân
Kamu leşkerler ile bile erkân
- 4281 Bu fethi çün müyesser kıldı Mevlâ
Gelicek Peşte’ye sultân-ı a‘lâ
- 4282 [İÜ: 150a] Kodı leşkerlerin anda duralar
Ne cânibden gelür düşmen göreler
- 4283 Özi erkân ile tahtına getdi
Varub günlerde bir gün tahta yetdi
- 4284 Oturdu tahta geydi başa tâcı
Kamu küffârın irişdi harâcı
- 4285 Çü düşmen gelmedi ol bî-sa‘âdet
Olundı leşkere dahı icâzet
- 4286 Varurlar her biri yirlü yirine
Ölenler yirine sağlar sevine
- 4287 Dokuz yüz elliye girdükde Hicret
Olur küffâra hikmet-gûne ‘ibret
- 4288 Bunun gibi gazâ olmadı hergiz
Eğer oldı ise eydün bize siz
- 4289 Rodos alındı dirler yidi ayda
Alındı pes Rodos bu yıl üç ayda
- 4290 Bi-hamdillâh tamâm itdüm gazâyı
Anunla bu kitâb-ı cân-fezâyı

4291 Zamânında hem ol sâhib-kırânun
Kitâbum hatm olur minnet Hudâ'nun

Der-ta'rîf-i Sultân Süleymân Gâzî²⁰⁸⁴

4292 Dokuz yüz ellide irdi tamâma²⁰⁸⁵
İrişdi bu kitâbum ihtitâma

4293 Tevârîh Âl-i 'Osmân'a sezâdur
Kim anlarun işi feth ü gazâdur

4294 Gelince bu deme önden sonı gör
İnanmazsan tevârîhden²⁰⁸⁶ okı gör

4295 [TTK: 108a] Kamunun serveri Sultân Süleymân
Yidi iklîme kıldı hükm ü fermân

4296 [İÜ: 150b] Yidi başlu özi bir ejdehâdur
Ki bir kılına bin cân kem-bahâdur

4297 Dir isem²⁰⁸⁷ vasfin anun haşr olunca
Dinilmez binde biri neşr olunca

4298 Sayamaz²⁰⁸⁸ kimse bahrün katresini
Ne²⁰⁸⁹ 'îd oldukda halkun fitresini

4299 Nitekim bu ikiye yok durur 'ad
Şehinşâhun bulunmaz lutfına had²⁰⁹⁰

Der-tazarru'-i musannif²⁰⁹¹

²⁰⁸⁴ Bu başlık TTK'da yoktur.

²⁰⁸⁵ L: Dokuz yüz otuz altıda tamâma; TTK: Dokuz yüz otuz altıda kal'a

²⁰⁸⁶ İÜ: bu tevârîhi; L: tevârîhi

²⁰⁸⁷ TTK: Dir isen

²⁰⁸⁸ L: Suvayamaz

²⁰⁸⁹ İÜ: Yâ

²⁰⁹⁰ TTK: 'ad

- 4300 Gel iy bahr-i ma‘ânîde olan gark
Ma‘ârif gevherin taşdan iden fark
- 4301 Bulan sıdk ile kalbinden Hakk’a yol
Elüni sun bana oldum sana kul
- 4302 Kılan gönlini şekk ü şübheden pâk
Ayağı altına olsun yüzüm hâk
- 4303 Olan ‘aşkun yolında ferd ü rakkâs
Elüm dut ayağını yüzüme bas
- 4304 Ma‘ânî sözlerini söyleyen uz
Nasîhat vir ağarsun bu kara yüz
- 4305 Kılan ‘arş ile kürsî tende seyrân
Bana el vir ki kaldum deng ü hayrân
- 4306 Sühan gencinde bulan dürr ü yâkût
Katı hayretde kaldum gel elüm dut
- 4307 İçen ‘ayınlarından âb-ı hayvân
Lebünden bûse vir cân sana kurbân
- 4308 Olan bu ma‘rifet bahrinde gavvâs
Elüm dut kes dilüm Mansûr ile (?) as
- 4309 Gelen vecde ma‘ânî sohbetinde
Vir ol meydân bana da fursatında
- 4310 [İÜ: 151a] Kemâl-i ma‘rifetde mihmândan hûş
Kulunı kılma ol demde ferâmûş
- 4311 Demünden her dem iy ehl-i tasavvuf
İcâzet vir olalum lâ-tekellûf

²⁰⁹¹ Bu başlık ve içerdiği beyitler L ve TTK’da yoktur.

4312 Ma‘ânî Ka‘be’sin her dem iden hac

Kapını aç bana kim iderem lec

4313 Yidiler kırklar ü evtâd ü aktâb

Mededsüz taşra kaldum feth idün bâb

Der-tecnîsât ü nasâyih²⁰⁹²

4314 İrişdi ‘ömrüm âhir menziline

Velî bilmem ki âhir menzili ne

4315 Karardı ağum ü ağardı karam

Ne yüz ile yüzüm toprağa karam

4316 Günâhum çok nicesi kabrûme varum

Ne bellü yoğum ü ne bellü varum

4317 Anarum kılduğuma her günâhı

Kıluram rikkat ile her gün âhı

4318 İrişdi çünki yetmiş bire yaşum

Akar su gibi gözden yire yaşum

4319 Dirüb kafes kuşu gibi odunı

Zamânı geldi kim yakam odunı

4320 Yanayın kalmasun cüz’ ü külümden

Yine bir dahı durısun külümden

4321 Zihî ‘âkil bu gafletden uyan

Ki ‘aşk odına bu resme o yan

4322 Bu mürgün ‘âdeti olmağ imiş tâk

Bu hayretdür olubdur tâkatüm tâk

4323 Arada olmadın nokta bahâne

Bu sırrı bilen insâna bahâ ne

²⁰⁹² Bu başlık ve içerdiği beyitler L ve TTK’da yoktur.

- 4324 [İÜ: 151b] Havâle eyle Hakk'un kudretine
Ki insânun bu işden kudreti ne
- 4325 Anaram yiyesin bir gün beni yir
Bu gamdan yidüğüm her gün beni yir
- 4326 Gözüm yüzde henüz gönlüm havâda
Mutâbık düşdi gönülüm havâda
- 4327 Saçumdan görürem bir gün bir ak kıl
Didi gönlüm bu sevdâyı berk kıl
- 4328 Cihânun aldanan göz ü kaşına
Komazlar anda dırnak kem kaşına
- 4329 Çü 'aşkdan başuna sevdâ düşübdür
Budur resmi gehî yan geh düşübdür
- 4330 Bu yoldan çün seni Sübhân çıkardur
Düşüb ol yola var ki hoş çıkardur
- 4331 Şöyle dünyâdan gönülüm kopardı
Temür dağ olsa yirinden kopardı
- 4332 Eğer bulmak dilersen bunda yârı
Hatâdan geç başuna yıkma bârı
- 4333 Tasavvuf yolına dolandı kalbüm
Yunub altun gibi sâf oldu kalbüm
- 4334 Kişi kim hâm olan taşdan beterdür
Sadefde didiler yaşdan beterdür
- 4335 Biz aldanduk bu dünyânun nesine
Ki yanmaduk ne dil kaldı ne sîne
- 4336 Çün aldandı gönül bunda safâya
İrişmez Merve hakkı-çün Safâ'ya

- 4337 Hakikatde kimün kalbi safîdür
Süleymân-ı cihân hem Âsafî'dür
- 4338 Eteğinden kesüb ceybine diken
Olur bu halkun ol gözine diken
- 4339 [İÜ: 152a] Kişi kim ola eyledik kılıcı
Başın kesmeğe biledik kılıcı
- 4340 Kuşanurken sen ol seyfi bilüne
Hezârân âferîn olsun bilüne
- 4341 Dutuşdı süfleden dil oda yandı
Kuru bir sîne kaldı o da yandı
- 4342 Vireceğin anar isen o yire
Yire geçsün anı her kim ki yire
- 4343 Murâd olan fenâdan bil bekâdur
Neler geldi neler getdi baka dur
- 4344 Ölümden korkmayanlardur bahâdur
Ölümden korkana bir pul bahâdur
- 4345 Mutâbık olanun içi taşına
Gerek kim ol bekâ milke taşına
- 4346 Kimün kim ola anbâr-ı kazancı
Hemân yüz karalığıdur kazancı
- 4347 Cihân şehdine bin şekker karışdur
Son ucı virdüğü zehr ü karışdur
- 4348 Cihân-cûlıkda çok gördüm kemîne
Kemîne bulmadum benden kemîne
- 4349 Yavaş ol hem dahı yoldaş yavaşa
Olursan yavuz ururlar yavaşa

- 4350 Dilün dut dil kaçan gördün taşa
Ki sonra urmayasın başı taşa
- 4351 Neden bir kişi kılur bu riyâyı
Ki fark itmez şükürden bu riyâyı
- 4352 Ölüm bildün seni son okuyasın
Özün teslîm-i Hak kıl oku Yâsîn
- 4353 Kanı ol kim bu dünyâdan usana
Hakk'a yüz duta gördüğün usana
- 4354 [İÜ: 152b] Ezelden bu salât ile sıyâmı
Kabûl iden kişi 'ahdın sıya mı
- 4355 'Aceb dünyâda ne buldun ne dirdün
Ki yok 'ukbâ için ne gamm ü derdün
- 4356 Adun sûfî çü bu kıldan çelersin
Elünle komadüğünü çalarsın
- 4357 Nice bir nefsün arzûsun kovarsın
Delîl ol uçmağa anı kovarsın
- 4358 Niçün halkun zer ü sîmin koparsın
Belürsin kim seni âhir koparsın
- 4359 Zebûn olub giderüz nefsumüze
Ne idersek iderüz nefsumüze
- 4360 Nitekim söylerem dutmaz bu har gûş
Çeküye sinmek ister ol bu hargûş
- 4361 Didüm niçün yürürsin böyle seg seg
Didi sen de dilerse böyle sek sek
- 4362 Didüm kim salaram sabrum itini
Dutarlar seni itini itini

- 4363 Dolandırub şişürürler inüni
Uzununca idiserler inüni
- 4364 Derüni idiserler pâre pâre
Göresin nice olur yâre yâre
- 4365 Atıldum ben bu nefsün yâresine
Delindi dil olub sad-pâre sîne
- 4366 Velîler nefis elinden kurtulmaz
Ki Hak emrinsiz koyunı kurd alıma
- 4367 Devâ olmaz bu derdün çâresine
Meğer Hak ide bu bî-çâresine
- 4368 Benüm nefsumle var ger ni cidâlüm
İşitmez kulağı ker nic'idelüm
- 4369 [İÜ: 153a] Elünde seng ile kudret sapanı
Hudâ döndür yola yoldan sapanı

Der-hâtime-i kitâb²⁰⁹³

- 4370 Bil iy pûyende-i cûyende-i Hak
Hakîkatde olan gûyende-i hak
- 4371 Bi-hamdillâh ki ruhsat virdi Bârî
Tamâm itdüm bugün bu yâdigârı
- 4372 'Arûz okımadum şâ'ir değülem
Bu cüz'î nazm ile fâhir değülem
- 4373 'Acem'den tercüme yâhûd 'Arab'dan
Değüldür bu kitâbum ol sebebden

²⁰⁹³ L'de "Hâtimetü'l-kitâb" ifadeleriyle geçen bu başlık ve içerdiği beyitler (4409-4411 arası hariç) TTK'da yoktur.

- 4374 Dinilmiş kıssayı nazm itmek âsân
‘Arab’dan yâ ‘Acem dilinden iy cân
- 4375 Velî bir söz kim ol dinilmemişdür
Bulub nazm itmek anı müşkil işdür
- 4376 Lugat halt itmedüm kim ola müşkil
Okuya her kişi hazz ide her dil
- 4377 Anun çün ekseri Türkî dinildi
Velî yirlü yirince eydinildi²⁰⁹⁴
- 4378 [L: 133a] Ki her kişi okuya bula maksûd
Murâdını müyesser kıla Ma‘bûd
- 4379 Dimedüm söz kim olmaya sebâtı
Didüm olmuş olacak vâkı‘âtı
- 4380 Kimi mâzî kimisi hâldür bu
Kamu başdan geçen ahvâldür bu
- 4381 Rekâket çok sözümde pür-kusûram
Bu ma‘niden be-gâyet bî-huzûram
- 4382 Olur gâlib dinür cehl âdemîye
Velî irdükde bir ehl âdemîye
- 4383 Keremden ide noksânını tashîh
Ki pür-noksân idüğü oldı tasrîh
- 4384 [İÜ: 153b] Yaradıldı kamu eşyâ müretteb
Velî insân nisyândan mürekkeb
- 4385 Çün ol²⁰⁹⁵ insân²⁰⁹⁶ evvel oldı nâsî
Niçün ta‘yîb iderler bu ünâsı

²⁰⁹⁴ Bu beyit İÜ’de yoktur.

²⁰⁹⁵ İÜ: ola

- 4386 Kişi kim yok hisâbı yanlışunun
İşi gözler kusûrın her kişinün
- 4387 Kusûrın kimsenün gözetmedüm ben
Yâ akçe pul için düzetmedüm ben
- 4388 Eğerçi gâh toğ ü gâh açam
Hudâ’dan gayrıdan bî-ihtiyâcam
- 4389 İrişdi âhire bildük günümüz
Bugün yarın geçürürüz günümüz
- 4390 Kişinün çünkü bir demdür hayâtı
Niçün fikr itmeye sonra memâtı
- 4391 [L: 133b] Ne kalur kişi fikr itmez sonına
Ölüm acısı geldükde önine
- 4392 Hudâyâ bu kitâbı kangı kâtib
Yazınmağa gönülden ola râgıb
- 4393 Keremden yazalar gökçek hatt ile
Görenler duta anı rağbet ile
- 4394 Kitâba hüsni viren hüsn-i hatdur
Sakat yazu ile habt ü galatdur
- 4395 Kitâb evvel gerek ehline düşe
Okundukda işiden gele cûşa
- 4396 Hem anlaya hem anlada sözini
İşidenler ana duta yüzini
- 4397 Ola hem tab‘-ı çi‘riyye²⁰⁹⁷ özinde
Hatâ kılmaya²⁰⁹⁸ okurken sözinde

²⁰⁹⁶ L: insânı

²⁰⁹⁷ İÜ: şer‘iyye

- 4398 İlâhî ana gösterme melâlet
Cemâlün görmeğe eyle delâlet
- 4399 [İÜ: 154a] Müyesser kıl ana huld ü cinânı
Ganî dîdârun ile eyle anı
- 4400 Genez kıl sorusun yevm-i cezâda
Makâmın nitekim ‘Îsâ semâda
- 4401 Dahı sevgülü yâri ile vuslat
Müyesser kıl bile bin dürlü haslet
- 4402 Gice gündüz sana budur senâmuz
Hudâyâ sen kabûl eyle du‘âmuz
- 4403 Du‘âmuz müstecâb olsun hemîşe
Kılana feth-i bâb olsun²⁰⁹⁹ hemîşe
- 4404 [L: 134a] Yazandan okuyandan dileğüm var
Du‘â-yı hayr ile yâd ide tekrâr
- 4405 Ola kim okıya bir ağzı kutlu
Melek-sîret ola insân sıfatlu
- 4406 Kabûl olmuş ola bin kez du‘âsı
Du‘âsıyla kabûl ola bu ‘âsî
- 4407 Murâdumuz du‘âdur her bir erden
Du‘â ile biter dirler er erden
- 4408 Erenlerden du‘âdur cümle maksûd
Du‘â ile olurlar oldu mevcûd²¹⁰⁰
- 4409 Kitâbı okuyanlar ibtidâdan
Tamâm oldukda unutman du‘âdan²¹⁰¹

²⁰⁹⁸ İÜ: itmeye

²⁰⁹⁹ İÜ: Kılana müstecâb olsun

²¹⁰⁰ Bu beyit L ve TTK’da yoktur.

- 4410 Du‘â bir Fâtîha üç kulhüvallâh
Okuyanlara rahmet kılsun²¹⁰² Allâh
- 4411 Diyenler bu du‘â hakkında âmîn
İşitsün dâyimâ Hakk’un selâmın
- 4412 Durışdum bildüğümden Hakk’a her dem
Tamâm itdüm sözi Allâhü A‘lem²¹⁰³

²¹⁰¹ TTK: Diyeni yazanı ana du‘âdan

²¹⁰² İÜ ve TTK: ide

²¹⁰³ Bu beyit TTK’da yoktur.

SONUÇ

Câmi 'ü'l-meknûnât, oldukça hızlı genişlemesine tanıklık ettiği ve tebaası olduğu devletin aynı zamanda uzun bir süre resmî görevlisi olarak da hayatını sürdürmüş bir müellif tarafından meydana getirildiğinden dolayı taşıdığı farklı özelliklerle, tarih araştırmaları için mühim bir kaynak olarak görülmelidir. Öncelikle, içinde anlatılan döneme dair tespitler (ister doğru ister yanlış olsunlar), eserin kaleme alındığı zamanın ruhunu okuyucuya açık bir şekilde yansıtmaktadır.

Müellifinin en az dört padişahın saltanatındaki olaylara şahit olmasının, onun olayları incelemede geniş bir perspektife sahip olmasına zemin hazırladığı öne sürülebilir. Mevlana İsa'nın içinde bulunduğu meslek grubuna dair “yozlaşma” tespitleri de göz önünde bulundurulunca, bu iddia daha da derinlik kazanır. Onun, kişiliğini açıkça takdir ettiği bir kâdı arkadaşı ile konuşmalarını anlatmak suretiyle, rüşvet olgusu üzerine fikirlerini paylaşmasında, bu perspektif genişliğini görmek mümkündür: İsa, “her ne kadar, işini yapma karşılığında hediye kabul etmenin caiz olsa da, doğrusunun bunu kabul etmemek olduğunu (hediye rüşvet sayılacağından dolayı)” beyan etmesiyle, aslında bu konuda hissettiği karmaşık duygularını ortaya koymaktadır. Bu sayede, açlık derecesinde fakirlik çeken bir devlet görevlisinin yaşadığı içsel çatışmaların ve hayal kırıklıklarının izini sürmek mümkün olmuştur. Nitekim İsa, bu hayal kırıklığını gizlememiş (ya da kendini tutamayarak gizleyememiş); yanlış olmakla birlikte, kişiyi rüşvet almaya iten birtakım sebepler olduğunu ima etmekten de geri durmamıştır.

Şahsî anlatımının yanı sıra, büyük ölçekteki devlet tarihi anlatımında da yetenekli olduğunu söyleyebileceğimiz Mevlana İsa, bu yeteneğini birkaç yönden sergilemiştir. Onun, Osmanlıların/Türklerin Batı'da yaptığı fetihlerin “*küffâr*”da yarattığı paniği iyi gözlemlemesi kadar, yaşanan olayların kıyamet alametleri olduğunu

ima ederek, Kanuni dönemindeki genel havaya uygun bir eser vermiş olması da dikkate şayandır. Bu sayede İsa, cihan imparatorluğu davası güden bir devletin kendi tebaası ve diğer toplumlar üzerinde propaganda yapmasına yarayacak bir eser meydana getirmiştir. Eserin bu açıdan etkisi ne derece büyük olmuştur, bu şu anda açıkça bilinmemektedir ve yapılacak teferruatlı araştırmaların konusudur. Bununla birlikte eserin en az yarım asrı aşkın bir süre sonrasında da rağbet gördüğü, kendisine atıf yapan Âli gibi tarihçilerin ifadelerinden ve nüshalarının yazım tarihlerinden ortaya çıkmaktadır.

Tüm bu özellikleri düşünüldüğünde *Câmi 'ü'l-meknûnât*'ın bilimsel araştırmalara birkaç yönden konu olması mümkündür: Eserin tarih metodolojisi, sorunludur; fakat anlatımda kronolojik sıra takip edilmiş ve tanıklık edilen olaylar, bizzat görülen yerler okuyucuya aktarılmıştır. Bu yönüyle eser, araştırmacıya tarih yazımı ve coğrafya için mühim bilgiler sunmaktadır. Eserdeki otobiyografik kısımlar, sosyolojik ve psikolojik çıkarımlar yapmaya rahatlıkla izin verir, ki bu durum, tarih yazımında çok yönlü anlatılar kurmak için de faydalı olacaktır. Dil özellikleri açısından araştırmacılara Eski Anadolu Türkçesinin hakimiyet sahası ve süresiyle alakalı bilgiler sunan eser, kıyamet kehanetleri ve İslam tarihi anlatımıyla da, 16. yüzyılda din olgusunun incelenmesine olanak sağlayacak bir mahiyet taşır.

KAYNAKÇA

Kaynak Eserler:

Mevlana İsa, *Câmi'ü'l-meknûnât*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, IUNEK Yazma Eserler Birimi, No. 10692

Mevlana İsa, *Câmi'ü'l-meknûnât*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, No. Y/0240-3

Mevlana İsa, *Câmi'ü'l-meknûnât*, Leiden Üniversitesi Kütüphanesi, Cod. Or. 1448

Telif Eserler:

AFYONCU, Erhan, “Zeamet”, *TDV İA*, c. 44, syf. 162-164

ANOOSHAHR, Ali, “İdris-i Bitlisi’nin Heşt Bihişt’inde Osmanlı’ya Dair Efsanenin Yaratılması ve Tarih Yazımı”, *Osmanlı Araştırmaları*, L, 2017, syf. 1-28

ATEŞ, Süleyman, “Kutub”, *TDV İA*, C. 26, syf. 498-99

BALTACI, Câhid, “Kâdî-asker Rûz-namçeleri’nin Tarihî ve Kültürel Ehemmiyeti”, *İslam Medeniyeti Mecmuası*, Temmuz 1979, c. IV, syf. 55-100

BİLGİN, Orhan, “Yazma”, *TDV İA*, c. 43, syf. 370

Catalogue of Turkish Manuscripts in The Library of Leiden University and Other Collections in the Netherlands, Volume Two: Comprising the Acquisitions of Turkish Manuscripts in Leiden University Library Between 1800 and 1970, (der. Jan Schmidt), Leiden 2002

ÇELEBİ, İlyas, “Fiten ve Melâhim”, *TDV İA*, C. 13, syf. 149-153

ÇETİN, Nihad M., “Bahir”, *TDV İA*, C. 4, syf. 484-486

DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. I, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971

DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. II, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971

DEMİRCİ, Mehmet, “Hakikat-i Muhammediyye”, *TDV İA*, C. 15, syf. 179-180

EMECEN, Feridun, “Osmanlı Tarihçiliğinin Başlangıcı: İlk Manzum Tarihler”, *Türk Tarihçiliğinin Asırlık Çınarı Halil İnalcık’a Armağan* (ed. Mehmet Öz, Serhat Küçük), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2017, syf. 105-117

EMECEN, Feridun, “Süleyman I”, *TDV İA*, c. 38, syf. 62-74

ERKAN, Mustafa, “Gazavatnâme”, *TDV İA* C. 13, syf. 439-440

Feyzü'l-Furkân Tefsirli Kur'ân-ı Kerîm Meali (çev. Hasan Tahsin Feyizli), Server İletişim, İstanbul 2014

FLEISCHER, Cornell H., *Tarihçi Mustafa Ali: Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996

FLEISCHER, Cornell, “Mehdi ve Binyıl: Osmanlı Emperyal İdeolojisinin Gelişimi”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, syf. 149-161

FLEMMING, Barbara, “Mevlana İsa’s View of Ottoman Hungary”, *Ciêpo Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Araştırmaları Uluslararası Komitesi VII. Sempozyum Bildirileri*, TTK, Ankara 1994, syf. 65-72

FLEMMING, Barbara, *Essays on Turkish Literature and History*, Brill, Leiden, 2018

GÜNDÜZ, Tufan, “Osmanlı Tarih Yazıcılığında Türk ve Türkmen İmaji”,
Osmanlı Ansiklopedisi C. 7, syf. 92-97

İLGÜREL, Mücteba, “Celâî İsyanları”, *TDV İA*, c. 7, syf. 252-257

İNALCIK, Halil, “Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu”, çev. Fahri Unan, *Söğüt'ten İstanbul'a* (der. Oktay Özel, Mehmet Öz), Ankara 2005, ikinci baskı, syf. 93-117

İNALCIK, Halil, *Devlet-i Aliyye* C. I, İstanbul 2009

İPŞİRLİ, Mehmet, “Ferhad Paşa”, *TDV İA*, c. 12, syf. 383-384

İPŞİRLİ, Mehmet, “Naîmâ”, *TDV İA*, C. 32, syf. 316-318

İPŞİRLİ, Mehmet, “Osmanlı Tarih Yazıcılığı”, *Osmanlı*, C. 8, syf. 247-255

KAFADAR, Cemal, *Kim var imiş biz burada yoğ iken: Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Metis Yayınları, İstanbul 2009

KAZICI, Ziya, “Alay”, *TDV İA*, c. 2, syf. 347

KOÇ, Yunus, “İskan (Osmanlılar)”, *TDV İA*, C. EK-1, syf. 659-662

KÜTÜKOĞLU, Bekir, “Vak‘anüvis”, *TDV İA*, C. 42, syf. 457-461

KÜTÜKOĞLU, Bekir, “Âlî Mustafa Efendi”, *TDV İA*, C. 2, syf. 414-416

OCAK, Ahmet Yaşar, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, TTK, Ankara 1992

OCAK, Ahmet Yaşar, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010

ÖZ, Mehmet, *Kanun-ı Kadim'in Peşinde Osmanlı'da “Çözölme” ve Gelenekçi Yorumcuları*, Dergah Yayınları, İstanbul 2013

ÖZCAN, Abdülkadir, “II. Bayezid Devri Tarihçiliği ve İlk Standart Osmanlı Tarihleri”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı 2, 2013 Güz, syf. 147-149

ÖZCAN, Azmi, “Milliyetçilik”, *TDV İA*, C. 30, syf. 84-87

ÖZKAN, Mustafa, “Osmanlı Türkçesi”, *TDV İA*, C. 33, syf. 483-485

ÖZTÜRK, Necdet, “Osmanlılar’da Tarih Yazıcılığı Üzerine”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 8, syf. 257-261

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü*, C. I, İstanbul 1993

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü*, C. III, İstanbul 1993

SAĞLAM, Osman Ferid, “Şimdiye kadar yayınlanmamış bazı kitabelerle meskûkâtın millî tarihe hizmetleri”, *IV. Türk Tarih Kongresi Ankara 10-14 Kasım 1948 Kongreye Sunulan Tebliğler (Tıpkıbasım)*, Ankara 2010, syf. 158-174

SCHMIDT, Jan, *Mustafa ‘Âlî’s Kühû’l-Ahbâr and its preface according to the Leiden manuscript*, Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te Istanbul, İstanbul 1987

ULUDAĞ, Süleyman, “Bâtın İlmî”, *TDV İA*, C. 5, syf. 188-189

ÜNVER, İsmail, “Mesnevi (Türk Edebiyatı)” *TDV İA*, C. 29, syf. 322-324

WOODHEAD, Christine, “Şehnâme’ci”, *TDV İA*, C. 38, syf. 456-458

ÖZET

Resmi devlet tarihçisi sıfatı taşımayan ve ilmiye sınıfından yetişme bir kâdı olan Mevlana İsa tarafından yazılan *Câmi'ü'l-meknûnât*, şimdiye kadar üç nüshası bulunan manzum bir tarih metnidir. İçeriğinde; yaratılış ve peygamberler tarihinin yanı sıra, H. 950/M. 1543-1544 yılına kadar Osmanlı tarihi de yer alan bu eser, zamanının ruhunu yansıtması açısından büyük değer taşımaktadır. Osmanlı Devleti'nin en güçlü olduğu çağı temsil eden Kanuni Sultan Süleyman'a "*Mehdî*" yakıştırmasının yapıldığı eserde, kıyametin yaklaştığına dair fikirler de işlenmiştir. Yazarının bazı olayları ve mekanları bizzat görmekle beraber kendinden önceki kaynakları da okuyarak meydana getirdiği *Câmi'ü'l-meknûnât*, modern tarihçilik standartlarından uzak bir üslupla, klasik İslam tarihçiliği geleneğine uygun olarak kaleme alınmıştır. Eserin, müellifinin zamanın sultanının Mehdî olduğunu iddia etmesine rağmen padişaha ya da başka herhangi birine ithaf edilmemesi ve maddi kazanç karşılığında yazılmamış olması, onu yazan kişinin duygularının samimi olduğunu düşündürür. Müellif, eserinde sık sık maksadının gaza anlatıcılığı yapmak olduğunu vurgular ve onun nesiller boyunca okunmasını istediğini belirtmekten de çekinmez. Bu çalışmada; eserin içeriğiyle alakalı tahlil yapılmasının yanı sıra, bilinen üç nüshasının karşılaştırmalı ve tenkitli metni de aynen verilmiştir.

ABSTRACT

Câmi'ü'l-meknûnât, which is written by a *kâdî* (judge) named Mevlana İsa -who is not an official historian employed by the Ottoman state-, is a history text in poem form. It contains information about the history of Creation and the Prophets as well as Ottoman history up until the years H. 950/1543-1544 AD and has a special value as it successfully reflects the spirit of its time. In the book, it is implied by the author that Kanuni Sultan Süleyman is *Mehdî* and the end of times is near. The author created this work by witnessing some of the events and seeing certain places he narrated -though the book itself is not written in accordance with standards of modern historiography. İsa didn't dedicate his work to anyone and judging by his own words, he didn't write it for personal gain or money neither. He asserts that his purpose by writing this book is to tell the tale of Ottoman *gazâs* and wishes that next generations will hear them too. This thesis' aim is to introduce this book -which has three known manuscripts- with all its aspects to the academic world; in regards to this, the full text of İsa's work has been reviewed and given at the end of the thesis.